

FLORES

D. AUGUSTINI

—

1580

FLORES
D. AVGVSTINI
EX SVIS LIBRIS
DE CIVITATE
Dei excerpti:

Vna cum aliquot sententiis & auctoritati-
bus insignioribus, ex omnibus
illius operibus selectis.

Nunc nisi in Solem emissis,

IN VIRTUTE,

ET FORTUNA.

LVGDVN.

Apud Gulielmum Ronillium.

1580.

Cum Privilegio Regi.

Extrait du Privilege du Roy de
France & de Pologne.

PAR grace & privilege du Roy est permis à Guil-
laume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer ou
faire imprimer vne fois ou plusieurs, ce present liure
intitulé *Flores D. Augustini in libris de Ciuitate Dei*.
lequel liure il a recouuré avec grans frais, mises &
despesces. & pour ce est fait defence de par ledict
Seigneur, à tous autres libraires, imprimeurs, &
personnes quelconques, de non imprimer, vendre,
ny distribuer en ses pays, terres & seigneuries, le-
dict liure: si ce n'est par le consentement dudict
Rouille: & ce iusques au temps & termes de dix ans,
à compter du iour & date que sera paracheuee la
premiere impression. Sur peine d'amende arbitrai-
re, & de confiscation des liures qu'ils auroient im-
primés. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre igno-
rance du present privilege, ledict Seigneur veut &
entend, que l'extrait d'iceluy estant mis au com-
mencement dudict liure, serue pour toute notifica-
tion. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions
& appellations quelconques, comme plus à plein
est contenu & déclaré par lesdictes lettres de privi-
lege, sur ce données à Lyon le vingt-vnième Ianvier,
mille cinq cens septante six, & de son regne le premier.

Par le Roy, à vostre relation,

Signé, MORE.

Et scellé du grand sceau en cire jaune à
simple queue.

G V L I E L M V S

R O V I L L I V S

Lectori, S.

On ingratum tibi erit, (Amice
lector) hoc compendium ope-
rum tanti doctoris Augustini
de ciuitate Detcontinens Flo-
res ac materias præcipuas seu principales
omnium illius dictorum operum, una cum
sententiis ac Authoritatibus insignioribus,
Compositum & excerptum per optimum
patrem, F. Franciscum Maronum D. Franci-
sci ordinis. Et fuit iste libellus ad me missus,
paucis ab hinc diebus, à quodam docto re-
ligioso uiro conuentus Franciscanorum Tu-
ronensium docta manu scriptus in membra-
na & ab eodem quadraginta annis prætiosè
seruatus. Me autem ille deprecatus est, ut e-

Universitäts- und
Landesbibliothek Bonn

vis Amicitia nostra nomine, ut eundem libel-
lum Florum D. Augustini in lucem emitte-
rem. Ne forsan post eum, in manus alicuius
ignorantis incideret qui eum parui flocci que-
saceret: aut temporis iniuria deperiret (uti
sepius in usu uenire uidemus). Quare sa-
tisfaciendo pie uoluntati eiusdem religiosi,
uisum est mihi, beneficium commodum &
utilitatem, in plures homines eruditos, pre-
sertim in sacros sacre scripturae & Theon-
logiae professores me posse conferre.

Vale, Lugduni anno Domini mil-
lesimo quingentesimo octua-
gesimo die decimo ter-
tio Aprilis.

INCI

INCIPIUNT FLORES

BEATI AVGVSTINI

In libro de ciuitate Dei,

ubi veritates sic

colliguntur.

PRIMA veritas est, quod
illa disciplina quae à tene-
ris annis est imbuta, est
magis diuturna: cuius ra-
tionem assignat: quia organum me-
moriz, quantum est magis recens, tan-
to diutius retinet ea quae sibi sunt im-
pressa: eò quod teneriora sunt, faci-
lius & efficacius formabilia, cap. I I I.

Ex quo dicto accipiuntur duo mo-
ralia documenta. Primum est, quod
pueri in prima aetate, debent imbui
optimis documentis, Vnde dicit ibi
Augustinus, quod veteres primo do-

cebant Vergilium, tanquam omnium poetarum præclarissimum vt doctrina eius ab infantia habita diutius remaneret. Secundum documētum est, quod pueri in tali ætate debēt assue fieri bonis moribus, quia sicut documēta pro tunc efficacius imprimunt doctrinam, ita consuetudo altius immittit virtutem, vnde allegat ibi Augustinus illud Horatii:

*Quo semel est imbuta recens seruat
odorem testā diu.*

Sed est dubium: sicut organum tenerum facile recipit, ita facile amittit impressionem, & ideo videtur pueri magis obliuiosi, & minus retentui, sicut videmus quod mollia quanto facilius formantur, vt cera, tantò facilius amittunt formam. Vnde ferrum sicut difficilius formatur, ita difficilius amittit formam. Dicitur autem, quod non est causa huius, tota organi ténertudo, sed quia organū cum sit molle est

est conuenientius animæ. Vnde molles secundū Philosophum aptos mētē dicimus, tertio de anima. Ideirco anima puriori carni coniuncta efficacius retinet. Sed remanet dubium: quare Aristoteles dicit, & experientia docet, quod penitus noui, & quod multum senes fiunt immemores: illi quidem propter multum augmētum, & isti propter multum detrimentum. Dicitur autē quod pueri multa obliuiscuntur, propter hoc quod spiritus in eis innouantur multipliciter, tamē illud quod retinent est intimē radicatum, vt docet experientia. Vnde dicitur in Prouerbio, quod de longinquo recordatur puer iniuria affectus.

Secunda veritas est, quod in laudē Principum Romanorum dictum est, quod iniuriā acceptā malebant ignoscere, quā prosequi, cap. vi. Istud autē dictū declarat, ibi primo auctoritate, quia poeta alloquens Romam dicit.

FLORES AVGVSTINI

*Hæ tibi erant artes, pacisq; imponere
morem*

Pacere subiectis et debillare superbos.

Secundo declarat hoc exemplo: quia
M. Marcellus princeps populi Roma-
ni, qui Syracusam urbē ornatissimam
cepit, fertur super eam prius fleuisse,
& in ruina voluit etiam habere curā
pudicitie. Nam priusquam oppidum
victor inuadi iussisset mandauit ne
quis corpus liberum violaret.

Tertia veritas est, quod bona &
mala istius mundi Deus bonis & ma-
lis voluit esse cōmunia, vt nec bona
cupidius appeterentur, vt mala turpi-
ter euitentur, quæ mali quoq; habere
cernuntur, quibus boni plerūque
efficiuntur. Sed hoc ait, interest, quia
bonus nec tēporalibus bonis extolli-
tur, nec malis frangitur: malus autem
in fœlicitate punitur, quia fœlicita-
te corrumpitur, Cap. viij.

Quarta veritas est, quod si Deus
omne

DE CIVIT. DEL. LIB. I. 5

omne peccatum nunc plecteret ma-
nifesta pœna, nihil in vltimo iudicio
reseruari putaretur. Rursum si nullū
puniret pœna aperta nulla Dei pro-
uidentia putaretur. cap. ix. Ex quo di-
cto duo theologica vel canonica do-
cumenta sumuntur. Primū quod pec-
cata occulta nō debent puniri pœna
publica, quia aliqua sunt diuino iudi-
cio reservanda secundū istum textū,
& occulta debent diuino iudicio dam-
nari. Secundū documentum est, quod
peccata publica nō sunt damnanda,
quia talium punitione declaratur iu-
dicis prudentia, quando est manife-
sta vt hic dicitur.

Quinta veritas est, quod in fidei
rebus, vel in bonis fortunæ si non ea
Deus petentibus donaret, nō ad eum
pertinere ista diceremus: Et si omni-
bus petentibus ea concederet, non
nisi propter talia præmia illi seruien-
dum esse arbitraremur. cap. ix. Ex quo

accipitur documentum, quod non solum bona spiritualia, verum & temporalia spectant ad diuinam providentiam. Et ideo non est peccatum temporalia ab eo petere. cum id sit moderata affectione.

Sexta veritas est, quod in malis poenarum quas patimur in hoc mundo tantum interest, non qualia, sed qualis est quisquis patitur. capit. ix. Istud dictum, ipse declarat dupliciter. Primo per exemplum: quia in eadem afflictione mali, Deū detestantur, & blasphemant, boni autem Deū precantur, & laudant. Secundo declarat illud per duplicem similitudinem: vna quod sub eodē igne aurum rutilat, & palea fumat. Secunda est quia pari modo exagitur exnum & exhalat horribiliter, & suauiter fragrat vnguentum.

Septima veritas est, quod boni homines cum malis temporaliter flagellantur.

lantur. quia de malis suis cōuenienter non corripiūt inter alias causas. Vnde dicit quod iure cum eis vitam istam amaram sentiunt, cuius amādi dulcedinem eis peccantibus esse amari noluerunt, cap. ix. Intelligendū est tamē quod quatuor gradus sunt in peccato in proposito, sicut accipitur ex isto loco circa malum altius. Primus est dissimulare malū alterius, sicut in proposito. Secundus gradus est non solū dissimulare, sed etiā in ipso delectari citra cōsensum. Tertius gradus est nō solum delectari: sed etiā consentire. Quartus gradus est nō solū cōsentire, sed etiā cooperari: & hæc duo vltima peccata sunt mortalia circa malū prohibita. Quia dicit Apostol. Ro. i. quod qui talia faciūt digni sunt morte, non solū qui agūt, sed etiā qui cōsentiant faciētib. Alia duo sunt peccata venialia: quia secundū Agust. alibi, nō est in potestate nostra quib⁹ visis tāgamur.

Et quan

FLORES AVGVSTINI

Et quantum ad dissimulationem dicit hoc, quod tales dissimulantes aliorum mala non puniuntur cum eis æternaliter, sed tantum temporaliter. Sed oritur dubium, quod prælatus dissimulans peccata subditorum quæ corrigere debet videtur peccare mortaliter: cum hoc ei præcipiatur à Domino in Ezech. Dicitur autem quod dictum istud Augustini non debet vsq; ad prælatos extendi, quibus incumbit ex officio: quia per hanc causam Hely pontifex fuit reprobatus vt habetur primo Regum.

Octava veritas est, quod cum dicit Apostolus: Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Profecto, inquit, Augustinus in diuitiis facultatem non reprehendit, sed cupiditatem, quâ facultatem præcipit alibi: dicens, Præcipio diuitibus huius seculi superbe non sapere. ca. x. Ex quo accipiuntur duo vtilia docu-
menta

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 7

menta. Primum quod diuitie secundum se, non faciunt hominem imperfectum: Sed tantum cupiditas, quæ solum arguitur & non facultas. Secundum documentum est, quod quanto status secundum se est à cupiditate remotior, tanto est in hoc perfectior. Sed oritur dubium, quia ibi dicit Augustinus quod Apostolus alibi præcepit diuitias, & sic sine diuitiis nullus posset seruari, sicut omnia præcepta sunt necessaria ad salutem. Dicitur autem quod diuitias habere non cadit sub præcepto, alioquin soli diuites salui fierent. Sed bene vt diuitiis habitis, est præceptum, & ad illud refertur dictum Apostoli, vt pater in eius textu vbi diuitias quidem supponit, & non superbe sapere. Tunc præcipit Moles. Episcopus ex opulentissimo diuite voluntate pauperrimus.

Nona veritas est, quod Paulinus & copiosissime sanctus quando tonebatur

FLORES AVGVSTINI

nebatur à barbaris exigentibus à fidelibus cum suppliciis facultates absconditas in corde suo sic precabatur Deum dicens: Domine non ex cruciar propter aurum & argentum, ubi enim sunt omnia mea tu scis, capit.eodem. Ex hoc accipiuntur duo utilia documenta. Primum quòd beatus Paulinus supremum gradum paupertatis pro copia sanctitatis elegit quia voluntate, inquit pauperrimus in superlativo. Secundum documentum est, quòd cum isto gradu paupertatis dispensationem rerum temporalium habuit, quia dicit, prosper de vita contemplativa, quod beatus Paulinus facultates Ecclesiæ valde auxit, unde pater quod divitiæ secundum se non faciunt hominem imperfectum. Intelligendum est tamen ad istius declarationem, quod dupliciter contingit alicui contrahere matrimonium secundum duplicem finem

aut

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 8

aut solum propter officium, aut solum propter remedium. Contrahere matrimonium in remedium concupiscentiæ est imperfectionis, sed contrahere solum propter officium procreandæ sobolis, est non imperfectionis, sed perfectionis, ut declarat infra B. Augustinus de Abraham. Et per istum duplicem modum aliqui volunt habere divitias & in remedium laboris, quæ subire formidant, & istud non est perfectionis, sed alicuius imperfectionis. Alij autem propter solum officium, ut fideles pauperes sustentent sicut in primitiva Ecclesia. Et dico quod istud est simpliciter perfectionis. Sed oritur dubium, an sit maioris perfectionis facultates accipere in officium, an ipsas tenuere propter Deum. Dicitur autem quòd sicut est perfectius contrahere in officium, quam simplici

FLORES AVGVSTINI

simpliciter non contrahere, tamen, melius est tenere se in calibatu propter Deum, quàm contrahere in officium. Ita videtur in proposito, quod licet sit melius habere facultates in officium, quàm non habere simpliciter, tamen abnegare talia propter Deum eo modo quo debent talia relinqui, dicitur esse perfectius quam habere in officium quamvis vtrumque sit perfectum. Sed remanet dubiũ, quia tunc prelati, quorum est facultates sumere in officium essent minus perfecti status, quam religiosi pauperes qui talia propter Deum reliquerunt. Dicitur autem quod status prelatorũ est simpliciter perfectior. Non est autem inconueniens, vt status minus perfectus secundum quid in aliqua virtute particulari excedat statu perfectiorem sicut cælum excedit hominem incorruptibilitate. Licet homo sit simpliciter perfectior calo. Et sic

licet

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 9

licet status religiosorum pauperum praeferatur in paupertate tamen status prelatorum perficitur in virtute latitiae, quæ multo est altior paupertate. Sed remanet adhuc dubium, an religio quanto est pauperior, ex hoc sit perfectior. Dicitur autem ad vanitatem fugiendam, quod cum tua sint vota integritia religionem, vt obedientia, castitas & paupertas. Obedientiæ est virtus circa bona animæ, quia est abnegatio propriæ voluntatis. Castitas est circa bona corporis, quia est abnegatio voluptatis. Paupertas est circa bona fortunæ, quia est abnegatio facultatis. Et ideo sicut bona animæ praeferuntur, bonis corporis, ita obedientia castitati, & sicut bona corporis sunt meliora bonis fortunæ, castitas est sublimior paupertate. Vnde si essent tres religiones quarum vna. excederet alias in sola obedientia alia, sola castitate,

B

FLORES AVGVSTINI

alia autem sola paupertate, minus perfectior simpliciter esset vltima, tamen secundum quid, esset perfectior scilicet tali virtute.

Decima veritas est, quod inter tormenta nemo Christum confitendo, amisit aurum, nec negando, seruauit eodem cap. Ex quo accipitur documentum, quod oppositis modis feruantur bona aeterna, & temporalia, hæc quidem per viam negationis, aeterna verò per viam affirmationis. Istius autem contrarietatis est causa, quia bona aeterna sunt sufficientia, & ideo possunt communicari: & bona temporalia sunt insufficientia: & ideo oportet ea ab aliis occultari: quia si comunicarentur mox deficeret. Ideò dicitur de illo seruo nequâ qui abiit, & abscondit pecuniam Domini sui in terra.

Vndecima veritas est, quod illi qui exemplo Paulini inter tormenta in-

fide

DE CIVIT. DEL. LIB. I. 10

fideliū paupertatem sanctam confitebantur cū ab eis exigerent, reuelationem facultatum quas eas abscondisse putabant. Et idē dicit Augustinus si illi, fideles non meruerunt ab hostibus eripi: vel cædi, non poruerūt tamen sanctæ paupertatis confessores sine cælesti mercede torqueri cap. eodem. Ex quo accipiuntur duo documenta theologica, vel catholica. Primum est quod virtus paupertatis est sancta & meritoria: quia si meritorium est sanctam paupertatem confiteri, multo magis ipsam tenere: sicut inelius est seruare castitatē, quā ipsam vouere, & facere iustitiam quā ipsam profiteri. Secundū documētum, quod qui subiret mortem propter sanctam paupertatis confessionem esset verē martyr ipsam confitendo secundum rectam fidem: quia ibi dicit Augustinus quod qui in tormentis sanctam confitetur paupertatem, Christū con-

B 2

FLORES AVGVSTINI

fretur, & talis qui cōfretur, sic Christum, est verè martyr, sicut beata Agatha propter fidem castitatis fuit atrociter cruciata. Sed oritur dubiū, quia aliqui nolunt concedere paupertatē esse virtutem, sed tantum instrumentum virtutis: quia non quæritur, nisi propter contemplationem. Alij verò dicunt ipsam esse virtutem, & non instrumentum virtutis quia per ipsam nos morimur, sicut propter castitatē. Sed rātum hæc est verborum pugna, cum secundum rei veritatem nō dissentiant nisi in nece. Si quis subtiliter intelligat, quilibet concedet esse meritariam, & non querere sui gratia. Et ideo est virtus minus principalis si est virtus: & istud alij dicunt instrumentum virtutis, quia sicut castitas nō quærit sui gratia, sed ordinatur ad contemplationem, quemadmodum, & paupertas. Et ideo dicitur virtus sedentaria, & instrumentum ipsius con-

tem

DE CITIT. DEL. LIB. I. II
tēplationis, ita in proposito, qui vult procedere sine litigio.

Duodecima veritas est, quod mala mors putanda non est quā bona vita præcesserit, cap. xj. Ex quo dicto accipitur vile documentum, quod quantuncunque aliquis turpiter moriatur, vel terribiliter sicut accidit in fulgurib. aut in diluviis, non propter hoc mala mors putanda est dum tantum, præcedāt bona merita, alioquin fuissent mortes martyrum mala cum fuerint terribiles vt ibi declarat. Sed oritur dubium an in morte sit dolor sensibilis, aut pœna. Dicatur autē quod mors potest capi dupliciter, aut pro dispositione primæ, quæ fit ad separationem aut pro ipsa separatione animæ à corpore, quæ fit in instanti. Primò modo accipitur improprie mors pro mortali ægitudine, vt ibi patet. Ad secundum, quia est ibi dolor sensibilis. Secundò modo dicitur pro

B 3

prie mors, & ideo non video, quod sit tunc hominis aliqua sensibilis pena, quia in eodem instanti quo anima separatur est separata: & tunc talis dolor non potest esse in carne, quia est immediata nec in mente: quia non est capax doloris sensibilis sine carne.

Tertia decima veritas est, quod ista omnia, Scilicet curatio funeris, conditio sepultura, pompa exequiarum magis sunt viuorum solatia, quam subsidia mortuorum, cap. xij. Intelligendum tamen est, quod ista possunt dupliciter accipi & exhiberi, aut in quantum pertinent ad solemnitatem, & sic sunt solatia viuorum, aut in quantum pertinent ad pietatem, & sic sunt subsidia defunctorum, ut si exhibetur ut pauperes inde recreentur, vel ecclesiae inde edificentur, sic defuncti ex praecedentibus meritis sunt talium bonorum capaces ut habetur quarto cap.

Quar

Quarta decima veritas est, quod pietatis officia quam circa mortuorum corpora venerabiliter exhibentur, sunt Deo placencia cap. xij. Istius autem pietatis assignat duas cautiones. Prima est ad fidem resurrectionis astruendam, ut ideo corpus veneretur cum quo anima post resurrectionem est glorificanda sicut vestis plus honoratur, quando eam rursus rex indui debet, & diligentius reponitur. Secunda ratio est, quam ibidem assignat, ut discatur quanta esse possit remuneratio pro elemosynis quas uiuentibus exhibemus: Sed nec hoc apud Deum perit quod exanimis hominum membris officio persoluit. Sed oritur dubium, an sepelire mortuos sit opus pietatis vniuersaliter, & in quocunque casu. Dicit autem quidam theologus, quod nisi in eo casu in quo non inuenitur alius qui sepeliat, quia aliter non imminet aliqua necessitas, si-

B +

cut dare diuiti non pertinet ad pietatem, ut restatur Dominus in Evangelio. Istud tamen dictum est valde absurdum, quia eadem ratione, non esset pietas pauperi non subuenire, nisi in eo casu, in quo alius non subueniret, cum tamen homines piissimi de recipiendis pauperibus debeant altercari, tamen quia ex bona consuetudine ecclesiarum, qua promptè, & facile exhibentur, fidelibus sepultura esset euacuatum in tota ecclesia vnum de septem operibus misericordiarum, pater quod ista doctrina non est sana circa sepulturas, sicut circa alia opera pietatis.

Quinta decima veritas est, quod ciuitas est concors hominum multitudo cap. xv. Ex quo accipiuntur duo moralia documēta. Primum est quod permanentia cuiusque ciuitatis consistit principaliter in concordia, quia ipsa est multitudo nō. quolibet hominum.

nū. Sed concors tantum, Secundū documentum est, quod dissidium cuiuslibet ciuitatis maximè ex civili discordia contingit, quia per easdem causas dissoluntur quelibet res, vel communitas, per quarum contrarias molescent. Et ideo cum cum constructio ciuitatis ex concordia oriatur, per eius contrarium dissoluitur, sicut patuit in turri Babel iij. Gen.

Sextadecima veritas est, quod virtus est, qua rectè viuitur, & ab omni sede membris corporis imperat. cap. xvj. Ex quo accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quod sicut voluntas imperat membris corporis, ita est virtus existens in voluntate, unde & actus, quibus imperat voluntas in carne existēs circa materiam charitatis dicuntur actus charitatis, non quidem elicit, cum sint extra voluntatem, sed imperati. Secundum documentum est, quod omnes actus impe-

ELORES AVGVSTINI

rati a voluntate circa materiam aliquius virtutis, sunt actus imperati illius virtutis, & sunt virtuosi. Sicut & voluntarij: quia voluntas non potest operari circa materiam virtutis nisi in concurrente quæ inest, cum ipsa virtus secundum se sit causa necessaria, & non sit contingens. Sicut temperatus circa obiectum temperantiæ non potest exerceri nisi concurrente virtute.

Decima septima veritas est, quod quicquid de corpore vel in corpore nostro sit voluntate inconcussa manente est sine culpa nostra cap. xvij. Ex quo accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quod nullus per violentiã potest ad peccatum cogi, quia licet possit corpus ab aliquo superari, nulla tamen creatura potest nostrã voluntatem compellere, cum sit de natura sua libera. Ecce id cum ipsa inconcussa manente nulla culpa est,

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 14
est, quicquid fiat de corpore, nullus homo ad peccandum cogi potest. Secundum documentum est, quod licet nullus possit cogi ad peccandum, bene tamen potest ad peccandum violententer inclinari. Cum enim appetitus sensitivus naturaliter inclinat contra rationem, sicut vota contraria, secundum philosophũ iij. de anima potest fieri talis inclinatio in corpore ut inclinet voluntatem propter appetitum, sed non cogit ipsam.

Decima octava veritas est, quod qui occidit se ipsum, homicida est, & tantò, inquit, sit nocentior, cum se occidit, quantò semper innocentior em occidit cap. xvij. Ex quo sequuntur duo corollaria. Primum est, quod non omne homicidium est essentialiter mortale peccatum: quia quantò innocentior est, qui perimitur, tantò maius flagitium committitur: quia hinc ista ratio assignatur. Vnde peius homicidium

FLORES AVGVSTINI

dium quod cōmitti potuit fuit Christi. Secundum correllarium est, quod magis peccat, qui se ipsum interficit ad vitandum incorruptionem dum oppressionem formidat, quam ille qui se ipsum interimit propter superabundantem contritionem quia iste innocentior in ea causa est. Sed oritur dubium quia Iudas minus peccasset in eo, quod se ipsum peremit nocentissimum. Dicitur quod si se tantū ex iustitia peccati peremisset, minus peccasset: tamen magnitudo desperationis aggrauavit eius peccatum. Secunda deductio est, quod non liceat se ipsum interficere, ex culpa, sicut & alium ex iusta causa, eo quod hoc pertineat ad iustitiam distributivam. Dicitur autem quod nulli licet alium interficere nisi in iudicio publico? Idēd nulli licet perimere seipsum, quia nullus potest esse iudex summus in iudicio publico? licet possit homo aliter

DE CIVIT. DEI LIB. I. 15

aliter seipsum punire penitentia.

Decima nona veritas est, quod pudicitia est virtus animi secum habens comitem fortitudinem, qua potius mala tollerare, quam malo consentire decernit. cap. xvij. Ex quo Augustinus deducit ibidem istam conclusionem. Quod si corpus alicuius virginis violenter opprimatur sicut voluit attentare illud in beatissima Agnere pudicitia non amittitur. Si enim, inquit, hoc modō pudicitia perit, virtus non erit nec pertinebit ad ea bona, quibus rectē vivitur, sed in bonis corporalibus, sicut sanitas, & pulchritudo. Ex qua conclusione sic deducta, sequuntur duo correllaria. Primum est, quod si aliqua mulier corrumpitur violēter in corpore, manens integra in mente non amittit aureolam virginitatis, quia per bona corporalia quæ insunt à natura nullus aliquid meretur. Talis autem est inte

FLORES AVGVSTINI.

integritas carnis quàm solam amittit
servans mentis integritatem, vt hic
dicitur, vt si aliquis porrigeret thus
idolo, permanum alterius iuxta ex^m.
quod inducebat beata Lucia. Secundũ
correllarium est, quòd si aliqua mu-
lier sit corrupta mente sed integra
carne, nò habebit virginitatis aureo-
lā: quia illam pudicitiam, qua quis me-
retur aureolam, habuit fractam cùm
illa sit virtus animi, vt hic habetur.
Talis tamen corruptio nò fit nisi per
consensum, secundum ipsum.

Vigesima veritas est, quòd mulier
coniugata, quæ violēter opprimitur,
non adulteratur: nam laudat Augusti-
nus illam, qui dixit de Lucretia, quæ
violenter à filio Tarquinij regis fuit
oppressa, ob quàm oppressionem se
ipsam peremit ca. iij. Ex quo accipiū-
tur duo singularia documenta. Primũ
est, quòd vnus coniugum potest com-
mittere adulterium cùm suæ coniuge,
quia

DE CIVIT. DEI LIB. I. 16

quia secundum istam veritatem adul-
terium non est in corpore, sed in mē-
te. Cùm Lucretia sic fuit passa in cor-
pore, ac si consensisset, & tamen non
adulteravit. Et idèd si vnus coniugum
iungatur alteri existimans se coniu-
gere alienæ committit adulterium.
Secundum documentum est, quòd
vnus coniugum potest conuenire cū
alieno sine adulterio, quia si existimet
se esse cū proprio non habet in mē-
te alienationem, sed in solo corpore.
Idèd cū sola corporis alienatio non
faciat adulterium, ex præmissis habe-
tur intentum, vt patet in Iacob. quan-
do ei Lya fuit supposita Gen. xix.

Vigesima prima veritas est, quòd
sicut sine culpa est in corpore dor-
mientis pollutio, ita imò magis est
sine culpa non consentientis oppres-
sio cap. xxij. alias. xxiii. Ex quo accipi-
tur documentum, quòd in pollutione
nocturna non consistit peccatum se-

FLORES AVGVSTINI

endum se quia hic supponitur minus sine culpa, & omne minus tale est simpliciter tale. Sed contra istud instatur quadrupliciter, Primò quia dicitur Deut. cap. xxij. Quod homo qui nocturno pollutus fuerat somno exhibat castra extra in pœnā illius pollutionis, cum tamen lex divina non inferat pœnam sine culpa. Secūdò, quia habetur de consuetudine ecclesiæ, quod talis homo à perceptione eucharistiæ abstinere, quòd frustra fieret, si ibi culpa nulla esset. Tertio, quia Augustinus in isto textu dicit, quòd magis est absque culpa in corpore nò consentiente quàm dormiente: & sic videtur, quòd in isto non sit omnino sine culpa. Quartò, quia beatus Gregorius scribens ad Augustinum Anglorum episcopum ponit in tali pollutione, esse peccatum: Ad primum istorum dico, quòd illud præceptum fuit ceremoniale: & ideo licet ibi fuerit

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 17

rit aliqua pœna, non arguit tamen culpam, sicut homo leprosus excluderetur à castris, cum tamen constet lepram non esse peccatum. Ad secundū dico, quòd hoc non fit propter peccatum pollutionis, sed propter reuerentiam corporalem sacramenti, vbi nò intercedit aliqua culpa, sicut in ablatione manuum ibi fit. Ad tertium dico, quòd est totaliter ad oppositū, quia magis tale in aliquo arguit simpliciter tale in alio. Ideo si in corpore non consentientis, est magis sine culpa, dormientis est sine culpa simpliciter. Ad quartum dico, quòd dictum Gregorij potest exponi secundum denominationē extrinsecam, vt fit ibi peccatum habitudinem ad præcedentes actus malos intemperantiæ vel incōtinentiæ in mēte, sicut operatio dicitur humana, quia ab homine elicita. Sed oritur dubiū, quia dicit aliqui iuristæ, q̄ si pollutio proueniat ex cogitatio-

ne praua, est peccatū mortale. Si autē ex intemperantia, est veniale: si ex natura, nullum. Istud autem dictum quantum ad duo prima est ridiculosum, quia cum praua cogitatio possit esse venialis, q̄ ex peccato veniali homo incidat in peccatum mortale sine nota pollutione est crudele affirmare. Sed cum intemperantia sit aliquando peccatum mortale, quod inducat per se facilius peccatum, est sine ratione. Ideo dico, quod pollutio secundum se ut hic determinat Augustinus explicite, nullum est peccatum nisi in habitudine ad dictam occasionem: & tūc secundū mensurā mali in data occasione dicitur maius, vel minus dicitur peccatū denominatione extrinseca, sicut delectatio dicitur mala, quia sequitur malum desiderū, cū sit passio naturalis, sequens ipsam.

Vigesima secūda veritas est, quod illi qui lauacro sanctę regenerationis ablu

abluti sunt, vniuersorum remissionē acceperunt peccatorum. cap. xxvj. Istud autem inducit Augustinus ad ostendendum, quod qui post baptismum statim moriuntur, confestim ad celum euolant, non tamen propter hoc sunt occidendi. Ex hoc habetur, quod non solum in baptismo deletur omnis culpa, sed & omnis pœna.

Vigesima tertia veritas est, quod in viris imperfectis id est sine perfectione securitas est inimica cap. xxv. Istam autem veritatem Augustinus ostendit auctoritate & exēplo: auctoritate quidem, quia Scipio pontifex cōtradicebat Catoni volenti Carthaginem destrui, quę diu Romanos afflixerat, timens, inquit, infirmis animis hostem esse securitatem, & tanquam pupillis ciuibus Idoneum tutorem esse. Secundo ostendit illud idem exemplo, quia dicit, quod data securitate Romanis post destructionē Car-

taginis insurrexerūt bella ciuilia quæ
 temp. ferè ad nihilum redegerūt. Sed
 ex isto dicto accipiuntur duo docu-
 menta notabilia. Primum est, q. homi-
 nibus imperfectis prodest ad virtutē
 inimicorum formido, quia eorū vir-
 tutibus imperfecte habitis, vt patuit,
 est securitas inimica, eo quòd homi-
 nes carētes virtute in quocunque sta-
 tu faciliter separantur ab inimicis, &
 ipsi timent ab hostibus separari. Ideo
 ad virtutem conantur. Secundum do-
 cumentum est, quòd hominibus per-
 fectis non obest hostium securitas,
 quia ipsi non operātur ex timore, sed
 ex electione secundum inclinatio-
 nē boni habitus. Et idēd timor ipsos
 non detinet in virtute sicut alios.

Vigesima quarta veritas est, quòd
 istæ duæ ciuitates Dei, & diaboli, de
 quib. agitur in hoc libro, sunt perple-
 xæ, inuicemque permixtæ donec vl-
 timo iudicio diuidantur. cap. xxxiiij.

IN

IN SECVNDO LIBRO
*agit Augustinus de malis quæ pas-
 sa est ciuitas Romana in se & in
 suis subditis in malis morū, &c.*

IN secundo libro prima
 veritas est, quòd iste est
 maior hominū insipien-
 tium morbus, quo irra-
 tionabiles motus suos ostendunt, &
 plenè rationem reddit, quòd vel ni-
 mia cecitate, quæ nec aperta timētur,
 vel obstinatissima pertinacia, quod
 ea quæ cernuntur, non fuisse tanquā
 veritatem defendant. Et idēd dicit,
 quòd est necessarium, vt dicant res ita
 clarè velut eas non spectantibus in-
 tuendas, sed quodammodo palpan-
 das tangētib. offeramus cap. j. Ex quo
 dicto accipiuntur duo documenta,
 vnum speculatiuum, aliud practicum.
 Primum est, quòd sensus tactus est
 certior quàm sensus visus, quia per

C 3

FLORAS AVGVSTINI

ipsum fortius aduersarij. conuincuntur, vt hic dicitur. Secundum documentum est, quod duo sunt quæ causantur maximâ insipientium ægritudinem, scilicet ignorantia, & proteruita. Vnde proteruita est maximum signum insipientis.

Secunda veritas est, quod quidam philosophi quantum diuinitus sunt adiuti, aliqua magna inuenerunt, quantum humanitus impediti sunt, errauerunt, cap. v. Ex quo dicto accipitur documentum, quod philosophi attigerunt ad veritates aliquas, sed diuino auxilio, quæ excedunt facultatem hominis naturalem, quia diuinitus, inquit, sunt adiuti, vt patet de Platonis articulum Trinitatis, in alio loco.

Tertia veritas est, quod in policia perfecta non sunt sustinendi homines, qui fingunt falsa ad delectandum vt poetæ. Et istud dictum ipse confirmat auctoritate Platonis, qui dicebat, poetæ

DE CIVIT. DEI. LIB. II. 20

poetas vebe pellendos (cum rationem formaret, qualis esse debeat ciuitas) tanquam aduersarios ciuitatis cap. ix.

Quarta veritas est, quod iustitia & bonitas moralis, non melius conseruatur secundum instituta iuris civilis, quam conseruatur secundum instituta iuris naturalis. Vnde dicit, quod Salustius dicit in laudem Romanorum, quod ius bonumque apud eos, non magis legibus, quam natura valebat. cap. viij. Ex quo accipiuntur duo documenta politica. Primum est, quod leges iuris naturalis sunt meliores, quam leges iuris civilis: quia non sunt, inquit, minus valentes. Ideo sequitur in distinctis specie, quod magis propter ordinem eminentiæ provenit, quæ est inter species vniuersi. Et huius ratio est, quia optimum ius est ab optimo legiflatore: sed ius naturale est ab institutore naturæ, sicut ius civile est ab homine. Secundum documentum

FLORES AVGVSTINI

est, quodd optima politia melius regitur iure naturali, quia communitas optimè regulatur optima lege. Vnde si esset aliquis status, qui solis regulis iuris naturalis esset contentus ad conseruandum, iste videretur optimus, & ille melior qui ad illum maximè appropinquat.

Quinta veritas est, quodd hoc verissimū est sine summa iustitia rep. regi non posse, cap. xxj. Istam autem veritatem ipse confirmat duplici auctoritate ibidem. Prima est M. Tulij, qui dicit quodd nihil est tam inimicum ciuitati, quam iniustitia: nec omnino sine magna iustitia posse stare rep. affirmauit. Secūda auctoritas est Scipionis qui diffiniens rep. dicit rem populi esse: populum autē non omnē ceterum multitudinis, sed ceterus iuris consensus, & vtilitatis communione ligatum. Ille Scipio, (vt ait Augustinus) diffinit rep. esse rem populi, cū iustè

DE CIVIT. DEI. LIB. II. 21
iustè regitur siue ab vno rege siue à paucis optimatib. siue ab vniuersis. Quando autem rex est tyrannus, & optimates ficti, aut populus iniustus, tunc dicit nō esse viciosam rep. sed omnino malam. Ex quibus dictis accipitur istud documentum, quodd iustitia est virtus præclarissima quia eius contrarium vitium est maximè reip. nocuum, cuius bonum quantò communius, tantò melius & optimis pessima contrariantur, & vitium pessimum, virtuti præclarissimæ est contrarium, sicut patet in heroica, & bestialitate.

Sexta veritas est, quod iustitia vera non est nisi in ea rep. cuius conditor rectorque est Christus cap. iij. Ex quo accipitur catholicum documentum, quodd apud infideles nō sunt veræ virtutes morales, quia cum virtutes verè morales sint connexæ secundū philosophos, & secundū sanctos,

FLORES AVGVSTINI

vbi non est vera iustitia, non est alias inuenire. Sed oritur dubium quid vocat Augustinus veram virtutem, cum philosophi de virtutibus tractauerint. Sicut autem ipse vocat veram virtutē, quæ ducit ad veram felicitatē, ita habetur quod sine diuina gratia virtus vera nō habetur, quia ad verā felicitatē sine ipsa non peruenitur. Septima veritas est, quod demones si quid possunt in istis inferioribus, tantum possunt, quantum secreto omnipotentis arbitri permittuntur.

Octaua veritas est, quod notū est nobis in sacris literis demones negocium suum agere, vt pro dominis habeantur, cap. xxiij. istius autem rationem assignat, vt eos quos seducunt trahant in damnationem.

Nona veritas est, q̄ tanta probitatis & castitatis est vir, vt omnes, vel penē omnes eius laude moueantur in natura humana. Et adiūgit, quod nul-

la fe

DE CIVIT. DEI LIB. III. 22

la ferē humana natura, adeo est turpitudine vitiosa, vt totum amiserit sensum honestatis. cap. xxvj. Ex quo dicto duo sumuntur moralia documenta. Primū quod non ita se habent vitiosi ad virtutē, sicut virtuosī ad vitia: quia virtuoso vitium omnino displicet, & nulli vitioso virtus displicet vt hic dicitur, quia sensus honestatis vix est in aliquo prorsus consopitus, vnde lubrici delectantur in castitatis aspectu, & superbi in humilitatis contuitu. Secundū documentū est, quod humana natura est magis inclinata ad virtutē, quam ad vitium, quia naturalis appetitus, & omnis inclinatio arguit, perēnitatē naturæ. Et idē si humana natura delectatur in virtute cōmuniter magis quam in vitio, omnino signū est naturalis inclinationis. Huius autē est ratio, quia secundū præcipuā partē sui, id est rationē, homo semper tendit ad bonum. Sed oritur dubium

quare

FLORES AVGVSTINI

quare Augustinus in ista regula ponit
penē? Dicitur quod propter vitium
bestialitatis, quod est in paucis ita de
prauatis à natura humana, vt nullum
bonum eis placere possit. Et si ita est
difficillimum videre, quare sunt plu
res homines vitiosi, quam virtuosos: et
maior sit pronitas ad virtutem, nil
dicatur quod vitium contingit multis
modis, id est, vnico defectu quilibet
est vitiosus & non virtuosus, nisi cum
concurrente virtute, magis tamē mo
ralia bona superabundant in sua per
fectione, quam vitia.

Decima veritas est, quod indignē
ab honestis coluntur, qui per turpes
placantur. cap. xxix. Inducit autē istud
dictum, quod indignē dii paganorum
colebantur, quia per histriones in lu
dis scænicis placabantur. Ex qua de
ductione accipiuntur duo moralia do
cumenta. Primū quod nullus princeps
honestorū hominum videntū secun
dum

DE CIVIT. DEI LIB. III. 23

dum virtutem, debet habere familia
res homines carentes virtute, quia cū
per tales fiat placatio! honesti, nō de
bent tales placare. Secundum docu
mentum est, quod is qui habet talium
turpium consortium, non est dignus
principatu super honestos viros, quia
indignē ab honestis subditis colere
tur, dum a turpibus placaretur.

IN TERTIO LIBRO
agit Augustinus de malis qua
passa est ciuitas Romana in se &
subditis in pænis.

N tertio libro prima ve
ritas est, quod fuit er
ror aliquorum dicentū
maximum hominis bo
num esse, habere omnia bona præ
ter se ipsum cap. j. Ex quo dicto ac
cipiuntur duo moralia documenta.
Primum quod humana felicitas non
potest

FLORES AVGVSTINI

potest consistere in bonis extrinsecis,
quia habere omnia bona exteriora
& non se ipsum, bonum, non est ma-
ximū hominis bonum, cum illud hīc
sicut erroneum cōfutetur. Maximum
autem hominis bonum est ipsa fœli-
citas. Secundum documentū est, quod
nullus homo potest esse fœlix, nisi sit
virtuosus, quia maximū hominis bo-
num, quod est fœlicitas, non potest
quis habere quamuis habeat alia bo-
na, nisi habeat se ipsum bonū, vt hīc
dicitur contra errorem, nullus au-
tem potest esse bonus simpliciter si-
ne virtute.

Secunda veritas est, quod antiqui-
tus præsidentes in ciuitatibus finxe-
runt multa falsa, existimantes illa fal-
sa esse vtilia si credantur à populo, &
hoc probat auctoritate Varronis qui
dicit esse vtile ciuitatibus, quod viri
fortes & si falsum sit, ex diis se geni-
tos esse credant, vt audacius res ma-

gnas

DE CIVIT. DEI LIB. III. 24

gnas diuinæ stirpis fiducia aggredia-
tur cap. iij. Sed oritur dubium an tales
fctiones secundum fidem sint illicitæ,
si secundum rationem naturalem viuē-
tibus erant licitæ propter reip. vtili-
tatem. Dicitur autem quod non, quia
maius est bonum virtutis, quā com-
modum, quod potest provenire ex ta-
li fctione, cum bonum honestum bo-
no vtili præferatur. Et ideo cum veri-
tas sit virtus pertinens ad intellectuū,
& morem, non sit pro quantocun-
que commodo talis virtus abiicienda.

Tertia veritas est, quod quæstio
de scripturis exoritur vtrum præua-
ricatores angeli filiabus hominum
concupuerint vnde natis gigantibus
tunc terra completa est, cap. v. Istud
autem dictum refertur ad illud quod
habet Gen. 6. Postquam ingressi sunt
filij Dei ad filias hominum, &c. vnde
apparet manifestè quod antiquitus
fuerit aliqua opinio, quod isti filij

Dei

FLORES AVGVSTINI

Dei fuerunt mali angeli, id est incubi, qui cum mulieribus genuissent gigantes. Istam autem questionē tamen hic non declarat.

Quarta veritas est, quod regularis defectio solis nō nisi in lunæ fine cōtingit cap. xvj. Ex dicto idē Augustinus accipit vnū theologicum documentū, q̄ obscuritate solis quæ fuit in morte saluatoris, nō accidit ex canonico, inquit, syderū cursu, quia vt dicit tunc erat pascha Iudeorum, quod plena inquit luna agebatur.

Quinta veritas est, quod Romani miserūt quinque legatos Athenas vt acciperent leges, cap. ix. Ex quo colligitur quod iura ciuilia Romanorū habuerunt ortum à philosophis Græcis, quia Græcorum philosophia Athenis vigeat, quorum refert maiorē fuisse famam quam veritatem.

Sexta veritas est, q̄ Demones cōsulētib. ipsos dant responsa ambigua,

vt

DE CIVIT. DEL. LIB. III. 25

vt quicquid acciderit de rebus super quibus interrogantur, diuini habeantur, vt declarat exēplo. quia cū Pyrrhus rex Græciæ, Romanorum hostis consuluisse Apollinis oraculum, de bello cum Romanis futuro, respōsum hoc ei datum fuit:

Aio te Aeacida Romanos uincere posse.

Nota quod idem respōsum vel simile dedit diabolus comitis Flandriæ Ferrandi matri, dicens: Congredientur contra Gallos, quia cum magno gaudio intrabit Parisius. In quo dicto secundum compositionem & diuisionē, quisquis in bello victoriā habuisset, poterat dictū accipi, vt patet inuēti.

Septima veritas est, quod licet homines sint crudelissimi, tamen à superabundanti vindicta mitigantur quandoque, cap. xix. Quod ibidē declarat exemplo, quia Annibal princeps Carthagenensis, cū esset crudelissimus & interfecisset tantam

D

FLORES AVGVSTINI

Romanorum multitudinem, ut tres modios anulorum de interfectis Romanis militibus mitteret Carthaginē ingentis victorię in signum, tanta, inquit, inimicorum cede faciat ut parci iussisse perhibetur, ne plures interficerentur. Ex quo dicto accipiuntur duo politica documenta. Primū quod princeps qui non est tyrannus & homines modesti parvissima punitione debent esse contenti, si crudelissimi mitigantur maxima punitione, quia crudelissimi non expetunt maximam. Ideo iustis sufficere minima debet, salva reip. securitate. Secundum documentum est, quod quando quis non est contentus magna inimici punitione, non solum ille est crudelissimus, sed crudelitas excedit humanā crudelitatem, sicut crudelitas beluæ: quia cū Annibal, inquit, esset crudelissimus homo, iussit parci, habita grandi vindicta, nec tantum afflixit, quantum

DE CIVIT. DEI. LIB. III 26
quantum potuit.

Octava veritas est, quod temporibus nostris pro superflua voluptate plura donantur histrionibus quā tempore antiquo legionibus pro extrema salute collata sint, cap. xix. Ex quo dicto accipitur ratio, quare moderni milites nō sunt ita strenui sicut olim: quia isti vacant voluptatibus, sicut illi vacabant legionibus: nullus autem voluptatibus intentus strenuus esse potest: quia strenuitas rigida est, cui repugnat mollieties voluptatis.

Nona veritas est, quod humana politia sibi seruientibus quandoque ingrata est, sicut declarat exemplo Scipionis, qui cum Romam liberasset à feruissimo hoste Annibale, & Carthaginem subiugasset, accusatus est à Romanis, & suis accusatoribus cessit priuatus patria, quā sua virtute liberauerat post insignem triumphū. Nullus, inquit Augustinus, illius

FLORES AVGVSTINI
vr̄bis captus desiderio, ita vt iussisse
perhibeatur ne ipso mortuo in in-
grata patria sonus fieret. cap. xxj.

Decima veritas est, quòd lex illa,
quę vocatur Voconia, à Romanis in-
stituta, fuit nequissima, qua fuit insti-
tutum, ne quis hæredem fœminam
faceret, nec vnicam filiam, & hoc se-
cundum legem Salicam, quam fece-
runt Franci existentes adhuc in Ger-
mania, vt dicit Ra. de Pélis 6. libro 2,
cap. Vnde dicit Augustinus hac lege
quid dici aut excogitari possit ini-
quius, ignoro. ca. xxj. & ista sententia
contra hanc legem confirmatur au-
thoritate. Primo filix Saphan, vt ha-
betur Num. xv. petierunt paternā hæ-
reditatem: & fuit respõsum à Domi-
no, quòd iustam rem postulabant. Se-
cundo confirmatur ratione, quia iure
naturali pater plus tenetur suæ proli
cuilibet, quàm extraneo: cum natura-
lis appetitus qui malus esse nõ potest,
ad hoc

DE CIVIT. DEL. LIB. III. 27
ad hoc inclinat. Et ideo videtur ini-
quum vt pater prius providere com-
pellatur alieno masculo quàm propriæ
filiz. Sed oritur dubium, quare in re-
gnis, quæ ex genere habent regnan-
tes mulieres, communiter non succe-
dant quâvis vnigenitæ. Dicitur autem
quod regnum non est hæreditas, sed
dignitas pertines ad totam rempubl.
Nunc autem in dignitatibus non est
successio mulierum sicut in hæredi-
tatibus, quia mulieres dignitatis ca-
paces non sunt in lege, quâvis sacer-
dotium esset ex genere, ibi mulier
nullo modo succedebat: nec de ali-
qua muliere quod in regnum suc-
cesserit, inuenitur in scri-
ptura legitimo
modo.

IN QVARTO LIBRO

*Agit Augustinus num possit
ascribi falsis dominis magnitu-
dinem & augmentum Romani
imperij.*

IN quarto libro, prima
veritas est, quòd quando
boni longè, latèque re-
gnant, non tam ipsis uti-
le est, quàm illis quibus regnant, cap. iij.
Ex quo dicto accipiuntur duo mora-
lia documenta. Primùm, quod prin-
cipatus bonorū est utilis, tã ipsis quàm
subditis, quia ipsi merètur per bonas
virtutes operando exemplariter &
subditi efficiuntur virtuosī eis obedi-
do præcipientibus virtuosā: & in eo
quod dicit hīc Augustinus quod talis
principatus est magis utilis vni istorū
quàm alteri, supponit, quod vtrique sit
utilis. Secundum documentum est,
quod talis principatus plus habet de
bono

bono in subditis, quàm in principatib.
quia cū subditi recipiant à tali princi-
pe bono, leges optimas, & regulas se-
cundum quas vivit virtuosè, præter
conservationē corporū, & defensio-
nem facultatū, quæ sunt accessoria,
cū talis princeps non accipit à subdi-
tis nisi minima bona, quæ sunt bona
fortune. Et ideo dicitur, quòd nō tan-
tū proficit illis sicut illis quibus domi-
natur. Secundū documētum est, quod
talis principatus plus habet de bono
honesti in principe, quam in subditis.
quia vbi plus est de bono virtutis, ibi
plus est de bono honestatis. In prin-
cipante autem requiruntur excel-
lentes virtutes, quàm architecto-
nicæ & regulatæ subditorum. Ideo
oportet principes esse optimos to-
tius politix. Secundum documen-
tum est, quòd licet bonus Prin-
ceps diligat plus subditos, ex parte
potentix operantis, pro eo quod ha-

FLORES AVGVSTINI

bet meliorem voluntatem & sublimiorem virtutem, tamen è contrario ex parte obiecti, ipsum subditi magis diligere debent, quia melior est in se magis diligibilis, sicut Deus plus diligit creaturâ: quia à creatore infinito, quâ è conuerso, licet creatura plus diligit ipsum obiectiue: quia ipso fouetur tanquam fine vltimo, & deus non fouetur, sed vtitur creatura.

Secunda veritas est, quòd si bonus seruiat, liber est: malus autè si regnet, seruus est, cap. iij. Et ista veritas geminata dupliciter declaratur. Primò, quia si bonus seruiat secundū corpus, est tamen liber secundum animam, quæ tenet subiectas corporis partes passionēque: imò nisi corpus redigatur in seruitutem, non potest animus passionē domare. Secundò declaratur, quia si malus regnet, quāto corpore liberior, tantò corporis passionē in ipso indomitæ fortius mouen-
tur: &

DE CIVIT. DEI. LIB. III. 29
tur: & cū non habeat malus animus virtutem resistendi, efficitur seruus passionum.

Tertia veritas est, quòd remota iustitia, magna regna non sunt nisi magna latrocinia, cap. iij. Istud autè dictum ostendit ipse exēplo & auctoritate. Exemplo, quod cū Pirata quidam captus ductus fuisset ante magnū Alexandrum: & rex ab eo quæreret: quare infestaret mare, ille (inquit Augustinus) libera contumacia respōdit eo, quòd tu orbem terrarū, sed quia exiguo nauigio id facio latro vocor, tu verò quia magna classe imperator. Secundò hoc confirmat auctoritate Iustini, vj. ca. qui dicebat, quòd in principio gentium, & nationum, imperium pœnes reges erat, quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio popularis, sed expectata inter bonos moderatio prouehēbat. Populi, inquit, nullis legibus

FLORES AVGVSTINI

tenebantur: arbitria principum pro legibus erant fines imperij magis tueri: quam proferre mos erat intra suam cuique patriam regna finiebantur.

Quarta veritas est, quodd Romanum regimen fuit, non ita diuturnum sicut regimen Assyriorum, quod duravit, secundum ipsum, à Nino rege, vsque ad eius translationem per mille ducentos & x l. annos, capit. vj. Sed intellige quod istud est accipiendum tēpore Augusti. quia pro modo videtur oppositum esse verum.

Quinta veritas est, quodd non est reducenda ad memoriam civilis iniuria à concubibus illata alicui, capit. v. quod dictum confirmatur auctoritate & ratione. Auctoritate, quia scribitur Levit. xix. Non quæras vltionem in corde tuo, nec memor eris iniuriæ civium tuorum. Secundò quia in isto capit. v. dicit Augustinus, quodd

Scipio

DE CIVIT. DEI. LIB. III. 30

Scipio cum Romanam liberasset, & post liberationem ab Annibale, & Carthagine sibi eam ingratiorem sensisset, postea a memor iniuriæ, inquit, Augustinus memor patrie ipsam Romanam à Gallis iterum liberavit.

Sexta veritas est, quodd feliciores essent res humanæ, si essent omnia regna parva, capit. ix. Istud autem dictum declarat ibidem duplici ratione. Prima, quia regna non augentur, nisi propter iniquitatem, cum quibus iusta bella geruntur: quod non esset, inquit, si finitimorum contra se bellum geri prouocaretur nulla iniuria. Secunda ratio est: quia maior felicitas est habere bonum vicinum concordem, quam vicinum regnum malum subiungere bellando. Idcirco maior est felicitas possidere regnum parvum quietè, quam augere magnum, ut permittatur inquietè. Sed oritur dubium, quia magna regna, ut cerni

FLORES AVGVSTINI

ut cernimus, sunt potētiōra ad tuendum Rempub. Idēd videntur fœliciora, sicut memorat de regno tempore David & Solomonis. Dicitur autē, quōd non est hīc intentio Aug. magis commendare paruitatem regni stantibus rebus ut nunc, quia ipse ascribit fœlicitati Romanorum temporalī, magnitudinem regni. Sed homines mundi communiter essent iusti & pacifici, non indigerent regis tutela.

Septima veritas est, quōd veterē virtutem in quatuor species distribuendā esse viderūt, scilicet prudentiam, iusticiam, fortitudinem, temperantiam, quorum singulæ, inquit, sue species habent, cap. xix. Ex quo accipitur documētum, quōd istæ quatuor virtutes, quæ cardinales vocātur, non sunt species specialissimæ, sed generis subalterna, ut sic sint plures species prudentiæ, & cuiuslibet aliarum.

Octava

DE CIVIT. DEI. LIB. III. 31

Octava veritas est, quōd ars bene rectēque viuendi, virtus à veteribus diffinita est, cap. xx. Sed oritur dubium, quia ars est species quædā virtutis intellectualis, ut dicit Aristoteles vj. Ethicorum: idēd non videtur esse virtutis genus, cum tamen in hac diffinitione ponatur loco generis. Dicitur autem quod Augustinus accipit ibi artem non propriē prout ars dicitur recta ratio factibilium, sed pro rectitudine, ut ibidem patet, & secundū istum modū virtus est rectitudo, aut regula, qua recte viuatur.

Nona veritas est, quōd fœlicitas non est Dea, sed Dei donum, cap. xx. Ex quo dicto accipitur documētum, quōd nullus potest acquirere fœlicitatem per naturā, quia ipsa sicut Dei donum, est ab extrinseco.

Decima veritas est, quōd nullus optat aliquid nisi ut fœlix fiat, cap. xxij. Istud dictū videtur contra experimentum

FLORES AUGUSTINI

mentum: quia experimur multa a nobis desiderari nihil cogitando de felicitate: & nullus potest desiderare nisi propter aliquem finem. Dicitur autem quod ibi videtur Augustinus accipere felicitatem pro bene esse hominis in quo quiescit, & nullus appetit aliquid propter aliquod bonum, nisi in quo natura quiescit. Idcirco talem felicitatem semper intendit. Dicunt autem aliqui quod semper intenditur ultimus finis habitualiter saltem: & alij dicunt, quod semper intenditur actualiter licet imperceptibiliter. Sed ista videntur esse vaticinia, quod non apparet ratio istorum.

Vndecima veritas est, quod pieras vera est verus Dei cultus. capit. xxij. Intelligendum tamen est secundum doctrinam Apostoli, pietatem accipi dupliciter: vno modo pro virtute latræ, alio modo pro virtute clemen-

tia, &

DE CIVIT. DEI. LIB. III. 32
tia, & sibi promittentes pietatem, per opera bona.

Duodecima veritas est, quod licet possit faciliter inueniri qui rex esse non velit, tamen impossibile est aliquem inueniri qui nolit se felicem esse, capit. xxij. Intelligendum tamen est, quod ista veritas parit illam famosissimam conclusionem: quod si ne ultimo intellecto nullus potest non appetere; quia illud quod contingit omnibus, ita quod nulli non potest non contingere, est secundum naturam: tale est istud, secundum istud dictum. Dicunt tamen aliqui quod Augustinus intendit de appetitu qui est naturalis, quæ est naturalis inclinatio, & non de voluntate qui est actus elicited. Sed non valet: quia hic dicit, quod aliquis potest non velle, imò nolle honorem regni, eò modo quo non potest nolle felicitatem.

felicitatem. Sed naturalis appetitus est velle honorem, ergò secundum illum appetitum nullus etiam potest nolle regnum. Sed aduertendum est, quòd Augustinus in isto textu non loquitur de non velle, sed de nolle, & ideo ex isto loco non debet argui, quando voluntas possit suspendere actum suum non volendo, licet non possit elicere actum contrarium nolle, & istud videtur intèdere doctor.

Tertiadecima veritas est, quòd secundum veterum sententiam non omnia vera sunt omnibus manifestanda, cap. xxx. Istud autem probat auctoritate, & exemplo. Auctoritate quia inducit Varronem doctissimum dicentem, quod multa sunt vera, quæ modo vulgò scire non expedit. Secundo declarat hoc exemplo. Dicit enim quod Græci collectas, id est, mysteria sua, taciturnitate, quasi parietibus claudabant. Hoc dictum docet

docet duo vtilia documenta. Primum est, quòd arcana fidei non sunt infidelibus reuelanda, propter periculū contemptus. Et ideo B. Andreas mysterium Eucharistiæ quòd est arcanū fidei nostræ, noluit reuelare proconsuli nisi crederet. Si enim Græci sua mysteria occultabant ne vilipenderentur, quantò magis Christiani sacramenta diuina. Secundum est, difficilia fidei non sunt simplicibus prædicanda: propter periculum erroris, sicut circa materiam prædestinationis, quæ minus intelligentibus male potest declarari. Vnde in Exodo dicitur, quòd qui foderit cisternam, & non clauferit eam, si quis in eam ceciderit, reus erit ad restituendum.

FLORES AUGUSTINI
IN QUINTO LIBRO
*ostendit Augustinus, quæ de
causa Deus voluit Romanū im-
perium, tam magnum esse tan-
quam diuturnum, &c.*

IN quinto libro prima ve-
ritas est, quòd ille qui fa-
tum, divinā voluntatem
appellat, rectè intelligit,
non tamen rectè dicit. Vnde dicit ibi
August. talem sensum teneat, & lin-
guam corrigat, ca. j. Ex quo accipiun-
tur duo moralia documenta. Primum
quod fatū nō est nisi divina præscien-
tia, quæ habetur de rebus in volunta-
te sua. Et ideo fatum nō est nihil sim-
pliciter, nisi dicatur aliud à voluntate
divina. Secundum documentum est,
quod error non solum cavendus est
intentione, sed etiam in locutione:
alioquin ille qui rectè sentit, licet ma-
lè proferat, non esset corrigendus: sicut
in præ-

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 34

in proposito ipsum corrigit August.
Secundā veritas est, quòd essentia-
lia eventuum, quæcūque contingunt
gemellis, non sunt reducenda in cor-
pora supercelestia, sed in vniformem
complexionem, quòd probat dicto
Ciceronis, qui dicit Hippocrate no-
bilissimum medicum scriptum reli-
quisse, duos fratres ita conformiter
affici, vt simul agrotare inciperent
aggrauari & alienari. Et cū quæ-
reretur causa tantæ conformitatis, re-
spondit quidam medicus Astrologus
causam esse constellationem, in qua
simul nati fuerant. Et quidam medi-
cus dicit esse vniformem complexio-
nem, seu constellationem, & nutri-
mentum idem. Dicit autem Augusti-
nus, quod fuit acceptabilior respon-
sio medici, cap. ij.

Tertia veritas est, quòd tanta est vis
humanæ naturæ, vt cū mulier con-
ceperit, deinde alterū concipere omi-

FLORES AUGUSTINI

nino non possit, cap.vj. Intelligendum tamen est quod oppositum istius senserunt Philosophi. Vnde Aristoteles in libro de animalibus oppositum determinare videtur: nos tamen dictis sanctorum fidem magis dare debemus.

Quarta veritas est, quod hominibus solis in terris dedit Deus liberas voluntates, cap.v. Ex quo dicto accipiuntur duo rationabilia documenta. Primum quod in brutis non est libertas, sicut aliqui ponunt pro eo, quod libertatem affirmant in sola complacentia. Secundum documentum est, quod bruta non proprie fiunt, quia propter libertatem solam isti attribuant brutis fructuionem.

Quinta veritas est, quod summi patris voluntati nullus contradicere potest, secundum antiquorum sententiam. Vnde inducit sententiam cuiusdam ipsorum dicentis: Ducit volentem fata, nolentem trahit. Ista autem

fata

DE CIVIT. DEL. LIB.V. 35

fata dicit Augustinus fuisse appellata ab eis Iouis voluntate: quem summum, inquit, Deum ille author putavit, ca.viiij.

Sexta veritas est, quod sicut est ordo certus rerum, ita certus est ordo causarum. Non enim ait, fieri posse aliquid, quod non aliqua causa efficiens præcesserit, cap.ix. Ex quo accipiuntur duo specialissima documenta. Primum, quod omnis causa efficiens præcedit suum effectum secundum aliquem ordinem. Dicit enim quod nihil fieri potest, nisi præcesserit efficiens causa. Secundum documentum est, quod nulla res de nouo potest fieri, quæ non habeat causam efficientem, contra illos qui dicunt, quod retrorsum secum nouiter fiat non habet causam efficientem, & ita de forma per se.

Septima veritas est, quod causæ voluntariæ, aut Dei sunt, aut bonorum Angelorum, aut malorum, aut hominum, aut quorumcunque animalium,

FLORES AVGVSTINI

si tamen, inquit, sunt appellandæ voluntates animalium, rationis expertum, motus illi, quibus aliqua faciunt secundum naturam si quid appetant vel euitant, cap. ix. Ex quo accipiuntur duo apparentia documenta. Primum est, quod in brutis non est verum voluntarium, quia nullus in brutis proprie voluntates, & ipse non ponit in eis voluntarium, nisi sit eis voluntas in hoc loco. Secundum documentum est, quod, quæ sunt à brutis, merentur secundum inclinationem naturæ, quia inclinationes eorum motus naturæ esse dicit.

Octava veritas est, quod malæ voluntates à Deo non sunt, quoniam, inquit, contra naturam sunt, quæ ab illis sunt. cap. ix. Ex quo accipiuntur duo probabilia documenta. Primum quod omne peccatum est contra naturam, quia in omni peccato est mala voluntas quæ secundum ipsum est contra naturam

turam

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 36

tutam, à Deo conditam. Cuius ratio est, quia illud est contra naturam alicuius, quando est contra actum, ad quem est ordinatum. Sicut contra naturam grave est esse sursum, cum sit factum ut sit deorsum, & ita cum voluntas sit creata ad bonum volendum, contra naturam suam est eam velle malum. Secundum documentum est, quod Deus non est causa malæ voluntatis: hic autem non accipitur voluntas mala pro ipsa potentia deprauata per vitium, quia ipsa est creata à Deo, nec pro ipso, quantum ad eius positum, quia sic est quedam natura, cuius Deus est causa prima. Sed accipitur pro deformitate, & privatione boni consequenti talem actum, cuius actus secundum talem privationem, non est aliqua causa efficiens, sed deficiens.

Nona veritas est, quod cum fuerint duæ opiniones contrariæ de præscientia Dei, scilicet Ciceronis & Stoico-

FLORES AVGVSTINI

rumāta vt Cicero negaret Deum esse
præscium futurorum, & sic neget vti-
que Deum, cap. ix. Intelligendum ta-
men est, quod secundum intentionē
August. dux fuerunt extremæ opinio-
nes de præsciētia Dei. Quidam enim
posuerunt omnia de necessitate eue-
nire, vt saluarent diuinam præscien-
tiam. Alij posuerunt Deum omnia
ignorare, vt saluarent futurorū con-
tingentiā. Recta tamen fides istarum
opinionum medium tenet secundum
Augustinum, scilicet, quod Deus om-
nia futura certissimē noscat: & omne
futurum contingenter eueniat. Sed
oritur dubium, quomodo possint res
contingenter euenire, si Deus infalli-
biliter cognoscit eas fore. Dicitur
quod sicut illa quæ actu sunt in præ-
senti sunt contingentiā, vt motus cæ-
li, cum Angelus moueat non naturali
necessitate, sed mera, & libera volun-
tate, & tamen quilibet mouens infal-
libiliter

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 37

libiliter cognoscit motū præsentem,
quamuis dum est præsens sit contin-
gens, ita potest infallibiliter præsciri
à Deo, si enim contingentia impedi-
rent certitudinem futuri, ita, & præ-
sentis.

Decima veritas est, quod præsciē-
tia Dei, non tollit liberum arbitrium
alicui: quia nefas, inquit, est negare
diuinā præsciētiā, & si ipsa tolleret
libertatem nostrā, frustra, inquit Au-
gustinus, essent leges, exhortationes,
laudes, vituperationes, & tamen non
sunt frustra: quia tantū valent, quan-
tum ipsas valituras Deus præsciuit,
cap. x. Istud autem dictum ipse decla-
rat ibidem, dicens: Neque enim pec-
cat homo, quia Deus nullum peccatū
esse præsciuit, sicut, inquit isti putant,
imò non dubitat ipsum peccare eam
peccat, quia ille cuius præsciētia fal-
si non potest, peccata esse futura præ-
sciuit. Sed ex isto dicto videtur accipi

FLORES AVGVSTINI

argumentum, quòd præscientia Dei est causa peccati nostri, si idèd peccamus, quia Deus præsciuit. Dicitur autem, quòd non est causa propter quā, sed est causa sine qua non. Et idèd dicit quia est causa, sicut aperiens fenestram est causa illuminationis domus.

Vndecima veritas est, quòd virtus est via, qua venit ad finem, id est, ad felicitatem, sicut ad possessionem, cap. 12. Et circa istud documentū ponit Augustinus duo documenta veridica. Primum quod Romani subiecerunt omnes virtutes vanæ gloriæ, & honori, propter quā solū acquirendam in ciuitate volebāt esse virtuosos. Secundum documētum est, quòd isti honores quantò plus appetuntur magis fugiunt: & quantò plus fugiuntur magis hominē insequuntur, sicut fuisse in laudem Catonis testatur, qui quominus gloriam appetebat, eo magis illum insequabatur.

Duod

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 38

Duodecima veritas est, quòd non est vera virtus quæ non tendit ad illū finem, vbi non est bonum hominis, quo melius nō est. cap. eodem. Ex quo accipiuntur duo documenta theologica. Primum est, quòd nullus homo sine gratia, habet verā virtutem: quia nulla virtus sine gratia perducit hominem ad talem finē nec elicit actus meritorios sine gratia respectu eius. Secundum documentum est, quòd charitas, quæ aut est gratia, aut nō est sine gratia: est forma omnium virtutum: quia ipsa discedente nō sunt veræ virtutes. Sed oritur dubium: quia cū per vnius actum peccati mortalis amittatur gratia & charitas, non videtur quod virtutes morales, ita repente sint abolitæ, quæ diu sunt acquisitæ. Dicitur autem, quòd non corrumpuntur quantum ad veritatē suæ naturæ, sed tantum quantum ad veritatem acceptionis diuinæ, pro vera felicitate

FLORES AVOGUSTINI

felicitate, & secundum istā acceptationem intenditur veritas de qua hic loquitur Augustinus.

Tertiadecima veritas est, quod resp. plus magnificatur semper virtutibus, quam armis. Et istud ipse declarat per sententiam Catonis sic dicentis de Romanis prioribus. Nolite maiores nostros aestimare temp. ex parua fecisse magnā armis: quia armorū & equorum maior copia nobis est, inquit, sed alia fuere quæ illos magnificauerunt, scilicet domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, nec delicto, nec libidini obnoxius. Pro his dicit Cato, nos habemus luxuriam, auaritiam, publicam egestatem, & priuatā opulentia, laudamus diuitias, sequimur illicita, inter bonos & malos nullum est discrimē, omnia virtutis prēmia ambitio possidet, cap. eodem. quæ omnia sunt præclarissima documenta.

Quartadecima

DE CIVIT. DEI LIB. V. 39

Quartadecima veritas est, quod sublata iactantia omnes homines sunt pares natura: vnde sic dicit: Tolle iactantiam, quid sunt omnes homines, nisi homines? & loquitur quantum ad vitium & elationē inanis gloriæ, cap. xvij. Ex quo accipitur documentum, quod reges, & omnes magnates, quando cognoscunt & recogitant se esse homines, cū in hoc cæteris pares natura, & easdem experiantur humanitatis infirmitates, non debent extolli.

Quintadecima veritas est, quod amor patriæ cum laudū immensa cupidine ad admirandos Romanos compulit, ca. xix. Istud autem dictū ostendit duplici exēplo. Primo, quod Brutus filios suos occidit, cū imperaret Romæ, quia mouebant noua bella, quamuis essent victores. Vnde in laudem eius dicit Poëta:

Vicit amor patriæ, & laudum immensa
cupido.

Secundō

FLORES AVGVSTINI

Secundò, quòd alius princeps Romanus cognomine Torquatus, filiù suù, non contra patriam, sed pro patria pugnavit, quia tamen còtra imperiù patris, ab hoste provocatus, iuuenili more pugnavisset, & vicisset, occidi eù pater iussit, ne plus mali esset in exemplo imperij contempti, quam boni in gloria hostis occisi.

Sextadecima veritas est, quòd maiora fecerunt Romani pro rep. quam nonnulli Christiani pro fide catholica, eod. cap. Istud autem ostendit duplici exemplo. Primo illius iuuenis optimi Romanorum, qui se armatum cum equo in hiatum præcipitè libenter dedit: cum dii iussissent vrbis optimum Romanorum se se eò præcipitare. Secundò exemplo Lucij Valentini, qui mortuus in suo consulatu, ita fuit inventus pauper, vt numis à populo collectis eius curaretur sepultura. Vbi dicit Augustinus: Quomodo

vir

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 40

vir Christianus se audebit de paupertate volùtaria extollere, vidēs exemplum istius? Tertiò exemplo: Quintini, qui cù quatuor iugera possideret, & ea suis manibus coleret, inde adductus, & factus Dictator, post habitum nobilem triumphum, rediit ad pristinum opus. Et idèò subdit ibi August. Nonne omnes Christiani, qui excellentiori proposito diuitias suas nolūt esse communes, sicut scriptū est Act. Apost. intelligūt se ex hoc nulla ventilarì posse iactantia.

Decimaseptima veritas est, quòd nihil est ignominiosius illa pictura, in qua pingitur voluptas, tanquā regina imperans omnibus virtutibus, ita si esset aliqua, in qua pingerentur omnes virtutes vt seruientes humanæ gloriæ, cap. xx. Intelligendum tamen est ad istius dicti declarationem, quòd Epicuri ponebant, quòd actus virtutum non erant querendi, nisi propter

FLORES AVGVSTINI

propter voluptatem, vt potè temperantia propter sanitatem, sine qua nõ habetur voluptas, & fortitudo ad domandum hostes qui impediunt voluptates, &c. voluptati omnes subiiciebant virtutes. Et quia Stoici hoc detestabantur, quia ponebant bonũ humanum consistere in virtute ad verecundiam inferendã Epicuris, pingebant vnã tabulã, in qua descripta erat voluptas vt imperans virtutibus illam dicebãt ignominiosissimã. Per istum modum dicit Augustinus: posse pingi vnã tabulã, in qua inanis gloria poneretur regina omnium virtutum, quæ foret ita ignominiosa: hoc dicitur cõtra Romanos, qui suas virtutes, gloriæ inani subiiciebant.

Decima octaua veritas est, quod licet Deus regnum calorum det solis piis, tamen regnum terrenum dat piis & impiis, sicut exemplificat inter ceteros, dicens: Quod ille qui dedit imperium

DE CIVIT. DEL. LIB. V. 41

perium Constantino, dedit & apostata Iuliano: cuius egregiã, inquit, indolem decepit amor dominandi, & sacrilega & detestanda curiositas, cuius vanis deditus oraculis erat. cap. xx.

Decimanona veritas est, quod felices sunt reges si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantiũ, & obsequia nimis humiliter salutantium, non extolluntur, si suam potestatem ad Dei cultũ maximè dilatum faciunt, & in ceteris bonis virtutibus exercentur. ca. xxj. Intelligendum est tamen, quod in duobus sequẽtibus capitulis, dicit laudes dignissimas de Constantino, & Theodosio. De Constantino dicit, fuisse felicissimum in opprimendis tyrannis, & victoriosissimum, & edificasse ciuitatem, quasi Romę filiam, id est, Constantinopolim, sine vilo idolo. De Theodosio verò dicit, quod fuit clementissimus, & cùm pugnaret contra

FLORES AVGVSTINI

tyrannum ferocissimum: milites qui
aderant nobis, inquit, retulerunt ex-
torta fuisse sibi de manibus, quæcūq;
iaculabātur à Theodosij parte in ad-
uersarios. Vnde dicit Augustin. quod
Poëta Claudianus, quamvis à Christi
nomine alienus, in eius laudibus dicit:
*Ominum dilecte Deo, cui militat æther,
Et conturati ueniunt ad classica uenti.*

Vicesima veritas est, quòd licentia
peccandi inducit homini miseriam.
Vnde inducit Iulium dicentē de quo-
dam, qui peccandi licentia felix ap-
pellabatur. O miserum cui peccare li-
ceat? cap. xxvj. Ex quo dicto videntur
sequi quatuor conclusiones morales.
Prima est, q. infelicior est peccator,
qui peccat licitè, id est habita licentia
ab aliquo, ut potè tyrāno, quā qui illi-
citè isto modo: quia, sicut dicit hæc
veritas ad miseriam pertinet, quòd li-
ceat peccare. Nam licentia peccandi
est quoddā malum per se, & peccatū
est ei

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 42

est ei additum, cui superadditur aliud
malum. Ille autem cui illicitū est pec-
care, hoc est ei bonum, ut cū peccat,
non habet tot mala sicut ille. Secun-
da conclusio est, quòd infelicius est
peccare impunè, quā cum punitione:
qui enim peccat licitè modo iam di-
cto: est misereor, & tamen impunè:
quia licitè in habitudine ad puniti-
onem: & istius ratio est, quia pœna ap-
posita culpæ, est decor, & bonum iu-
stitiæ, quo bono caret ille, qui de cul-
pa non habet pœnam: imò grauatur
obliquitate iustitiæ, præter primū ma-
lum: eò quod non punitur, cū in mo-
ralibus iuxta Philosophū, pœnæ sunt
quædam medicinæ. Tertia conclusio
quòd melius est mereri cum obliga-
tione, quā sine obligatione: quia si
infelicius est, malū facere sine obli-
gatione ad pœnam propter illud ex-
conclusionem primam: cum bonum face-
re ex obligatione, sit illi contrarium,

FLORES AVGVSTINI

& contrario vitio pessimo optima
virtus contrarietur, habetur intentū.
Et ratio est: quia quantò plures virtutes
concurrunt ad vnum actum, cæ-
teris paribus, tunc est melior: quando
autem agit aliquis bonum obligatus,
tunc meretur secundum illam propriā
virtutem, & secundum iustitiā lega-
lem, vel obedientiam qua est obliga-
tus, alioquin obligatio ad bonum ef-
fer mala. Quarta conclusio, quòd me-
lius est mereri sine remuneratione,
quam propter spem remunerationis:
quia bonum virtutis est plus amandū
quā bonum remunerationis, sicut ho-
nestum, quā cōmodum: cū in hac
vita nihil dignum possit impendi vir-
tuti. Illi autem qui cum spe muneris
bene agunt, minus diligunt virtutem,
quā, propter aliud intendunt citra
Deum. Illi verò qui non propter mu-
nus diligunt virtutē propter se citra
vltimum finem plus merentur. Sed
oritur

DE CIVIT. DEI. LIB. V. 43

oritur dubium de prima cōclusionē,
quæ familiarius facit ad propositum:
quia ille qui peccat illicitē, id est con-
tra licentiam principis, peccat dupli-
citer, scilicet illud malum faciendo, &
præceptum legis, vel principis trans-
grediendo. Ille autem qui peccat eius
licentia, non committit nisi alterum
istorum. Dicitur autem, quòd cōmit-
tit vnum aliud, quod est peius quam
illa obedientia, vtpotē accipiendo li-
centiam rei illicitæ, quia istud est ma-
gis contra bonum naturæ, vel boni
naturam: & contra legalem ius-
titiam, quā Deus in-
didit menti hu-
manæ.

FLORES AVGVSTINI
IN SEXTO LIBRO
*arguit Augustinus contra com-
munem hominū opinionem po-
nentem plures Deos esse cole-
dos propter vitam eternam.*

IN sexto libro prima ve-
ritas est, quòd aliquibus
adest libertas rectè scri-
bendi, quibus non adest
libertas rectè viuendi cap. x. Istud di-
ctum declarat ipse duplici exemplo.
Primum de Varrone, cui affuit liber-
tas rectè sentiendi non tamen dicen-
di, aut viuendi, cum cultum deorum
superstitiosum esse cerneret, non ta-
men fuit ausus redarguere ipsum in
suis scriptis. Secundum exemplum est
ad propositum de Seneca, qui, inquit.
Augustinus inuenitur floruisse tem-
pore nostrorum apostolorum, non
quidem ex toto ei affuit inquit, sed
ex parte. Ex quo accipitur documen-
tum

DE CIVIT. DEL. LIB. VI. 44
tum quod Seneca non debet annu-
merari cum sanctis tanquam fidelis:
licet Hieronymus ponat in libro illu-
strium virorum non expresse quod sit
sanctus.

Secunda veritas est, quòd tolerari
potest semel in anno insanire secun-
dum documenta Senecæ. cap. x. Ex
quo duo sumuntur, moralia documen-
ta. Primum, quod nunquam insanire
liceat, sicut accipiunt aliqui istius ver-
bi sensum: quia id quod licet alicui nō
toleratur, nullus enim tolerat bonū,
cum tolerantia propriè sit de malo,
sicut patiētia in malo poenæ. Secundū
documentum est, quòd frequēter vel
quotidie irasci vel male agere est in-
tolerabile. Nā vt videtur Seneca in-
ducere, furor certū tempus habet, &
idē si iugiter moueat est intolerabi-
lis, sicut & omne aliud malum.

Tertia veritas est, quod sapientes
antiqui cultum deorum actibus non

FLORES AVGVSTINI

habebant in animo, sed fingebant propter tyrannorum timorem. Deinde dicit, quod Seneca ex sapientibus elegit illas deorum culturas, ut eas in animi religione habeat nullo modo, sed in actibus fingat, De quibus culturis loquens Seneca ut ibidem recitatur. Dicit hæc omnia sapiens seruabit, tanquam legibus iussa non tanquam diis grata.

Quarta veritas est, quod sapientes mundi aspectu domini sicut exemplificat ibidem de Seneca, qui Iudeorum nequitiam exprimens dicebat. Sceleratissima gentis consuetudo cōualuit, ut per omnes terras iam recepta sit, victi victoribus leges dederunt. cap. xj. verbum Augustini ibi sequitur mirabatur. Seneca hæc dicens, & quod diuinitus agentur, ignorans. Intellegendum tamen est quod secundum dicta Augustini in hoc libro, nisi Seneca in fine non fuerit aliter con-

uer

DE CIVIT. DEI. LIB. VI. 45
uersus, ipse non potest esse saluus. Primo quia, ut is dicit, non habuit libertatem recte viuendi: quamuis habuit libertatē rectē scribendi: Secundo quia docuit idolatriam seruandam propter legum imperia. Tertio quia sacramenta antiquæ legis reprobauit sicut semper mala, ut ibidem patet, de sabbato. Quarto quia contra sacramenta nouæ legis militauit, in sua superbia, illa enim ratio, quia facit contra sabbatum Iudeorum: quod septimam partem sui temporis amittat concludit essentialiter contra diem dominicum Christianorum. Sed oritur dubium, quia Paulus apostolus videtur ei scripsisse cum summa reuerentia, & laude. Dicitur autem quod eius cōsuetudo fuit etiam infidelibus cōdescendere, ut omnes lucraretur, aut forrē quia post omnia dicta quæ allegat August. de eo fuisse perfectē cōuersum per Paulū intelligendū est.

F s

FLORES AVGVSTINI

IN SEPTIMO LIBRO

*ostendit Augustinus quod frustra
sunt colendi dñj selecti idest præ-
cipui propter vitam eternā, &c.*

SEPTIMI libri prima
veritas est, quod cū eli-
guntur præpositi in re-
gimine non ex hoc cæ-
teri reprobantur cap. ij. Istud autē di-
ctum duplici similitudine declarat
ibidem. Prima est, quod in exercitu li-
cet tyrones eligantur, ex hoc, milites
non reprobantur. Secunda est quod
licet in edificiis aliqui lapides angu-
lares eligantur, ex hoc cæteri non ab-
negantur. Sed ex isto dicto potest ac-
cipi argumentum vel documentum
quod sufficit in ecclesiasticis promo-
tionibus bonos eligere, quamvis non
accipiantur meliores, sed magis est ad
oppositum sequens similitudo: quia
errat, qui non eligit optimos milites
pro

DE CIVIT. DEI LIB. VII. 46
pro tyronib⁹ & optimos lapides pro
angularibus, concordare ergo cogita
si vis ista.

Secunda veritas est, quod nullus
dubitare debet, multò melius esse, ha-
bere bonam mentem, quā bonā me-
moriā. Istud autem dictū ipse pro-
bat: quia nemo malus est, qui habet
bonam mētē, quidam verò pessimi
immutabilem habēt memoriā cap.
ij. & hīc accipit mentem pro vo-
luntate. Sed hīc accipitur tunc argu-
mentū, quod volūtas est nobilior in-
tellectu, si bonā est ratio Augustini,
per quam probat, quod mens est me-
lior, quā memoria: quia nullus habens
mentem bonam, potest esse malus,
& habens bonam memoriā, potest
esse pessimus: & sic nullus habens vo-
luntatem bonam, potest esse malus:
tamen habens intellectum optimum,
pessimus potest esse, sicut primus an-
gelus est. Et confirmatur, quia memo-
ratiua

FLORES AVGVSTINI

rativa est intellectiva, & ideo si voluntas est melior memorativa, ita videtur quod sit melior intellectiva.

Tertia veritas est, quod antiqui pagani posuerunt effectus fortuitos non solum circa homines, sed etiam circa deos. Vnde inducit Salustium disertissimum dicentem sic: Profecto fortuna non omni re dominatur ea. iij. Intelligendum tamen est, quod intentio Augustini est, quod fortuna nulla alia res est, nisi ordinatio voluntatis divinæ, & quia ista dominatur in omnibus creaturis, idcirco à fidelibus istud dictum potest accipi sane intelligendo fortunam pro divina providentia, sicut fuit dictum de fati-

Quarta veritas est, quod semper pluri penditur, id est plus appetitur, propter quod aliud fit, quam illud quod aliud fit, & ideo ostenditur quod cum omnes homines communiter suas artes habeant pecunia venales, quod plus diligunt ipsam pecuniam

DE CIVIT. DEI. LIB. VII. 47

cuniam cap. iij. Ex qua veritate habetur illud dictum famosissimum, quod melior est finis, quam ea, quæ sunt in finem. Sed contra istud instatur quadrupliciter. Primo quia in scientiis lucrativis finis scientiæ est lucrum, & tamen melior est talis, doctrina ipso lucro, cum ipsa sit bonum animæ, & ipsum lucrum ponatur inter bona minima, ut sunt bona fortunæ. Secundum quia res sunt propter suas operationes, alioquin dicentur ociosæ, sicut visus si nunquam videret: & tamen operationes non sunt meliores talibus potentiis. Tertio quia actus voluntatis ordinatur in sui obiectum volendi, sicut in finem, cum obiectum volendi sit bonum, & bonum, & finis idem, & tamen obiectum quandoque non est ita perfectum sicut actus, si cum quis appetit pulchritudinem corporalem: accidentia enim spiritalia corporalibus. Sunt meliora. Quarto quia finis homi-

FLORES AVGVSTINI

hominis propter quem creatus esse dicitur esse visio diuinæ essentia & fruitio in quibus consistit eius felicitas, & tamen perfectior est homo cui sit de genere substantia quam illa felicitas, quæ est accidens quoddam. Ad primum dicitur, quod licet finis scientis, id est, quod sibi præsciuit non sit melior tali scientia, tamen bene finis scientia in se, propter quā talis scientia est ordinata, ut potest scientia superior, &c. notitia veritatis æternæ ad quam omnis scientia de natura sua ordinatur est melior. Ad secundū dicitur, quod res sunt propter suas operationes sicut propter finem quo attingunt & non propter finem cuius. Nunc autem ista regula sumitur de fine cuius propter quem sit ipsa res, & non de fine, qui est propter ipsum, cuius est talis finis. Ad tertiū quod actus voluntatis est cuiuslibet obiecti tanquam boni quod est finis, immo in mul

DE CIVIT. DEI. LIB. VII. 48

multa aliam fertur, sicut in ea quæ sunt ad finem in aliquo ignobiliore suo actu adhuc finis talis voluntatis non esset illud. Ad quartum dicatur, quod ille finis qui dicitur visio est finis quo bene ipsa est propter hominis naturam, & non natura humana propter ipsam, nisi ipsum propter ipsam immediatè attingitur finis ultimus.

Quinta veritas est, quod solo Deo illustrante anima sit beata cap. vj. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est contra illos, qui negāt lumen gloriæ in patria, quia illustratio sine lumine esse non potest: & tamen Deo illustrante anima sit beata, ut hic habetur. Secundū documentum est contra illos, quod ad causandum actum beatificum concurrat summum de potentia cum ipso Deo, cum tamen hic dicatur, quod solo Deo illustrante.

Sexta

FLORES AVGVSTINI

Sexta veritas est, quod maior est lætitia cuiuslibet rei cum perficitur, quam cum incipitur, quia dicit quod solitudinis plena sunt cæpta, donec perducantur ad finem cap.v. Istius dicti ratio est, quod amor est motus quasi naturalis, cum nihil habeat de violento. Talis autem motus, quantum plus appropinquat termino tantò est fortiori & ideo amor quãtò viciniòs fini tantò intensior.

Septima veritas est, quod fœlicitas humana secundum quod de ipsa locuti sunt homines consistit in cognitione causarum vniuersi. Vnde commendat Augustinus illum Vergilij versum.

Fœlix qui potuit verum cognoscere causas. Cap. x.

Ex quo dicto inferuntur duæ conclusiones. Prima est quod vera fœlicitas cõsistit in cognitione primæ causæ, quæ est causa totius vniuersi: quia
Augu

DE CIVIT. DEI LIB. VII. 49

Augustinus qui loquitur de vera fœlicitate istud Vergilij dictum commendat: in quo tribuit fœlicitatem cognitioni causarum. Secunda cõclusio est, quod cognitio naturalis, de qua loquebantur philosophi consistit in naturali primæ causæ cognitione: quia de tali noticia est intentio Vergilij, cū aliam nesciret. Sed oritur dubiũ, quare Vergilius posuit causas numero plurali, cū sit vnica prima causa. Dicitur autem quod istud, dictum non refertur in sua pluralitate ad multitudinem substantiarum separatarum sicut posuit Aristoteles fœlicitatem in pluribus talibus. Sed ad pluralitatem idearum in mente diuina relucentiũ, cū esset Platonius secundum Augustinum ibidem.

Octaua veritas est, quod sicut prima præcedunt, ita summa, id est vltima superant dignitate cap.x. Ex quo dicto accipitur illa vulgatissima re-

FLORES AVGVSTINI

gala, quæ sunt priora generatione
sunt posteriora perfectione. Vnde alii
qui accipiunt istam maximam, quod
in essentialibus ordinatis infra idem
genus, semper posterior a sunt perfe-
ctiora. Et idem, quia in eodem genere
sunt potentia animæ, dicunt, quod
semper potentia posterior est per-
fectior, & propter hoc voluntatem
esse nobiliorem intellectu: dicunt esse
demonstratum. Sed contra istam ma-
ximam instatur quadrupliciter. Pri-
mo quia in vegetabilibus potentia
generatiua præcedit secundum talem
ordinem, nutritiuam, & augmentati-
uam: & tamen vltima videtur minus
nobilis, cum terminetur ad quantita-
tem, sicut prima ad substantiam, &
nobiliior potentia est ad finem subli-
miorem. Secundo quia in animalibus
imaginatio videtur esse nobilior, quia
memoria, quæ est retentiuæ pro eo
quod memoria non deseruit intellectu
&

DE CIVIT. DELLIB. VII. 50
tui nisi mediante fantasia, quæ est
imaginatiua: & tamen memoriam il-
lam constat esse posteriorem, sicut re-
tentio sequitur receptionem. Tertiò,
quia in rationalibus intellectiua est
perfectior memoria, prout memoria
accipitur pro virtute recordatiua, cū
recordatio non sit nisi notitia abstra-
ctiua, propter intentionem & cōser-
uationem talium specierum. Et iterū
ad recordationem non pertinet, nisi
notitia abstractiua, quæ est minus per-
fecta, & tamē memoria sic sumpta est
posterior. Quarto, quia in intellectu-
alibus, id est, in spiritualibus separatis,
potentia executiua est posterior vo-
luntate & intellectu, cū nō possit ali-
quid nisi voluntate præuia, sicut nec
volūtas, nisi prævio intellectu: & ta-
men nullus ponit illam potentiā vlti-
mā esse perfectiorem. Ideo dico, quod
ipsa ratio non demonstrat quicquid
sit de conclusione, & cum dicūt quod

FLORES AVGVSTINI

natura semper incipit à minus perfectis, sicut attestatur regula hic accepta. Dicendū quòd ista regula est intelligenda in ordine finis, & eorū quę sunt ad finem, & non aliter in aliis. Vnde delectatio ordine essentiali sequitur perfectam operationem, & tamen ipsa non est perfectior perfecta operatione.

Nona veritas est, quòd sicut nō fit, ita nihil inchoatur, vt fiat quod non faciēs causa præcesserit, semper enim vt dicit prior est res quę facit, quā illa quę fit. ca. eod. Intelligendum tamen, quòd quadrupliciter contingit vnam rem esse priorem, altera re, aut secundum durationem, sicut iuventus præcedit senectutem, aut secundū ordinē originis, sicut pater præcedit filium in diuinis, quia est ab ipso, aut secundum ordinem naturę, sicut omne subiectū præcedit propriam passionem, aut secundum ordinem perfectionis, continentia

DE CIVIT. DEI. LIB. VII. 31
nentia, & auctoritatis, sicut Christus fuit ante Iohannem Baptistam, vt habetur in Euangelio. Nunc autem ista regula beati Augustini nō potest esse vniuersaliter vera, de ordine durationis quia in eodem instanti, quo sol fuit à Deo creatus, ab ipso sole fuit suus radius generatus, nec secundum ordinem perfectionis, quia in causis vniciis videmus, quòd pater non est perfectior filio in creaturis, sed secundum ordinem naturę, omne efficiens præuenit suum effectum, quia ab eo dependet, & secundum ordinem originis, quia est ab eo.

Decima veritas, quòd illi qui sicut dii colebantur à paganis, verē homines fuerūt, sed propter adulationem hominum post mortem, dii sunt appellati, sed dicit, quòd Saturnus fuit rex Crete, & Iupiter filius eius, c. xviii.

Vndecima veritas, quòd Varro doctissimus posuit tres gradus animę.

FLORES AVGVSTINI

Vnum, quodd omnes partes corporis
vivunt, & istū posuit in ossibus, capil-
lis, & vnguibus, & non solum in car-
ne sentiente. Secūds gradus est, sen-
sus quem posuit in organis sensuū, ad
videndum & audiendū. Tertius gra-
dus est summus, quem in quo intelli-
gere præminet, & hoc gradu præter
hominem dicit carere omnes morta-
les, cap. xxij. Ex quo dicto accipiūtur
tria documenta. Primū est, quodd non
sunt ponendæ in homine tres animæ,
quia Augustinus, Varronē, in isto di-
cto commendat tanquam doctissi-
mum. Secundum documentum, quodd
intellectus non habet determinatiū
organum in corpore, nec est potentia
organica, quia sibi nullum organum
assignat, sicut & cæteris. Tertium do-
cumentum, quodd iste Varro, videtur
fuisse de illa opinione, quæ præfert
intellectum volūtati, quia dicit, quodd
in animo, id est, in anima rationali in-
telligere

DE CIVIT. DEI. LIB. VII. 52
telligere præminet.

Duodecima veritas, quodd tantam
vim posuit in Ideis, vt secundum eas
non cælum aliquid ferret, sed secun-
dum ipsas, & cælum factū sit. ca. xxvij.
Ex quo dicto accipiuntur duo, satis
patentia argumenta. Primū est, quodd
Plato non posuit Ideas valere ad ge-
nerationem rerum naturalium, sicut
ei imponit Aristoteles, respectu agē-
tium naturalium, quia dicit, quodd cælū
quodd est vniuersale generans non fa-
cit secundum eas. Secundum argumen-
tum, quodd Plato posuit tales Ideas fa-
cere ad creationem rerum superna-
turaliū, quia dicit, quodd cælum quodd
fuit creatum supernaturaliter, secun-
dum ipsas fuit factum.

Tertiadecima veritas, quodd Deus
sic administrat omnia quæ creauit, vt
& ipse proprios exercere, & agere
motus sinat. capit. xxxj. Ex quo dicto,
quodd est vulgatissimum apud theolo-

FLORES AVGVSTINI

gos accipiuntur, duo catholica documenta. Primum est, quòd licet Deus sit omnium effectuum naturalium causa vniuersalis: non tamen est causa totalis, quia tunc frustra poneretur causa secundæ, quas Deus desinit agere proprias actiones. Secundum documentum, quòd Deus potest impedire causationem cuiuslibet, causæ secundæ, quia nullus finit alicui, aliquid facere quod non potest impedire. Ridiculum enim esset, dicere, quòd homo permittit Angelo mouere calum, & sic Deus potest impedire causas, quantumcūque approximatas, quia ipsas agere finit, vt hic dicitur. Sed oritur dubium per quem modum Deus potest impedire causas secundas. Dicitur autem, quòd nō per aliquem effectum supernaturalem positium, aut naturalem positis illis, quæ requiruntur ad causandum, quia talis effectus non est bene intelligibilis, sed per solam

DE CIVIT. DEI. LIB. VII. 55
lam subtractionem influentiæ generalis, & tunc ista regula ostēdit, quòd Deus immediate concurrat in omni effectu, cuiuslibet causæ secundæ.

Quartadecima veritas, quòd in veteri testamēto per quosdam scientes, & per quosdam nesciētes, id quod de Christi aduentu, vsque nūc, agitur, pronunciatum est, esse venturum. cap. xxxij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quòd nō omnes Prophete intellexerunt suas prophetias omnes, quia dicit per quosdam nescientes. Secundum documentum, quòd Prophete pronūciauerunt futura, non solum vsque ad aduentum Domini, sed etiam vsque ad diem iudicij, quia dicit, quòd ea quæ non sunt, & deinceps ab eis sunt pronūciata.

FLORES AVGVSTINI
IN OCTAVO LIBRO

arguit Augustinus contra Philosophos, ponentes cultum multorum deorum esse necessarium, propter vitam aeternam.

N octauo libro, prima veritas est, quòd verus Philosophus est amator Dei, quòd probat, quia Philosophus secundum Græcam significationem, est amator sapientiæ, in Latino verò, sapientiæ est ipse Deus. cap. i. Istud autem dictum ipse declarat in sequenti capitulo, quia Pythagoras à quo Italicum genus Philosophorum ortum habuit, cum ante ipsum Philosophi vocarentur sapientes, illud reputauit arrogantissimum sibi tribuere, & ideo noluit sapiens, sed Philosophus, id est, amator sapientiæ appellari, & sic dicit, quòd ab isto ortum est nomen philosophiæ.

Secunda

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 54

Secunda veritas, quòd Platonici philosophi posuerunt, quòd omnis creatura intellectualis, de quorù numero anima nostra est, participatio neluminis incommutabilis sit beata. cap. j. Ex quo dicto accipitur argumentum, & Philosophi ex puris naturalibus deuenerunt ad cognitionem supernaturalis beatitudinis, quam fideles ponunt, nisi forte quis dicat, quòd ista veritas fuit Platonici tradita, aut reuelata, & non demonstrata.

Tertia veritas, quòd ad inueniendum beatam vitam, omnium Philosophorum, videtur inuigilasse industria. cap. iij. Ex quo dicto, accipiuntur duo apparentia argumenta. Primum est, quòd finis totius philosophiæ, videtur esse moralis doctrina: quia in ipsa tractatur de felicitate humana. Secundum argumentum est, quòd finis omnium talium scientiarum, videtur esse methaphysica, quia Philosophi

FLORES AVGVSTINI

ſophi poſuerunt beatitudinem homi-
nis in notitia ſubſtantiarũ ſeparata-
rũ, quæ eſt methaphyſicalis cognitio.
Quarta veritas, quòd in natura
incorporea, & incommutabilis lumi-
nis, cauſa omnium ſcientiarum natu-
ralium ſtabiliter viuũt. cap. iij. Ex quo
dicto, accipiuntur tria theologica do-
cumenta. Primum eſt, quòd ideæ ſunt
in Deo vtiliter, cum entia rationis,
nullam habeant ſtabilitatẽ. Secundum
argumentum, quòd cauſæ de quibus
ad literam loquitur, ſicut in Deo for-
maliter, quia cauſa omnium factarum
naturarũ, non poteſt eſſe in Deo, niſi
formaliter, cum ipſe non contineat
virtualiter primam cauſam. Tertium
argumentum, quòd ideæ ſunt in Deo
pluraliter, quia pluraliter appellat
ipſas cauſas rerum, contra illos qui
ponunt in Deo, vnam tantum cau-
ſam ideam.

Quinta veritas, quòd finis boni
appella

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 55
appellatur, quo cũ quiſque peruene-
rit, continuò beatus eſt. capit. eod. Ex
quo accipitur documentũ, quòd bea-
tudo conſiſtit in attingentibus ſum-
mi boni, & vltimi finis: & per conſe-
quens, omnes potentix quæ poſſunt
atingere obiectum beatificum, ſunt
beatificabiles, contra illos qui ponũt
beatitudinem in ſolo intellectu, vel
in ſola voluntate, cũ vtræque iſtarum
ad ſummum bonum poſſit attingere.

Sexta veritas, quòd Plato laudatur,
quando in tres partes diuiſit philoſo-
phiam in vnam, ſcilicet morale, quæ
in actione verſatur, alteram natura-
lem, quæ contemplationi debita eſt,
& tertiam rationalem, quæ verũ di-
ſcernit à falſo. ca. eod. Et ibi dicit Au-
guſtinus, quòd omne ſtudium in con-
templatione, & actione verſatur, &
dicit, quòd duo fuerunt inſignes phi-
loſophi, quorũ vnus floruit in doctri-
na pertinente ad actionem, vt Socra-
tes, &

FLORES AVGVSTINI

tes, & alius in doctrina pertinente ad
cōtemplationem, vt Pythagoras, Pla-
to, autem secundum beatum Augu-
stinum ibidem floruit in vtraque.

Septima veritas, quòd homo, ita
creatus est, vt per illud quod in eo ex-
cellit, potest attingere ad illud, quod
cuncta præcellit, id est, vnum opti-
mum Deum. cap. eodem. Ex quo di-
cto, accipiuntur duo theologica argu-
menta. Primū est, quòd potentia ani-
mæ, per quas homo est natus, attinge-
re diuinam essentiam, non sunt respo-
ctiue, sed absolute: quia illud quo at-
tigimus Deum in nobis præcellit, nul-
lus autem respectus potest excedere
absolutas perfectiones. Secundum ar-
gumentum, quòd potentia non sunt
accidentales, sed substantiales: quia
accidentia non possunt in nobis præ-
cellere naturam pertinentem ad ge-
nus substantiæ.

Octaua veritas, quòd Deo non est
aliud

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 56
aliud esse, aliud viuere: quasi posset es-
se, & non viuere, nec aliud viuere, &
aliud intelligere, quasi posset viuere,
& non intelligere. cap. vj. Ex quo di-
cto, accipiuntur duo theologica do-
cumenta. Primum est, quòd licet in
aliquibus videntibus, viuere sit suum
esse: vt pote in illis, quæ non possunt
esse, & non viuere, cuiusmodi sunt
omnia spiritualia, tamen in illis quæ
possunt esse, & non viuere, non habet
veritatem, sicut sunt corporea secun-
dum beatum Augustinum. Secundum
documentum, quòd si est aliquod cor-
pus in vniuerso, cui suum esse non sit
viuere ita quod possit esse, & non vi-
uere post vitam, vel ante vitam, quòd
tale corpus non habet esse per aliquā
animam, quia tūc anima esset sibi in-
trinseca, & tunc non non posset esse
sine ea, vt si aliquod animatū corpus
posset quandoque esse, & non viuere,
necessarium esset ponere formas plu-
res in

FLORES AVGVSTINI

res in tali animato. Intelligendum tamen, quòd si ad istud dictum quod hic accipitur, referatur omnia dicta beati Augustini, quibus negat distinctionem attributorum, quasi exponeret alia dicta per istud, non plus còcludunt, nisi quòd ita sunt indistincta, quòd non possunt abinuicem separari, quia exponit distinctionem, hic inter viuere & intelligere, sicut pater inventi.

Nona veritas, quòd Platonici, qui inquit, ceteris Philosophis anteposimus, dixerunt Deum lumen essentium, ad omnia dicenda, sicut per ipsum omnia facta sunt. ca. xv. Ex quo dicto habetur, quòd opinio Platoniorum fuit, quòd lux diuina est ratio cognoscendi intellectu nostro, incommutabiles & sinceras veritates, & illi veritatem & opinionem secutus est beatus Augustinus in multis locis tantumquam Platonicius totus.

Decima veritas, quòd ethica scientia agit

DE CIVIT. DELLIB. VIII. 57

tia agit de summo bono, quo referentur omnia, quæ agimus, & nõ propter aliud, sed propter se appetentes, idque adipiscentes, nihil aliud quo beati sumus, ultra requiramus. Ideò quippe & finis est dictus, quia propter ipsum alia volumus, ipsum autem propter se ipsum, hoc autem beatificum bonum, alij in corpore, alij in anima, alij in vtroque esse dicunt, sicut homo ex corpore & anima constat. cap. viij. Intelligendum tamen, quòd ibidem præter bona corporis & animæ, recitatur tertium genus bonorum positum à Philosophis, quæ appellatur extrinseca, & in istis, inquit non posuerunt habitudinem, quia sunt propter alia requisita.

Vndecima veritas, quòd Plato determinavit finem boni esse viuere secundum virtutem, & ei soli euenire posse, qui notitiã Dei habeat, & imitationem. Et ideò non dubitauit phi-

FLORES AVGVSTINI

lofophari, eſſe amare Deum, dicere: & cum philoſophia ad beatam vitam tendat: & fruens Deo fit beatus, cum ipſum amauerit. cap. ix. Ex quo dicto, accipiuntur duo theologica documēta. Primum eſt, quòd Plato, cum Salomone conuenit de felicitàte, prout optimū hominis quæritur in hac vita, quia Plato hīc poſuit viuere ſecūdum virtutem, vt ibidem dicit ſapiens in Eccleſiaſte. Secundum documentum, quòd beatitudo conſiſtit in actu voluntatis, quia Auguſtinus hīc commendat Platonem, qui poſuit felicitàtem in actu fruitionis.

Duodecima veritas, quòd quicumque Philoſophi de Deo ſenſerunt, quod ſit omnium creatorum effector, & lumen cognoscēdorum, & bonum agendorum, id eſt, ſinis, & quòd ab illo nobis ſit principium naturæ, veritatis, & doctrinæ, & felicitàs vitæ, eos cæteris anteponimus, & propinquioreſ

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. §8

quiores nobis ſatemur. cap. ix. Ex quo dicto accipitur documentum, quòd illi Philoſophi, qui magis fidei appropinquant, fuerūt illuſtiores, quia veritati magis appropinquant.

Tertiadecima veritas, quòd Platonici (cognito Deo) reperiunt vbi eſſet cauſa cōſtituendæ vniuerſitatis, & lux percipiendæ veritatis, & ſons bibendæ felicitàs, quorum inquit literæ ſunt notiſſimæ. Nam Græci (inquit) quorum lingua vigentibus præeminet, nobiliores & clariores iſtos eſſe ſerunt. cap. x. Ex quo accipitur documentum, quòd tempore Auguſtini, doctrina Platonis, ſicut nunc eſt Ariſtotelis, fuit maximè diuulgata. Et dicitur, quòd adhuc apud Græcos Plato præfertur. Dicunt tamen aliqui, quòd doctrina Ariſtotelis nunc præualuit, quia procedit magis ex ſenſatis, & ideo groſſior philoſophia, quā philoſophia Platonis, quæ procedit per

FLORES AVGVSTINI
conceptus & abstractiones.

Quartadecima veritas, quòd non nulli fideles mirantur dicta Platonis vtpotè quia ita fidei nostræ consona & ideo putatur ipsum, quando fuit in Ægypto, Ieremiam prophetam, vidisse. Dicit tamè Augustinus ibidem quòd diligenter supputata temporum ratione indicatur Platonem fuisse natum à tempore quo prophetam Ieremias per centum annos. cap. xj.

Quintadecima veritas, quòd Deus dicit Moyse, Ego sum qui sum: quia eius comparatione qui verè est, quod incommutabilis est, ea quæ mutabilia sunt, non sunt vehemètia (inquit Augustinus) hæc Plato tenuit, & diligentissimè commendavit. cap. eod. Ex quo dicto accipiunt argumentum illi, qui dicunt, quod omnis creatura ad Deum comparata est nihil.

Sextadecima veritas, quòd Aristoteles discipulus Platonis, vir excellen-
tis

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 59
tis ingenij, & eloquio Platoni quidè impar, sed multos facilè superans, sectam Peripateticam, condidit, quòd deambulans disputaret, plurimòsque discipulos fama præclara præcellens, vivo adhuc præceptore, in suam hæresim congregavit. cap. xij. Intelligendum tamen, quod aliqui dicunt, quòd intentio beati Augustini est, hic præferre Platonem Aristoteli, tantum in eloquio, vel in eloquentia, cum dicit in eloquio impar, & non in scientia. Istud tamen còstat esse contra intentionem beati Augustini, qui in hoc libro ex intentione in veritate intèdit Platonicos omnibus Philosophis antepone, & Philosophiam Platonis super omnes alias extollit. Intelligendum vltèrius, quòd aliqui imponunt Aristoteli, quod fuit hæreticus, quia dicit Augustinus, suam sectam esse hæresim in hoc loco. Sed fortè Augustinus accepit hinc hæresim pro secta, cum

FLORES AVGVSTINI

electione sumpta, sicut hæresis dicitur
esse electio.

Decima septima veritas, quòd Apuleius Platonius scripsit, quòd Socrates habuit demonium vnum ex illo genere minimum, qui dicuntur demones, cum quo habebat amicitiam, & consilium, à quo perhibetur (inquit Augustinus) solere admoneri, vt desisteret ab agendo, quando illud quod agere volebat, non prospere fuerat euenturum. cap. ix. Ex quo dicto videtur accipi argumētum, quòd ille Philosophus habuisset familiarem bonum Angelum: quia ceteri futura pronuntiare nō possunt, nisi fortè diuino iudicio. Nec obstat, quòd dicebatur demon, quia apud Græcos idem significat quod plura cognoscens: magis tamen credo, quòd fuerit malus angelus, quia Paganus & infidelis erat.

Decima octaua veritas, quòd non
ideo

DE CIVIT. DEL. LIB. VIII. 60

ideo demones sunt meliores hominibus, quia habet corpora meliora: alioquin ait, multas bestias hominibus præferemus: quis enim (inquit) hominum videndo æquabitur aquilis & vulturibus? quis odorando canibus? quis velocitate leporibus, & ceruis, & omnibus auibus? quis multum valēdo leonibus & elephantibus? quis diu viuendo serpētibus, qui & deposita tunica senectutem deponere, atque in iuuentutem redire perhibentur? Sed sicut his omnibus meliores ratiocinādo sumus, ita & demonibus honeste viuēdo meliores esse debemus. ca. xix. Sed oritur dubium, quomodo corpora assumpta demonum sunt meliora, quā vera & naturalia hominum, cum ista sint ordinata intrinsece ad meliorem finem, scilicet, ad hominis compositū. Dicitur autem, quòd non sunt meliora simpliciter, sed tantum in incorruptibilitate, aut quia hic loquitur Au-

FLORES AVGVSTINI

gustinus, non secundum opinionem propriam, sed illorum Platoniorum, qui posuerunt daemones vniri corporibus naturalibus, & philosophicis, sicut animas nostras. Secundum dubiū, quomodo organifato, vel potentia alicuius bruti potest excedere potentias, vel organa nostra: cū anima nostra sensitiua sit nobilissima. Dicitur autē, quod si corpus est nobilius modo organifatu, & anima est nobilior, difficile est videre, quare non melius videmus & audimus, quam bruta, nisi fortē, quia potentiae sunt accidentia extrinseca, & ideo licet non habeat meliorem animam sensitiuā, non tamen potētiā visuam, aut quod fortē potentiae nostrae propter peccatum sunt impeditae, sicut dicitur de intellectu, & hoc mirum.

Decimanona veritas, quod Varro Plonicus diffiniens daemones, dicit esse animalia genere, animo passiuā, mente

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 61
mente rationabilia, corpore aërea, tempore aeterna. cap. xvj. Dicit tamen ibi beatus Augustinus, quod melior est temporalis felicitas, quā miseria aeterna, quā aeternitatem in daemonebus cum miseria ponit. Ex quo dicto accipiuntur duo documenta. Primum est, quod melior est homo mortalis, si sit beatus, quā daemon immortalis & miser. Vnde sequitur quod aeternitas non sit de ratione beatitudinis, cū ponat in homine mortali beatitudinem. Secundū documentū, quod magis esset eligendum temporaliter esse beatum, quā aeternaliter miserū, quia melior, inquit temporalis felicitas, quam miseria aeterna, & tunc sequitur, quod plus esset appetendum non esse, quā miserum esse semper, quia temporalis felicitas potest esse alicuius creaturae adnullanda, vel adnihilanda. Sed oritur dubium, quomodo daemones possunt dici animalia cū

FLORES AVGVSTINI

sint substantiæ incorporeæ. Dicitur autem, quòd Augustinus nō loquitur in loco isto diffiniens dæmones secundum sententiam propriam, sed secundum opinionem Platoniorum, licet plurimi existimant fuisse opinionem Augustini dæmones habere corpora vnita sibi, in quibus perpetuo cruciantur, istud tamen moderni Theologi non recipiunt.

Vicesima veritas, quòd passio dicitur motus animi contra rationem, cap. eod. Intelligendum tamen, quòd passio potest accipi dupliciter, secundum beatum Augustinum, in eodem loco vno modo, sicut acceperunt eam Stoici, pro motu contra rationem: & ideo reprobauerunt omnem passionem. Alio modo, sicut acceperunt eam Peripatetici, qui non abiiciunt omnem passionem, sed tantum immoderatam. Et primo modo est passio motus animi contra rationem, non secundo modo,

& sic

DE CIVIT. DEI. LIB. VIII. 62

& sic dicit beatus Augustinus in eodem loco, quòd inter istos non fuit cōtentio, nisi de solo nomine, cum in re concordarent.

Vicesima prima veritas, quòd dæmones secundum rectam fidem sunt spiritus nocendi cupidissimi, à iustitia alieni, superbia tumidi, invidia liuidi, fallacia callidi, qui in hoc quidē aëre habitant, quia de cæli sublimitate deiecti merito irregressibilis transgressionis, in hoc sibi congruo velut carcere damnati sunt. cap. xxij. Ex quo dicto accipitur documentum, quòd dæmones vsque ad diem iudicii in inferno non sunt inclusi, sed in hoc aëre caliginoso communiter detenti.

Vicesima secunda veritas, quòd secundum dictum Hermetis præscire cuncta prudentem decet. cap. xxij. Sed oritur dubium quomodo aliquis prudens potest cognoscere futura, cum prudentia sit cognitio naturalis, & per

FLORES AVGVSTINI

per naturam futura cōtingentia sciri non valeant. Dicitur autē, quòd prudentis non est scire futura per divinationem, sed per coniecturam. Unde providentia quæ est de futuris ponitur esse pars prudentiæ.

Vigesimalertia veritas, quòd veritas emendat errorem, sed fides redarguit incredulitatem cōversio corrigit aduersionem. cap. xxiiij. Ex quo dicto accipitur argumentum, quòd sicut in medicina, ita in moralibus & theologicis, quòd curatio fit per contraria.

Vigesimaquarta veritas, quòd fallaces spiritus quandoque compellantur ad dicendum vera & salubria nobis, sicut exemplificat de dolore demonum, qui loquebantur per Hermē, ante aduentum Christi de suis futuris pœnis, & apud memorias sanctorum martyrum quas imminere mærebant. In multis enim ait Augustinus talibus locis torquentur & confitentur, & de posses

DE CIVITATE DEI. LIB. IX. 63
possessis hominū corporibus eiciuntur. cap. xxvj.

Vigesimaquinta veritas, quòd quæcunque exhibentur religioforum obsequia in locis martyrum ornamenta sunt memoriarum nō sacrificia mortuorum, tanquam deorū. cap. xxliij. Ex quo dicto accipitur documentū, quòd sanctis non exhibemus cultum latræ soli Deo debitū, sed dulciæ, sed honor impenditur hominibus virtuosis.

IN NONO LIBRO
ostendit Augustinus, quòd non
sunt aliqui demones boni, quorū
presidio anima humana possit
saluari.

Non libri prima veritas est,
quòd Stoici certantes cōtra
Platonicos, et Peripateticos,
contra, boni dicunt, quòd bona cor-
poris

FLORES AVGVSTINI

poris non sunt bona, sed tantum com-
moda, & ita de bonis fortunæ, quia
nullum hominis esse bonum volunt,
præter virtutem. Alij autem ista ap-
pellant bona, sed in comparatione
virtutis, qua rectè viuitur, esse exigua
bona. Ex quo, inquit, fit, vt ab vtriusq;
vt libet vocentur, siue bona, siue cō-
moda pari extimatione pēsentur. Vnde
dicit, quòd in ista quæstione Stoici
sola verborum nouitate delectantur:
quamuis nihil reale inueniant.

Secunda veritas, quòd secundum
Stoicos illud interest inter animū sa-
pientis & stulti, quòd stultus animus
eisdem passionibus cedit, atque com-
modat mentis assensum: animus autē
sapientis, quamuis ea necessitate pa-
tiatur, retinet tamen veram & stabi-
lem inconcussa mente sententiam. ca-
cod. Ex quo dicto accipiuntur duo
moralia documenta. Primū est, quòd
Stoici non posuerūt virtutes esse cum
omni

DE CIVIT. DEI. LIB. IX. 64

omnimoda impassibilitate, sicut eis
imposuit Aristoteles: quia hic dicunt,
quòd animus sapientis eas necessario
patiatur. Secundū documentum, quòd
virtus heroica, quæ communiter dici-
tur à passionibus sequestrata, non est
communiter in animo sapientis, quia
in sapientē (vt hic dicitur) istæ passio-
nes cadunt. Sed oritur dubium, quia
videmus plerūque homines sapientis-
simos, & doctissimos præbere assen-
sum passionibus: cum isti dicant, quòd
manet animus sapientis inconcussus.
Dicitur autem, quod sicut Philosophi
acceperunt rationem pro tota anima
intellectiva: ita isti accipiunt sapien-
tiam pro virtute intellectuāli, simul
cum morali iuncta.

Tertia veritas, quòd plus debet ti-
mere mortis periculū homo virtuo-
sus, quam virtiosus, secundum Philoso-
phos antiquos, sicut declarat dupli-
ci exemplo. Primò quidem, exemplo
cuiusd

FLORES AVGVSTINI.

cuiusdam Socratici, qui cū in periculo naufragij timuisset, quodam pessimo ibidem existēte impauido dum insultaretur: illo Philosopho ab eo pessimo, quod timuisset respondit, quod merito ille pessimus nō timuerat, per adnitrenda anima pessimi nebulonis ipse autē Philosophus timere debuit de amissione pretiosē deditē Philosophiæ. Secundo ostendit idem exemplum cuiusdam Stoici, qui in simili periculo & passione positus: inquisivit quare timuisset cū Stoici reprobandam omnem passionem: dixit quod nō reprobandum motū, nisi illum qui est contra rationem, & illum vocant passionem. Sed ex isto dicto accipitur documentum, quod fortes timent & dolent intense, quando exponunt se morti: licet ille passiones in nullo perturbent in eis iudicium rationis, nec rationi contendant: non potest tamē ibi esse ita vigēs volitio sine magna delectatione

DE CIVIT. DEI. LIB. IX. 65

tionē, vt videtur. Vnde dicitur delectatio apud voluntatē superabundare.

Quarta veritas, quod in disciplina nostra, id est, in Christiana religione non quaeritur vtrum pius animus irascatur: sed quare irascatur: nec vtrū sit tristis, nec vtrum timeat, sed quid timeat. cap. vj. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quod ista tria ira, tristitia, & timor, nō sunt mala, ex genere, sed ex circūstantia: quia possunt fieri bene & male, irasci, & peccare. Secundum documentum, quod circūstantia finis in moralibus principalior est: quā substantia actus, quia hic dicitur, quod non tam quaeritur si quis irascatur, quod pertinet ad substantiam actus, sicut quare irascatur: quod pertinet ad circūstantiam finis.

Quinta veritas, quod misericordia Stoicorū est solere culpā, scilicet ad corrigendum, de qua virtute, inquit,

FLORES AVGVSTINI

Augustinus, Cicero in laudem Caesaris locutus est (ubi ait) nulla de virtutibus tuis, nec admirabilior, nec gratiosior fuit. ca. iiii. Ex quo dicto accipiuntur quatuor moralia documenta. Primum q. misericordia, est virtus vera, quia per Ciceronem, cuius dictum Augustinus recipit, inter virtutes Caesaris fuit annumerata. Secundum documentum, quod ista virtus est in principe acceptabilissima, quia cum Caesar multis floruit virtutibus moralibus, tanquam egregius princeps, de ista fuit singulariter commendatus. Tertium documentum, quod opus misericordiae est in crepare delinquentes, quia dicit, quod ista fuit Stoicorum misericordia culpae peccantes. Quartum documentum, quod ista est species summa misericordiae, quia misericordia sit de alterius miseria reuelanda, quanto maior est miseria, tanto est maior misericordia, sed summa misericordia est

DE CIVIT. DEL. LIB. IX. 66

ria est in malo culpa, sicut maxima sunt bona virtutis: ergo cum mala culpa per correctionem reuelantur, ista est summa misericordia.

Sexta veritas, quod sapientes inter homines pauci sunt. Vnde allegat beatus Augustinus dictum Varronis, dicentis, rara sapientia cito mors, quare vita terras incolunt: unde dicit Augustinus, quod nouerat sapientiam esse paucorum. cap. viii. Ex quo dicto insequitur duae conclusiones. Prima est, quod plures homines sunt fatui, quam sapientes, quia rara, inquit Varro sapientia. Secunda conclusio, quod plures sunt homines vitiosi, quam virtuosus, quia nullus fatuus potest esse virtuosus, cum prudentia sit regula virtutum moralium, quam stultus nunquam habet. Sed oritur dubium, quia illa quae sunt naturalia, eueniunt in pluribus, sed virtus est magis naturalis homini (inquantum homo est) quam vitium, ut

FLORES AUGUSTINI

supra ostensum est: ergo homines ut in pluribus sunt virtuosus. Dicitur, quod qui diligenter inuestigaret bona moralia: sunt magis in hominibus multiplicata, quam vitia: alioquin non posset stare mundana politia, tum quia nullum dicimus virtuosum simpliciter, non habere virtutem omnem ad ipsum pertinentem: tamen dicimus quemlibet vitiosum, quantumcumque; unicum vitium: Ideo plures sunt vitiosi, sicut in omni perfectione pauci sunt excellentes: quemadmodum pulchritudo est naturalis hominibus, secundum decentiam humanam. Et ideo plures pulchri, quam turpes in gradu remisso: sed pulchri, in excellentia sunt pauci, & isti soli pulchri solent dici.

Septima veritas, quod homo ex anima & corpore constat, quorum unum scilicet anima, quantumcumque vitiosa, melior est corpore, quantumcumque bene disposito, sicut dicitur de auro, licet

DE CIVIT. DEI. LIB. IX. 67

licet sordido, quod melius est argento, quamvis purissimum & carius aestimetur. cap. ix. Ex quo dicto sequuntur duae conclusiones. Prima est, quod demones sunt meliores hominibus, quantumcumque sanctis, quia sicut anima quantumcumque vitiosa excedit corpus quodcumque per excellentiorem naturam: ita substantia spiritalis omnem substantiam corporalem. Secunda conclusio, quod meliores sunt Angeli quibuscumque animabus separatis & beatis: quia maior est excellentia naturae, secundum quam Angeli superant ipsas, cum illa sit excellentia de genere substantiae, quam excellentia gratiae, quae est quaedam forma accidentalis. Et isto modo etiam ponuntur meliores anima Christi. Sed oritur dubium, quare superius posuit Augustinus, homines bonos esse meliores demonibus. Dicitur autem, quod ibi loquebatur de bonitate morali: hic autem lo-

FLORES AVGVSTINI

quintus de bonitate naturali.

Octava veritas. quòd Plotinus qui melius intellexisse Platonē laudatur quàm ceteri eius discipuli, cū de humanis animis ageret. Pater, inquit, misericors mortalia illis vincula faciebat: sed in diuinam clementiam. ca. ix. Intelligendum tamen, quantum ad istius declarationem, quòd Platonici ponebant animam corpori vniri sicut carceri, vt patet in eodem libro, & sic molle corporis aggrauari, & ideo dissolutionem corporis, tanquam vincula dicebant animam esse optatam.

Nona veritas, quòd nihil est miserius inuidia. capit. xiiij. Quod autem inuidia sit miseria declaratur triplici modo. Primo, quia magna miseria est, cum quis tristatur de bono: quia in tali tristitia consistit pœna demonum, quæ ponitur magna. Secundo, quia maior est miseria, cū quis gaudet de malo: quia illud malū, quod est contra naturam

DE CIVIT. DEI. LIB. IX. 63

naturam, est malum maius, quàm illud quod est secundum naturam: eo quòd magis bono tristatur; sed trīstari de malo non est contra naturam mali: gaudere autem est contra naturam, cū de natura sua malū est odibile & triste: ergo istud est miserius. Tertio, quia maxima est miseria trīstari de bono: quia ille qui gaudet de malo, facit contra naturā mali: ille qui de bono tristatur, facit contra naturam boni, quod de natura sua est amabile. Et quantò sit contra naturam meliorem, tātò miseria maior: vnde cū inuidus tristatur de bono, ipse est miserissimus. Intelligendum tamen, quòd miseria istius mūdi declaratur tripliciter. Primo, cū affligi pro spe remunerationis est triste: & affligi sine spe remunerationis est magis triste: sed affligi cum detrimento tristissimum: & ita est de inuido, qui de bono alterius cruciatur: & talis cruciatus fit ei in peccatum.

FLORES AVGVSTINI

Secundo, quia sicut est bene dispositus, cui nocerēt nec bona cibaria, nec mala: sed ille male cui nocerent, mala quamvis bona proficiant: quia ita debilis, vt eius natura non possit malum consumere. Sed ille est pessime dispositus, cui non solum mala, sed etiā bona salubria nocent: sicut inuidus, cui illa sunt afflictiva: quæ de natura sua sunt consolabilia. Tertio, quia si inuidio bonum est nocumentum: dupliciter affligitur de bono alterius, quod potest facere malum in eius afflictione: & ideo miserrimus, quia summe passibilis, sicut arguitur de intemperato, si prosequitur malū, sine passione: quid ferret, si passio adesset.

Decima veritas, quod Deus liberans nos à miseria & mortalitate: perducit nos ad illā trinitatē, cuius participatione Angeli beati sunt. cap. xv. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primū est, quod idem est om

DE CIVIT. DEI. LIB. IX. 69
est omnium beatitudo Angelorum & hominum. Secundum est, quod trinitas tota est obiectum beatificum, cuiuslibet intellectus creati.

Vndecima veritas, quod quanto anima est similior Deo: tanto sit ei propinquior: quia nulla alia est ab ipso longinquitas, quā eius dissimilitudo, tanto autem, ait, est dissimilior anima ei: quanto rerum temporalium mutabiliūque cupidior. cap. xvj. Ista veritas duo continet documenta. Primum est, quod perfectio humana consistit in assimilatione diuina. Secundū documentum, quod cupiditas maxime opponitur charitati: quia sicut per charitatem homo fit Deo maxime similis: ita per cupiditatem maxime dissimilis.

Duodecima veritas, quod Angeli boni certius ista temporalia, & mutabilia nouerunt: quia eius principales causas in verbo Dei conspiciunt:

FLORES AVGVSTINI

quibus ordinantur cuncta. Dæmones
autem non æternas & cardinales ca-
sas in Dei sapientia contemplantur
sed quorundam signorum nobis oc-
cultorum, maiori experientia, multa
plura, quàm homines futura prospici-
ciunt. Denique sæpe (inquit) isti, nun-
quam illi omnino falluntur. cap. xxij.
Istam autem veritatem ibidem decla-
rans; dicit aliud est temporalibus tem-
poralia, mutabilibus mutabilia conie-
cturare: eisquæ temporalem & muta-
bilem motum suæ voluntatis & faci-
litas inferere: quod dæmonibus cer-
ta ratione permissum est. Aliud in æ-
ternis, atque immutabilibus Dei le-
gibus: quæ in eius sapiëntia viuunt mu-
tationes rerû præuidere: Dei quæ vo-
luntatem: quæ tam certissima, quàm
potentissima est spiritus eius partici-
patione cognoscere: quod sanctis An-
gelis recta discretionem donatum est.
Sed ex isto accipiuntur duo theologicæ
doc-

DE CIVIT. DEI. LIB. X. 70

documenta. Primum est, quod sancti
in æternis Dei legibus cõtemplantur
futura: quia hoc dicit expresse. Secun-
dum documentum, quod sancti in di-
uina voluntate cognoscunt ista futura
contingentia: quia dicit, quod Dei vo-
luntate, quæ certissima est, & omni-
potens ista nouerunt.

Ex Libro decimo ostendit August. Veram
beatitudinem siue angelis, siue homi-
nibus per unum Deum tribui.

IN decimo libro, prima
veritas est, quod eligendi
sunt Platonici, tanquam
omnium Philosophorum
merito nobilissimi: propterea quia sa-
pere potuerunt immortalem hominis
animam: non nisi participatione ha-
bens illius, scilicet Dei: à quo & mun-
dus factus est: beatam esse non posse.
cap. j. Intelligendum tamen, quod in
beatitudine animæ rationalis concu-
runt quatuor lumina. Primum est lumē
poten

FLORES AVGVSTINI

potentiale intellectus: qui beatificatur, quia intellectus est quoddam lumen spirituale. Secundum lumen habituale: quia habitus quidem dicitur, communiter lumen gloriæ. Tertium lumen est actuale: ut potest ipse actus beatificus, quia omnis manifestatio est quoddam lumen secundum Philosophum. Quartum est lumen obiectale, scilicet diuina essentia: quæ lucem habet inaccessibilem, secundum eundem Philosophum. Sed oritur dubium, quo lumine loquitur hic Augustinus: dicit autem, quod non potest sanè intelligere, nisi de lumine obiectali, quia dicit, quod ab isto lumine mundus factus est: & ideo Augustinus non arguit lumen habituale sicut aliqui putant.

Secunda veritas, quod cultus debetur deitati, dicitur in Græco latría, quæ dicitur in scripturis seruitus debita Deo, cap. iij. Circa quod dictum ponuntur

DE CIVIT. DEI. LIB. X. 71

nuntur quatuor conclusiones. Prima est, quod latría est vera virtus: quia cum eius actus sint laudabiles & meritorij, generant habitum virtuosum. Secunda conclusio, quod latría est virtus moralis, ad virtutem enim pertinet moralem secundum rationem rectam, exhibere honorem præcellenti, secundum virtutem: cultus autem latría, est diuinus cum Deus sit summè virtuosus. Tertia conclusio, quod latría est virtus moralis, contenta sub iustitia, quo ad iustitiam distributiuam pertinet reddere unicuique bonum sibi debitum. Horum autem est debitum bonum virtuti: & ideo ad talem iustitiam pertinet Deo reddere summum honorem: quia sibi summè debitus. Quarta conclusio, quod latría est nobilissima virtutum moralium: quæ communiter numerantur: quia per alias virtutes unusquisque bene se habet, ad seipsum, vel ad alterum causatum, per istam bene se ha

FLORES AVGVSTINI

se habet ad summum bonum. Et confirmatur, quia nobilior portio iustitiae distributivae est respectu summi boni.

Tertia veritas, quod ut homo diligere nosceret: constitutus est et in eis, quod referret omnia quae ageret, ut beatus esset: non enim qui se diligit, aliud vult esse, quam beatus. cap. vi. Sed oritur dubium, circa istud videlicet: quia amor amicitiae praeter ordinem naturae, amorem concupiscentiae: & ideo cum quilibet diligat seipsum amore amicitiae, & beatitudinem suam amore concupiscentiae, prius diligit seipsum quam appetat beatitudinem suam: sic non solum aliud est seipsum diligere, quam sibi appetere beatitudinem suam: imò etiam est prius ordine naturae. Dicitur autem, quod loquitur de vltima dilectione: utramque includentem non de prima, de qua procedit instanti vero modo.

Quarta veritas, quod quaecumque in

DE CIVIT. DEI. LIB. X. 72

in ministerio tabernaculi sive templi, multis modis de sacrificiis leguntur, divinitus esse ad dilectionem Dei & proximi significandam requiruntur. cap. v. Vnde accipitur documentum, quod nullum praeceptum sacramentale fuit in veteri testamento sui gratia, sed tantum propter moralia.

Quinta veritas, quod anima corpore suo tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur. cap. vi. Intelligendum tamen, quod quatuor sunt species membrorum in corpore nostro: quarumdam quibus communiter dominatur anima principatu despotico, sicut pedes & manus: qui ad modum servorum, sine omni resistentia obediunt imperio voluntatis: uti docet experientia. Alia sunt membra, quibus dominatur anima principatu politico: sicut membra in quibus viget concupiscentia: quia non semper obediunt, sed quandoque resistunt. Alia sunt membra, quibus

FLORES AVGVSTINI

quibus non dominatur anima, nec principatu despotico, nec politico, sicut sunt cerebrum, cor, & quæcūque interiora: circa quæ nullum habemus dominium. Alia sunt quæ aliquando subiiciuntur principatui despotico: quandoque non, sicut beatus Augustinus infra exēplificat de motu aurium vel de cute capitis, quæ aliqui mouent pro libito voluntatis, alij non.

Sexta veritas, quòd nullus in via suæ liberationis præterita desiderare debet. cap. viij. Quòd dictum declarat exemplo vxoris Loth, quæ conuersa se retrorsum, conuersa est in statum falsi.

Septima veritas, quòd cum Amalech pugnante contra Israël, Moyses oraret, ipse tenebat manus in modum crucis eleuatas. Vbi nullus, inquit, Hebræorum prostratus fuit. cap. v. Illud autem nō habetur in textu sacre scripturæ: sed creditur, quòd Augustinus aliunde

DE CIVIT. DEI LIB. X. 73

aliunde habuerit per certitudinem.

Octaua veritas, quòd serpentem zneum, quem Moyses fecerat: quem propter facti memoriam reseruauerat, cum populus errans tanquam Deum colere cepisset: Ezechias rex religiosa pietate seruans Deo, cū magna pietatis laude contriuit. capit. viij. Ex quo factò accipitur documētum, quòd ad viranda maiora mala, minora bona dimitti debēt: & ideo, quia maius malum erat idolatria, quàm bonum esset illius serpentis memoria: fuit rectè serpens contractus.

Nona veritas, quòd sicut quicquid mirabile fit in hoc mundo: minus est, quàm totus hic, quem mundus fecit Deus, sicut autem qui fecit, ita & modus quo fecit est occultus: & incomprehensibilis homini. cap. xij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primū est, quòd aliqua sunt in natura creata, quæ non sunt à natura

FLORES AVGVSTINI

naturaliter intelligibilia: sicut modus canendi, Deus omnia fecit: ille enim cum non sit in Deo, quia nō est æternus, oportet quod sit in creatura. Secundum documentum, quod creatio vniversi, sicut ponitur cōmuniter secundum fidem, non est demonstrabilis, quia modus quo Deus ista scit: sicut dicit hīc, veritas ab omnibus cōprehendi non potest.

Decima veritas, quod sicut sonus quo auditur: sententia in silentio intellectus constituta: nō est hoc quod ipsa: ita species quædam est visus in natura inuisibili, constitutus non erat hic, quod ipse: semper tamen ipse in eadem specie corporali videbatur, sicut illa sententia in sono vocis auditur. cap. xiiij. Ex quo dicto accipiuntur duo insolita argumenta. Primum est, quod aliqui viderunt Deū oculo corporali: quia de ista visione loquitur in loco isto. Secundum argumentū, quod aliquis

DE CIVIT. DEL. LIB. X. 74

aliquis videt Deum intuitiue, & non est beatus, quia illa visio est intuitiua. Intelligendum tamen est, quod sicut sententia propriē non auditur, cū sit insensibilis: dicitur tamen audiri denominatione extrinseca: ab auditu soni habentis ad ipsam attributionē significatiuam: ita de visione diuina, & sic ista argumenta non sunt nisi ad solatium.

Vndecima veritas, quod Porphyrius cum esset Platonius, posuit Deū patrem & Deum filium esse principia: filium autem vocat intellectū paternum, aut paternam mentem: de spiritu autē sancto, aut nihil, aut nō aperte dicit. cap. xiii. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod nō solum theologi, sed etiam Philosophi aliquid nouerunt de veritate articuli trinitatis: quia iste deuenit ad notitiā duarum personarum. Secundum documentū, quod

FLORES AVGVSTINI

non potuerunt peruenire ad perfecti-
trinitatis per se fidem: quia iste non
posuit spiritum sanctum, nisi forte in-
telligatur ipsum posuisse: quia posue-
runt patrem & filium, & horum me-
dium, vtridem dicit Augustinus.

Duodecima veritas, quod de ver-
bis magis est timendum fidelibus, quam
Philosophis fuerit. vnde dicit, quod
liberis verbis vtuntur Philosophi: nec
in rebus ad intelligendum difficilimis,
offensionem religiosarum aurium per-
timescunt. Nobis autem, inquit, ad
certam regulam fas est loqui, ne ver-
borum licentia: & de rebus quae his
significantur impiam gignat opinio-
nem. cap. iiii. Et istam veritatem iste
inducit ad abiiciendum dictum Por-
phyrij, quo dicit patrem & filium tan-
quam duo principia. Ex quo dicto ac-
cipitur documentum, quod in theolo-
gia non solum sententia, sed verba
faciunt hominem haereticum.

Tertia

DE CIVIT. DEI. LIB. X. 75

Tertiadecima veritas, quod secun-
dum eundem Porphyrium peruenire
ad Deum per virtutem intelligentiae
paucis concessum est. Eritud dictum
ipse Porphyrius declarat: per illam
Platonis sententiam, qua dicit in hac
vita nullum hominem ad perfectionem
sapientiae peruenire secundum intel-
lectum: cum viuentibus omne quod
deest, prouidentia & gratia, post hanc
vitam posse compleri. cap. xxix. & ista
dicta sunt Philosophi admiranda.

Quartadecima veritas, quod san-
ctus tenex Simplicianus retulit ipso
Augustino audiente: quod ipse audi-
uit a quodam Platonico Philosopho
principium Evangelij secundum Iohan-
nem scribi debere literis aureis: & per
omnes ecclesias in locis eminen-
tissimis proponendum esse dicebat.
iii. Ex quo dicto accipitur argumen-
tum quod Platonici fuerunt semichri-
stiani, vt in quantum Philosophi.

K 1

FLORES AVGVSTINI

Quintadecima veritas, quod anima beatissima esse non potest, nisi fuerit de sua aeternitate certissima. ca. iij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica argumenta. Primum est, quod securitas videtur esse intrinseca beatitudini: quia sine securitate, ut hic dicitur: nullus potest esse beatus, tamen beatitudo potest esse sine omni libi extrinseco. Secundum argumentum, quod ille qui raptim, aut forte longo tempore videt divinam essentiam: sicut fertur de Paulo in raptu: non est beatus, quia non est certus de aeternitate talis beatitudinis. Intelligendum tamen quod beatitudo potest dupliciter accipi, aut sicut eam acceperunt communiter sancti: ut est status omnium bonorum aggregatione perfectus. & sic certitudo talis est ei intrinseca: quia est quoddam bonum, quod bene decet habere sanctum. Alio modo prout acceperunt eam Philosophi, & sic

DE CIVIT. DEL. LIB. X. 76

& sic est optima operatio optima potentiae secundum optimam virtutem: & sic securitas non est de eius integritate: cum illa sit operatio de obiecto secundo, & creato. Nunc autem primo modo, loquitur hic Augustinus de beatitudine, & secundo modo in primo libro de trinitate. Sed oritur dubium, si ita beatus, quantum ad actum, est ille qui non esset certus de aeternitate sua: sicut ille qui esset certus. Dico quod sic, quia propter notitiam creaturæ, nullus est beator secundum Augustinum in libro confessionum, & ideo sublata tantum certitudine nihil minus foret beatus.

Sextadecima veritas, quod aliqui Philosophi intellexerunt mundum habuisse: non temporis suae institutionis initium. Illud autem dictum declarat, exemplo quod ipsimet ponunt, sicut enim inquirunt ex aeternitate fuisset pes in pulvere: semper ei subesset ve-

FLORES AVGVSTINI

figium, quod cūm vestigium à calcante factum nullus dubitaret: nec alterum altero prius esset: licet alterum ab altero factum esset: sic (inquiunt) mundus, ac in illo dii creati, & fuerunt semper existente qui fecit, & tamen facti sunt. cap. xxxj. Sed advertendū est, quòd ista nō sunt dicta Augustini aliquid affirmantis, sed tantum recitantis dicta aliorum Philosophorum: vbi manifestè continentur aliqua errorum: ut potè æternitas mundi, & pluralitas deorum, & ideo valde peccant: qui inducunt Augustinum, per istam auctoritatem ad probandum, quòd aliquod factum potest esse æternum, cum ista non sint dicta Augustini. Sed remanet dubium, quid est tenendum circa istud dictum Philosophorū, videlicet si pes fuisset ab æterno in pulvere, si vestigium fuisset factum à calcante. Videtur mihi esse dicendum, quòd quædam sunt res quarū perditio & du

DE CIVIT. DEI. LIB. X. 77

& duratio sunt simul, sicut circa quædam sunt finitæ: aut in successivis sicut est radius solis: aut in permanentibus, sicut est actus intelligendi. Alia sunt quæ non habent simul factionem & durationem sicut ædificium, aut aliud artificium permanens: quia in istis de necessitate factio præcedit durationē. Nunc igitur ad propositū, in illis quæ simul habent durationem & factionē: si illa fuissent æternaliter & eorum factio fuisset æterna: sicut si radius fuisset æternus, eius generatio fuisset æterna: quia eius generatio suum esse comitatur. In aliis quorū factio præcedit necessario durationem, videtur contradictio: quòd fuerunt æternaliter durantia: & tamen fuerunt facta ipsa factione præcedente: tunc enim ante æternitatē esset æternitas. Vnde si domus fuit ab æterno, nō potuit edificari nisi ante æternum: & quia per istum modum duratio vestigij est po-

• FLORES AVGVSTINI
terior sua factione: nec fit vestigium
cum est, sicut nec domus, quia manet
pede amoto. Ideo dico, quod si vesti-
gium hoc fuisset ab aeterno à calcante
nullatenus factum fuisset: tamen pos-
test simul esse & fieri: licet non simul
natura ipsum vestigium: per simplicem
emanationem, vel simplicem factionem,
licet non per motum, sicut dicit
Augustinus in principio sexti de Tri-
nitate, contra Amum de productione
filij in divinis, vbi ponit exemplum
de igne & splendore, asserens
quod si ignis esset ab aeterno
splendor esset
ab aeterno.

*

IN

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 78
IN VNDECIMO LIBRO
agit Augustinus, de exortu dua-
rum ciuitatum, ex Angelis bo-
nis & malis.

Vndecimi libri prima ve-
ritas est, quod ciuitatem
Dei dicimus, cuius ea scri-
ptura testis est: quæ non
fortuitis motibus animorum, sed pla-
nè summæ dispositione providentiæ
super omnes omnium gentium lite-
ras: omnia sibi genera humanorum
ingeniorum diuina excellens aucto-
ritate subiecit. cap. j. Ex quo dicto, ac-
cipitur documentum, quod plus debet
quilibet acquiescere scripturæ sacræ:
quàm quantūcunque solertissimæ ra-
tioni: quia diuina auctoritas huic scri-
pturæ omnia ingenia subiecit.

Secunda veritas, quod Deus prius
per Prophetas, deinde per seipsum,
postea per Apostolos, quantum satis
esse

FLORES AVGVSTINI

esse iudicavit, locutus est: & scriptura
condidit, quæ canonica nominatur
eminentissimæ auctoritatis, cuius fidei
habemus de his rebus, quas ignorare
non expedit: nec per nos ipsos noscere
idonei sumus. cap. ij. Ex quo dicto ac-
cipitur documentum, quod ea quæ
continentur in diuina scriptura, non
sunt naturaliter cognoscibilia, & u-
men sunt necessaria ad salutem.

Tertia veritas, quod aliqui Phi-
losophi mundum à Deo factum esse
contendunt, non tamen ipsum tem-
poris, sed suæ creationis habere in-
itium: quod modo intelligibili fecerit
per se factus, cap. iij. Istius autem ob-
iici, ponit primo rationem, & secundum
impugnationem. Ratio autem Philo-
sophorum est, vt saluarent diuinam
immutabilitatem: ne fortè ei subiret
veniret in mentem, quod ante non
fuerit, si mundum ab æterno creasse.
Secundo ponit impugnationem, quod

DE CIVIT. DEL. LIB. XI. 79

tota ratio concludit, contra istos in
aliis rebus cum isti ponant animam
hominis Deo coeternam, & tamen
de nouo venire in istam miseriam vo-
luntate diuina. Sed attendendum, quod
illi qui opinantur Deum non potuisse
mundum facere ab æterno: adducunt
istam auctoritatem pro se, quia dicunt
quod beatus Augustinus non potuit
intelligere quod mundus fuisset æternus
& factus: & ideo dicit vix esse intelli-
gibile. Illi autem qui ponunt mundum
potuisse ab æterno esse factum: dicunt
ad partem oppositam, & vereor hoc
apparentius, quia quod est vix intelli-
gibile, est aliquo modo intelligibile,
& sic potest intelligi illa opinio, licet
cum difficultate. Intelligendum tamen,
quod iste modus ponendi mundum
possibili æternum est difficilis ad in-
telligendum propter duo. Primum est, quia
fuisset factus de nihilo: & omne quod
fit de nihilo quandoque est nihil: &
illud

FLORES AVGVSTINI

illud quod quādoque est nihil, non est
semper existens. Secundum est, quia
in permanentibus res dum sunt non
fiunt, sed sunt factæ: & ideo cū mun-
dus sit permanens difficile est videre
quomodo sit æternus, & tamen ali-
quando factus cū semper durauerit.
Sed nullum istorū excludit omnimo-
dam intelligibilitatem: quamvis indu-
cant difficultatem. Ideo dicitur mo-
dus vix intelligibilis, cū autem dicit
prima ratio, quod mundus fuit factus
de nihilo: dicitur q. nō fuit factus de
nihilo, quasi positiue: quod quandoq.
fuit nihil, sed quasi negative de nifi-
lo: quia non de aliquo, & sicut fiebat
ab æterno, & non de aliquo, ita nū-
fit & non de aliquo, nec ideo est nihil.
Vnde ista assumpta maior est falsa. Ad
secundum cū dicitur, quod in per-
manentibus talibus quod sit non esse
verum est quantum ad factionē agen-
tis secundarij cōmuniter: sed quantum
ad pri-

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 80
ad primam causam omnes creaturæ
dum sunt fiunt: quia semper dependēt
effectiue à Deo, & sic mundus fiebat
ab æterno, sicut erat, & semper fit à
Deo sicut est. Intelligendum tamen,
quod dupliciter ponitur iste mundus
potuisse fuisse æternus: aut quod fuerit
factus in instāti æternitatis, & postea
durauerit per infinitū tempus ab illo
instanti æterno, & iste modus simpli-
citer est intelligibilis, quia tunc illud
instans fuisset talis durationis princi-
pium, & in illo mundus non durasset,
sed incēpisset. Alio modo quo mun-
dus fuit factus, semper & semper fit,
iste modus, licet sit vix intelligibi-
lis est tamen intelligibilis, sicut osten-
ditur in duplici exēplo. Primo in pro-
ductione verbi æterna, quia semper
generatur, & propter genitum est.
Secundo in productione, quia produ-
cit dictas creaturas in esse cognito ab
æterno: & ita potest intelligi de reali
product

FLORES AUGUSTINI

productione, sine contradictione
occurrit.

Quarta veritas, quod nihil stultius dici
potest, quam quod anima falsa opinione
sit beata. cap. iij. Ex quo accipitur do-
cumentum, quod non est vera delecta-
tio hominis de falsa estimatione
ipsius: sicut fatui delectantur: sicut ille
est vera veritas eadem ratione, quia fal-
sitas non est perfectio intellectus: sed
vitium dissonans ipsi.

Quinta veritas, quod credendum
est Deum ex tempore facere potuisse
& tamen in eo faciendo, eternum con-
siliium, & voluntatem non mutasse. ca-
p. iij. Sed oritur dubium, quomodo po-
test intelligi exisse de otio ad agendum
sine sui mutatione. Dicitur autem quod
talis actio non est in eo formaliter,
sed in creatura denominans Deum
denominatione extrinseca, & sic est
tantum mutatio in creatura secundum
omnem evasionem.

Sexta

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 81

Sexta veritas, quod Philosophi er-
rantes, circa mundi eternitatem, ha-
bent tantam difficultatem de infini-
tate temporis. cap. v. Istud autem di-
ctum ipse in eodem textu declarat, sic
dicens: Cum queritur, cur potius, tunc
& non ante factus sit mundus, eodem
modo: Cur hic potius ubi est, & non
alibi. Nam si infinita (inquit) spacia
temporis ante mundum cogitant, in
quibus Deus non videtur eis ab ope-
re cessare potuisse. Similiter cogitant
extra mundum infinita spacia locorum:
in quibus si quisquam dicat Deum non
posse vacare, cum Epicuro infinitos
mundos somniare videtur: cum isti
Philosophi ponant Deum, ubique to-
tum, sine distinctione & determina-
tione. Et sic non est, inquit Augusti-
nus, ut fortuito potius quam ratione
divina Deus non alio, sed isto in quo
est loco mundum constituerit: cum pa-
ritur infinitis ubique patetibus nullo

L

FLORES AVGVSTINI

excellentiore merito posset hic eligi:
quamvis eandem rationem diuinam,
qua illud factum est, nulla posset hu-
mana comprehendere natura, ita (in-
quit) non est consequens, vt Deo exi-
stimemus aliquid accidisse fortuitum,
quòd illo potius, quā à minore tem-
pore condidit mundum, cum aquali-
ter anteriora tempora per infinitum
retrò spatium præterissent, sine omni
differentia, quòd sic ait Augustinus,
dicunt quod inanes sunt hominum
cogitationes, quibus infinita imagi-
nantur loca, cū nullus locus sit præter
mundum. Respondetur eis, eodē mo-
do, quod inaniter cogitant homines
præterita tempora vacationis Dei,
cum tempus nullum sit ante mūdum.

Septima veritas, quòd rectè dicitur
nuntur æternitas & tempus: quia tem-
pus sine aliqua mutatione non est, sed
æternitas est sine aliqua mutatione:
quis ergo, inquit, non videat, quòd
tempo

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 82

tempora non fuissent, nisi creatura
fieret qui aliquid aliqua motione mu-
taret: cuius mutationis, dum aliud, at-
que aliud cedit, atque succedit in pro-
ductionibus, vel breuioribus morarū
interuallis per tempus sequeretur. Et
ideo dicit ibi Augustinus, quòd non
videt quomodo Deus dicatur post
tempora creasse mundum, nisi præ-
fuisse aliqua creatura, cuius motibus
tempora currerent, & tunc concludit
quòd mundus non est factus in tem-
pore, sed cū tempore. cap. vj. Ex quo
dicto accipiuntur duo speculatiua do-
cumenta. Primum est quòd tempus, si-
ne motu, nullo modo esse potest. Se-
cundum est, quòd tempus fuit simul
creatum cū mundo, non quantum ad
sui continuitatem, sed quātum ad pri-
mum instans sui, in quo & mundus
creatus fuit.

Octaua veritas, quòd nomine lu-
cis significata est natura Angelica:

FLORES AVGVSTINI

quando fuit dictum, fiat lux: & facta est lux, cap. ix. quod probat, quia inconueniens videtur, quod diuina scriptura siluerit de creatione Angelorum, qui sunt in vniuerso creaturæ primariæ. Genes. j. cap.

Nona veritas, quod cū sit alia notitia matutina Angelorum, & notitia vespertina, quarum prima est rerum in verbo: alia est rerū in proprio genere: quando fuit dictum: factum est mane & vespere dies vnus, Gen. j. ca. ibi accipitur mane, pro notitia matutina, & vespere pro notitia vespertina: sed idem ipse Deus ad implendum senarium, vel septenarium numerum repetitus est, propter senarium, vel septenariam cognitionem: senariam operum quæ fecit Deus, & septenariā quietis Dei. Et secundum hoc ponuntur dies sex, secundum quod Angeli illa sex genera creaturarum, quæ ibi numerantur cognouerūt notitia matutina

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 83
tutina & vespertina in primo instanti quo omnia fuerunt creata, simul. cap. j. & ix. Intelligendum tamen, quod intentio beati Augustini videtur fuisse, vbiūque tractat de ista materia, q̄ illi sex dies quos enumerat Moyses, Genes. cap. j. non fuerunt sex per successionem: sed tantum vnus per senariam repetitionem: ita quod omnia fuerunt creata in eodem instanti. Et fuit beatus Augustinus motus ad hoc, ponendum, duplici occasione, vt patet ex dictis eius. Primo vt saluaret dictum scripturæ, dicentis Eccles. xvj. cap. Qui viuit in aeternum, creauit omnia simul. Secundo posuit hoc vt magis excluderet errorem Manicheorum, qui posuerunt Angelos creatores illarum rerum, quæ illis sex diebus fuerunt creata. Sed attendendum, quod doctores communiter in hac sententia non accipiunt beatum Augustinum, quia omnes alij sancti

FLORES AVGVSTINI

creationem illam ponunt sicut iacet in litera. Ista autem expositio non est bene literalis.

Decima veritas, quòd cum dicitur Deum quiescisse die septimo: eo modo accipiendum, quo significatur illud, quod efficitur, sicut domus dicitur lata, quando facit latos, aut epistola, quia latificat, & ita illo die requiescit quia requiem dedit in illo die operibus suis. cap. vi.

Vndecima veritas, quòd mali natura est nulla, sed omissio boni, mali nomen accepit. cap. ix. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quòd licet malum materialiter sit aliqua res naturalis: vt potest odire bonum est quidam actus voluntatis: tamen forma mali nulla res naturalis est. Secundum documentum, quòd malum non est nisi priuatio boni: quia amissio (inquit) boni mali nomen accepit.

Duode

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 84

Duodecima veritas, quòd Trinitas est vnus Deus: nec ideo minus simplex, quia Trinitas: sed ideo simplex dicitur, quoniam quod habet, est excepto eo ad quod relatiue dicitur: sicut pater habet filium in diuinis, & tamen non est filius. Ex qua regula accipiuntur quatuor theologica documenta. Primum est, quòd ratio simpliciter accipitur: ex identitate, ideo dicitur Deus simplex: quia est quicquid habet esse: aut hic est nota identitatis. Secundum documentum, quòd perfecta simplicitas stat cum diffinitione, quia dicit, quòd ideo non Deus minus simplex, quia ibi est Trinitas. Tertium documentum, quòd non est vera illa sententia cuiusdam doctoris fati moderni, qui dicit, quòd non inuenitur expressum in dictis sanctorum: quòd proprietas relatiua pradicetur de diuina essentia in abstracto: quia Deus est quicquid habet, &c. & ideo

L 4

FLORES AVGVSTINI

Deitas est paternitas. Quartum documentū, quod erronea est illa sententia Porretani, qui negabat istā Dei esse Deitatem: quia cū Deus habeat Deitatem est quicquid habet, vt supras. & ideo Deitas est paternitas. Sed oritur dubium, si ratio simplicitatis consistat in ratione identitatis quomodo distinctio potest esse sine compositione cum ista immediatē opponantur. Dicitur autem, quod non est eadem ratio identitatis & simplicitatis omnino, licet simplicitas præsupponit identitatem, & ideo diffinitur per ipsam, hic sicut per ipsum prius. Secunda difficultas, quare beatus Augustinus hic excipit illud ad quod relatiuē dicitur. Dicitur autem, vt ista regula intelligatur: quod simplex quiditas habet formalitatem, & non terminalitatem, alioquin Deus esset creatura cū habeat creaturam.

Tertiadecima veritas, quod sancti Angeli

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 85
Angeli, sicut creati sunt, vt lux sint dicti: quia non solum creati sunt, vt essent, sed & illuminati sunt, vt sapienter beateque viuerent. cap. xj. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod Angeli ab instanti suæ creationis habuerunt veram sapientiam & rerum notitiam per supernaturalem infusionē: quia sicut creati, ita & illuminati sunt (inquit.) Secundum documentū, quod Angeli à principio suæ creationis omnes fuerunt beati, sicut fuit eis datum viuere, ita & beate viuere, (vt hic dicit.) Non tamen est putandum, quod hic loquatur de illa felicitàte, quæ consistit in visione diuinæ essentiae, quia si in illa demones ceteris fuissent æquales à principio: nonquam cecidissent, sed sicut ponitur à doctis in Paradiso terrestribus beati.

Quartadecima veritas, quod quan-

FLORES AVGVSTINI

tum ad delectationem præsentis boni beatus, beator fuit primus homo in statu innocentie: quantum aliqui homo iustus in hac vita, sed quantum ad spem futuri boni beator est qui liber iustus: quantumcunque tribulatus, qui certus est de futura felicitate, quod ille qui erat incertus de suo casu. cap. xij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod in hac vita aliquis existens potest esse certus de futura felicitate, quia hoc hic supponit. Secundum est, quod ad maiorem felicitatem modo assumuntur homines quam fuissent assumpti si in statu innocentie remanissent: quia quantum ad spem vite æternæ præfertur quemlibet iustum illi homini & speranti vitam cælestem.

Quintadecima veritas, quod illud quod dictum est de diabolo, in veritate non stetit, sic est accipiendum, quod in veritate fuerit, sed non perman-

DE CIVIT. DEI. LIB. I. 86
manserit. Et illud quod dicit diabolus ab initio peccat non, inquit, ab initio ex quo creatus est peccare putandus est, sed ab initio peccati. cap. xv. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod de facto diabolus non peccavit in primo instanti sue creationis, sicut aliqui putant, quia (ut ait Augustinus) non ab initio, sed ab initio peccati, id est, ipse fuit primus qui peccavit. Secundum documentum, quod boni Angeli non meruerunt suam beatitudinem in primo instanti: quia cum essent creati natura pares, per meritum & demeritum fuerunt simul divisi. Sed oritur dubium, si potuissent mereri, vel demereri in primo instanti. Dico, quod non video repugnantiam, quia voluntas eorum, & intellectus non indigent tempore ad deliberandum: cum illud perficiant in instanti, quod nos in tempore multo. Et ideo cum in primo instanti habuerunt

FLORES AVGVSTINI

buerunt perfectum arbitrium, & sufficienter instructū, non videtur quare in illo instanti non potuerunt mereri sicut in alio.

Sextadecima veritas, quod in libertate iudicantis, plurimum differt ratio cōsiderantis, ab auctoritate indagantis: vt cū ordine nature Angelis hominibus, tamē lege iustitiæ: boni homines malis Angelis præferuntur. cap. xvj.

Decima septima veritas, quod vitium ita est contra naturam, quod non possit nisi nocere naturæ. cap. xv. intelligendum tamen, quod vitium potest nocere naturæ potest intelligi dupliciter, vno modo, quod ipsam naturam secundum se corrumpat, & diminuat: & sic non est verum, quia secundum Dionysium de diuinis nominibus naturalia splendida remanserunt. Alio modo sic nocere naturæ quod retardet, aut impediat à suo fine:

DE CIVIT. DEL. LIB. XI. 87
ne: & sic nocet vt sit maximū omnium nocementorum, sicut finis est, cuiuslibet maximum bonum.

Decima octaua veritas, quod sicut Deus est naturarum bonarū optimus creator, ita est malarum voluntatum iustissimus ordinator: & cū male illæ vtuntur naturis bonis: ipse & bene vtatur voluntatibus malis. cap. iij.

Decima nona veritas, quod Deus non crearet vllum Angelorum, vel hominum, quem malum præscisset: nisi pariter nosset, quibus vñibus bonis eos commodaret, atque ita ordinē seculorum, quasi pulcherrimū carnē ex quibusdam quali aristetis honestaret. cap. xvij. Et si queratur, quid vocat aristeta. Dicitur quod sunt quedā locutionis ornamenta quæ sunt per contraria, sicut loquitur Apostolus per glotiam, & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam. Vnde sicut in talibus varietatibus apparet decor, ita.

FLORES AVGVSTINI

ita in vniuerso decor boni magis refulget ex iusta punitione mali.

Vicesima veritas, quod dicit scriptura, vidit Deus, quod esset bonorum in fæctione primarum creaturarum: tunc Deus docet bonum non dicit. Et Plato quidem ait Augustinus, plus ausus fuit dicere electum, scilicet fuisse Deū gaudio mūdi vniuersitate perfectum, ut dicit Augustinus, quod ita Plato deciperet, ut putaret Deum notitate sui operis factum beatiorem, sed artificii placuisse, iam factū quod placuerat in arte faciendum. cap. xix.

Vicesima prima veritas, quod sicut cum dictum fuit, fiat lux intelligitur creatio Angelorum: ita cum dicitur diuisit lucem à tenebris intelligitur esse discretum inter bonos & malos Angelos. cap. xx.

Vicesima secunda veritas, quod Deus futura presentia & præterita stabilius, ac sempiterna præsciencia comprehendit.

DE CIVIT. DEI. L. II. E. XI. 83

comprehendit: quamuis præterita iam non sint, & etiam futura nondum sint. cap. xxi. Ex quo dicto acciperunt antiqui doctores argumentū: quod Deus cognoscit omnia futura, eo quod omnia tempora sunt æternitati presentia, sicut circulus ex omni parte æqualiter appropinquat centro. Moderni tamen hoc communiter non ponunt, quia illa quæ sunt sicut futura: nullo modo alicui esse presentia possunt, &c.

Vicesima tertia veritas, quod causa melior, quare Deus condidit mundum reddi non potest, quam ut bonū crearetur à bono, unde inducit Platonem dicentem, quod causa iustissima condendi mundum, ut à bono Deo bona fierent. cap. xxij. Intelligendum tamen, quod ipse Augustinus tangit ibidem quadruplicem viam, per quā Plato potuit deuenire in istarum veritatum notitiam, aut quia, inquit ista legerit

FLORES AVGVSTINI

legerit, aut quia ea audierit & didicerit ab his qui ista legerant: aut quia ab aliis qui ista conspexerant habuit sine acerrimo ingenio: per ea quæ facta sunt ista intellexerit: & istæ sunt quatuor viæ per quas potuerunt deuenire in notitiam eorum quæ sunt fidelis Christianæ. Sed ex istis accipiuntur duæ apparentia argumenta. Primum est, quod boni & mali Angeli quædam reuelauerunt Philosophis: quia tertium membrum non potest intelligi nisi de illis, quia nulli poterant conspiceretur mundi creationem: qui eam Platonius reuelassent nisi isti. Secundum argumentum est, quod in notitiam creationis mundi sicut posuit eam Platonius potest aliquis deuenire naturaliter, quia ad hoc procedit quartum membrum.

Vicesimaquarta veritas, quod Deus ita est artifex magnus in magnis, ut non sit minor in parvis: quæ parua non sua granditate quæ nulla est, sed artificis

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 89
ficus sapientia metienda sunt, sicut cum supercilium raditur hominum, quasi nihil demitur corpori, sed multum detrahitur pulchritudini, quæ non in mole consistit, sed in parilitate ac dimensione membrorum. cap. xxij.

Vicesimaquinta veritas, quod error fuit aliquorum, ideo mundum factum fuisse, non ut bono conderentur: sed ut mala cohiberentur. Et hanc ait Augustinus, Origenes iure culpatur. In libris enim quos appellat Periarcho, id est, de principis hoc sentit: hoc scripsit, ubi pluribus quam dici potest (inquit Augustinus.) Miror hominem in Ecclesiasticis literis, tam doctum & exercitatum non attendisse hoc esse scripturam contrarium, qui dicit per omnia Dei opera vidit Deus, quod esset bonum. cap. xxij.

Vicesima sexta veritas, quod pater & filius, & spiritus sanctus, hoc totum & Trinitas est propter personatum
M

FLORES AVGVSTINI

proprietaem, & vnus Deus propter
inseparabilem Deitatem, & licet sit
certum filium esse sapiētiā Dei pa-
tris, tamen vtrum eo modo spiritus
sanctus sit bonitas patris & filij: non
audeo (inquit) terminariam præci-
tare sententiam. cap. xxiiij. Sed oritur
dubium, vnde habuit ortum ista dis-
cultas Augustini. Dicitur autem, quod
filius dicitur sapientia Dei patris: non
quod sapientia sit ei propria, sed ap-
propriata, & quia bonitas appropriat-
ur spiritui sancto, sicut sapiētia filiis
videtur spiritus sanctus bonitas pa-
tris & filij, sicut filius sapientia patris
quia tamen non inuenitur expressum
in sacra scriptura, noluit Augustinus
præcipitare sententiam.

Vicesima septima veritas, quod
queratur de ciuitate sanctorum An-
gelorum: vnde sic eam Deus cōdidit
si bene sit sapiens adeo illustratur,
bene sit felix Deo fruitur. cap. iij. Et
quo

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 90

quo dicto, accipiuntur duo theologi-
ca documenta. Primum est, quod fœ-
licitas Angelorum consistit in actu
fruitionis, quia ad quæstionē de bea-
titudine respondetur quod Deo frui-
tur. Secundum documentū, quod fœ-
licitas eorum non videtur consistere
in actu contemplationis: quia ille per-
tinet ad sapientiam. Hic autem Au-
gustinus distinguit quæstionem de sa-
pientia contra quæstionem de fœlici-
tate, & sic non coincidunt.

Vicesima octaua veritas, quod Phi-
losophi tripartitam sapientiæ disci-
plinam inuenerunt, scilicet Physicam
Logicam, & Ethicam. Istis autem tri-
bus secundum ipsum ibidem, respon-
dent tria quæ inueniuntur, in quolibet
artifice, scilicet natura, doctrina, &
usus. Natura, inquit, ingenio doctrina
scientia, usus fructu diiudicandus est:
& sic naturalis doctrina propter na-
turam, rationalis, propter doctrinam,

FLORES AVGVSTINI

moralis autem propter vsum. ca. xxv.
Intelligendum tamen, quod ibidem
adiungit: declarando quid intelligi
per frui, & vti frui dicimur illis rebus,
quæ nos delectant propter se, & non
ad aliud referuntur? vti autem dicimus
illa re, quam propter aliam querimus.

Vicesimanona veritas, quod in
naturaliter esse iocundum est, vt mi-
seri magis velint semper esse cum sua
miseria, quam non esse. cap. xxvj. In-
telligendum tamen, quod hic intelli-
gitur communiter Augustinus, pro
miseria inferni. Ad declarandū, quod
illi magis sic volunt esse, quā non esse,
tamen textus eius ad oppositum est,
quia loquitur de miseris qui sunt in
hoc mundo. Tamen quia ibi dicit Au-
gustinus ad hoc probandum, quod mi-
seri malunt in tumba vivere, quā
eam morte finire, & tamen in infer-
no nō est mors finiens tumbam: ta-
men quia dat aliud signū, quia quædam
existen

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 91
existētibus in miseria vita prolonga-
tur, tanto reputant sibi ad beneficium,
quod non potest intelligi, nisi in hac
vita. Sed intelligēdum est, quod quan-
tum ad pœnā æternā inferni, de qua
est maior difficultas illos magis ap-
petere nō esse: quā sic esse: hoc potest
intelligi quatuor modis. Primo mo-
do, secundū naturālē inclinationem,
& sic omnis natura appetit esse, vt
oppositum non possit appetere, quod
declarat ibi Augustinus, tam in ani-
malibus quā in plantis. Secundo modo
secundū passionis inclinationē, quē
admodū hic iratus interficit se, vel a-
micū repentino impulsu: & isto modo
propter vehemētīā passionis tristitiæ
vellent magis non esse, sicut homo
qui minus affligitur, desiderat mori,
& secundum hunc modum verifica-
tur dictum illud desiderabunt mori: &
mors fugiet ab eis. Tertio modo, se-
cundum rectam rationem respiciēdo

FLORES AVGVSTINI

ad pœnam solum: & ita sibi eligerent
secundum rectam rationē: quā ramen
electionem de facto non habent: tūc
magis vellent sic esse, quam non esse,
quia bonum iustitiæ cuiuslibet secun-
dum rectam rationem est appetendū.
Illud autē quod pertinet ad æternalē
pœnam est bonum & decor iustitiæ:
vnde quilibet bonus gaudet, quando
iuste punitur. Quarto modo, secundū
rectam rationem respiciendo ad ma-
lum culpæ: quam habent in illa obsti-
natione: qua semper Deum blasphe-
mant, & sic si sequerentur iudiciū re-
ctæ rationis, plus vellent non esse quā
sic esse: quia quibus plus debet velle
ad nihilari, quā incidere in diuinam
offensam, sicut ostendit Anselmus li-
bro, cur Deus homo, & ad istud potest
referri dictum Christi, bonū erat illi,
si natus non fuisset homo ille: hæc
Christus.

Tricesima veritas, quod quantum
ad in

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 92
ad interiorem hominis sensum: qui,
scilicet est intellectus, iusta sentimus
per intelligibilem speciē, iniusta per
eius priuationem. cap. xxvj. Ex quo di-
cto accipiuntur duo argumenta, circa
materiam speculatiuam. Primum est,
quod est dare speciē intelligibilem
in intellectu distinctā, ab actu intel-
ligendi, quā aliqui negant, quia si spe-
cies intelligibilis hic esset actus, tunc
esset falsum, quod intelligerentur in-
iusta, per talis speciei priuationem, cū
per priuationem actus, nihil possit in-
telligi, imo intelligatur priuatio a-
ctui positio. Secundū argumentum,
quod priuatio non cognoscitur per
speciem habitus, sicut cōmuniter af-
firmatur, sed per priuationem talis
speciei arguitur: licet sit magnū dubiū.

Tricesima prima veritas, quod a-
mores corporum, velut momēta sunt
ponderum, siue deorsum: gravitate si-
ue sursum leuitate nitantur. Ita enim

FLORES AVGVSTINI

corpus, sicut animus amore fertur, quocūque. cap. xxvj. Ex quo dicto sumuntur duo argumēta Philosophica. Primū est, quod graua & leuia actiue se habent, ad suum motum, quia dicit, quod nituntur ascendere, vel descendere; inferius autem non pertinet, nisi ad efficiens sicut nec conari est passiuū, sed tantum actiui. Secundum argumentum est, quod sicut motus animi, secundum amorem est actiue ab animo: ita in grauibz & leuibz ab intrinseco, quia dicit, quod corpus sicut animus fertur. Sed oritur dubiū, quare comparat motum amoris motui graui: cum amor sit velocissimus. Dicitur autem, quod propter inclinationem, quā habet amans ad amatū, sicut graue ad cētrum, & licet graue sit tardū, in ascensu est tamen velocissimum in descensu.

Tricesima secunda veritas, quod multum differt, vtrum in ea ratione
cogno

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. 23

cognoscatur aliquid, secundum quod factum est, aut in seipso, sicut aliter scitur rectitudo linearum, aut veritas figurarum, cum intellecta cōspiciuntur: aliter cū in puluere scribuntur, & aliter iustitia describitur in veritate incommutabili, aliter in anima iusti, cap. xxix. Hic autem loquitur Augustinus de nositia matutina & vespertina.

Tricesima tertia veritas, quod sancti Angeli contemplatione fruuntur. ca. xxxij. Ex quo dicto accipiūtur duo theologica argumenta. Primum est, quod obiectum fruitionis in patria: est actus visionis diuinæ, & nō essentia ipsa diuina, quia dicit, quod contemplatione fruuntur. Secundum argumentū, quod in actu fruitionis non potest consistere felicitas: quia tunc beatificaretur anima in aliqua creatura, cum contemplatio sit creatura. Intelligendum tamen, quod ista argu-

FLORES AVGVSTINI

menta sunt contra intencionem expressam beati Augustini, qui in capitulo xxv. eiusdem libri ostendit ex intensione, quod nullo bono creato est fruendum, & ideo cum dicit hic, quod sancti Angeli contemplatione fruuntur: verum est contemplatione præiudicis, sicut intellectus intelligit fantasiam, & non contemplatione, sicut obiecto, sed sicut præambulo tantum.

Tricesimaquarta veritas, quod lucifer qui est princeps civitatis diaboli, tentavit Christum in deserto: dicit enim quod princeps huius civitatis dixerit Christo, hæc omnia tibi dabo, si cadēs adoraveris me. cap. xxxiiij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica argumenta. Primum est, quod sicut pessimus diabolus fuit deputatus ad tentandum Christum: ita optimus Angelus ad custodiendum ipsum, secundum quod viator erat, quia optimum pessimo debet contrariari, & inter bonum & ma

DE CIVIT. DEL. LIB. XI. 94

& malum Angelum semper est contrarietas, circa eundem. Vnde pessimis aduersariis optimi milites obuiantur. Secundum argumentum est, quod sicut in Christo, ita in cæteris hominibus: quāto sunt meliores tanto habent meliores Angelos, & diabolos peiores, pereandem rationem, quia circa vasa pretiosiora ponitur melior custodia.

Tricesimaquinta veritas, quod impia vanitas est aliquorum dicentium aquas non fuisse factas à Deo, quia nusquam legimus aquas in principio mundi, quod Deus aquas fecerit. Vnde dicit beatus Augustinus, quod simili vanitate possent dicere, quod legimus nusquam, quod Deus dixerit fiat terra, id est, quod terra non esset facta à Deo. cap. xxxiiij. Ex quo dicto accipitur documētum, quod in theologia locus ab auctoritate, non tenet negative, cum dicitur scriptura non dicit

FLORÆ AVGVSTINI
dicit fuisse factum: ergo non fuit fa-
ctum, quia sic arguebant illi quos hic
redarguit Augustinus.

IN DVODECIMO LIBRO
agit beatus Augustinus de crea-
tione primi hominis: in quo se-
cundū præscientiā, exorta sunt dua
civitates, scilicet bona & mala.

Vodecimi libri primave-
ritas est, quod in mundi
principio boni Angeli à
malis fuerunt divisi: qui
illi in communi bono quod est Deus
perfliterunt: Alij potius sua pote-
state delectati, velut suum bonum si-
biipsis essent, à cōmuni bono ad pro-
pria defluerunt. cap. ij. Ex quo dicto
accipiuntur duo theologica documen-
ta. Primum est, quod principium mo-
ralis mali est inordinata dilectio boni
propriij

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 95
propriij, quia in demonibus fuit pri-
ma radix peccati. Secundū documen-
tum, quod principium omnis boni
moralis est amor boni communis:
quia boni Angeli, in hoc primo me-
tuerunt.

Secunda veritas, quod vitio valde
magna & multum laudabilis redditur
ipsa natura Angelica: cuius enim re-
cte vituperatur vitium, procul, inquit,
dubio, naturaliter laudatur. cap. ij. Ex
quo dicto accipiuntur duo moralia
documenta. Primum est, quod culpa
tanto est gravior cæteris paribus: quā-
to natura nobilior: quia sicut natura
laudatur ex malitia vitij: ita vitium vi-
tuperatur, ex nobilitate naturæ: unde
gravia peccata ponuntur plus in appe-
tito intellectivo: quàm in sensitivo.
Secundum documentum, quod culpa
tanto est leuior cæteris paribus: quāto
natura infirmior, quia sicut ex subli-
mitate naturæ, peccatum aggrauatur:
ita

FLORES AVGVSTINI

Ita ex infirmitate, vel infirmitate pot
contrarium alleviatur. Et ideo pecca-
tum hominis in Paradiso, dicitur fuisse
peius quam mulieris, & peccatum
hominis fuit remissibile, sed pecca-
tum Angeli non. Inter alias rationes,
huius autem ratio est, quia plus est de
voluntario in eo qui facilius posset
evitare peccatum.

Tertia veritas, quod illi naturæ
quæ summa est, nulla natura cōtraria
est: nisi quæ nō est ei, quippe, aut quod
non esse contrarium. cap. iij. Hic tamē
accipitur cōtrarietas in generali pro
contradictione, quia esse & non esse,
actualiter esse opponuntur. Sed ori-
tur dubium, quod est illud nō esse na-
turæ alicuius quod opponitur diuino
esse contradictoriè. Dicitur autem,
quod hic non potest accipi non esse
suum, quia dicit quod illa natura quæ
non est, contrariatur diuino esse: na-
tura autem diuina non potest nō esse.
Et

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 96

Et ideo videtur, quod intentio eius sit
quod non esse naturæ creabilis ad ni-
hilitatem contradicit Deo. Secunda
dubitatio, quomodo potest tale esse,
non esse contradictorium Deo: cum
contradictio sit vnius, & eiusdem af-
firmatio, & negatio. Dicitur autem,
quod istud dictum non videtur posse
saluari, nisi ponatur, quod esse est
eiusdem rationis in Deo, & in creatu-
ra: & ideo secundum idem est ibi con-
tradictio, sicut ponit subtilis doctor.

Quarta veritas, quod vitia nocen-
dæ naturæ adimūt integritatem, pul-
chritudinem, salutem & virtutem. ca.
iij. Intelligendum tamen, quod vitium
potest accipi quatuor modis, aut pro
actu malo quod frequenter peccant,
aut pro habitu vitioso, qui ex malis
actibus generatur, aut pro reatu pœ-
næ, qui relinquitur, aut pro reatu di-
vinæ offensæ, qui concomitatur, &
subsequitur. Primo autem & secundo
modo.

FLORES AVGVSTINI

modo vitium corrumpit virtutem & salutem eius, quia malus actus, & malus habitus habent ad virtutem ipsam contrarietatem: non autem tertio & quarto modo, nisi demeritorie, quia illi reatus non sunt, nisi respectu voluntatis diuinæ, & sic manent cum abstracto virtutis, quæ per vnicum actum non dirimitur: cum isti respectus vnicuius actus acquirantur.

Quinta veritas, quod sola bona alicubi esse possunt, sola mala nusquam. cap. iij. Ex quo dicto accipitur argumentum, quod nulla creatura potest esse, cuius substantia non sit in loco: quia nulla creatura est mala, & sola mala nusquam esse possunt.

Sexta veritas, quod non quisquam de vitiis naturalibus, sed de voluntariis poenam luit. cap. iij. Ex quo accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quod de illis quæ sunt à natura, nemo est laudandus aut vituperandus.

DE CIVIT. DE LLIB. XII. 97

randus, quia laus est quoddam premium, & vituperium, quædam poena. Secundum documentum est, quod in illis, quæ sunt à natura, aut de illis nullus est remunerandus vel plectendus, quia talia non sunt in nostra potestate: & ideo circa talia nullus meretur, aut demeretur.

Septima veritas, quod vitium consuetudine nimia, vel progressu roboratum inoleuit, velut naturaliter, & istud à voluntate sumpsit exordium. cap. iij. Ex quo dicto accipiuntur quatuor moralia documenta. Primum est, quod illa quæ consuetudine longa firmata sunt, vitia sunt, quasi naturalia, quia velut natura (inquit) inoleuit. Secundum documentum, quod vitia inueterata sunt, difficilime curabilia, sicut & morbi inueterati: quia sunt facta quasi naturalia, & ideo intimè radicata. Tertium documentum, quod talia vitia non sunt excusabilia: quauis

FLORES AUGUSTINI

non possint vitari, nisi forte cū ingen-
ti resistētia, quia ipsa per voluntatē sic
fuerunt ab initio obfirmata. Quare
documentum, quod licet sic obfirma-
ti non excusentur à toto, tamē viden-
tur excusari à tanto, quia minus habet
pro nunc de voluntario: nam habitus
malus sic naturaliter inclinatur, sicut
passio: & ideo minus vituperatur ho-
mines leues delinquentes, quā gra-
ues. Intelligendum tamen, quod talis
peccans cū habitu inueterato, potest
dupliciter considerari, aut quantum
ad actum malum, quem elicit habitu
tali præmisso, & tunc culpa eius alle-
uiatur: vel quantum ad hoc, quod ipse
est sibi causa talis mali ante habitum
radicatum, & ita peccatum eius ag-
gravatur, & ideo dicit Aristoteles,
quod talis est dignus duplici incre-
patione.

Octaua veritas, quod non con-
modo, vel incōmodo nostro, sed per
seipsum

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 98

seipsam considerata natura dat artifi-
ci suo gloriam. cap. v. Istud autem di-
ctum ipse declarat, ibi duplici exem-
plo. Primum est, quod sol aliquibus
prodest, & aliquibus nocet, vt habē-
tibus oculos infirmos. Secundū exem-
plum, quia dicit, sic, quid igne lucente
pulchrius? quid eo vrente vtilius,
quamuis eo vrente, nihil sit molestius.

Nona veritas, quod initium omnis
peccati est superbia, quod probat, quia
mali Angeli ab eo qui summē est ad-
uersi, & ad seipsos conuersi peccave-
runt, scilicet per superbiam. cap. vi. Ex
quo accipiuntur duo theologica ar-
gumenta. Primum est, quod in omni
peccato includitur superbia, quia in
omni peccato includitur auersio à
summo bono, & conuersio ad bonū
inmutabile, quod hic nominat su-
perbiam. Secundum argumentū, quod
peccatum primi Angeli fuit superbia:
tamen largo modo sumpta, sicut ha-

FLORES AVGVSTINI

betur in hac veritate.

Decima veritas, quòd mala voluntas est causa efficiens operis mali. Mala autem voluntatis causa efficiens, nihil est. cap. iij. Istam autem veritatem ratione probat, quia mala voluntas, aut sit à voluntate bona, & hoc est inconvenientissimum, aut sit à voluntate mala, & tunc queritur de illa mala voluntate à quo est facta, & sic processus in infinitum: vnde concludit, quòd mala voluntatis non est causa efficiens, sed deficiens: & hoc totum est intelligendum, quantum ad malum quod est in ea, non quo ad ipsam.

Vndecima veritas, quòd si aliqui duo æqualiter affecti anima & corpore videant vnus corporis pulchritudinem: qua visa vnus illorum ad illicitè fruendum moueatur: alter in voluntate pudica perseueret stabilis, quid (inquit) putamus esse causæ, vt in illo fiat voluntas mala, in isto pò fiat
nec

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 99

nec, ait, pulchritudo corporis, quia amborum aspectibus, non dispariter, occurrit, nec caro, nec animus, ambos enim in corpore & spiritu affectos pariter prædiximus, nec maligni spiritus suggestio secundum ipsum, quia consensus mala suggestionis est mala voluntas: quàm quærimus. Sed tamen vt istud impedimentum, ait ab hac. questione tollatur, ponamus, quòd æqualiter tentatione sint moti, & vnus assentit, & alter resistit: vnde (inquit) est, nisi propria voluntate: quasi diceret, quòd voluntas sola est, ad quam sit resolutio istius libertatis. Secundum quòd textus sonat, quamuis sequentia sint ad oppositum. cap. iij. Intelligendum tamen; quòd beatus Augustinus facit totam istam deductionem, ad probandum quòd mala voluntatis, nulla potest esse causa efficiens, sed tantum deficiens. Et quia aliquis posset cogitare, quòd ipsa volun-

FLORES AVGVSTINI

tas malæ volitionis esset causa, eo quòd istud nò fuerat adhuc sufficienter exclusum. Idcirco probat, quòd nec voluntas, quia nullum bonum, in quantum bonū, potest esse causa malinatura autem voluntatis, in quantum talis, est bona, nisi fortè quis dicat, quòd voluntas, inquit, quātum de nihilo facta: & ideo concludit, quòd tale est, querere talium causam efficiētem, ac si quis velit videre tenebras, vel audire silentium, ea (inquit) que non in specie, sed in eius privatione sciuntur si dici potest sciendo nesciuntur, sicut ait mens nostra species intelligibiles conspiciit, sed vbi deficiēs, deficiendo adiicit vsq; ad casum decimum. Sed attendendum, quòd manifeste tota ista deductio currit cōtra illos, qui dicunt quòd voluntas ita determinatur, à iudicio rationis, vt non possit in oppositum: cū hic supponat Augustinus, duos æqualiter mētē & cor

DE CIVIT. DEI. LXXII. 100
& corpore dispositos, per omnia respectu eiusdem boni, & tamen vnus tendit in ipsum, & alius non, nec potest istud dictum glosari, nisi textus corrumpatur.

Dodecima veritas, quòd qui amat peruerse alicuius naturæ bonum, & si adipiscatur ipse, sit in bono malus: & miser meliorem priuatus. c. ix. Ex quo dicto accipitur documentum, quòd quando aliquis consequitur, quòd indebite amat, ipse fit miser à tali bono, sicut ille cui datur castrum, vt auferatur regnum, consequitur enim talis bonum delectabile, quod appetit, & priuatur bono honesti, quòd est incomparabiliter melius, & sic efficitur miser.

Tertiadecima veritas, quòd cū malæ voluntatis nulla sit causa efficiens, sed deficiens, cauendum est: ne dicamus bonam Angelorū volūtatem à Deo non factam, & sic ei cōternā.

FLORES AVGVSTINI

cap. x. Intelligendum tamen, quòd hic ponit talem diuisionem ad istius dicti declarationem, quia (inquit) aut bona voluntas fuit facta cum Angelis, & tunc non est dubium, quòd facta sit ab illo à quo ipsi, aut ipsi Angeli causaerunt in se bonam voluntatem, & tunc meliores fuissent seipsis, quam à Deo, cum sine bona voluntate mali fuissent, quòd absit (inquit) & tunc relinquit Augustinus, quòd primam bonam voluntatem, vel volitionem à Deo habuerunt. Ex quibus dictis accipiuntur quatuor theologica argumenta. Primum est, quòd Angeli boni, non potuerunt mereri in primo instanti suae creationis, quia dicit, quòd bona voluntas simul creata cū Angelis, necessario est à Deo potestate merentis. Secundum argumentum, quòd Angeli mali in primo instanti non potuerunt peccare: quia actus coeuius Angelo, vt hic loquitur, necessario est à Deo infusus.

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 101
fusus, & ideo non potest esse malus. Tertium argumentum, quòd Angeli boni non meruerunt actu à se elicitò: quia dicit, quòd meruerunt in illo bono actu permanēdo. Quartum argumentum, quòd mali Angeli demeruerunt omissione, in illa bona voluntate, vel volitione, non persistēdo sicut ibidē dicit. Sed attendendū est, quòd omnia ista procedunt ex illa radice, quòd Augustinus non vidit, quomodo Angelus posset habere actum sibi contrarium, qui esset ab ipso causatus, cuius oppositum ratio naturalis dicitur.

Quartadecima veritas, quòd Deus creauit Angelos simul in eis condens naturam, & largiens gratiam. cap. x. Ex quo dicto accipitur documentum manifestum, quòd Angeli sunt creati in gratia, & non in puris naturalibus, vt aliqui dicunt, nec valet si dicatur, quòd Augustinus loquitur, hic de gratia gratis data, quia illa non distingui-

FLORES. AVGVSTINI

tur contra naturam: imo natura continetur, sub ipsa, & tamen hic distinguit, inter naturam & gratiam.

Quintadecima veritas, quod ab institutione primi hominis vsq; nunc, nondum fuerint completi sex mille anni, cap. xj. Istud autem nunc accipitur pro tempore beati Augustini: quia sunt iam plures temporibus nostris.

Sextadecima veritas, quod quidam Philosophi posuerunt omnia eadem in numero redire, post creationē magni anni, quem inquam aliqui posuerunt habere xxxvj. millia annorum, & inducit illud Salomonis, quid est quod factū est, ipsum quod futurū est. Quibus, vt dicit beatus Augustinus, conuenit quod dicit Prophetā, in circuitu impij ambulant, cap. xiiij.

Decima septima veritas, quod valde quippe altum est, & Deum semper fuisse & hominem, ex tempore quem ante fecerat, nec consilium voluntatemque

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 102
tēque mutasse. Ego quidem (inquit Augustinus) sicut dominum Deum, aliquando, dominum non fuisse dicere non audeo, ita hominem nunquam antea fuisse, & ex quodam tempore primum hominem creatum esse, dubitare non debeo, cap. xv. Ex quo dicto accipiuntur duo difficilia argumenta. Primum est, quod Deus non ab æterno, sed ex tempore facere voluit primum hominē, vt hic dicitur, quod non est intelligendum quin voluerit ab æterno, sed non æterno, sed pro tempore. Et tunc manet difficultas, si pro nunc ab æterno, non fuit verum Deum, velle fieri mundum, ex tempore fuit verum: tunc fuit transitus de contradictorio in contradictorium: qui transitus sine mutatione in altero extremorum intelligi nequit. Sed nō video, quia immutabilis, nec in mundo, quia prius voluit ipsum pro nunc facere, quā esset factus, & hoc est difficilimum

FLORES AVGVSTINI

facilimum soluere qui percipit difficultatem. Secūdum argumētū, quod Deus fuit semper Dominus creaturæ, quamvis creatura actū non esset, quia Augustinus non aude hic dicere, Deū aliquando dominum non fuisse: & fuisset relatio ad tantum non existentem actū sicut ponit quidam doctor.

Decima octaua veritas, quod illud quod est omni tempore, non incoēnienter, dicitur semper esse: & ideo dicit, quod Angeli semper fuerūt, quia ante omnia tempora facti fuerunt, si tamen à cælo capta sunt tempora. Diuisiones enim temporum à motibus siderum incæperunt. Si autē ante cælum fuerunt tempora in motibus Angelorum: tunc Angeli semper fuerunt, quia cū tempore creati sunt. cap. xv. Intelligendum tamen, quod tempus accipitur dupliciter, aut pro mora motus determinata, signis nobis sensibilibus, secundum quod tempora distinguunt

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 103
stinguuntur in dies, menses & annos, & sic incæperunt tēpora. Quarta die quando sidera fuerunt creata, quæ secundū motus suos taliū tēporū signa sunt, sicut habetur, Gen. cap. 1. Sint in signa, & tēpora dies, aut annos, aut pro mora motus, sic nō determinata: & ita incæperunt tempora ante cælū, siue ante ornatum die quarta, aut ante firmamentum creatum die secunda, scilicet mora motus primi mobilis, id est cælum cristalli, quod creditur fuisse concreatum cælo Empyreo, & statim incæpit moueri, & sic tempus fuit creatum cū Angelis vt hic dicitur.

Decima nona veritas, quod licet Angeli semper fuerunt, tamen creati non fuerunt coeterni: quia dicit, quod ideo dicūtur semper fuisse, qui omni tempore, sicut ipsum tempus fuit, omni tēpore, tamē fuit creatū fuerūt. Nā (inquit) si omni tempore tempus non fuit, erat tempus, quando nullum erat tempus.

FLORES AVGVSTINI

tempus. Quis autem, ait, stultissimus
dixerit, ac si quis dicetur, erat homo
quando nullus erat homo, quod est
insipientissimū dicere. cap. xv. Ex quo
dicto, accipiuntur duo manifestissima
documenta. Primum est, quod aliquid
potest esse semper, & aliquando desi-
nere, sicut tempus erat semper, acci-
piendo semper pro omni tempore, &
tamen quandoque desinit, & ita mo-
tus cæli, ut habetur in Apocalypsi. Se-
cundum documentum, quod motus
fuit semper, quia omni tēpore, & ta-
men incæpit & nō de cælo, tamē sem-
per communiter nō sic accipitur pro
omni tempore in potentia, sed tam in
potentia quam in actu. Intelligēdum
tamen, quod intentio beati Augustini
in hoc loco est ostendere, quod con-
tradictio est maximū inconueniens,
ad quod homo possit deduci, quia di-
cit, quod ille est insipientissimus, qui
dicit, quod erat homo, quando nullus

cr 22

DE CIVIT. DEL. LIB. XII. 104

erat homo, quia ista sunt cōtradictō-
ria, scilicet indefinita affirmatiua, &
vniuersalis negatiua.

Vicesima veritas, quod non est cō-
sequens, ut si semper fuerunt Angeli,
ideo non sint creati. cap. eod. Et ibidē
dicit, quod si semper fuerint Angeli.
Ideo creatori cōterni non sunt. Ex
quo dicto videtur accipi manifestum
argumentū, quod non repugnat crea-
turæ esse ab æterno, quia dicit, quod
non est consequens, ut si Angeli fue-
rint semper, quod ideo creati nō sint,
quod utique consequens esset, si crea-
turæ repugnaret æternaliter & sem-
per esse. Intelligendum tamen, quod
istud argumentum, non sumitur se-
cundum intentionem beati Augusti-
ni, ut patet clarissimē in quarto capi-
tulo, quia ipse non accipit ibi semper
pro æternitate, sed pro omni tempo-
re defecto. Confirmatur, quia ibidem
dicit, quod Angeli semper fuerunt de
facto

FLORES AVGVSTINI

facto, & tamen constat, quod de facto æterni non fuerunt.

Vicesima prima veritas, quod cum queritur, quomodo creator semper fuerit Dominus, si creatura seruient non semper fuit, vel quomodo creatura non coætterna, si semper fuit. Vereor (inquit) magis affirmare quod nescio, quam docere quod scio. Redeo, inquit, igitur ad illa quæ Saluator nos scire voluit. Illa vero quæ vel sapientibus in hac vita scire promittit, vel omnino perfectis in alia vita seruauit, ultra vires meas esse profiteor: & ideo putauit (ait Augustinus) sine affirmatione tractanda, vt qui hæc legunt, videant à quibus particulis questionum debeant temperare, ne ad omnia se idoneos arbitrentur. Ex quo dicto, accipitur documentum, quod circa diuinum loquendum est cum summa sobrietate, quia beatus Augustinus, circa istam questionem, quam omnes

DE CIVIT. DEL. LIB. XII. 105
omnes præsumunt determinare. voluit se tantum humiliare, vt dicat se nescire.

Vicesima secunda veritas, quod illa argumenta Philosophorum, quæ conantur auertere à via recta, si ratio refutare non posset, fides irridere non deberet. cap. xv. Istam autem veritatē inducit contra Philosophos, qui posuerunt circulationem reputantes subtilissimum argumentum, quod si eadem in numero non redirent: Deus infinita sciret in actu. Dicit autem, quod isti falluntur, quia iudicant de mente diuina, sicut de sua, quantum ad capacitatem & alterationem. Ex quo dicto, accipitur argumentum, quod beatus Augustinus videtur dubitasse, ne sufficiens theologus posset respondere sufficienti Philosopho, de illis quæ spectant ad fidem.

Vicesima tertia veritas, quod omnis qui afficitur, aliquid patitur, &

FLORES AVGVSTINI

omne quod patitur, mutabile est. cap. xv. Ex quo dicto, accipitur argumentum, quod recipere est quoddam pati, quia affici est recipere affectionem.

Vicesimaquarta veritas, quod si Deus prius cessavit, & postea operatus est, difficile est hoc intelligere fuisse sine divina mutatione, vnde dicit sic, nescio quemadmodum possit hoc capitulo x. Et istud postea declarat, quia ista prius & posterius non sunt in Deo, sed in rebus prius non existentibus & postea. Ex quibus accipiuntur duo argumenta. Primum est, quod potentissima ratio, quare Philosophi negaverunt mundum ex tempore fuisse creatum: an Deus mutaretur de otio transiens in operationem, quia Augustinus eorum rationes pertractans, reputat hic istam esse difficilissimam. Secundum argumentum, quod ista ratio supponit actionem esse in agente, alioquin nulla ibi esset diffi-

cultas

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 106

cultas de transitu ab otio in actionem, si actio non esset in agente, tunc enim non esset muratum, cum inciperet agere. Et sic patet quod omnes Philosophi, qui istam rationem ponderaverunt, & Augustinus supposuerunt actionem esse in agente, quod hodie negatur communiter.

Vicesimaquinta veritas, quod infinitos numeros esse certissimum est. cap. xviii. Istud autem dictum ipse ibidem declarat, dicens, quocunque numero finem faciendum putaveris, idem ipse vno addito non solum augetur, sed & successive multiplicatur, & ita (inquit) suis proprietatibus quisque numerus numeratur, & nullus eorum nunquam alteri par esse possit. Et ideo concludit, quod singuli sunt infiniti, & omnes infiniti. Et ibidem dicit sic, quavis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non est tamen incomprehensibilis ei, cuius sapientie non est

FLORES AVGVSTINI

numerus. Quapropter quicquid comprehenditur, scientis comprehensione finitur. Profecto omnis infinitas quodammodo Deo finita est, quia scientie ipsius incomprehensibilis non est numerus. cap. xix. Et tamen hic solum cap. xx. assignari potest. Ex quo dicto, una opinio sollemnis damnatur, & alia excusatur. Prima est, quod Deus non intelligit illa quae sunt extra se terminatiue, ne forte intelligat actualiter infinita, posita in linea, in potentia, cum tamen ponantur infiniti numeri a Deo, actualiter intellecti. Secunda opinio est, quod Deus sub ratione infinita, non est subiectum alicuius scientiae creatae, sed sub ratione finita, quia hic incomprehensibilitas accipitur pro infinitate, & comprehensibilitas pro finitate, & constat quod nulla creatura attingit Deum, ut ipsum comprehendat, quia tunc finitur: tamen ca. x. si bene cernatur, est ad oppositum.

Vicesima

DE CIVIT. DELLIB. XII. 107

Vicesima sexta veritas, quod beatius transigit tempora anima misera, quibus transactis, in miseriam reuoluitur. cap. xx. Ex quo dicto accipiuntur, duo utilia documenta. Primum est, quod melior est felicitas post miseriam, quam felicitas ante miseriam, quia illud ponit esse beatius. Secundum documentum, quod summa miseria est, fuisse felicem, quia maxime distat a beatitudine.

Vicesima septima veritas, quod Porphyrius dicit, animam propter cognoscenda mala tradita in mundo, ut ab eis liberata, atque purgata rediret ad patrem, nihil tale admittitur. ca. x.

Vicesima octava veritas, quod Deus fecit naturam humanam, sicut mediam inter Angelos & bestias. cap. xxj.

Vicesima nona veritas, quod Deus primi hominis animam quam iam fecerat, sufflando indidit, aut potius sufflando fecit. cap. xxij. Ex quo dicto,

FLORES AVGVSTINI

accipitur documentum, quòd beatus Augustinus non fuit istius opinionis, sicut aliqui sibi imponunt, quòd Deus prima die creauit animam Adæ, cum Angelis, & sexta die infuderit eam corpori eius, quia hic dicit, quòd potius sufflando fecit. Et si dicatur quòd oppositum dicit super Genes. ad litteram: dicitur, quòd hic loquitur determinando, aut ibi magis inquirendo, vt patet ex eius processu.

Tricesima veritas, quòd postquam Angeli fuerunt à Deo creati, in creatione aliarum rerum, aliquod ministerium Deo præbuerunt. Vnde dicit capit. xxv. Angeli cuius ministerium præbuerunt Deo cætera facienti, nescio, nec tribuere illis audeo, quod forte non possunt, nec debeo derogare quod possunt. In quo dicto, supponit ministerium, licet ignoret eius medium.

Tricesima prima veritas, & summus Deus

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 108

Deus, cuius occulta potentia cuncta penetrat, incommutabili potentia facit esse quicquid est, & si potentiam suam, vt ita dicam, inquit, fabricatoriam rebus subtrahat, ita non erant sicut antequam fierent, nõ fuerunt. cap. eod. Ex quo dicto accipiuntur tria argumenta. Primum est, quòd Deus immediate cõseruat omnia, quia omnia ad nihilatetur, ipso subtrahente suam virtutem. Secundum, quòd Deus occurrir in effectu cuiuscunque causæ secundæ, quia dicit, quòd cuncta facit esse. Tertium argumētum, quòd Deus potest omnia eadem numero reparare, postquam sunt corrupta, quia dicit quod ita sunt nihil, post suā relictionem, sicut ante, & ideo cum ante factionem possent à Deo produci, etiã post adnihilationem possunt à Deo reparari.

Trigesima secunda veritas, quòd nihil sub gubernatione diuina, quauis

FLORES AVGVSTINI

eius causa lateat, frustra gignitur, cap. xxvj. Ex quo dicto, accipiuntur duæ regulæ, Philosophorum vulgarissime. Prima est Platonis dicentis sic, Non est cuius ortum, causæ lēgitima non præcesserit. Secūda est Aristotelis dicentis, quòd Deus & natura nihil faciunt frustra. ij. vel iij. de anima.

IN DECIMOTERTIO
*Libro agit Augustinus, de lapsu
primi hominis, per quem est con-
tracta mortalitas.*

Tertio decimo libro prima veritas est, quòd licet per sacramētum regenerationis, abluatur culpa peccati originalis, pœna tamen illius peccati remanet. Vt mōrs & alie calamitates istius mundi, quæ sunt pœna originalis peccati. cap. iij. Rationem autem assignat in eodem loco, quia

ista mala sunt ad exercitium virtutū, unde sic concludit dicens. Nunc vero maiore, & mirabiliore gratia Salvatoris, in vsus iustitiæ peccati pœna conuersa est. Vnde accipitur argumentum, quòd plus nunc merentur fideles, quā meruissent in statu innocentie: quia peccati pœna mirabilioris gratia, & maioris in vsus iustitiæ conuersa est.

Secunda veritas, quòd prohibitio auget desiderium operis illiciti, quando iustitia non sic diligitur: vt peccandi cupiditas, eius delectatione vincatur. cap. v. Ex quo dicto, accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quòd hominibus qui non sunt affecti amore iustitiæ, non est vtile leges imponere, nisi fortè cum magna pœna, quia tunc magis ad transgressionē inclinantur, nisi timore pœnæ retrahantur, & grauius peccant cū faciant iam prohibitum. Secundū documen-

FLORES AVGVSTINI

tum, quòd omnibus qui sunt affectati amore iustitiæ, expedit leges rectas sine pœna imponere, quia non inclinantur ex hoc ad transgressionem, cū sint amatores iustitiæ, & tanto amplius merentur cum lege, legi parēdo. Intelligendum tamen, quòd beatus Augustinus inducit, istam regulam, ad declarandum illud dictum Apostoli, virtus non peccati lex, quia scilicet fuit occasio peccandi hominibus, qui non erant secundum iustitiā affectati.

Tertia veritas, quòd quicumque non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantū eis valet ad dimittenda peccata, quantū si abluerentur sacro fonte baptismatis. cap. vij. & viij. Ex quo dicto accipitur documentum, quòd baptismus sanguinis & flaminis pares sunt, respectu culpæ: quia quilibet absoluit ab omni culpa & poenā non tamen sunt pares respectu gratiæ

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. HO
gratiæ: quia baptismus sanguinis dat aureolam martyrij, & non alius, sicut patuit in beata Emerentiana.

Quarta veritas, quòd nō sunt tanti meriti, qui cum morte differre non possent baptisati sunt, delectisque omnibus peccatis, ex hac vita emigraverunt, quanti sunt qui mortem differre non possent. Ideo non distulerūt, quia maluerunt Deum confitendo finire hanc vitam, quam ipsum negando, ad eius baptismum peruenire. cap. x. Ex quo dicto accipitur evidentius documentum, quòd baptismus sanguinis, cuilibet est prælatus baptismus flaminis: cum vtrumque haberi non potest.

Quinta veritas, q̄ moriens difficile diffinitur. cap. xj. Istud autē dictū ipse declarat ibidem, quòd antequam mors eueniat, nō est moriens, sed vivens: cū vero mors venerit mortuus est, & non moriens, sed iam mortuus.

Intelli

FLORES AVGVSTINI

Intelligendum tamen est, secundum quod dicit beatus Dionysius in Ecclesiastica Hierarchia, mors est separatio animæ & corporis: & ideo cū ista separatio animæ rationalis, fiat in instanti, in illo instanti in quo fit separatio, ista dicitur, homo moriē, sed in tempore sequenti, homo mortuus, & in tempore præcedēti, homo vivus. Sed oritur dubium, quia in instantaneis simul est fieri & factum esse: cū ibi nulla sit successio: & ideo cum ista separatio fiat in instanti, in eodem instanti est facta, & sic homo est mortuus in illo instanti. Dicitur autem, quod prout loquēdo, idem est mori, & mortuum esse, sicut idē est, creari & creatum primo: & isto modo non oportet distinguere, inter moriētem & mortuum, sed prout mortuum transiit in præteritum. Secunda dubitatio, si in instanti mortis est dolor maximus. Dicitur autem vulgo, quod sic, quod

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. III
mors imponitur pessima pœnarum, unde dicebat rex Amalech. Sic cine separat amara mors, & istud non video, ut supra fuit dictū, quia in instanti separationis anima est separata, ut patuit, & tunc corpus cū sit exanime, nihil potest doloris sentire, nec anima per corpus, à quo tunc est separata. Et ideo si dolor est in dispositione prima, non tamen in puncto mortis, nisi fortē quis fingat in anima tristitiā de separatione, & ita eadē ratione potest manere, quādiu est separata anima. Dicitur tamen, q̄ mors est maxima pœnarum, quia amittitur bonum maximum naturale, scilicet, hominis esse quantum ad compositum, nō tamen maxima pœna secundū sensum.

Sexta veritas, quare in decursum temporū præsens non inuenitur, quia sine vllō spatio est, per quod transitur ex præterito in futurū. cap. x. Ex quo dicto, accipiuntur duo Philosophica docu

FLORES AVGVSTINI

documenta. Primum est, quod transitus ex præterito in futurum, sit per aliquod indivisibile, quod nunc appellatur, quia dicit, quod illud per quod transitur de præterito, in futurum, est sine ullo spatio, & tale sit indivisibile. Secundum documentum, quod tempus præsens non potest inueniri præter præteritum, & futurum: quia inter illa duo, esset spatium mediū, & ideo habetur ex hoc loco, quod tempus præsens est cuius pars præterit, pars quoque futura est, ut constat ex utroque: & sic intelligitur istud dictum, quod præsens non inuenitur, scilicet, ut distinguitur à præterito & futuro.

Septima veritas, quod secunda mors, quæ est æterna damnatio, est grauior, & omnium malorū pessima. cap. iiii. Intelligendum tamen, quod in morte secunda sunt quatuor grauissima mala, quamuis subordinata in documento. Primum malum est, poena

vermis

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. III

vermis, quia aculeus cōscientiæ semper eos rodet: quia cū potuissent saluari ex sua libertate, venerunt ad tantam calamitatem, sicut cruciatur aliquis de bono sponte perdit, & irreuerabiliter. Secundum malum est, poena sensus, quæ erit ab igne, qui affliget in quantum instrumentum diuinæ iustitiæ: & ista est peior, quia supernaturalis actio est magis intensa, quā naturalis. Tertium malum est, poena damni, quæ est carentia felicitatis æternæ: & ista videtur peior, quia tanta est in malo privatio, quantum est in bono eius positio, sicut tantū malum mors, quantum bonum vita, & quia maius est bonū, felicitas æterna, quā malum æterna damnatio, poena damni, quæ æquatur in malo illi bono, erit maius malū quā poena sensus. Quartū malum est malum culpæ, in quo semper sunt in sempiterna blasphemia, & diuina offensa, & istud est vltimum &

terribi

FLORES AVGVSTINI

terribilissimū omnium malorū, quā
quilibet sanctorum plus eligeret to-
tum malum prædictum, quā istud solū
malum. Et ratio huius est, quia Deus
dat semper minus malū pro minori
& tamen ipse dat pro vnica mortali
culpa, iuste sempiternum supplicium,
& ad istud malum est referendum di-
ctum beati Augustini, aut ad omnia
simul, quæ includuntur in morte se-
cunda.

Octaua veritas, quod primi paren-
tes confusi fuerunt, & erubuerūt, quia
prius ea membra quæ pudenda non
erant, in eis senserunt nouum motum
inobediētis carnis suæ: vnde ex foliis
ficulneis, quæ forte (inquit) à peruer-
batis prima comperta sunt, pudenda
texerunt. cap. xiiij. Ex quo dicto acci-
pitur documentum, quod primorum
parentum erubescētia causa fuit, non
solū nuditas: sed nuditas cōcurrenti-
bus inordinatis motibus carnis in eis.

Nona

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. 113

Nona veritas, quod anima primi
hominis non fuit deserta à Deo, vt
desereret, sed vt desereretur deseruit,
ad malū, quippe eius prior est (inquit)
eius voluntas, ad bonum vero eius est
prior voluntas creatoris eius. cap. xv.
Ex quo dicto, accipiuntur duo theo-
logica documenta. Primum est, quod
in actu conuersionis cuiuslibet homi-
nis, ad Deum præuenit diuina volun-
tas, per modum principij mouentis:
quia ipse est causa primaria omnis
boni. Secundum documentum, quod
in actu auersionis à Deo præuenit
voluntas creata in ratione occasione
dantis, & sequitur voluntas diuina in
ratione iuste deserētis. Sed oritur du-
bium, quomodo voluntas nostra po-
test in aduersionem, cū non dimittit à
Deo, est deserta in illo priori. Dicitur
autem, quod quantum ad similitudinem
durationis, omnia fiunt simul, prius
tamen natura damus occasionem, &

P

FLORES AVGVSTINI

postea sequitur diuina desertio. Secunda dubitatio, quomodo voluntas nostra in cōuersione mouetur, si prouenit à diuina volūtate ipsam mouente, & ipsa non possit non rendere quando est mota. Dicitur autem quod voluntas nostra ibi agit non solum, vt mota, sed etiam in virtute propria, secundum quod est libera concurrendo.

Decima veritas, quod sententia fuit Platonis, deos, id est, Angelos esse immortales, secundum suam naturā, & dissolubiles, quia facti sunt à Deo tamen diuina voluntate indissolubiles, & diuinum consilium & voluntas sunt validiora, quam sit eorum natura: ideo dicit Plato, quod non dissoluentur. cap. xvj.

Vndecima veritas, quod lignū vitæ, in medio paradisi, simul cum arbore vitæ erat: illa arbor arctius fuit interdicta, non quia ipsa erat malum, sed propter commendandum puræ & simpli

DE CIVIT. DEI. LIB. XI. II. 114
simplicis obedientiæ bonum. cap. xx.
Ex quo dicto, accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod cum sint quædam prohibita, quia mala, vt adulterium, quædam bona, quia prohibita, vt Episcopo coniugium. Istud fuit solum malum, quia prohibitum, quia de se, inquit, non erat malū. Secundum documentum, quod duplex est obedientia, vna simplex, quæ est de rebus neutris, sicut præcipitur monacho, vt in claustro sileat. Et alia coniuncta, quæ est de rebus per se bonis, sicut præcipitur sibi, quod in choro psallat. Ista fuit obedientia simplex pura, inquit, quia de re neutra vt patuit. Sed dubium est, quæ istarum obedientiarum est melior. Dicitur, quod coniuncta dicitur esse melior, quia transgressio sibi opposita est peior, vnde plus peccat qui est inobediens, circa rem meritoria, quā contra neutram: & peius vltium meliori

FLORES AVGVSTINI

virtuti est oppositum. Secundum dubium, quare hic dicit, quod dedit preceptum de re neutra ad commendandum pure obedientie meritum. Dicitur autem, quod verum est ad commendandum, ne forte putaretur inutile non ut putaretur magis utile: videtur tamen magis habere de obedientia illa quae est pura, quia plus de voluntate obediendi, quia in alia concurret quedam alia virtus, quae iuncta cum obedientia facit melius totum. Intelligendum tamen, quod sententia cuiusdam doctoris fuit ad grauandum peccatum, quod illud lignum erat nocivum homini ex sua natura: tamen hic est determinatio Augustini patentur contra ipsum.

Duodecima veritas, quod quando legimus in scriptura Angelos comedis non in phantasmate factum fuisse credendum est, tamen ibi dicit Augustinus, quod quicquid dicatur de Angelis, de Sal

DE CIVIT. DEI. LIB. XII. 115
de Salvatore nostro dubitandum non est, quin post resurrectionem verè comederit. cap. xxij.

Tertiadecima veritas, quod pulvis de quo factus fuit homo primus, fuit pulvis humectus, id est, lutū, & ista est hominis inferior pars, superior autem est anima, & quando utrunque est coniunctum simul, habet nomen hominis. cap. xxiiij. Ex quo dicto videtur accipi argumentum, quod homo non fit, nisi anima & corpus simul coniuncta, & tunc non esset aliqua tertia entitas resultans ex istis sicut ponit doctor subtilis.

Quartadecima veritas, quod quando dicitur, spiravit in faciem eius spiraculum vitae, non est, inquit, intelligendum de spiritu sancto sicut aliqui intelligunt sed de ipsa anima rationali. cap.

FLORES AVGVSTINI
IN DECIMO QVARTO
*Libro agit Augustinus de exor-
tu duarum ciuitatum scilicet Dei
& diaboli in humano genere &
earum qualitate.*

IN decimo quarto libro pri-
ma veritas est, quod qua-
tuor sunt anime perturbatio-
nes, scilicet, cupiditas,
timor, letitia, & tristitia: & dicit quod
ista sunt origines omnium peccato-
rum, atque vitiorum. cap. iij. Et isti di-
cto addit alia duo notabilia. cap. iij.
Primum est, quod illa vitia, quae in
diabolo tenent principatum attribuit
carni, quam constat diabolus non
habere, vtpote inimiticitias, contencio-
nes, emulationes, animositates, inu-
dias, quorum omnium, inquit, caput
& origo est superbia. Secundum no-
tabile est, quod non solum diabolus
est mendax. Sed est pater mendacij.

quia

DE CIVIT. DEI. LIB. XLIII. 116
quia primus mentitus est, quando, sci-
licet, dixit, nequaquam moriemini. In-
telligendum est tamen, quod quantum
ad primum dictum, quod quaedam pec-
cata sunt ab extrinseco, sicut illa quae
sunt ab hoste, vel à malum suadente
homine, & alia ab intrinseco, vtpote
ea quae insunt à carne, & omnium istor-
um sunt principia ista quatuor pas-
siones accipiendo pro cupiditate con-
cupiscentia.

Secunda veritas est, quod licet Phi-
losophi dilectione acceperint in bo-
na significatione, & amorem in mala,
semper tamē scriptura religionis no-
stra, quarum auctoritate ceteris om-
nibus anteponimus ostendunt non
aliud dicere amorem, & aliud dicere
dilectionem. Et ibidem dicit, quod bo-
na voluntas est bonus amor, & quod
mala voluntas est malus amor: amor
autem inhians est habere, quod co-
natur cupiditas. cap. v.

FLORES AVGVSTINI

Tertia veritas est, quòd Stoici posuerunt in anima nostra tres constantias, pro tribus perturbationibus, pro cupiditate voluntatē, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem pro tristitia vero negauerunt esse aliquid in animo sapientis, quia tristitia est de malo, quòd iam accidit: nullū autem isti malum æstimant posse cadere in animo sapientis. cap. viij.

Quarta veritas est, quòd quando Christus dicit in Euangelio: Omnia quæcūq; vultis vt faciāt homines vobis & vos idē facite illis: Ideo dicit vultis, & non cupitis, quia in honestis vultis est tantum ista lex obseruanda. cap. iij.

Quinta veritas est, quòd passiones humanas nos habemus ex humane conditionis infirmitate. Non ita, inquit, Dominus Iesus, quia infirmitas eius fuit ex potestate. cap. ix. Ex quo dicto accipitur illa vulgatissima diffinitio

DE CIVIT. DEI. LIB. XIUI. 117
nitio, quòd pœnæ peccati à Christo fuerunt voluntariē assumptæ: in nobis autem sunt originaliter inflictæ.

Sexta veritas est, quòd nō satis bene viuitur, si nō sine crimine viuitur. Sine peccato autē, qui se viuere existimat, nō id agit vt non habeat peccatū: sed vt veniā nō percipiat. ca. iij. Ex quo dicto accipitur dictum, quod licet nullus in hac vita possit viuere sine peccato veniali, tamen bene potest sine mortali, quod peccatum hīc intelligit nomine criminis.

Septima veritas est, quòd timor castus erit in patria sicut illud Propheticum: Timor Domini castus manet in seculum seculi: quia dici, inquit, potest, mali cauendi timor securus est: timor quippē casti nomine, inquit, ea voluntas signata est, qua nos necesse erit nolle peccare. cap. ix.

Octaua veritas est, quòd nonnullū peccatum est, ea quæ Deus patribus

FLORES AVGVSTINI

concupiscere, & ab his quoque abstinere timore pœnæ, non amore iustitiæ mandauit. cap. x. Et istam veritatē inducit ad ostendendum, quod mulier priusquā peccasset, non abstinebat à ligno propter solam pœnam diuinæ cōminationis, quia tunc ante peccatum habuisset peccatum.

Nona veritas est, quod quia Deus mutauit creaturam, idcirco tropica locutione in scriptura dicitur poenituisse. cap. x.

Decima veritas est, quod mala voluntas, quauis nō sit secundū naturā, sed contra naturam, quia vitium est, tamen eius natura est, cuius vitium est, quod non nisi in natura esse potest. Ex quo dicto accipitur documentum, quod omnis mala voluntas est contra naturam: quia naturale est ei, ut debeat conformari rectæ rationi: quando cōtra tendit, sibi facit contra naturam suam. cap. xj.

Vndecima

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. 118

Vndecima veritas est, quod per colubrum diabolus mulierem decepit conuenienter, quia erat animal lubricum, & tortuosum, operi, inquit, suo congruum per quem loqueretur elegit. cap. iij. Intelligendum tamen ibidem, quod describēs Augustinus originem illius tentationis dicit, diabolum inceptisse à muliere, ut gradatim perueniret, non existimans virum facile crediturum, nec errando posse decipi. sed dum alieno, inquit, errori credit. Sic enim, ait, sibi Aaron erranti populo ad fabricandum idolum, non consensit inductus, sed cessit obstrictus. Nec Salomonem credibilem, ait, Augustinus errore putasse idolis seruiendum esse, sed blādictis scemineis ad illa sacrilegia fuisse cōpulsū. Ita credendum est, inquit, illum virū suæ scemine ad legem Dei transgrediendum, non tanquam verū loquēti credidisse seductum, sed sociali, ait, necessitu

FLORES AVGVSTINI
cessitudine peccasse.

Duodecima veritas est, quod mulier fuit seducta in illo peccato, quia illud quod fecit, non putavit peccatum esse. Homo autem non fuit seductus, & ideo dicit, quod non fuit minus reus, quia sciens, prudensque peccavit. Dicit tamen Augustinus ibi, quod in eo falli potuit Adam, ut crederet, facile esse commissum. cap. iij. Ex quibus dictis eliciuntur quatuor theologicæ conclusiones. Prima, quod mulier peccavit ex ignorantia, quia dicit, quod fuit seducta. Secunda est, quod maius fuit hominis peccatū, quā mulieris: quia dicit quod non minus, & ideo necessariò plus, quia in differentibus specie, semper nō minus est maius propter imparitatem specierū in vniuerso. Diuersitas enim specierū istorum actuum habetur ex diuersitate finium. Tertia est, quod homo peccavit ex certa malitia: quia sciens, prudens

DE CIVIT. DEI. L. I. XXXII. 119
prudensque peccavit. Quarta est quod Adam putavit illud peccatum esse veniale: quia dicit Augustinus, quod salubatur diuinæ seueritatis in expertus.

Tertiadecima veritas est, quod esca in qua peccavit Adā, non fuit noxia, sicut quia prohibita, quia in cōueniens secundū Philosophum videtur, quod Deus tale malum in loco tantæ felicitatis creasset. Sed obediētia, inquit, commendata est, quæ virtus in rationali creatura, ait, mater, quodāmodo est, & custos omnium virtutū. cap. xij. Istud declarat ipse ibidē: quia scilicet, creata est talis omnis natura, ut Deo subditum esse sit vtile, perniciosum autem eius à quo facta est non facere voluntatem. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quod obedientia principatur vitiis omnibus, quia sicut se habet obedientia ad virtutem sic inobedientia ad vitium.

Quarta

FLORES. AVGVSTINI

Quartadecima est, quod præceptum transgressum à primis patribus tanto maiori iniustitia violatum est, quanto facilius poterat observatio culti. cap. iiii. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum quod vitium est ratio vituperabilius, ceteris paribus, quanto minor est paritas ad peccandum. Et ideo fuit maxime vituperatum peccatum primorum parentum: quia nullam habebant inclinationem ad peccandum: ideo magis voluntarium peccatum eorum, & per consequens magis demeritorium. Secundum est, quod virtus tanto laudabilior, quanto ceteris paribus difficilius est ad prosequendum: quia si vituperatur ex facilitate, per contrarium virtus ex difficultate commendari debet per idem medium, quia illud quis persequitur, non obstante maiori difficultate. Est ite magis voluntarium, & per consequens plus meritorium.

Quinta

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. 120

Quintadecima veritas est, quod malæ voluntatis vitium in primo homine non potuit esse nisi superbia, quæ non est nisi perversæ celsitudinis appetitus. cap. xiiij. Et in eodem capitulo adiungit duo moralia documenta. Primum quod primus homo ab incommutabili bono defecit, quod ei magis placere debuit, quam ipse sibi ipsi. Secundum est, quod bona voluntas primorum parentum in bono incommutabili stabilis si permansisset, non inde ad sibi complacendum averteretur: ut ex hoc tenebresceret, & frigesceret, ut vel illa crederet verum dixisse serpentem, vel ille Dei mādatoris vxoris proponeret voluntatem, putaretque se venialiter esse transgressorem præcepti, si vitæ suæ sociam non deferret etiam in societate peccati. cap. xiiij.

Sextadecima veritas est, quod illa ruina, quæ fit in occulto præcedit illam quæ

FLORES AVGVSTINI

quæ sit in manifesto, & audeo, inquit, superbis dicere, esse vtile cadere in aliquod apertum manifestumq; peccatum, vnde sibi displiceant, qui modo sibi placendo ceciderant. cap. lili. xij. & xliij. & ibi notabilia verba de humilitate & superbia. Sed oritur dubium, quomodo peccatum potest esse alicui vtile, cū de natura sua sit damnable. Dicitur autem, quod non potest esse vtile secundum se formaliter, sed tantum occasionaliter, dum per peccatum patens, superbus humiliatur, & efficitur virtuosus simpliciter.

Decima septima veritas est, q. sicut Abrahæ magna obedientia non immerito prædicatur: quia vt occideret filium res difficilima est imperata, ita & in paradiso. tantò maior inobedientia fuit, quanto illud quod præceptum est nullius difficultatis fuit. cap. xvi. Sed oritur dubium, quia virtus quædam habet contrariū peius, tato est melior cum

DE CIVIT. DEL. LIB. XI III. 121
cum pessima vitia optimis virtutibus contrariantur, vt patet inductiue. Ideo si peior fuit inobedientia Adæ, quam fuisset obedientia Abrahæ, cuius opus positum ex hoc loco habetur. Dicitur autem quod in proposito obedientia, & inobedientia non comparantur ad inuicem sicut contraria, quemadmodum temperantia, & intemperantia: sed sicut priuatiue opposita: in quibus non sic admittitur illa regula. Secundum dubium est, quia accipiendo priuatiue opposita, quanto aliqua positio est melior, tanto eius priuatio est peior, quia maius bonum adiuit, sicut cæcitas est peior surditate, quanto visus est melior auditu: & eadem ratio ne in moralibus, quia ille adiuit maiorem virtutem. Dicitur autem sicut in naturalibus peior est priuatio tepiditatis, quàm caliditatis, eiusdem virtutis eò quod illa includit istam, & non e converso, quamuis sit caliditas

FLORES AVGVSTINI

melior, ita in gradibus subordinatis eiusdem virtutis. Et ideo quia inobedientia Adæ priuabat inferiorem gradum inobedientiæ, ideo includebat inobedientiã, quæ fuisset in Abrahamâ, & sic erat peior, ratione additionis licet illa obedientia foret melior. Et sic illa regula non tenet in gradibus eiusdem virtutis, taliter ordinatis, sed tantum tenet in disparatis.

Decima octaua veritas est, quod dolor est offensio animæ ex carne, & quædam ab eius passione dissensio: & sic dicit, quod dolor animæ, quæ tristitia nuncupatur, dissensio est ab his rebus quæ nobis volentibus acciderunt. cap. iiii. Ex quo dicto accipiuntur quatuor varia documenta. Primum, quod dolor non est operatio sensus, sed passio naturaliter consequens illam operationem, sicut ira insequitur illam operationem, quia dicit quod dolor est à passione, quæ est in anima per corpus

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. 122
corpus, quæ dicitur esse sensatio: & idem non est à seipso. Secundum est, quod tristitia non est volitio, quia ex eo oritur: vt hic dicitur, & ideo est passio consequens volitionem, sicut gaudium sequitur volitionem. Tertiũ documentum est, quod sicut dolor est supplicium corporis, ita tristitia est supplicium animæ: vnde vocat tristitiam animæ dolorem. Quartum est, quod pœna dæmonum, & animarum separatarum non est nisi tristitia: quia non est aliud, inquit, dolor animæ. Decimanona veritas est, quod in carnali permissione sequitur voluptas, qua maior in voluptatibus corporis nulla est, ita, vt momento, inquit, temporis, quo ad eius extremum peruenitur, pœnæ omnis acies & quasi vigilia cogitationis obruitur. Et dicit, quod quilibet qui non est in morbo desiderij, plus vellet sine libidine filios procreare, sicut seruiũt alia membra, sine

FLORES AVGVSTINI

libidine. cap. xvj. Sed oritur dubium, cum delectatio sit sequela operationis perfectæ: & operatio perfectior sit à potentia perfectiori, tactus autem secundum quod talis delectatio sit potentia ignobilissima, & summè materialis inter omnes potètijs sensitivas, quomodo potest habere in suo actu maiorem delectationem. Dicitur autem, quod istud videtur pœna peccati. Vilus enim de sua natura sicut est potètia nobilior, ira videtur delectabilior, cuius signum est: quia eius delectatio manebit in patria, & non tactus. Et potest reddi ratio Physica: quia corpus nostrum est maximè terrestre: & idèò potètiæ materiali maximè conveniens.

Vicesima veritas est, quòd primi parentes non còfundebantur de sua nuditate, non quòd nuditas eis esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra

illa

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. 125
illa præter arbitriū mouebat. ca. xvij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum, quòd statim post peccatum prothoparentis, motus carnis senserunt inhonestos, & in hoc ceperunt erubescere de nuditate. Secundum quòd homines in statu innocentie fuissent dominati omnibus membris principatu despotico pro arbitrio voluntatis: quia dicit quòd illa membra non nisi pro arbitrio mouebantur. Intelligendum est tamen, quòd in eodem cap. dicit Augustinus, quòd ex hoc, quòd primi parentes verecundati tegebant pudenda, omnes gentes ex illis progenitæ, licet aliquando incedant nude: regunt illa membra.

Vigesima prima veritas est, quòd experta morbi molestia, euidèntia sit iocunditas sanitatis. cap. iij. Ex quo dicto accipitur illa regula, opposita iuxta se posita magis elucescunt.

FLORES AVGVSTINI

Vicesimasecunda veritas: Et quoniam sicut ait, quidam Romani maximus auctor eloquii, omnia recte facta in luce se collocari volunt, id est, appetunt sciri: hoc recte factum sic appetit sciri, ut tamen erubescat videri. cap. xviii. Cui regula dat instantiam Augustinus in copula coniugali, quæ sic appetetur sciri, ut tamen erubescat iudicari.

Vigesimatertia veritas est, quod nuptias ante peccatum Deus constituit, quando masculinum & feminam creavit ab initio, & ipsas nuptias benedixit, cum dixit crescite & multiplicamini, & implete terram. cap. xxi.

Vigesimaquarta veritas, illud potius credendum est, quod sanctorum numerus quantus complenda illi sufficit beatissimæ civitati, tantus existeret, & si nemo peccasset, quātus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum. cap. xxii. Ex quo dicto

DE CIVIT. DEI. LIB. XIII. 124
dicto accipiuntur quatuor theologiæ documenta. Primum, quod nullus reproborum, qui nunc nascitur fuisset tunc natus. Nam nō fuissent tunc nati nisi illi, qui æternaliter fuerunt prædestinati. Vnde Augustinus hic statuit numerum, tunc natorum iuxta numerum electorum. Secundum documentum est, quod plures erunt in isto statu, quā fuissent in illo, quia idem numerus ponitur utrobique electorum: & hic sunt ultra hoc multi reprobi. Tertium est, quod in illo statu tunc fuisset æqualis numerus masculinorum, & feminarū, quia omnes genuissent usque ad ultimos electos, eo quod nulla ibi sterilitas, nec inhonestas, & nulla ibi fuisset bigamia. Quartū est, quod multi sunt modo masculi, qui fuissent feminæ, si masculi electi excederent feminas electas, & multe feminæ, quam fuissent masculi, si de conuerso, ad paritatem seruandam.

FLORES AVGVSTINI

Sed oritur dubium, si fuissent iidem parentes, qui nunc sunt. Dicitur, quod non omnes, quia nunc contingit electos esse reproborum parentes, qui tunc non fuissent, & è conuerso. Secunda dubitatio si fuissent tunc gemelli omnes. Dicunt aliqui, quod scilicet fuissent masculus & femina ad saluandam paritatem vtriusque sexus. Et istud est rationabile, quod semper alternatim genuissent masculum & feminam pro libito voluntatis, vt saluaretur æqua liberorū procreatio. Tertia dubitatio est, si tunc contraxissent in omni gradu. Dicitur autē quod inter fratres, & sorores fuisset tunc matrimonium: quia ibi nulla fuisset inhonestas in coitu, non tamen inter prolem & parentes, quia omni bigamia caruissent. Quarta dubitatio est, quaxum permansissent in statu tali. Dicitur quod translati successuē fuissent, completa sufficiens generatione ad ex

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. 125
adælum: omnes autē simul vixissent usque ad determinatum numerū electorum, & tunc simul euoluissent, sicut fiet post diem iudicii, quod magis videtur probabile.

Vigesima quinta veritas est, quod cum alia membra retinētur voluntatis imperio, sine quibus illa, quæ cōtra voluntatem libidine concitātur, quod appetunt, implere non possunt, custoditur non amissa pudicitia: sed non permessa delectatione peccati, quæ culpabilis in paradiso non fuisset. Vbi (inquit) genitale vas seminare, vt nūc terram manus, sine libidine. cap. 24. Ex quo dicto accipiuntur duo vitia documenta. Primum est, quod perfecta pudicitia custoditur à quantacūque incitatione carnis, & inordinatione, dum tamen membra, quæ subiacent voluntati retineantur, vt pes, & manus, &c. Secundum documentū, quod non seruatur pudicitia cum de-

FLORES AUGUSTINI

lectatio permittitur, scilicet voluntaria: quia dicit, quodd servatur pudicitia, dum tamē sit sine mentis delectatione. Sed oritur dubium, an in coitu pro statu innocentie fuisset delectatio. Dicitur communiter, quodd sic, maior quā nunc, quia natura fuisset perfectior: tamen non obtruxisset rationem. Tamen hic videtur intentio Augustini ad oppositum: quia sicut manus emittit semē, sine tali delectatione libidinosa, ita & tunc.

Vigesima sexta veritas est, quodd beata quippe vita, si non amatur non odio habetur. cap. xxv. Ex quo accipiuntur duo theologica argumenta. Primum, quodd in actu beatifico, idem est actus rectus, & inflexus, alioquin beatificus rectus posset esse sine inflexo, quia ipsa beatitudo amatur, & sic esset beatitudo sine beatitudine. Secundum est, quodd beatitudo consistit in actu amandi, quia cum actus priores

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. 126
priores possint esse sine isto, si in illis consisteret sola beatitudo, vtpotē in visione, tunc beata vita, si non amaretur, & non haberetur.

Vigesima septima veritas est, quodd sicut in paradiso terrestri nullus fuisset aestus, vel frigus, sic in eius habitatore, nulla ex cupiditate, vel timore accedebat voluntatis offensio. capit. xxvj. Sed oritur dubium: quia Adam existens in paradiso, iam habuit actū cupiditatis in condescensione vxoris, & sic alij eodem modo habere potuissent. Dicitur autem, quodd si Adam in prima tentatione perstitisset: ita fuisset in gratia cōfirmatus cum tota sua posteritate, sicut fuerunt boni Angeli post lapsum malorum: & ideo ex tunc nullus aliquid cupiditatis habere potuisset.

Vicesima octava veritas est, quodd in statu innocentie potuisset in vtero coniugis salva integritate semine genitalis

FLORES AUGUSTINI

genitalis virile semen immitti, sicut nunc potuit eadē integritate salva ex utero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. cap. xxvj. Ex quo dicto accipiuntur quatuor theologica documenta. Primum est, quod in statu innocentiae mulieres cum virginitate concepissent: quia, inquit, salva virginitate foeminei genitalis. Secundum est, quod homines cum virginitate genuissent: quia non minor integritas decuit servari in corpore viri: quā in corpore mulieris. Tertium est, quod in statu praesenti mulier virgo manens potest concipere per rationem Augustini in hoc loco, per eandem enim viam potest ingredi semen virile per quam egreditur menstruum: & si dicatur à quo immittetur, dicitur quod illud membrum habet virtutē attractivā talis materiae: & istud quandoque, ut fertur, de facto est expertum. Quartū est, quod in hoc statu, homo virgo

DE CIVIT. DEL. LIB. XIII. 127
virgo potest generare: quia emissio seminis non ditimit hominis integritatem, & ipso emissio potest attrahi, à vase muliebri: nec ista dicere sunt immunda, nisi immundis, cum sancti tractent hanc materiā per istū modū.

Vigesima nona veritas est, quod ad pariendum in statu innocentiae non doloris gemitus, sed maturitatis impulsus viscera foeminea relaxaret. cap. xxvj. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum, quod in illo statu fuisset partus sine dolore: quia dolor partus fuit inflatus tanquā poena peccati, & dicit hic, quod nō ibi doloris gemitus. Secundum documentum est, quod & tunc fuisset partus cū virginitate salva: quia dicit, quod illud fuisset factum per relaxationē, & non per fractionem, sicut lapis preciosus ingreditur oculū, & nō frangit ipsum: sed relaxat meatum. Sed oritur dubiū, si isto statu possit parere? Dicitur, quod

FLORES AVGVSTINI

quòd non, quia natura nō sic est obediens ad relaxationem: & ideo cogitur ad infractionem. Secundum dubiū qualiter non poterat, ita bene relaxari sexus in conceptione, sicut in partu & non oportuit tunc intrare semen virile per eādem viam, per quā egreditur menstruum: sed sexus viri intraret, sicut postea partus, vel fœtus exiret. Dicitur autem quòd totū fuit Deo possibile, licet non fuerit sic talis progressus, sicut exitus partus. Intelligendum tamen, quòd circa matrem Domini benedictam in partu non ponimus talem relaxationem, qualis fuisse in statu innocentie ordinata. Sed duo corpora in eodem loco virtute diuina simul fuissent, sicut in egressu eiusdem de sepulchro.

Trigesima veritas est, quòd duae ciuitates fecerunt duo amores: terrenam amor sui, vsque ad contemptum Dei: Caelestem vero amor Dei, vsque ad con-

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 128

ad contemptum sui. cap. xxvii. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum, quòd principium vtriusque ciuitatis est amor. Secundū, quòd terminus & complementum vtriusque est contemptus, vt hic habetur explicitè.

IN XV. LIBRO AGIT
*Augustinus de progressu praedictarum ciuitatum ab Adam
vsque ad Noë.*

N quinto decimo libro prima veritas est, quòd primis parentibus prior natus est Cain pertinens ad ciuitatem terrestrem vel diaboli: Secundus Abel pertinens ad ciuitatē Dei: Cain autem ædificauit ciuitatem, tanquam ciuis huius mundi: Abel non ædificauit, quia tanquam peregrinus, vt poterit videri clare cap. j.

Secunda

FLORES AVGVSTINI

Secunda veritas est, quod Isaac dicitur fuisse natus secundum carnem, quia visitata lege naturæ absque miraculo. Sed Isaac (inquit) non secundum cursum naturæ, per quem gratia figurabatur. cap. iij. Ex quo dicto accipitur argumentum, quod Isaac fuit sanctus & incircatus in utero matris, quia per miraculum conceptus, & genitus: quia divina operatio singularis non est imperfecta: & ideo quos curavit corpore: creditur etiam mente curasse: & eadem ratione ubi posuit miraculum circa corpus formandum videtur, quod posuerit remedium ad animam liberandam. Sed videtur dubium, quia tunc eadem ratione dicitur de Iacob & Esau, qui fuerunt de matre sterili nati, & tamen dicitur de Esau, Esau odio habui. Dicitur autem, quod cum esset Rebecca iuuenis non fuit tale miraculum, sed fortè fuit amoris impedimentum, & postea naturalis generatio

DE CIVIT. DEL. LIB. XV. 129
neratio substituta.

Tertia veritas est, quod illa invidentia, qua invident homines mali bonis, est sicut invidentia diaboli, cuius nulla est causa alia, nisi quia illi mali, & isti boni, nullo (inquit) modo sit minor accedente, seu permanente consorte possessio bonitatis. cap. 5. In quo verbo notatur duplex invidia: una quæ provenit ex eo, quod per unum alterius, diminuitur aliquantulum bonum proprium: sicut Esau invidit Iacob subripiete sibi benedictionem suam. Alia est solum, quia habet bonum, quamvis alius in nullo invidenti illud noceat. Sicut Abel invidit Cain, & istam vocem, ait, Augustinus diabolicam, quia alia est humana. Sed ex hoc dicto accipitur egregium documentum, quod nullus bonus potest pati detrimentum ex bonitate alterius, quia dicit quod possessio bonitatis in nullo minuitur ex consorte in bonitate, & si cōtingat

FLORES AVGVSTINI

quod propter ad bonū minus habetur de facultate, tamē in hoc plus habetur de virtute, quia hic virtuosius virtus accepta est.

Quarta veritas est, quod mali contra malos, & mali contra bonos, & conuerso, & imperfecti contra perfectos: perfecti autem boni contra bonos perfectos nunquam insurgūt quia bonum, inquit, bono contrariū esse non potest. cap.v. Ex quo dicto accipitur documentum, quod licet inter vitia & virtutes, & inter vitia ad inuicem sit rixa, tamen inter virtutē, & virtutem nunquam est pugna: quia bonū bono contrariū esse nō potest.

Quinta veritas est, quod sine pace nemo poterit Deū videre. cap.vj. Nota diligentissimē istam veritatem.

Sexta veritas est, quod nisi Deus interiori gratia mentē regat, & protegat, nihil prodest hominī omnis prædicatio veritatis: facit autem hoc Deus

DE CIVIT. DEL. LIB. XV. 130

Deus à vasis misericordiae, vasa iræ discernens dispensatione occulta, sed tamen iusta. cap.vj. Ex quo dicto accipitur documentum, quod prædicatio exterior non est sufficiens, sine interiori doctrina: quæ à solo Deo esse potest: vt in omni prædicatione Deus euocetur, sicut qui non possunt per se, solent fortiores in auxiliū inuocare.

Septima veritas est, quod Deus fuit locutus ad Cain, sicut primis parentibus per subiectam creaturam, vel eorum socius. cap.vij.

Octaua veritas est, quod non est dubitandum, quin aliquo visibili Deus potuit discernere inter sacrificium Abel & Cain, vt illud significaret esse sibi acceptum, & non istud. cap.eodē. Intelligendum tamen, quod B Hieronymus de Hebraicis quæstionibus dicit illud signum fuisse flammam diuinitus missam ad sacrificium Abel, & non ad sacrificium Cain.

FLORES AVGVSTINI

Nona veritas est, quòd Cain male dividebat dans Deo suum, & non se ipsum. cap. v. Vnde accipitur documentum, quòd nò ideo fuit præelectus Abel Cain, quia ille offerebat electa, & Cain reproba, sicut aliqui dicunt: quia istam discretionem non ponit Augustinus ex parte munerum, sed ex parte offerentium. Et ideo arguit Cain non de munere, sed de voluntate, & sic Abel acceptatur, primo quia respectu Deus ad Abel: ergo primò obtulit se ad Cain autem non aspexit, nec ad munera eius.

Decima veritas est, quòd boni ad hoc vtuntur mundo, vt fruantur Deo, mali autè frui volunt mundo vt vtantur Deo. Sed in hoc, ait, peiores sunt illi qui Deum nihil credunt, curare de mundo. cap. eod. Ex quo dicto accipitur argumentum, quòd peius est peccatum infidelitatis, quàm cupiditatis, quod quis vtitur Deo propter mundi cupiditatem.

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 131

ditatem, sed tunc melior esset fides charitate, quæ cupiditati contrariatur: nisi dicatur, quòd ista peioritas intelligenda est extensivè, & non intensivè.

Vndecima veritas est, quòd arguit hoc peccatum Deus maximè tristitiâ de alterius bonitate. cap. eod. Vnde accipitur argumentum, quòd peccatum invidiae fraternæ est maximum: quia maximè, vt hic dicitur à Deo reprehensum, & hoc fuit dictum, quia Deus reprehendit Cain.

Duodecima veritas est, quòd ad ipsum hominem debet esse conversio peccati, vt nulli alij tribuat peccatum suum, quam sibi ipsi. Hæc est, inquit, penitentiae salubris medicina, & veniæ petitio nò incongrua. cap. eod. Et istud verbum inducit Augustinus ad declarandum illud, quòd dicit Dominus ad Cain, ad te conversio eius.

Tertiadecima veritas est, quòd cū appetitus malus nò demittitur forin-

FLO RES AVGVSTINI

secus operari sub potestate voluntatis bene regentis, assuescit, & intrinsecus non moueri. ca. eod. Ex quo dicto accipitur morale documentum, quod per resistantiam bonæ voluntatis acquiratur bonus habitus, dum reseruetur ab extrinseco motu. Intelligendum tamen quod istud dictum inducit Augustinus ad explicandum id verbum dictum ad Cain: Subtus te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.

Quartadecima veritas est, quod sananda sunt hic nostra, scilicet corporis membra, non sicut aliena, inquit, damnanda, inquit, cap. eod. Ex quo dicto accipitur documentum, quod mortificatio corporis est assumenda non ad corporis destructionem, sed ad passionum sedationem. Vnde nobis prouenit mortalis ægrotudo.

Quintadecima veritas est, quod ciuitas nihil aliud est, quam hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata.

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 138
colligata. cap. viij. Vnde accipitur argumentum, quod ratio ciuitatis non consistit in ædificiorum materialium ordinatione, sed in concordia societate ciuium, quo vinculo rupto ciuitas esse desistit. Et aliud documentum ex isto sequitur, apud illos qui nulla habent ædificia, sicut sunt Tartari, verè possunt dici ciuitates: cum domus non sint necessarie ad talem societatem.

Sextadecima veritas est, quod ante diluuium multi homines transierunt nongentos annos, quamuis nullus ad mille peruenerit. cap. eod. Sed in statum si illa ætatis prolixitas fuerit secundum naturam, aut per miraculum. Dicitur, quod utroque modo teneri posset, sed satis est rationabilius, quod per diuinum miraculum fuerit ad multiplicandum genus humanum, & ad scientiarum principia inuenienda.

Decima septima veritas est, quod ppe Augustinus vidit dentem maiorem

FLORES AVGVSTINI

hoministam ingentem, vt si secundū
dentū nostrorum modulos diuideretur,
cētum fieri possent. c. ix. Istud autē
dictum inducit ad ostendendū, quod
illud quod dicit scriptura de gigantibus
non est incredibile, imō verum.

Decimaoctaua veritas est, sententia
fuit antiquorum, quod quanto magis
præterit seculi excursus, minora
corpora nostra fore testatur. ca. cod.
Istud autē dictum confirmat duplici
auctoritate, scilicet Plinij, quem vocant
doctissimum, & Homeri, quem
de hoc carmine legitur esse conque-
stum. Et istis videtur ibidem Augusti-
nus consentire, & ideo non est nobis
inconueniens ista credere. Vnde idē,
ait, quod Plinius dicit, quod adhuc
aliquæ sunt regiones, in quibus homi-
nes viuunt ducentis annis.

Decimanona veritas est, q̃ pro-
pter discrepantiam Hebræorum co-
dicum, & nostrorum, oritur sumosif-
sima

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 133
sima quaestio, vbi Mathusale priusquā
gigneretur Lamech, vixit, c. l. x. xvii.
annos. Deinde Lamech antequam ex
ipso nasceretur Noë, vixit c. l. xxxviii.
annos, qui fuerūt simul trecenti quin-
quaginta quinque anni. Ex his addu-
cuntur sexcenti Noë, quoto eius an-
no diluuium factum est, qui hūt non-
genti quinquaginta quinque. Ex quo
Mathusale natus est, vsque ad diluuiū.
Omnes autem anni Mathusale non-
genti l. x. i. x. computantur, & sic se-
cundum istum numerum vixit post
diluuium l. x. annos. Et cūm quaeritur
quare non fuerit submersus in dilu-
uio, cūm in arca non fuerit, respondet
quod aliquorū fuit opinio, quod pro
illo tempore fuit translatus in para-
disum: dicitur tamen ibi, quod certum
est anno diluuij mortuum fuisse Ma-
thusale, si verum est quod in Hebrais
inuenitur: & ita numerus noster su-
perat numerum illorum l. x. annis, vt

FLORES AVGVSTINI

hic determinatur, cui est standū, &c.
Vicesima veritas est, quòd nullo modo audiendi sunt illi qui putant tantæ breuitatis fuisse illos annos secundum quos numerat scriptura ætates illorum antiquorum, vt decem de illis facerēt vnum de nostris, ac non-genti essent nonaginta. cap. xij.

Vigesima prima veritas est, quòd de discordia numerorum quæ est inter Hebræos codices, & nostros nullus prudens debet credere, vt omnes Iudæi, tam lōgè latèq; dispersi, vt cōcurrerent sic textū, nec illos l. xx. annos, inquit, memorabiles in hoc quæsiuisse consilium. Sed credibilis est, vt error scripturarum tribuatur ei qui primo transtulit de bibliotheca Ptolemei. cap. xij. Vnde patet, quòd Augustinus hīc se tenet cū veritate Hebræorum codicum contra nostros.

Vigesima secunda veritas est, quòd controuersia apparet in historiis rerū gestarum

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 134
gestarum inter nos, & Hebræos, ab ea lingua, ait, ex qua interpretata est, exponēda fides, quòd habemus cap. xij. Et istud totum attribuit errori scribētium, vt ibi, ait, non fuit error earum; credendum est, quòd spiritus sanctus aliter voluit per ipsos dicere prophetantium libertate, sicut patet Apostolorum auctoritate, qui sumpserūt aliquid de diuersis interpretantibus.

Vigesima tertia veritas est, quòd quæstio est, quare, & quomodo homines ante diluuiū propositū cōtinentiæ non habentes, stabant per centū annos quod non generabant. Respōdet dupliciter, primo fuit tantò serior ætas pubertatis, quanto fuit prolixior annositas vitæ. Secundo, quia primo parenti filij non fuerūt numerati, sed quod successionis ordo poscebat, vt veniretur ad Noë, & istud ipse magis credit ibidem cap. xv. Ex ista regula respōsio declinat ad hoc, diuturnitatē vitæ

FLORES AVGVSTINI

vitz illius fuisse miraculosam. Prima autem ratio est ad oppositum. Et ideo Augustinus videtur esse pro parte nostra, vt patet intuenti.

Vigesimaquarta veritas est, q. in principio propter natiuitatē viri sorores suas acceperūt, quod postea religione prohibēte nefas factū est. Ad istud assignat duas rationes: vna est ad multiplicanda vincula necessitudinum, in quibus charitas nutritur, quod fit dum aliena accipitur. Secunda ratio est propter propinquitatē reuerendum honorem, & in licita copula cōiugali sit erubescētia. cap. xvi. & ista secunda ratio est magis naturalis. Ex qua accipitur documentū, quod incestus superioris in eodem genere cum inferiori est minus culpabilis, quam ē contrario propter maiorem irreuerentiam inferioris, imō iste magis culpabilis.

Vigesimaquinta veritas est, quod
adha

DE CIVITATE DEI. LIB. XV. 151
ad humanum sensum allicientem, vel ad offerendum, mos valet plurimum. cap. eod. Et istud dictum declarat triplici exemplo. Primo quia in aliquibus politis antequā esset prohibitū, cum propinquis coniugiū horrebant. Secundo quia illud idem sancti horuerunt ab occidēte necessitate priorum. Tertio quia apud eos fuit ex cōsuetudine religiosum aliquammodo longinquos sui generis accipere, ne longius abiret prima propinquitas.

Vigesimasexta veritas est, quod bonum castitatis non est nisi cum sit secundum fidem summi boni. Quod probat, quia ante diluuium nemo hoc fecisse reperitur, vt abstineret à generatione: contra Enoch qui translatus fuit, refertur ante translationem filios & filias genuisse. cap. xix. Ex quo dicto accipitur documentum illud commune, quod virtus castitatis iustificatur ex fine.

Vigesima

FLORES AVGVSTINI

Vigesima septima veritas est, quod ab Adam vsque ad diluuium computantur anni secundum codices nostros duo millia ducenti sexagintaduobus: secundum Hebræos autem mille sexcenti quinquaginta sex. capit. xx. Attende tamen quod iste textus multipliciter est corruptus. Vtcrius ipse allegat textum nostrum secundum septuaginta interpretes, quia iste numerus quæ hic ponit, multum à textu nostro videtur discrepare.

Vigesima octaua veritas est, quod ante diluuium non erat consequens primogenitum regentibus succedere, sed quos regnandi meritum propter virtutem terrenam utilem civitati, vel fors aliqua reperiret, vel quem præ cæteris filiis pater dilexisset. cap. xxj. Ex quo dicto accipiuntur aliqua notabilia. Primum, quod ante diluuium fuerunt regna. Et tamen dicit scriptura quod Nembroth cepit esse potens in terra

DE CIVIT. DEL. LIB. XV. 136
in terra. Verum est, quo ad tyrannidem, quæ non fuit ante diluuium, sed principatus parentum. Secundum notabile est, quod post diluuium videtur esse consequens ut primogeniti regnent, quia per hoc distinguuntur ab iis qui fuerunt ante diluuium.

Vigesima nona veritas est, quod numerus vndenarius significat transgressionem, quia primo transit denarium decem præceptorum observatum. ca. xxj. Vbi & commendat numerum duodenarium in Apostolis, & patriarchis.

Trigesima veritas est, quod diffinitio vera & brevis virtutis est ordo omnis. cap. xxij. Ex qua veritate accipitur documentum, quod radix omnium virtutum est dilectio, cum ordo reducatur in eo cuius est ordo.

Trigesima prima veritas est, quod aliqui demones assidue tentant immunditiam concubitus, secundum multorum sententiam, ita ut videntur impudic

FLORES AVGVSTINI

impudicitia hoc, inquit, negare: postea tamen dicit, quod non audeat hoc diffinire vtrū sint aliqui spiritus aëri incorporati, qui talia scilicet faciant. cap.xxiiij. Isti autem dæmones dicuntur incubi.

Trigesima secūda veritas est, quod quando dicit scriptura, quod filij Dei ingressi sunt ad filias hominum, per filios Dei intelligūtur de genere Seth, per filias hominum intelliguntur illæ de genere Cain. cap.xxiiij. vbi patet quod improbat sententiam, quæ dicit filios Dei fuisse angelos malos.

Trigesima tertia veritas est, quod quando dicit Deus, erunt dies homines c x x. anni, non sic intelligendum est, quod post diluviū tale tempus homines non exceſſerint. Sed istud, inquit, fuit dictum, quando Noë habuit annos quadringētos octoginta pro solo genere humano parituro per diluvium ad c x x. annos, vbi dicit Auguſtinus

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 137

stinus, quod scriptura dicit Noë fuisse quingentorum annorum more suo totum accipiendo pro maiori parte. cap.xxiiij.

Trigesima quarta veritas est, quod non sicut homo dicitur Deus pœnituisse, quando dixit pœnitet me fecisse hominem: sed si non veatur, inquit, Auguſtinus talibus verbis non se infinuabit familiaris hominibus quibus vult esse consultum, vt perterreat superbientes, exerceat quærentes, excitet negligentes, & alar intelligentes. cap.xxv.

Trigesima quinta veritas est, quod mensura archæ Noë, secundum longitudinem, latitudinem, & altitudinē, significat corpus humanū, cuius longitudo à vertice vsq; ad vestigia sex-ties tantum habet, quantum latitudo quæ est ab vno latere ad alterum, & decies tantum, quātum altitudo eius, cuius mensura, inquit, est à dorso ad

FLORES AVGVSTINI

ventrem, & sic, inquit, veluti si iacere-
tem hominem metiaris supinum, seu
primum, sexies tantum longus est à
capite ad pedes, quam altus à dextrâ
in sinistram, vel à sinistra in dextrâ,
& decies, quam altus à terra. Vnde fi-
cta est arca trecentorum in longitu-
dine cubitorum, & quinquaginta in
latitudine, & triginta in altitudine:
nec est intelligendum, quòd ista men-
sura competat cuilibet hominum, sed
bene proportionato: & ideo quia
corpus Christi fuit bene propor-
tionatum, optimè creditur habuisse istam
proportionem, & mensuram.

Trigesimafexta veritas est, quòd
ostium in latere archæ illius est figu-
raliter vulnus, quando latus crucifixæ
lancea perforatum est: hîc quippe, in-
quit, ad illum ingredientem venimus,
quia inde, inquit, sacramenta manant
quibus credentes initiantur. cap. eod.
Ex quo accipiunt aliqui argumentum,
quòd

DE CIVIT. DEI. LIB. XV. 138
quòd Christus esset viuis quando fuit
vulneratus, quia hîc innuitur, quod
per illud vulnus fuerimus redempti,
quo, inquit, intrauimus. Istud tamen
commentum est manifestum contra
B. Iohannis Euangelium, vbi dicitur,
quòd ad Iesum dum venissent, vt vi-
derunt eum iam mortuum, vnus mili-
tum lancea latus eius aperuit. Io. xix. c.
Et tunc dicimus ad istorum argumen-
tum, quod dicitur intrare ad ipsum
per illud vulnus, quia est figura aperi-
tionis templi celestis, sicut sequens
dictum de emanatione sacramentorū
de latere oportet exponi. Sed oritur
dubium quomodo dicitur, quòd sa-
cramenta fluxerunt de latere Christi,
cum totam suam virtutē sumpserint à
Christi morte, quæ præcesserat. Dicitur
autem quod emanauerunt figura-
tiue, quia aqua exiens significauit re-
generationis vndam, & sanguinis di-
gnissimam Eucharistiam.

FLORES AVGVSTINI

Trigesimas: prima veritas est, quod Origenes non eleganter dixit hominem eruditum in omni sapientia Aegyptiorum Moysen, qui dilexerat geometriam, accepisse cubitos geometricos in mensuratione archæ Noë, quorum quilibet, inquit, valet sex de nostris, & illi, ait, Augustinus qui talem magnitudinem reputant minimam, cogitent 6. annos quibus fabricata est archa. Ex quo dicto accipitur valde documentum, quod mensura tabernaculi & archæ, & omnia quæ Moyses descripsit secundum eosdem cubitos metiatur, quia de omnibus essentialiter concludit ratio Origenis. Sed oritur dubium si in illa archa fuerint omnes species animalium? Dicit Augustinus quod non illa animalia quæ possunt vivere in aquis, ut pecces, & super aquas, ut aliquæ alicui nec illa quæ possunt sine concubitu generari.

DE CIVIT. DELLIB. XVI. 159
IN SEXTODECIMO LIBRO, agit Augustinus de progressu predictarum duarum civitatum à Noë, usque ad Abraham, & ab Abraham usque ad David.

IN sextodecimo libro prima veritas est, quod Noë filium suum medium, qui contra ipsum peccauerat, non maledixit in seipso, sed in filio eius Canaam. cap. j. Et istius facti hęc rationem non assignat Augustinus. Dicunt tamen omnes theologi, quod quia Deus benedixerat omnibus egredientibus de archa, non fuit ausus contra aliquem ipsorum iaculari maledictionem.

Secunda veritas, est, quod multa ad fidem catholica pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitur, ut aduersus eos defendi possint,

FLORES AVGVSTINI

considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instatius prædicantur, & ab aduersario mora, quomodo discendi extitit occasio. cap. ij. Ex quo accipitur documentum, quod contrarietates opinionum in Theologia sunt vtilis vt ingenia doctorum hominum subtilius exerceantur.

Tertia veritas est, quod à benedictione filiorum Noë, vsque ad Abraham de commemoratione iustorum, qui Deum pie colerent per annos amplius quam mille silentium est, ne tamen eos defuisse credendum est, inquit, sed propter prolixitatem fuisse omissum. cap. eodem.

Quarta veritas est, quod Ninive ciuitas ædificata fuit à Nino, Bethsilio, qui fuit secundus rex Assyriorum, & ab ipso cognominata. cap. eod. Et quod dicitur in scriptura quod Assur ædificauit eam, potest sumi ædificatio pro dilatione.

Quinta

DE CIVIT. DEL. LIB. XVI. 140

Quinta veritas est, quod Heber primus nominatus est in progenie veniente de Sem, & est filius prælaris, cum fuerit quintus nepos, quia traditur, ait, Augustinus ex illo Hebræos esse cognominatos: licet (inquit) posset esse opinio, quod Hebræi sint dicti ab Abraham, quasi Abratheï. cap. iij.

Sexta veritas est, quod quando Nembroth dicitur fuisse robustissimus venator coram Domino non habet, inquit, sic vera translatio, sed contra Dominum, & dicit ibi, quod iste gigas dicitur venator animalium terrigenarum, id est, hominum depressor, deceptor, & extinctor. cap. iij.

Septima veritas est, quod ex filiis Noë septuaginta duæ gentes, torridæque lingue per terras esse ceperunt: quæ crescendo, & insulas impleuerunt. Auctus est autem numerus gentium multo magis, quam linguarum. cap. vj. Ex quo dicto accipitur argumentum, quod

FLORES AVGVSTINI

modo maior est numerus linguarum, quam l. xx. i. l. quia auctum numerum linguarum, licet minus quam gentium.

Octava veritas est, quod bestie genitae ex illis animalibus, quae de archa egressae sunt, ex illis insulis maris natando transierunt, si propè sunt aut homines venandi studio illas portauerunt, aut iussu Dei, & ministerio angelorum id factum esse creditur. ca. vi.

Non a veritas est, quod homo est animal rationale mortale, & ideo cū dicuntur diuersa genera hominū in istuorum in diuersis terris per hoc cognoscendum est, scilicet si sint homines qui rationantur, quantūcūq; formam corporis habeant, non curando. cap. vii.

Decima veritas est, quod non videtur absurdum, quem admodum in singulis gentibus monstra sunt hominum, ita in vniuerso genere humano quaedam monstrosa sunt gentium, in quibus

DE CIVIT. DEL. L. I. B. XVI. 141
quibus natura monstra exorbitat. cap. vii. Illud tamē est mirabile quod natura sic exorbitet semper in aliqua religione, et nunquam ibi consequatur finem intentum.

Vndecima veritas est, quod antipodas esse à contraria parte terrae, & aduersa nostris pedibus calcare vestigia nulla ratione credendum est, nec hoc, inquit, vlla historia affirmat, sed sola coniectura, quia eadem ratione qua hic videtur terra discoperiri debent ibi, cum nulla discretionis ratio valeat assignari. ca. ix. Ex qua ratione accipitur inuincibile argumentū contra Philosophos, quod Deus nō creauit mundum de necessitate naturae: omne enim agēs necessario agit quicquid potest, & quātum potest: & ideo cum essentialiter potuerit discoperiri terra ab illa parte, sicut ab ista, propter vitam animalium terrestrium, aut si non causa haec facies, & non illud

FLORES AVGVSTINI

fuit contingens.

Duodecima veritas est, q̄ à dilu-
uio vsq; ad Abrahā fuerūt **M.LXXII.**
anni, secundum vulgatam editionem
hoc est, inquit, interpretandum **LXX.**
In Hebraeis autem codicibus longē
pauciores annos perhibentur inueni-
ri, de quibus rationem, aut nullam, aut
difficillimam reddunt. cap. x.

Tertiadecima veritas est, quod nō
defuit domus Heber, vbi ea quæ ante
fuit omnium communis lingua rema-
neret: & inde dicta est lingua He-
braea, quia cū diuisio linguarum, se-
cundū ipsum, proveniat ex culpa ho-
minum, sicut pœna, hac pœna nō de-
buit puniri populus Dei. cap. xj. Intel-
ligendum tamen, quod Heber illam
linguam non per suas generationes
omnes diffudit, sed in eam tantum,
cuius generationes perducuntur vsq;
ad Abraham.

Quartadecima veritas est, quod in
numera

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 142
numeratione diuinarum scripturarū,
non semper primogeniti primi no-
minabantur, quod probat, quia cū
Heber habuerit duos filios, primus
nominatus est Phalec, id est diuisio, &
secundus Ietam, & tamen Ietam pri-
mo fuit multum natus, quod probat,
quia Ietam eo anno quo diuisa sunt
linguæ habuit xij. filios, ita magnos,
vt in gentes diuidi possent, & tamen
eo anno quo fuerunt diuisa natus est
Phalec. cap. xj.

Quintadecima veritas est, quod cū
post diluuium multæ superstitiones
fuissent inductæ, vna relicta fuit do-
mus Tharæ, inquit, remāsit plantatio
ciuitatis Dei, & dicit tibi, quod domus
Tharæ fuit passa persecutionē à Chal-
dæis pro vera pietate, quia ab eis co-
lebatur vnus verus Deus. cap. xij. Et
istud dictū trahit Augustinus ex ver-
bis Achior, loquentis ad Holofernem
in Iudith. cap. 5.

Sexta

FLORES AVGVSTINI

Sextadecima veritas est, q^d LXXV. anni Abrahæ, quando egressus est de Charra ex illo computatur, ex quo de igne Chaldaeorum liberatus non ex quo natus est, tanquam primus habendus sit natus secundum vnum modum dicendi. cap. xv.

Decima septima veritas est, quod quando dixit Deus Abrahæ: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, non præcepit, ut inde corpus euiceret, hoc enim iam fecerat, sed ut animum auerteret. cap. eod. Vbi datur documentum, quod illi qui volunt relinquere mundum, magis ipsum abiciant affectione quam corporali separatione.

Decima octava veritas est, quod eodem anno facta sunt omnia ista circa Abraham, Dei promissio, antequam in Charram habitaret, & in Charram habitatio, & inde profectio, non solum inquit, quia Eusebius in Chronicis anno huius promissionis computat post

DE CIVIT. DEL. LIB. XVI. 143
post ccccxxx. annos exitum de Ægypto quando data est lex, verum etiam quod id commemorat Apostolus Paulus, cap. xvj.

Decima nona veritas est, quod cum orbis diuidatur in tres partes, Asiam, Africam, & Europam, mediam partem mundi continet Asia, alia autem media diuisa est in duas partes per ingressum Oceani inter vtranque. cap. xvij. & eod. lib. ca. ij. videtur in xvj. lib.

Vigesima veritas est, quod Ninus filius Bel, qui ei successit in regnum Babilonis, regnavit per LII. annos, & habebat in regno x LIII. annos, quando natus est Abraham, qui erat, ut ait, annus civitatis M. CC. ante conditam Romam, veluti aliam in occidente Babiloniam. cap. eodem.

Vigesima prima veritas est, quod Abraham nihil fuit mentitus, quando dixit uxorem esse sororem suam, quia propinqua erat sanguine, sicut & Loth

FLORES AVGVSTINI

Loth fratrem suum appellavit. Istud autem fecit, ait, cauens humanis inidiis, ut homo, quoniam si periculum, quod cauere poterat, non caueret, magis, inquit, tentaret Deum quam speraret in Deo. ca. xix. Ex quo dicto accipitur documentum, quod ubi potest humana industria hominem adiuuare, ipsam despicere, & soli Deo se committere, est tentare Deum. Intelligendum tamen, quod ibi dicit Augustinus, quod non est credendum Sarram alieno concubitu fuisse corruptam, sed pollutam, sed magis Pharaonem afflictionibus magnis fuisse prohibitu.

Vigesima secunda veritas est, quod ex hoc quod Abraham dedit optionem ipsi Loth accipiendi, fortassis, inquit, facta est inter homines pacifica consuetudo, ut quando terrenorum aliquid percipiendum est, ut maior dividat, & minor eligat. cap. xx. Et istam consuetudinem tamquam laudabilem, eo quod

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 144
eo quod dicit pacificam approbat Augustinus. Cuius consuetudinis ratio est, quia eligere diuinitum pertinet ad privilegium: & maior debet minori concedere: & iterum quia maior scit essentialius diuidere.

Vigesima tertia veritas est, quod quando dixit Deus multiplicandum semen Abraham sicut arenam maris, est locutio hyperbolica, quia significatur multo amplius quam dicto contineatur. cap. xxj.

Vigesima quarta veritas est, quod quando in epistola ad Hebraeos multa dicuntur de Melchisedech, eam, inquit, epistolam Apostoli Pauli, plures esse dicunt, quidam vero non. cap. xxij. Ex quo dicto accipitur documentum, quod haec epistola non semper fuit reputata Pauli, licet nunc sit ab ecclesia declaratum quod eius sit.

Vigesima quinta veritas est, quod aliquae stellae nobis occultae aestimantur prae

FLORES AVGVSTINI

præter illas quæ in alia parte orbis nobis remotissima oriri & occidere perhibetur. Vnde dicit quod Aratum vel Endochium, & alios qui iactant se numerum stellarum inuenisse: auctoritas scripturæ contemnit. cap. xxij.

Vigesima sexta veritas est, quod non dicit Abraham, vnde sciã, respondens ad diuinum promissum, quasi non crederet, sed vt rei quam non crederat similitudinem modumque videret. cap. xxiiij.

Vigesima septima veritas est, quod non à flumine magno Ægypti Nilo, sed paruo qui diuidit inter Ægyptum, & Palestinam, termini terre promissionis sunt dati. eodem cap.

Vigesima octaua veritas est, quod Abraham virtuose utebatur mulieribus: vnde dicit, scilicet, O virum virtuose vtentem fœminis, cõjuge temperanter, ancilla obtemperanter, nulla intemperanter. cap. xxv.

Vigesima

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 145

Vigesima nona veritas est, quod quauis naturalem procreationis excursus Deus operetur: ibi tamen Dei euidentius opus est vbi cessat natura: & ideo ibi euidentius intelligitur. cap. xxvj. Et inde accipitur argumentum, sic vt supra, quod illi qui per miraculum fuerunt concepti, fuerunt in vtero sanctificati.

Trigesima veritas est, quod nihil aliud fuit vetus testamentum nisi noui occultatio, & nouum nihil aliud quã veteris reuelatio. cap. eod. Vnde accipitur documētum, quod virtus vtriusque testamenti est veritas vna, licet diuersimode tradita.

Trigesima prima veritas est, quod licet paruulus qui non circumcidebatur octauo die, dicebatur dissipare testamentum Dei, non propter peccatum, quod ipse committebat, sed propter peccatum originale, quod ipse contraxerat. cap. xxvij.

T

FLORES AVGVSTINI

Trigesimasecūda veritas est, quod si fœmina sit ita prouectioris ætatis, vt eis solita mēstrua adhuc defluāt, adhuc de iuvene homine parere potest, de sene potest minime, quamuis possit ille senior de adulescentula adhuc gignere, sicut Abrahā, inquit, post mortem Sarre de chetura potuit, quia vidam eius inuenit ætatem. cap. xxviii.

Trigesimatertia veritas est, quod centenarius senex temporis nostri de nulla potest fœmina gignere: tempore autem Abrahæ tandiu vivebāt homines adeo vt centum anni non fœcerent hominem decrepite senectutis. cap. eod. Ex quo accipitur patēs documentum, quod natura procedendo minuitur.

Trigesimaquarta veritas est, quod illos Angelos, quos sancti patres receperunt hospitio, vt pater de Abrahā, & Loth, putabant esse homines, quia eis opera humanitatis impendebant.

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 146
bant. Sed erat profectō, inquit, aliquid, quo ita excellēbant, vt in eis esse Deum assolet in Prophetis dubitare non possent. cap. xxix. Quid autem fuerit illud tacer.

Trigesimaquinta veritas est, q̄ prohibiti sunt, qui liberabātur à Sodomis retro respicere Loth, & sui, quia non est redeundum ad veterem vitam. Et ideo, inquit, vxor Loth remāsit in statuam salis, ostensa in exemplum fidelium. cap. xxx. Sed oritur dubiū, an illa mulier secundum se tota fuerit in salē conuersa. Dicitur autem, quod non quantum ad animam, quæ est immortalis, quia licet Deus eam potuisset in nihil reddere de factō, tamen tenetur à Theologis non fieri à Deo facta ad nihilatio alicuius creature intellectualis. Secundū dubium est, si illa cōuersio quoad corpus fuerit totalis sicut in Eucharistia. Dicitur, q̄ nō, quia non fuit facta impræexistens: & sic cū,

FLORES AVGVSTINI

quia corpori illi & statuae erat materia communis vna.

Trigesima sexta veritas est, quod animus humanus sibi ipsi innotescere non potest, nisi vires suas sibi non verbo, sed experimento tentauerit quodammodo interrogante responditur. cap. xxxij. Et istud dictum introducit Augustinus ad ostendendum, quod fuit tentatus, ut sibi ipsi sua mors manifestaretur perfectior. Ex quo accipitur documentum, quod nullus potest scire de seipso quantum ferret pro virtute nisi fuerit seipsum in hoc expertus.

Trigesima septima veritas est, quod diuino praecepto intonante est obediendum, non disputandum. cap. eod. Et istud dictum inducit ad excludendum, quod bene sciebat Abraham, quod in victimis humanis Deus non delectatur, ut non obediret ex hoc. Dicit tamen ibi quod Abraham credidit cum esset immolatus filius, cum à morte

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 147
à morte resurrecturum. Sed oritur dubium, quomodo potuit cadere sub praecepto restam illicita. Dicitur autem quod sicut aliquis filium occidere posset licite pro iustitia, multo magis pro diuina obedientia: & ideo non est ex sua ratione formalis res illicita, sicut blasphemare Deum: quia si per impossibile Deus Abraham praecepisset, putato quod Abraham nunquam id fecisset, tamen semper est supponendum quod Abraham habuerit certificationem de diuino praecepto.

Trigesima octaua veritas est, quod quando fuit dictum Abraham nunc cognoui, quod timeas Dominum, est intelligendum, id est, cognosci fecit, sicut per effectum denotatur, id quo efficitur. cap. eod. Sed oritur dubium si praeceptum simile fieret, ab homine, esset obseruandum necnon. Dicitur, quod non, quia in oppositum est praeceptum diuinum quod est maius. Secundum du-

FLORES AVGVSTINI

bium, quia dicitur in vita, primū quod quidam Monachus iussu Abbatis proiecerit filium in fornacem succensam & remansit illæsus. Dicitur autē quod forte ante fuit reuelatum Abbati miraculum, alioquin præcipiendo mortaliter peccasset Monachus etiā, quod illud præceptum placebat Deo.

Trigesimanona veritas est, quod Abraham fecit iurare seruum suū ponendo manum sub femore eius, quia Christus in carne erat venturus de illo femore.

Quadragesima veritas est, quod existentibus Iacob, & Esau, in vtero matris, eligitur minor maiore reprobato, quando, ait, quo ad originale peccatum pares erāt, & nullum aliud habebant. cap. xxxv. Ex quo accipitur argumentū, quod Iacob in vtero matris fuerit sanctificatus, quia ex tunc electus existentibus ambobus prius æqualibus in illo peccato.

Quadra

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 148

Quadragesima prima veritas est, quod Isaac non est præferendus Abraham, quia nullam præter vnā coniugem ille nouerat. Erant ei, ait, Augustinus paternæ obedientiæ merita potiora. cap. xxxvj. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum est meritum obedientiæ, quam castitatis, quia hic præfert obedientiā Abraham castitati Isaac. Secundum documentum, quod ille homo vel status qui excedit in perfectiori virtute est perfectior simpliciter, licet ille qui excedit in minore, excedat secundum quid, quia hic præfert Abraham in tali virtute.

Quadragesima secunda veritas est, quod quando aliqui duo comparantur ad inuicem, secundum virtutem, si vnus excedit alium in vna virtute, & alius istum in alia, ille est præferendus in laude, qui excellit in excellentiori virtute. capit. xxxvij. Isti autem veritati

T +

FLORES AVGVSTINI

apponit duo exempla. Primum est, quod est melior homo fidelis coniugatus, quam infidelis continens, sicut fides maior est quam continentia. Secundum exemplum est, quod melior est fidelissimus coniugatus, quam fidelis continens. Si verò, ait, paria sunt cetera, continentem præferri coniugato nullus dubitat. Contra illos qui volūt præterre statum viduitatis statui matrimoniali. Sed aduertendum diligenter quod quatuor genera bonorū distinguit scriptura quæ sunt extra nos, quæ sunt bona fortunæ, & ista dicuntur bona minima, quia non sunt sui gratia, sed ordinata ad alia bona. Alia sunt bona circa nos, scilicet bona corporis nos circumstantis, sicut fortitudo, pulchritudo, & sanitas, & ista sunt meliora, quia cuncta quæ habet homo dat pro vita corporali seruanda, sicut dicit Iob: Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima

DE CIVIT. DEI. LIB. XVI. 149
anima sua. Tertius bonorum gradus est, quæ sunt infra nos, qualia sunt potentie animæ, & virtutes, & ista sunt meliora præcedentibus, quia spiritalia corporalibus præferuntur. Quartus gradus bonorum est, quæ sunt supra nos, sicut sunt Deus, & eius cultus, & ista sunt maxima bona, quia supernaturalia naturalibus præferuntur. Nunc autem secundum istos quatuor bonorum gradus sunt quatuor gradus virtutum perficientium animam nostram in statibus diuersis ecclesiæ, quia de bonis & circa bona fortunæ consistit castitas, circa bona animæ obediëntia, quæ est renuntiatio propriæ voluntatis, sicut castitas voluptatis, & paupertas facultatis, & per consequens castitas est melior paupertate, & obediëntia melior castitate, & latría melior obediëntia humana, quia circa superna bona. Et ideo iste status qui excedit in latría simpliciter est altior, licet

FLORES AVGVSTINI

quilibet excedens in singulis aliorum secundum quid. Vnde quia latria est virtus propria pontificum, secundum gradum ultimum sui, in altiori statu esset pontifex coniugatus, quā religiosus quantum ad alia à mundo separatus.

Quadragesima tertia veritas est, quod non solum superfluitas, sed & auiditas in cibo vituperatur: vnde dicit, sic exemplo Esau immoderate cibū cupientis, dicimus in vescendo, sed non cibi genere, sed auiditate immoderata, quemcūque culpandū. c. xxxviii.

Quadragesima quarta veritas est, cū aliū pro alio de filiis benedixisset, non fuit conqueustus se esse deceptum, imò revelato sibi in corde misterio devitat indignationem, confirmat benedictionem. cap. eod.

Quadragesima quinta veritas est, quod cum Iacob quatuor habuit feminas, nullam earum concupiuit. cap. xxxix.

Quadra

DE CIVIT. DEL. LIB. XVI. 150

Quadragesima sexta veritas est, quod videndum erit in fine primum sanctorum omnium. Ex quo dicto accipitur argumentum contra illos, qui dicunt, quod beatitudo non consistit nisi in solo voluntatis actu, cū primum sanctorum sit beatitudo.

Quadragesima septima veritas est, quod quando ingressus est Iacob in Egyptum dicuntur l. xv. animæ egresse de femore suo, non quia simul erāt quando Egyptū ingressus est Iacob, sed totū tempus habetur eius ingressus, quo vixerit Ioseph, per quem videtur eius ingressus. ca. xi. Et istud ipse confirmat, quia in illo ingressu illis animabus numerantur filij & nepotes Manasse, cum tamen ipse esset annorum novem, quando ingressus est Iacob Egyptum.

Quadragesima octava veritas est, quod defuncto Ioseph fuerunt filij Israel in Egypto per c. xx. annos. ca. xl.

Quadrag

FLORES AVGVSTINI

Quadragesimanona veritas est, & decem plagæ fuerunt memorabiles, quibus flagellatus est Ægyptus. Prima aqua in sanguinem versa. Secunda, ranæ: Tertia, cyniphes, & cynomia: Quarta mors pecorum: Quinta, ulcera: Sexta, grando: Septima, locustæ: Octava, tenebræ: Nona, mors primogenitorum: Decima, submersio Ægyptiorum. cap. eod.

Quinquagesima veritas est, quod lex fuit data postquam egressi sunt filij Israël de Ægypto quinquagesima die post celebratum Pascha, per ovis immolationem. cap. ultimo.

IN

DE CIVIT. DEI. LIB. XVII. 151
IN DECIMO SEPTIMO

Libro, agit Augustinus de progressu predicatorum duarum civitatum à David, usque ad transmigrationem, & à transmigratione usque ad Christum.

N libro decimo septimo, prima veritas est, & tripartita inveniuntur eloquia Prophetarum, quia aliqua inveniuntur ad terrenam spectantia, alia ad caelestem, nonnulla ad utranque vitam. cap. iij.

Secunda veritas est, quod multum videntur errare, qui nullas res gestas in literis divinis aliquid, aliud præter illud quod eo modo quo gestæ sunt, arbitrantur significare, ita eodem illi multum audent qui prorsus omnia significationibus allegoricis involuta esse contendunt. cap. iij.

Tertia veritas est, quod illi porētes, scilicet

FLORIS AVGVSTINI

scilicet, Apostoli dixerunt: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, hoc, inquit, Augustinus, vorum potentissime voverant. cap. iiii. Ex quo dicto accipiuntur quatuor theologica documenta. Primum est, quod Apostoli voverunt omnia Christi consilia, quia relinquere omnia sic, sicut Petrus dicerent tunc non cadit sub precepto, sed sub consilio, & non potest assignari ratio, quare magis voverint hoc consilium, quam alia, quae magis faciebant ad perfectionem directe, imò minus videntur. Secundum argumentum est, quod melius est observare Christi consilia cum voto, quàm sine voto, quia Apostoli illud quod erat melius elegerunt, cum ad statum perfectissimum fuerunt assumpti in militante Ecclesia. Tertium argumentum est, quod ipsi voverunt Christi consilia in supremo gradu, secundum scilicet eam in quo observari possunt, quia dicitur

DE CIVIT. DEL. LIB. XVII. 132
dicitur quod potentissime voverunt, & perfectissime. Quartum argumentum est, quod ipsi renuntiaverunt rebus temporalibus, quātum potest renuntiari secundum rectam rationem, quia dicitur quod reliquerunt omnia in illo gradu perfectionis. Est tamen intelligendum quod istud consilium potentissime vovisse Apostolos potest intelligi dupliciter, aut infra ambitum istius consilij, ut voverūt ipsum in supremo gradu, quo observari potest, aut in comparatione ad alia consilia, ut voverint istud consilium plus quàm aliquod aliud, & istud secundum non est rationabile, quia cum multa alia consilia minus principalia sint Christi: circa bona meliora quam sint bona fortunæ, non est verisimile, quod consilia minus principalia magis principaliter voverint, & ideo prior intellectus videtur melior.

Quarta veritas est, quod x l. annis
Saul

FLORES AVGVSTINI

Saul regnavit super Israel, quor & David, & quando ei fuit dictum primo anno regni sui, dirupit hodie regnum Israel de manu tua, intelligimus, inquit, Augustinus dictum, quia nullus de eius stirpe fuerat regnatus, cap. vj.

Quinta veritas est, quod ubi dicitur Deum poenitere, in diuina scriptura, imitatio rerum significatur immutabili manente praescientia Dei: quia dixit, quod poenitebat, quod confituisset Saul regem, cap. vij.

Sexta veritas est, quod nihil prodest testamentum vetus, quia nisi testimonium perhibet nouo testamento, cap. eod. Et talis est ratio, qua alibi assignat Augustinus quod utile est inter Christianos seruari Iudaeos, ut eorum scripta testimonium perhibeant fidei nostrae, ne forte pagani, quos laerari volumus, suspicentur a nobis ista fuisse conficta.

Septima

VIVIT. DE EL LIB. XVII. 153

Septima veritas est, quod viuentem David, Salomon regnare cepit, quod tamen, ait, nulli aliorum regnum contulit, cap. viij. Ex quo facto accipiuntur duo politica documenta. Primum est, quod duo reges possint simul in eodem regno regnare, quia David, & Salomon simul regnauerunt. Secundum est, quod viuentem patre potest filius in eodem regno coronari, & vngi, sicut Salomon viuentem David vngens fuit intronizatus, ca. iij. lib. Regu.

Octava veritas est, quod non est recipienda illorum opinio qui dicunt David non fecisse nisi illos Psalmos, qui praenotantur nomine eius, quia refellitur, ait Augustinus, ille Psalmus: Dixit Dominus Domino meo, nomine eius non praenotatur, & tamen Salvator in Euangelio praallegat ipsum David in praedicto Psalmo. Vnde dicit Augustinus, quod credibilis est, quod ipse David fecit omnes Psalmos.

V

FLORES AVGVSTINI

mos, cl. ca. ix. Dicit tamē, quod quandoq; Dauid prænотauit Psalmos nominibus aliorum ad significandū aliquid quæ pertinebant ad illos. Eddicit iterum ibi, quod aliquādo posuit nomina quorundam Prophetarum in illis titulis, qui nondum erant, sicut Iosias fuit prænominatus per ccc. & plures annos.

Nona veritas est, quod nullū peccatum fuit Ieroboam, primò quando rebellauit contra Roboam volentem tyrannidem patris exercere. Cuius significatum dat, quia contra eos pugna Roboam fuit prohibitus voluntate diuina. cap. xxj. Ex quo dicto accipiuntur duo politica documenta. Primum est, quod licet populo rebellare aduersus tyrannum, quia ista rebellio propter tyrannidem fuit sine peccato. Secundum documentum est, quod tyrannus cogens populum ad regressum peccat mortaliter, quia ibi

DE CIVIT. DE II. LIB. XVII. 154
cadi prohibito diuinæ voluntatis secundum hæc dicta.

Decima veritas est, quod in regibus Iuda aliqui fuerunt pii, aliqui impij, sed in regibus, inquit, Israel, omnes fuerunt reprobi facta regnorum diuisione. cap. xxij.

Vndecima veritas est, quod Iudæi post captum templum lxx. annis in captiuitate fuerunt. cap. xxij.

Duodecima veritas est, quod ex quo Iudæi redierunt è Babilone, post Malachiam, Aggeum, & Zachariam, qui tunc prophetarunt, & Esdras non habuerunt Prophetas, vsque ad Saluatoris aduentum, nisi alium Zachariam patrem Iohannis, & eius vxorē Elizabeth, Christi natiuitate iam proxima, & nato, Symeonem senem, & Annam viduam, & ipsum Iohannem nouissimū. ca. xxij. Ex quibus accipitur vnū notabile, scilicet, quod Esdras fuit Propheta, & ideo licet eius pro-

FLORES AVGVSTINI

phetia non habeatur in Canone, videtur esse autentica. Et confirmatur, quod Ambrosius allegat in sum fides autenticum, accipiendum illud dicitur Propheta: Morietur filius meus Iesus, & conuertetur seculum.

*IN DECIMO OCTAVO
Libro, agit Augustinus, de pro-
cursu dictarum duarum ciuita-
tum: à Noë vsque ad Christum
per principatum.*

RN decimo octavo Libro prima veritas est, quod Ninus Beli filius, post ipsum Belum rex existens Assyriorum secundus. Cuius tempore natus fuit Abraham, in terra Chaldeorum vniuersam Asiam, reperit suo subiugasse imperio. Vnde dicit Augustinus, quod primis temporibus nullum fuit imperium, maius quam Assyrio

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 155
Assyriorum. Et ibidem refert, quod Semiramis vxor Nini, & mater Ninie fuit causa ipsum ad incestum prouocare, & ideo ab ipso fuit interempta. Hanc, ait, Augustinus putant aliqui condidisse Babilonem, quia potuit ipsam instaurare. cap. ij.

Secunda veritas est, quod Ioseph in Aegypto mortuus est c. x. annorum, post cuius mortem populus Dei mirabiliter crescens, mansit in Aegypto c. xl. v. annis tranquille, donec prius moreretur omnes quibus Ioseph notus fuerat. cap. vii.

Tertia veritas est, quod Atlas magnus Astrologus fuisse dicitur, vnde occasionem fabula inuenit, vt eum celum portare confingeret. cap. viij.

Quarta veritas est, quod Poeta antiquitas dicebantur qui de his carmina faciebant, &c. cap. ix.

Quinta veritas est, quod instrumento demonum possunt immutari

FLORES AVGVSTINI

effigies hominum in apparētia. Vnde dicit, quodd cum esset in Italia, audiuit illic stabularias esse, quæ aliquid dabant in castro viatoribus, vnde in iumenta mox verterentur, & necessaria quæcunque portabant, & postea ad se redirent, nec tamen mentem in eis bestialem fieri, sed rationalem seruari sicut Apuleius scribit in libris de Asini aurei titulo sibi accidisse, vt accepto veneno asinus fieret, humano animo permanente, quodd, inquit, Augustinus aut iudicauit, aut finxit. cap. xvij. Dicit tamen August. in sequenti cap. quodd ista inusitata sunt similia, vt modo isto non credentur. Firmissimè tamen, ait, credendum est Deum omnipotentem, omnia posse facere, & dicit, qd licet dæmones naturas nō creent, tamē creaturas ita mutant, vt videantur esse quodd non sunt. Et ideo dicit, quodd corpus humanum in iumentum figuram arte dæmonum potest immutari, sed phanta

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 156
phantasticum hominis quodd somniando diuersimode immutatur, efficacius dæmones possunt immutare, vt videatur esse asinus homo, dum vigilat, & per istum modum possunt omnes videntes immutare, vt omnibus idem videatur. cap. xvij.

Sexta veritas est, quodd tempore Salomonis apud Latinos condita est Alba, ex qua deinceps non Latinorū, Sed Albanorum reges appellati sunt. cap. xxij.

Septima veritas est, quodd tempore quo Romulus & Ezechias regnabant, fuit Sibilla, quæ dicitur Erithræa quoddam de Christo manifesta cōscripsit per viginti octo versus positos. lib. xvij. cap. xxij. quorum in Græco, *Ἰωάννης Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θω*

Si primæ literæ accipiantur, & postea secundum ordinem versuum iungantur, reddunt istum titulum Christus, Iesus, Dei filius. Saluator. Ex quibus

FLORES AVGVSTINI

hic quinque ponuntur ad declarandū
in prima dictione: primus est iste.

*Iudicij signum tellus sudore madescet:
E celo rex eueniet per secla futurus,
Scilicet in carne præsens, ut iudicet orbē,
Vnde Deū cernēt incredulus atq; fidelis
Sic animæ cum carne aderunt quas iudicet ipse.*

Istæ autem quinque literæ à versuum
principiis suapte faciunt istud nomen
Iesus, & sic in finem vsque carminis
eius. Dicit tamē Augustinus ibi, quod
ille qui de Græco in Latinum transla-
uit versus sequentes, corrūpit eos mul-
tipliciter. Intelligendum tamen, quod
ibidem dicit Augustinus quod ista Si-
billa sic loquitur, vt in eorum nume-
ro computandi esse videātur, qui per-
tinent ad civitatem Dei, & ita patet
quod falsa est eorum opinio qui dicūt
quod omnes Prophetiæ Sibillæ fuerūt
à spiritu malo, sicut contendebant se-
mel coram me duo magni doctores.

Octava

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 157

Octava veritas est, quod regnante
apud Romanos Tarquinio, ductus
fuit populus Iudaicus Babilonem, &
eo tempore Pythagoras floruit, vnde
ortum est nomen Philosophiæ. c. xxv.

Nonā veritas est, quod per idem
tempus, scilicet, captiuitatis Iudæorū,
Cyrus rex Persarum qui & Chaldæis,
& Assyriis imperabat, relaxata ali-
quanta captiuitate Iudæorum quin-
quaginta millia hominum, ad instau-
rādum templū regredi fecit: à quibus
tantum prima cœpta fundamentorū
ædificia fuerunt, quia impediti fuerūt,
dilatūque est opus vsque ad Dariū,
per quod tempus gesta sunt, in illa
quæ scripta sunt in libro Iudith, quem
Hebræi in Canone non recipiūt. Sub
Dario igitur rege Persarum impletis
septuaginta annis, quos Hieremias
Propheta dixerat, soluta est tota ca-
ptiuitas, & libertas reddita regnante
septimo rege Romanorū Tarquinio.

FLORES AVGVSTINI

cap.xxvj. Et sic patet quòd secundum prædicta, ille Nabugodonosor, cuius militia princeps fuit Holofernes, fuit Cyrus primus, quia eius tempore dicitur esse factum miraculum Iudith. Hunc Cyrum nonnulli putant fuisse filium Assueri, & Hester.

Decima veritas est, quòd melius habent illi codices, qui habent in Cantico Abacuci: Exultabo in Domino Iesu meo, quam illi qui habent in Deo salutari meo: quia nomē, inquit, Iesu, est nomen nobis amicitius, & dulcius nominare, cap. xxxij. in fine.

Vndecima veritas est, quòd post hos tres Prophetas Aggaeum, Zachariam, Malachiam, per idem tempus liberationis: primo ex Babilone scripsit Esdras, qui magis rerum gestarum scriptor habitus est, quàm Prophetas, sicut liber Hester, nō longè ab istis temporibus. cap. xxxvj. Et sic habetur quod non facit mentionem de
tertio

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 158
tertio Esdræ Augustinus qui est per modum prophetiæ. Vnde est argumentum, quòd tunc non fuit authenticus, vnde videtur haberi argumentum, quòd Iudith præcessit Hester, & tunc Hester nō fuisset mater Cyri, sed fortè Darij qui fuit Iudeis multum familiaris.

Duodecima veritas est, quòd libros Machabeorum Iudæi non habent pro canonicis, sed Ecclesia propter quorundam martyrum passionem vehementes, atque mirabiles accepit. cap. eodem.

Tertiadecima veritas est, quòd Socrates floruit post Esdræ tempora, qui Socrates, inquit, in moralibus tenuit principatum, & ibi dicit, quòd lingua Græca inter cæteras seculi linguas magis floruit in Philosophia. cap. eod.

Quartadecima veritas est, quòd suspecta meritò habentur in historiis, quæ nimis antiquitatis proferuntur.

FLORES AVGVSTINI

tur, capit. xxxviij.

Quintadecima veritas est, quòd Moyses in populo Dei constituit, qui literis docendis præssent, postquam diuina legis vllas literas nossent. c. eo.

Sextadecima veritas est, quòd Astronomia, & alie tres scientie magis ad exercenda ingenia, quam ad illuminandas vera sapientia mentes solent valere. cap. eod.

Decima septima veritas est, quòd frustra garrunt aliqui dicentes, ex quo Egyptus comprehendit centum millia annorum transisse, cum non sint plus quàm duo mille anni, quod Egyptij literas magistro Ysido didicerunt. cap. xxxix. Et ibi dicit, quòd Moyses, & Atlas ille magnus Astrologus fuerunt contemporanei: vnde declarat, quòd in sapientia Patriarcharum Philosophos præcesserunt secundum tempus.

Decima octaua veritas est, quòd nos Christiani, qui nostræ religionis historia

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 159

historia fuit auctoritate diuina, quicquid ei resistit non dubitamus esse falsissimum. cap. eod.

Decimanona veritas est, quòd nihil agit quod veniat ad beatitudinem humana felicitas, si diuina non ducit auctoritas. cap. eod. Ex quo dicto accipitur documentum, quod homo ex puris naturalibus non potest scire viam, qua tenditur ad veram beatitudinem. Et ideo hic acceperunt doctores solertissimi rationem ad ostendendum necessitatem doctrinæ nobis supernaturaliter reuelatæ.

Vigesima veritas est, quòd Anaxagoras, qui dixit Solem non esse Deum, sed lapidem ardentem, fuit damnatus Athenis, cum tamen ibi securus vixerit Epicurus, qui non solum Solem negauit esse Deum, sed & Iouem. ca. eod.

Vigesima prima veritas est, quòd creditur septuaginta interpretes mirabilem, ac stupendum planèq, diuinum in co

FLORES AVGVSTINI

in eorum verbis fuisse consensum, ve-
tunc ad opus parati singuli federunt.
Ita enim eorum fidem Prolomeo pla-
cuit explorare in vno verbo, quod illi
significaret, & tenendum valeret, vel
eorum ordinē, alter ab altero discre-
paret, sed tanquā vnus interpres, ita
quod omnes interpretati sunt vnum.
Quoniam reuera, inquit, Augustinus,
vnus spiritus erat in omnibus. Et dicit
ibi Augustinus, quod de hac interpre-
tatione est, quid Ecclesiæ Latinæ re-
nent. cap. xij. Ex quo dicto habetur
documentum, quod translatio septua-
ginta interpretum est multum aucten-
tica, & à spiritu sancto mirabiliter di-
ctata. Intelligendum tamen, quod illi
historiam reprobant beatus Hierony-
mus, dicens, quod simul in eadem ba-
silica congregati cōcorditer transla-
lerunt, & illud de septuaginta scilicet
seorsum eis datis reputat falsum.

Vigesima secunda veritas est, quod
non

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 160
non defuit ex patribus, inquit, Augu-
stinus nostris præbiter Hieronymus,
homo doctissimus, & omniū tum lin-
guarum peritus, qui nō ex Græco, sed
ex Hebræo in Latinum eloquium cō-
uertit scripturas. cap. x.

Vigesima tertia veritas est, quod
quicquid est in Hebræis codicibus,
quod non est apud septuaginta inter-
pretes noluit per istos, sed per illos
spiritus Dei docere. Quicquid autem
est apud septuaginta interpretes, &
non apud Hebræos, maluit per istos,
quam per illos spiritus Dei dicere, sic
vrosque ostendens esse Prophetas.
cap. xv.

Vigesima quarta veritas est, quod
cum in Iona aliqui codices habeant.
Adhuc tres dies, Niniue subuertetur,
& alij adhuc quatuor dies, illud vide-
tur tenendum esse, quod tenetur apud
Hebræos quatuor dies. cap. xliij.

Vigesima quinta veritas est, quod
Apostoli

FLORES AVGVSTINI

Apostoli & vtriusq; libris, scilicet Hebraeis & septuaginta interpretibus testimonia prophetica posuerunt, & vtroque secundum ipsum videtur esse vtendum. cap. eodem.

Vigesima sexta veritas est, quod Alexander magnus immolauit in Delo templo, non ad eius cultum vera pietate conuersus, sed impia vanitate, cui diis falsis colendum putans. Deinde Ptolomeus, dicit Augustinus, Lagidius post mortem Alexandri captiuos Iudaeos in Aegyptum transtulit, quos eius successor filius Philadelphus beneuolentia inde dimisit, per quem fuit procurata translatio septuaginta interpretum. C. XLIII.

Vigesima septima veritas est, quod Aristobolus fuit rex, & pontifex Iudaeorum, cui successit Alexander in regno & pontificatu crudelis. Post hunc autem Alexandra regina Iudaeorum fuit ipsius Alexandri vxor. cap. eod.

Vigesima

DE CIVIT. DE I. LIB. XVIII. 161

Vigesima octaua veritas est, quod Pompeius Romanorum princeps clarissimus, Hierusalem cepit, templum reseruauit, ingrediens sancta sanctorum, non sicut venerator, sed sicut propheta. cap. eod.

Vigesima nona veritas est, quod non defuit princeps Iudaeorum ex Iudaeis vsque ad Herodem, quem primum acceperunt alienigenam regem. ca. eod.

Trigesima veritas est, quod voluit Deus Iudaeos dispergi, & non interfici, vt vbique eorum libri Christianis testimonia perhiberent, iuxta illud Propheticum, Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occiderem eos, &c. cap. xlv.

Trigesima prima veritas est, quod non incongrue creditur in aliis gentibus quam in Iudaeis fuisse homines, quibus incarnationis Christi misterium reuelatum est, siue per spiritum sanctum, siue per angelos malos, qui &

FLORES AUGUSTINI

Christum postea confitebantur. cap. xlvj. Istius autem dicti ponit exemplū in bonum de Iob, qui nec indigena, nec profelitus fuit, sed ex gēte, inquit, Idumea ortum ducens ibidē mortuus est, cuius librum pro sui merito Hebræi voluerunt esse in auctoritate canonica, quem tertia generatione posteriorem fuisse, quam Israel dicit. Sed oritur dubium, quod Hieronymus distinguens scripturam canonicam Hebræorum ab agiographis, librum Iob ponit inter agiographa, & sic non videtur de scriptura eorum, sicut hīc dicit Augustinus. Dicitur autem quod Hieronymus hīc accipit canonē Hebræorum strictē pro tertia parte scripturæ sacræ. Hīc autem Augustinus largē pro omnibus libris quos Hebræi reputant cōtineri in sacra scriptura. Secundum dubium est, quia dicitur, quod Dina filia Iacob fuit vxor Iob, & sic Iob non videtur fuisse

DE CIVIT. DEL. LIB. XVIII. 162
fuisse tertia generatione post Iacob. Dicitur quod historia de Dina nō bene concordat cum isto textu, & ideo est dimittenda.

Trigesima secūda veritas est, quod illi qui in Euangelio Christi prauum aliquod sapiunt, si correcti, vt rectum sapiant, resistunt contumaciter, suāq; pestifera, ac mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare perstunt, hæretici sunt. ca. 50. Ex quo dicto accipitur documentum, quod solus error nullum facit hæreticū, sed error pertinaciter, & contumaciter defensatus.

Trigesima tertia veritas est, quod per diuinam prouidentiam procuratur Ecclesiæ in prosperis consolatio, ne frangatur in aduersis & exercitatione non corrumpatur. cap. eod. Ex quo dicto accipitur documentū, quod sicut expedit Ecclesiæ, quandoq; prosperitas, ita est aduersitas quandoque utilis, quia aduersitas facit ne cor-

FLORES AVGVSTINI

rumpatur. Sicut prosperitas ne frangatur. Vnde post diuinam pacem Ecclesie, solent paulatim crescere corruptiones.

Trigesimaquarta veritas est, quòd decem persecutiones principales aliqui computant fuisse Ecclesiar, & vndecimā ponunt esse Antichristi. Prima computatur à Nerone, Secunda à Domitiano, Tertia à Traiano, Quarta ab Antonino, Quinta à Severo, Sexta à Maximino, Septima à Decio, Octava à Valeriano, Nona ab Aureliano, Decima à Diocletiano, & Maximiano, sicut decē plagæ in Egypto fuerunt. cap. ij. Istud tamen Augustinus non approbat, tum quia persecutio Iuliani ibi est omissa, tum quia persecutio Valentiniani Arriani, non est ibi posita.

Trigesimaquinta veritas est, quòd illi qui opinantur circa determinatū tēpus tribulationis nouissimæ, vtiūtur coniectu

DE CIVIT. DEI. LIB. XVIII. 163
coniecturis, & non scripturis. Omnium autē de hac re calculantium, inquit, Augustinus digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit non esse vestrum nosse momenta, vel tempora, quæ pater, cap. liij. Ex quo dicto accipitur documentum, quòd talis inquisitio est à Deo prohibita, quia quiescere, inquit, iubet, & sic modo illicita.

Trigesimasexta veritas est, quòd Dei à Paganis requisiti de Christianorum religione dederunt responsum Christum fuisse innocentē, nec Christianorum sectam eis contrariā Christum prædicasse, sed Petrum ista confinxisse. Vnde pronunciauerunt cultū Christi, non duraturum nisi per c c c. l. x v. annos. Et dicit, quòd ad istam sectam extirpandam fecerunt Petrum interfici, & dilaniari, & ritu nefario sepeliri. cap. eod.

Trigesimasextima veritas est, quòd ex quo cultus nominis Christi fuit per

FLORES AVGVSTINI

Apostolos institutos, ante aliquos annos, anni c c l x v. completi sunt, & tunc innotuit falsitas illorum deorū, qui prænunciauerunt istam sectā desitutam. Et dicit, quòd multi qui ante ex hoc tenebantur suspensi conuersi sunt ad fidem Christi. cap. 53.

Trigesima octaua veritas est, quòd fides Christiana, tam insignibus indicis canduit, vt aliquot hominum milia in Christi nomine mirabili alacritate conuersa venditis suis rebus, vt egenis distribueretur, proposito sancto, & ardentissima charitate ad voluntariam paupertatem perducerentur. Intelligendū tamē, quòd ad istius declarationem paupertas potest accipi quatuor modis. Primo modo pro sola indigentia bonorū temporalium, & ita non est virtus cum vitiosis inesse possit, vt Eccles. xiiij. quod nequissima paupertas est in ore impij. Secundo, potest accipi pro statu, quemadmodum

DE CIVIT. DEILLIB. XVIII. 164
modum illi qui sunt in religione, sunt in paupertate quam assumpserunt, & isto modo non est virtus, quia virtus, vt videtur vno actu acquiritur, & tamen vnico actu aliquis ad statū talem obligatur, & talis obligatio posset contingere cum fine non bono. Tercio potest accipi pro affectione tamē habituali generata, ex actibus, quibus aliquis ad fugam rerum temporalium mouetur, vt possit vacare sapientiæ, à qua retrahit rerum temporalium cura, sicut Socrates Philosophus paupertatē docebat, & est sic virtus moralis, sicut temperantia, prout ordinatur ad talem finem: quemadmodum dicit Sapiens in Ecclesiastico, quod cogitauit à vino abstrahere animam suam, vt trāsferret cor suū ad sapientiam. Si dicatur, quod beatus Ioannes dixit Creatori: iste est mundi contemptus, dicitur, quod vituperabat finem iactantiæ, quem Creator inten-

FLORES AVGVSTINI

debat. Quarto modò accipitur pro affectione animi, prout ordinatur ad obſervandum conſilium Chriſti, & ad libere contemplandum cæleſtia, & ſic ponitur inter beatitudines: Matth. cap. v. Sed oritur dubium, quare paupertas ponitur eſſe instrumentũ virtutis, & ideo nullo modo videtur eſſe virtus. Dicitur autem, quòd ideo dicitur instrumentum virtutis, quia non quæritur gratia ſui, ſed propter contemplationem, & eo modo quo caſtitas ordinatur ad eundem finem, & ſic dicuntur instrumenta, quia non ſunt virtutes ſui gratia, ſed propter contemplationem, ſicut amicitia, & ſapientia, poſſunt tamen dici virtutes ſecundariæ, ſicut instrumentum dicitur cauſa, hic tamen nulla eſt pugna, niſi de ſolo nomine inter affirmantes, & negantes.

Trigeſima nona veritas eſt, quòd Chriſtus mortuus eſt, duobus conſulibus

DE CIVIT. DEI. L. B. XVIII. 165
libus, viii. Kal. Aprilis, & reſurrexit
tertia die, ſicut eius Apoſtoli ſenſibus
probauerunt. Deinde poſt x l. dies
aſcendit in cælum, & quinquageſimo
die poſt reſurrectionem, miſit Spiritũ
ſanctum, ſcilicet primo Idus Maij. Ex
quo annus ipſe ſumpſit initium. ca. 53.
Intelligendum tamen, quod idẽ morans
Romæ audiuit oraculum falſorũ
deorum, qui dixerunt Chriſtianã ſec-
tam perituram poſt ccc l x v. an-
nos. Dicit, quòd numeratis conſulibus
ccc l x v. anni reperiuntur completi
per eaſdem Idus à cõſulatu Honorij,
& Euciani. Et dicit, quòd poſtea multi
pagani Chriſtiani facti ſunt, qui tan-
quam vera illa divinatione reuo-
cabantur à fide, eamque com-
pleto numero annorum
inanem ridendam-
que vide-
runt.

FLORES AVGVSTINI
IN DECIMONONO LI-
bro *Augustinus docet finem ci-
uitatis Dei esse vitam eternam,
finem ciuitatis diaboli esse mor-
tem sempiternam.*

In decimono libro pri-
ma veritas est, quod vera
beatitudo, quā nobis da-
bit Deus, non tantum au-
toritate diuina, sed tantum ratione,
qualem possumus adhibere propter
infideles clarescit. cap. j. Ex quo dicto
accipiuntur duo theologica docume-
ta. Primum est, quod beatitudo, quam
expectamus in patria non solum est
habita per fidem, sed per rationē na-
turalem, quia dicit, quod non solū di-
uina auctoritate, sed etiam ratione.
Secundum est, quod ista ratio natura-
lis non est simpliciter demonstratiua,
quia dicit, quod ratio est qualem pos-
sumus adhibere.

Secunda

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 166
Secūda veritas est, q. finis boni no-
stri, est propter quem appetenda sunt
cetera, ipsum autem propter seipsum.
cap. iij. Intelligendum tamen, quod
ibidem ponit post istam finis diffini-
tionem, quæ est cuius gratia sit ali-
quid, vnam diffinitionē de fine tran-
sitiuo, & perfectiuo. Et dicit sic, finem
boni nunc dicemus, non quo cōsum-
matur, vt non sit, sed quo perficitur,
vt plenum sit, & finem mali, non quo
esse desinit, sed quo nocendo perdu-
catur. Ideo dicit, quod isti fines sunt
summum bonum, & summum malū.
Sed oritur dubium, quia dicit, sicut fi-
nis boni est, quē intendit bene agens,
ita finis mali est, quem intendit ope-
rans malē: & tamen ipse nunquam in-
tendit summum malum. Dicitur autē,
quod non intendit de fine quem ma-
le operans intendit acquirere, sed de
illo quem malum vitans intendit eui-
tare. Secundum dubiū est, quis sit finis
operis

FLORES AVGVSTINI

operis mali secundum se. Dicitur autē quod pœna licet non sit præstituta ab operante, est tamen ordinata à supremo instituyente. Vnde dicit Augustinus, quòd Deus bene ordinat culpam per pœnam.

Tertia veritas est, quòd Varro posuit quatuor principia, scilicet, voluntatem, & quietem, doctrinam & virtutem. cap. eod. & dicit quod ipse Varro fuit huius sententiæ, quia nulla causa est Philosophandi homini nisi ut beatus sit.

Quarta veritas est, quòd tria sunt genera vite in actibus hominis & humanis: vnum est in contemplatione veritatis, non otiosum, alterum in gerendis humanis rebus negotium, tertium ex utroque genere temperatum. Et dicit quod magna contentio fuit apud Philosophos, quod istorum esset eligendum, Varro videtur medium elegisse. cap. ij.

Quinta

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 167

Quinta veritas est, quòd Varro posuit in nobis duo, scilicet, animam, & corpus, & animam corpore meliorem: dicitque hominem non esse solū corpus, aut solam animam, sed animā & corpus simul. Et ideo posuit felicitatem hominis ex bonis vtriusq;, scilicet animæ, & corporis constare. cap. iij. Intelligendum tamen, quòd beatitudo est à Philosophis dupliciter accepta, aut pro hominis optimo statu, & ita dicit Boëtius, quod est status ex omni bonorum aggregatione perfectus, aut sumitur pro optimo actu, & ita Aristoteles loquitur primo, & decimo Ethicorum, sicque dicitur operatio optima, optimæ potentie etiam secundum optimam virtutem. Nunc autem in proposito Varro loquitur de beatitudine pro statu, nō pro actu, quia constat, quod talis operatio, de qua loquitur Aristoteles, est solius animæ.

Sexta

FLORES AVGVSTINI

Sexta veritas est, quòd virtus propter seipsam appetit, simulq; seipsam omnibus exponit, vt omnibus per se ipsa sit perutilis, & ea perfruatur. cap. cod. Sed oritur dubium quomodo virtus appetit omnia propter se ipsam, cum ipsa non sit vltimus finis. Dicitur autem, quod non intelligitur appetere se ipsam, nisi omnia bona visibilia: quæ sunt ordinata ad virtutem. Secundum dubium est, quomodo debeat vti se ipsa, vt omnibus perfruatur, cum vti non liceat nisi diuina essentia. Dicitur, quòd accipiuntur omnia, vt continentur supereminenter in diuina essentia: & sic sunt idè quòd ipsa deitas, sed sunt communia dicta.

Septima veritas est, quòd omnium bonorum animæ, vel corporis nihil sibi omnino virtus præponit. cap. liij. Et ibi hoc probat: quia virtus bene aliis vtitur, vt proficiant, quæ sine virtute non proficiunt ad beatam vitam.

Ex quo

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 168

Ex quo dicto habetur, quòd bonum virtutis, licet non sit ita notabile in se, secundum naturam, tamen magis est eligibile, quàm aliquid quod pertineat ad animam, vel ad corpus. Ex quo sequuntur duæ conclusiones. Prima est, quòd pro bono virtutis est vita corporalis exponenda. Secunda est conclusio, quòd bona animæ, quantum ad se, debent perpetuo esse in admiratione, & si nullum istorum sibi virtus proponit.

Octava veritas est, quòd beatam vitam aliqui Philosophi perhibent esse socialem, id est, quæ amicorū bona propter se ipsa diligit, sicut sua, eisque propter se ipsos hoc vult, quod sibi, siue in domo, siue in ciuitate, siue in tota gente. cap. iij.

Nona veritas est, quòd virtus, quæ omnium bonorum culmen sibi vendicat humanorū, nihil aliud hinc agit, nisi perpetua bella cum vitiis, maximeque

FLORES AVGVSTINI

ximéque temperantia, qua frenantur, inquit, carnales libidines, nec pugnat cum vitiis exterioribus, sed interioribus. Erideo dicit, quòd nullus in hac vita potest esse beatus propter tale bellum intestinum. cap. eod. Ex quo dicto accipiuntur duo moralia documenta. Primum est, quòd temperantia est virtus arduissima: quia habet, inquit, cum vitiis bella maxima. Ideo Saluator dixit, qui potest capere capiat, & nemo potest esse continens, nisi Deus det. Secundum documentum est, quòd in hac vita non potest esse perfecta virtus heroïca, quia dicit, quod propter talium passionum pagnam, nullus potest hic esse beatus, & tamen heroïcus ponitur à talibus passionibus liberatus..

Decima veritas est, Quòd iustitiæ munus est vnicuique sua tribuere, unde fit, inquit, in ipso homine quidam iustus ordo naturæ, vt anima subdatur Deo,

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 669
Deo, & caro animæ, & caro cum anima Deo. cap. iij. Intelligendum tamē, quòd secundum dicta Augusti. in isto capitulo, quatuor sunt gradus iustitiæ. Primus, est iustitia monastica, quæ est eiusdem ad se, & secundum istam regitur corpus per animā, & anima per nobilissimam sui potentiam. Secundus est iustitia œconomica, secundum quā paterfamilias iustè regitilla, quæ pertinet ad familiam suam. Tertius, est iustitia politica, secundum quam princeps gubernat rempublicā. Quartus, est iustitia Hierarchica, quæ fit in distributione cuiuslibet Hierarchia: vtpotè in Ecclesiastica Hierarchia, & secundum istam anima hîc dicitur subdita Deo.

Vndecima veritas est, quòd fortitudo est testis humanorum malorum, quæ compellit tolerare mala pro anima, quæ, inquit, Stoici, nescio qua frōte, non esse mala contendunt. Quibus

FLORES AVGVSTINI

fatentur si tanta fuerint, vt ea sapiens
tolerare non possit, vel non debeat.
licere sibi mortem inferre. cap. eod.
Hos Philosophos ipse reprobat ibi-
dem, inducens exēplum Catonis, qui
à Cæsare victus, impotens eius ferre
victoriā, seipsum interemit, plus du-
ctus impatientia, quā patientia. Intel-
ligendum tamen, quòd ibi distinguit
inter errorem Stoicorum qui ista ma-
la negabāt, & errorem Platoniorū,
& errorem Peripateticorum, quia illa
esse mala concedebant, sed dicebant
propter nimietatem talium malorum
debere sibi mortem inferre. Et adion-
git quasi exprobrando istis Philoso-
phis: Magna vis est in his malis, qui
fortitudinem faciunt homicidam, si
tamen dicenda est fortitudo, quæ in
mala dicitur, vt hominem, quem re-
gendum tuendūque virtus suscepit,
per patientiam custodire non possit,
sed cogatur occidere. Itē ibidē dicit,
quod

DE CIVIT. DEL. LIB. XIX. 170
quòd nihil melius & nobilius reperi-
tur in homine, virtute, quæ quantò
maius adiutorium contra periculum
est, tanto fidelius miseriarum testi-
monium.

Duodecima veritas est, quòd pax
est incertum bonum, quia corda eo-
rum, cū quibus eam tenere volumus,
ignoramus. cap. v. Istius autem ratio-
nem assignando adiungit, quòd mille
sunt occultiores insidie, quam hæ, quæ
latent in simulatione officij, aut in ali-
quo necessitudinis nomine. Nam eum
qui palam est aduersarius, facile, in-
quit, vitare potes.

Tertiadecima veritas est, quòd cū
aliquis torquetur ad veritatem inue-
niendam rei occultæ, quandoque in-
nocens luit pro incerto scelere certis-
simas pœnas, non quia illud cōmisisse
deregitur, sed quia non cōmisisse ne-
scitur, ac per hoc, ignorantia iudicis,
plerumque est calamitas innocentis.

FLORES AVGVSTINI

Quod intolerabilius, inquit, est, cum propterea iudex torqueat accusatum, ne occidat innocentem nesciens: & si per ignorantia miseriam innocentem occidit, quem innocentem torserat, eo occiso, nescit vtrum nocentem, vel innocentem occiderit: & sequitur verbum Augustini, quod ad istud officium constringit humana necessitas, vel societas, & huic adiungit miseras duas. Vnā, quando perimitur in tormentis ille, à quo veritas exquiritur. Alia verò, dum defectu testimonij contra veritatem damnantur, vtpotè, quando obiciunt vera, quæ probare non possunt. cap. vj. Ex quibus dictis cum aliis, quæ continentur in hoc cap. accipiuntur quatuor civilia documenta. Primum est, quod ad regendum reipublicæ sunt necessariae torsiones, quas iura civilia vocant quæstiones. Dicit enim quod ad illud compellit humana societas, cuius observationem intendit

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 171
tendit ius civile. Secundum documentum est, quod qui proposuit iudicialiter, quod non potest probare, debet poenam similem sustinere: & quamvis sint vera, quia occulta manifestanda non sunt: ideo dicit, quod alia poena est, quādo aliquis ex defectu testimonij contra veritatem damnatur. Tertium documentum, quod talia supplicia, qualia dicta sunt, excedere siue innocentes, secundum modum à iure præfixum, non est peccatum, quia ibi dicit Augustinus, quod iudex sapiens ista non facit nocendi aviditate, sed nesciendi necessitate, vnde excusat ipsum ex intentione. Quartum documentum est, quod iudex iudicans secundum allegata, & non secundum conscientiam, non peccat, quia ita compellit humana societas in iure civili, sicut ad torquendum innocentem. Et ideo eadem ratione iudex procedens secundum instituta iuris excusatur. In-

FLORES AVGVSTINI

telligendum tamen, quòd ibidem dicit, quòd quando iudex ista facit cum displicentia, odiens in hoc humanam miseriam, & recognoscēs eam excusatur, & non à Deo, si talis non sit.

Quartadecima veritas est, q̄ magna Dei misericordia est necessaria, ne quisquam cū bonos angelos amicos se habere putet, habeat malos demones si fctos amicos, & tanto nocentiores, quanto astutiores, patiantur inimicos.

Quintadecima veritas est, quòd finis bonorum nostrorum est pax, & tantum est pacis bonum, vt in rebus terrenis, atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò melius inueniri. cap. eod. In quo ponit duo notabilia dicta de pace. Primū est, quòd optatus finis belli est pax. Secundum notabile est, quòd pacem cum suis, omnes homines cupiūt habere, quancun-

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 172
tuncunque sint aliis molesti.

Sextadecima veritas est, quòd superbia imitatur Deum peruersè, odit namque cum sociis æqualitatem, sub illo, sed imponere vult dominationem suam. capit. xj. Intelligendum tamen, quòd superbus imitatur Deum, non secundum perfectionē, sicut virtuosus, sed secundum ambitionem, cupiens honorem proprium Deo, sicut fuit dictum de primo angelo.

Decimaseptima veritas est, quòd pax omnium rerum est tranquillitas ordinis. cap. xij. Intelligendum tamē, quòd ipse diffinit plures paces in particulari. Primò enim dicit, quòd pax corporis est ordinata partium temperantia. Secundò, quòd pax animæ est ordinata cogitationis, ac actionis cōsensio. Tertio, quòd pax cordis & animæ, est ordinata vita, & salus animantis. Quarto, quòd pax hominis mortalis est sub æterna lege, ordinata in fine

FLORES AVGVSTINI

obediētia. Quintò, pax est hominum ordinata concordia. Sextò, pax domus, est ordinata imperandi & cohabitantium concordia. Septimò, pax ciuitatis, est ordinata, imperandi, & obediendi concordia ciuium. Octauò, pax celestis ciuitatis est concordissima, & ordinatissima societas in Deo cum fruitione Dei.

Decima octaua veritas est, quòd ordo est pariū, dispariūq;, sua cuiq; loca distribuens dispositio. ca. eod. Sed oritur dubium, quia, licet inter res dispares sit ordo, tamen inter pares, vt peres sunt, nō videtur esse ordo, cum ordinata in quantum talia sunt disparia, vt videtur. Dicitur autem, quòd hic nō accipitur par, & impar, vt sunt differentie numeri: quia ordo videtur transcendere genus numeri, nec accipitur pro æquali & inæquali, quia ordo transcendit totum genus quantitatis. Sed intelligo pariū dispariūq; rerum,

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 173
rerum, quia in omni ordine est inuenire inter extrema respectu æquiparantia. Ideò dicitur parium & disparium, &c. Ideò dicitur dispariū, quando ei aliqua sunt ordinata. Oportet autem primò, vt sint numerata, quia plura, & omnia plura conueniunt in vna ratione communi, vt plura entia in entitate. Et ita prius ens, & posterius ens; & secundum hoc, est inter omnia ordinata conformitas æquiparantie. Sed in quātum est ibi prius, vel posterius sequitur respectus, non æquiparantie, sicut & in numero proprietates distinguuntur. Ideo sequuntur rationem communem. Secundum dubium est, quare dicatur, sua cuique loca tribuens, cū multa sint ordinate, sicut quæ non sunt locata, & locatorū ordo, propter locorū, varietatē non mutatur. Dicitur autem, quòd hic accipitur locatum pro situatione perfectionali in gradibus vniuersi, in qua

FLORES AVGVSTINI
consistit ordo vniuersi. Et secundum
ipsa talia dicuntur sic collocata in
terminis suarum diffinitionum. Secū-
dò remanet dubiū, quare dicatur or-
do dispositio: cū non sit qualitas. Dici-
tur, quòd hic non accipitur dispositio
pro qualitate, cum ordinis ratio sit re-
spectiua, & hic ponatur in diffinitio-
ne ordinis dispositio loco generis, sed
accipitur hic dispositio pro habitu-
dine, quia sicut dispositio non sui gratia,
ita habitudo, non dicit, tendentiam in
terminum, & sic patet tota illa diffi-
nitio ordinis.

Decimanona veritas est, quòd do-
lor est testimonium boni adempti, &
boni relictī. Nisi enim, ait, bonum re-
lictum esset amissum, dolere nō pos-
set. c. eod. Ex quo accipitur documen-
tum, quòd quanto natura est nobi-
lior, tanto pena illi inflicta est peior
quia signum, inquit, est boni, & ideo
ostēditur quod cruciatus angelorum,
est pe-

DE CIVIT. DE LLIB. XIX. 174
est peior quam hominum, & animæ
sensitiuæ, quam intellectiuæ.

Vigesima veritas est, quòd homo,
cui anima rationalis inest, hoc totum
quod habet commune cū bestiis sub-
dit pati animæ, vt mente aliquid con-
templetur. cap. xiiij. Ex quo accipitur
documentum, quòd illi homines, in
quibus vires sensitiuæ dominātur nō
sunt idonei ad contemplandum.

Vigesima prima veritas est, quòd
ordo pacis est primū, vt nulli noceat,
deinde vt possit prodesse. cap. eod. Ex
quo accipiuntur duæ regulæ iuris na-
turalis, in quibus omnia iura positiua
fundātur: vna est affirmatiua, alia ne-
gatiua. Affirmatiua est, vt quilibet
prosit quantum potest. Negatiua est,
vt nullus noceat quātum valet. Quas
regulas Christus ponit in Euangelio:
Omnia quæcunque vultis vt vobis
faciant homines, &c.

Vigesima secunda veritas est, quòd
conditio

FLORES AVGVSTINI

conditio servitutis iure intelligitur
imposita peccatori, quia probat, quod
nusquam in scripturis servu legimus
antequam hoc vocabulo Noë iustus,
peccatum filij vendicaret, & dicit ibi-
dem, quod nomen servi, istud culpa
meruit non natura. cap. xv. Ex quo di-
cto accipiuntur duo politica docu-
menta. Primum est, quod servitutis in-
ductio, non est illicita, quia dicit, quod
culpa servitutem meruit, non natura.
Secundum est, quod filij servorum, non
videntur subiiciendi servituti, quia
nullam culpam commiserunt, vel enim
contraxerunt, cum culpæ servorum pa-
rentum non contrahantur, alioquin
quare non liceret, ita pro parentibus
filios interfici, sicut redigi in servitu-
tem. Sed oritur dubium, cum libertas
res sit omnibus data de iure naturali,
ut hîc dicitur, quod servitus est præter
naturam, quomodo ius positivum po-
test iuste auferre quod est datu à iure
naturæ.

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 175
naturæ. Dicitur autem, quod sicut mem-
bra sunt data à natura, & vita magis
prius, & naturaliter quam libertas, ta-
men possunt & iuste auferri per cul-
pam, ita in proposito, ratio huius est,
quia ius naturale dividit hominibus
pacem communem, & libertatem, &
magis præcipit communem pacem,
quam propriam alicuius libertatem.
Et si ideo aliqui non possunt simul
utrumque habere, debent minus præ-
ceptum infringere, etiam secundum
dictamen iuris naturæ: & ideo ut cõ-
munis pax habeatur cum malis est ser-
vitus licite introducta. Intelligendum
tamen, quod ibidem dicit Augustinus,
quod secundum Latinam linguam ser-
vi dicti sunt à servando, quia illi qui
iure belli occidi possent à victoribus
servabantur, & sic servitus introducta
fuit, melius quam introducta sit ipsa
mors.

Vigesimalertia veritas est, quod
fœlicius

FLORES AVGVSTINI
fœlicius seruitur homini, quàm libidi-
ni, cum libido, inquit, fœuissimo do-
minatu vastet corda mortalium. Et
istius seruituris atrocitas dupliciter
ostenditur. Primo, quia voluntas no-
stra sit ita libera, vt non possit ab ali-
qua causa cōtra Deum compelli, nec
etiam secundum aliquos, à Deo, serui-
tus tamen libidinis, ita ipsam subiu-
gat successiue, vt postquam ei fuerit
per consuetudinem submissa teneat
ipsam, sicut captiuam, vt faciliter ab
omni malo vincatur, & pereat quasi
coacta. Secundo, declaratur in cetero-
ris dominiis quod tātò facilius & me-
lius seruit quis, quantò mitius tracta-
tur, & remuneratur à domino suo. In
ista autē tyrannide, qua voluntas cō-
pelleitur ad parendū libidini: & quan-
to perfectius exequitur eius præce-
ptum, tanto fortius in fine operis ex-
cruciatur.

Vigesimaquarta veritas est, quod
inque

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 176
inque etiam dominantes, se patres
familias gaudent appellari. ca. xvj. Ex
quo dicto accipiuntur duo moralia
documenta. Primum, quod principes
boni magis deberent delectari in ele-
mentia, quam in honoris gloria, quia
nomen patris familias non est hono-
rificum, sed beneficium. Secundū do-
cumentum est, quod boni principes
debent patribus familias, in quantum
possunt, & circa assimilari in familia-
ritate, quia, inquit, in hoc nomine
gaudent. Vnde refertur, quod Comitē
Berengarium, patrem, non dominum
provinciæ appellantes vlulabant in
eius sine.

Vigesimaquinta veritas est, quod
sicut non est beneficentiæ adiuuando
efficere: vt bonum quod maius est,
amittatur, ita non est innocentia par-
cendo sinere, vt in malum grauius in-
cidatur. Pertinet ergo, inquit, ad in-
nocentis officium, non solum nemini
malum

FLORES AVGVSTINI

malum inferre, verum etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum, vt aut ipse qui plectitur, corrigatur exemplo, aut alij terreantur exemplo. cap. eod. Ex quo dicto accipiuntur quatuor moralia documēta. Primum est, quòd cum quis vult aliquem adiuvare ad aliquod bonum habendum considerare debet, ne is ex eo amittat maius bonum, idēque agat, si iuvet ad vitandum malum, vt ne ex hoc incurrat maius malum, alioquin eius adiutorium non pertinet ad beneficium. Secundum documētū est, quòd melius est, malum statim corrigere, quā correctionem deferre contra praelatos, qui diu celant dictum suum subditis, donec habeāt, vnde possint eundem punire: sic plagæ putrescunt, ex eo quod non curantur. Vnde dicit Augustinus, quod non pertinet ad innocentem sententiæ malum. Tertium est, quòd duo sunt, quæ pertinent ad prælatum

DE CIVIT. DEL. LIB. XIX. 177

prælatum respectu subditi. Primum, præservare à peccato, præservando eum de mali opportunitate. Ideò dicit, quòd illi debent cohibere subditū à peccato. Secundum est punire peccatum: nam vt prohibere, sic punire tenentur. Quartum documētum est, quòd duplici de causa tenetur prælatus punire subditos peccantes, vt scilicet illi corrigantur, & alij terreantur, illi exemplo, hi verò exemplo. Et quamvis correctio eius qui plectitur non expectetur, tamē propter exemplum non est correctio in eo omitenda.

Vigesima sexta veritas est, q̄ quia omne initium ad aliquem sui generis finem, & omnis pars ad vniuersi cuius est pars integritatem refertur, idcirco pax domestica reducitur ad civilem. cap. eod. Ex quo dicto colliguntur duo moralia documēta. Primū, quòd omnis pars regulanda est, secundum

FLORES AVGVSTINI

leges sui totius, quia omnis pars, inquit, reducitur in vniuersum ad id cuius pars est. Secundum est, quod omne bonum particulare ordinatur ad bonum commune, sicut ad finem, & minus comune ad maius commune, quia in finem sui generis reducitur, sicut bonum personæ in bonū domus, & bonum domus in bonum ciuitatis secundum data exempla. Intelligendum tamē, quod hic videtur ratio necessaria accipi ad ostendendum quomodo ratio naturalis deducit vnum debere esse monarchiam in mundo. Si ratio Augustini aliquid valet. Non enim probat, quod bonum domus reducitur in bonum ciuitatis, quia domus est pars ciuitatis, sed ita est pars vniuersi totius, vnum regnū, sicut domus vnius ciuitatis. Idēd sicut bonum vnius domus est propter bonum ciuitatis, ita bonum vnius regni est bonū totius mundi, & tunc bonum totius vniuersi

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 178
vniuersi non potest intendere regulando, nisi ille qui habet principatum in vniuerso, sicut bonum vnius regni non potest ordinare, nisi ille qui principatur in regno.

Vigesima septima veritas est, quod ex scripturis veteribus, & nouis, quas Canonicas appellamus fides cōcepta est, ex qua iustus viuit. ca. xvij. Ex quo accipitur documentum, quod cū omnis scripturarum istarum sit auctoritas vna, quicumque negat aliquid contentū in diuina scriptura, negat fidem ex eo conceptam.

Vigesima octaua veritas est, quod Episcopatus nomen est operis, non honoris, quia dicit, quod Episcopus, Græcē, ἐπίσκοπος, dicitur Latine superintendens. cap. xix. & ibidem dicit, quod istam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ vacandum est veritati, si autem imponitur, percipiendæ est propter charitatis necessitatem.

FILORES AUGUSTINI

sed nec sic omnimodo, ait, veritatis declaratio deferenda, ne si subtrahatur illa suauitas, obruat ista necessitas. Ex quo accipiuntur duo documenta. Primum est, quod Episcopatus fastigium, non est prosequendum cum non imponitur, imo omnis qui ipsum prosequitur, eò ipso est repellendus, quia dicit quod tunc magis est vacandum veritati. Secundum documentum est, quod cum imponitur, non debet ille qui potest prodesse recusare, non ad suam aspiciendo utilitatem, sed aliorum aspiciat charitatem. Intelligendum tamen secundum Augustinum, hic, quod Episcopus non sic omnino debet vacare vitæ actiue, ut omittat prorsus contemplatiuam.

Vigesima nona veritas est, & illud quod sit iure, sit & iuste, quod autem sit iniuste, iure fieri nequit. Non enim, inquit, iura dicenda sunt iniqua hominum instituta. capit. 21. Ex quo dicto accipitur

DE CIVIT. DEL. LIB. XIX. 179

accipitur documentum, quod non omne institutum à principe, potest habere rationem iuris, quia princeps potest ferre legem iniustam de facto: & tamen, ut hic dicitur, nisi secundum rectam rationem voluntas principis regulata est, iuris non habet rationem.

Trigesima veritas est, quod cum dii fuissent à paganis requisiti de Christo circa principium fidei Christianæ dixerunt, eum piissimum, & immortalem factum, cum bona prædicatione eius Christianos esse pollutos dixerunt erroribus. cap. xxij. Et ibidem dicit, quod inter deos de Christo fuit discordia, quia Apollo respondit fuisse malum, & à iudicibus recta sententiis damnatum: alius Deus, ut Hecates dicit eum piissimum, quorum neutrum, inquit, Augustinus, recipimus, nec istum laudamus, nec illum vituperamus.

Trigesima prima veritas est, quod secundum documenta Porphyrij, vitæ,

FLORES AVGVSTINI

quæ Deus est, ipsum adorâdo, & precibus faciendo per imitationem, & inquisitionem, purgat, inquit, inquisitionem, sed imitatio desificat affectionem. ca. xxij. secundû Porphirium. Et quia istud dictum non reprobatur, sed commendatur August. ibidem accipitur argumentum ex isto dicto, quod circa Deum principalior est actus volendi, quàm intelligēdi, quia inquirere pertinet ad cognitionem, & imitatio ad volitionem, cum dicit quod imitatio desificat affectionem.

Trigesima secunda veritas est, quod oratio dominica non est efficax pro illis, quorum fides sine operibus mortua est, cap. xxv. Intelligendum est tamen, quod licet talis oratio non sit efficax, cum dicitur, Pater noster ad bona æterna directè, quæ nullus potest mereri nisi existens in charitate; bene tamē ad bona temporalia, vel ad gratiam obtinendam, de congruo, nō de condigno

DE CIVIT. DEI. LIB. XIX. 180
condigno, & quia in ista oratione regnum Dei postulatur: ideo quantum ad hoc non habet efficaciam, nisi in gratia existentibus.

Trigesima tertia veritas est, quod in hac vita non est perfecta pax, in qua, inquit, si non facili operatione, tamen labili locutione, aut volubili cogitatione peccatur. ca. eod. Non est tamen intelligendum, quod simplex cogitatio sit peccatum per se, nisi fortè ratione delectationis adēptæ, quia Christus cogitatione fuit tentatus sine omni peccato.

Trigesima quarta veritas est, quod ideo clarior erit mors secunda, quia finire morte non poterit. ca. xxvij. Ex quo dicto accipitur argumentū, quod damnati magis vellent non esse, quàm sic esse, quia durius est, inquit, eis, quod non esse, non possunt.

Trigesima quinta veritas est, quod nullum bellum gravius, & amarius

FLORES AUGUSTINI
cogitari potest, quam ubi voluntas sic
est aduersa passioni, & passio volun-
tati, vt nullius eorū victoria finiatur.
cap. eod. Istud autem ipse declarat in
simili pœna, scilicet, inferni, ubi, in-
quit, affligitur cum ipsa natura cor-
poris visio doloris, vt neuter alteri
cedat: si enim dolor vincit in hac vita,
mors adimit, scilicet dolorem, si natu-
ra vincit dolorem, tanitas tollit, scili-
cet dolorem. Vbi autem dolor per-
manet & natura durat, fit, vt pœna nō
deficiat. Ex quo dicto accipiuntur duo
moralia documenta. Primum, quod
amarissima est vita hominis, qui est in
continua passionum pugna, quia istā
pœnam comparat pœna inferni. Se-
cundum est, quod quilibet, vt fugiat
tantam miseriam debet conari ad mi-
litandum intensē contra passiones, vt
ipsas subiiciat totaliter: alioquin vt
diabolus nunquam quiescit, ita nulli
habet requiē intestino bello lassatus.
Sed

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 181
Sed oritur dubium, quia ille peior vi-
detur, qui vincitur, & non resistit,
quam qui resistit, vt non vincat, nec
vincatur, qui dicitur perseverans. Di-
citur autem, quod, licet sit peior, tamē
iste plus affligitur, quamuis & post
malū cōsummatū, ille plus affligatur.

IN VIGESIMO LIBRO
agitur Augustinus de modo ve-
niendi ad fines predictarum ci-
uitatum, id est, vel ad vitā ater-
nam, vel ad mortem aternam.

IN vigesimo libro, primā
veritas est, non solum in
bono esse malos, & in ma-
lo bonos, quod utique vi-
detur inuictum, verum ex malis mala,
& in bonis bona proueniūt: ideo ma-
gis inscrutabilia sunt iudicia Dei. cap.
ij. Istarum autem duarū differentiarū,
habent exempla in scriptura veteris

FLORES AVGVSTINI

testamēti, quia primo Abraham cum
esset bonus, semper habuit bona &
prospera huius mundi. Secundo, Pha-
rao, cum esse malus, habuit mala hor-
ribilia in decem plagis Egypti. Ter-
tio, David cum esset bonus ferē sem-
per mala habuit, & persecutiones.
Quarto Ašuerus cum esset malus &
infidelis semper habuit bona in hac
vita, vt patet in Hester.

Secunda veritas est, quòd in testi-
monio diuinę scripturę, conuenien-
ter pręmittuntur testimonia noui tes-
tamenti testimoniis veteris. cap. iij.
Istud dictum ipse probat, primo ra-
tione, deinde auctoritate. Ratione,
quia vetera quamuis priora sint tem-
pore, tamen noua antepōnda sunt,
quòd talia sunt dignitate. Secūdo de-
clarat istud, auctoritate, quia Saluator
dicit sic in Euangelio, Omnis Scriba
doctus in regno celorum similis est
patrifamilias, qui profert de thesauro
suo

DE CIVIT. DEI, LIB. XXI. 182

suonoua & vetera, & notat hic Augu-
stinus, quòd nō dicit, vetera & noua,
sed noua & vetera.

Tertia veritas est, quòd nullus ma-
lus in die iudicij condemnabit alium,
sed ideo dicuntur aliqui alios con-
demnare, quia eorum condemnatio-
ne cōdemnabuntur, vt dicitur de re-
gina Aultri Saba, & Nininitis. Et isto
modo exponunt illa testimonia, quę
videntur oppositum sonare. cap. v. In-
telligendum tamen, quòd in eodem
cap. habetur triplex iudiciū. Primū,
sententia cōmunis, & istud pertinebit
ad solum Christum, quia solus erit iu-
dex omnium. Secūdū est iudiciū cō-
parationis, quòd pertinebit ad minus
malos respectu peiorum, vt dicitur de
Nininitis, & de regina Saba: quemad-
modum solent minus turpia in com-
paratione magis turpiū acceptari.
Tertium erit iudiciū approbationis,
& secundum istud iudicabunt omnes
sancti

FLORES AVGVSTINI

sancti, vt dicit Christus in Euangelio, Ipsi indices vestri erūt, scilicet de duodecim Apostolis. Sed oritur dubium, quomodo duodecim Apostoli dicuntur iudicare duodecim tribus Israel specialiter, si omnes sancti dicantur hoc facere: August. dicit, q. ibi nō accipitur numerus duodenarius, nisi pro vniuersitate sanctorum. Quod dupliciter probat: Primo, quia si essent soli xii. Paulus non haberet thronum duodecimum, cum prater ipsum, cum Matthea fuerint duodecim Apostoli. Secundō, confirmat, quia per xii. tribus Israel intelligitur vniuersitas iudicandopopuli: alioquin cum tribu Leui sint xii. distinctis Ephraim, & Manasse, illa non iudicaretur. Quod autem numerus duodenarius significet vniuersitatē, declaratur per duas partes numeri septennarij, quo plerunque significatur vniuersitas, quæ duæ partes, in tria & quatuor per alteram

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 183
ram ducta, id est, quater tria, vel ter quatuor reddunt xii.

Quarta veritas est, quod sicut sunt duæ regenerationes: vna quæ fit secundum fidem, per baptismum, altera quæ fit secundum carnem, quæ fiet in eius corruptione, per iudicium nouissimum & magnū, ita & resurrectiones duæ: vna prima, quæ nunc est animarum, quæ peruenire non permittit in mortem secundam: alia secunda est corporum quæ futura est in fine seculorum. cap. vj.

Quinta veritas est, quod opinio fuit aliquorum sex millibus annorum durare mundum à prima hominis institutione, sicut sex fuerūt dies in quibus formatus est mundus. Istud autem dictum confirmant per illud dictum Apostolicum: Apud Deū vnus dies fitur mille anni, & postea resurrectione facta in septimo millenario annorum regnū erit sanctorū cum Christo mille

FLORES AVGVSTINI

mille annis tanquā in Sabbatho, propter illud quod scriptum est in Apocalypsi, cap. xx. Sancti regnabant cum Christo mille annis. ca. vii. Et dicit ibi Augustinus, quod ista opinio esset satis toletabilis, nisi quod ponit delectationem carnis in sanctis pro illis mille annis ante perfectam glorificationem. Et adiungit, quod ipse fuit quandoque istius opinionis. Intelligendum tamen, quod ipse dicit idem ad soluendum istorum motiuū: quod mille anni, de quibus dicitur in Apocalypsi, quod sancti regnabunt cum Christo, dupliciter potest intelligi, aut literaliter pro sexto millenario in cuius fine res ista fiat, cuius millenarij inter spatia posteriora voluantur, aut pro omni tempore futuro, quia omnis denarius significat temporis plenitudinē, & denarius millenarij, quadratum solidum reddit. cap. eod.

Sexta veritas est, quod relictio diaboli

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 184

diaboli, quę legitur in Apocalypsi, est, non permitti ipsum exercere totam tentationem quam potest, in cogēdo in suam partem homines violenter, aut fraudulenter. cap. viiij.

Septima veritas est, quod tribus annis & sex mensibus legitur diabolus totis suis viribus sauiturus. ca. eod. & istud refert ad tempora antichristi. Intelligendum tamen, quod in laudē sanctorum, qui tunc erunt, dicit, sic Augustinus: in eorum qui tunc futuri sunt comparatione quid sumus? quando ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo ligato nos tantis periculis dimicamus. Ex quo loco accipitur argumentū, quod illi qui erunt tempore antichristi erunt sanctissimi & perfectissimi à principe milicie nominē Christo ad bellum arduissimum reuerati.

Octava veritas est, quod si aliqui tempore antichristi ab eo videri, ipsum secuti

FLORES AVGVSTINI

secuti fuerint, non eos dicimus pertinere ad numerum prædestinatorum. cap. eod. Vbi dicit arguendo, quod tempore illius tribulationis nullus ad fidem accedet, sed tantum remanebunt qui erant, & postea dicit arguendo, quod aliqui poterunt accedere, & aliqui recedere. Sed oritur dubium, quare non poterunt pœnitere illi qui sequentur antichristum, sicut de annis quibuscunque peccatis, ut dicit hic Augustinus, quod illi non pertinent ad numerum prædestinatorum. Dicitur autem, quod totus eius exercitus similiter sit comburendus: unde forte nulli licebit pœnitere.

Nona veritas est, quod priores mortui non separentur ab Ecclesia, quæ nunc est regnum Christi, alioquin ad altare Dei, non fieret, nec prodesse: aliquid ad eius baptismum, in periculis currere, ne sine illo finiatur vita hæc: nec ad reconciliationem, si forte quisquam

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 185
quisquam ab eodem corpore separatus est. Cur enim sunt ista, inquit, nisi quia fideles defuncti membra sunt eius. ca. ix. Ex quo accipitur argumentum, quod Ecclesia habet auctoritatem super animas defunctorum: quia sunt membra Ecclesiæ & ideo videntur subditi capiti eius. Unde credunt aliqui, quod defuncti possunt absolui, & excommunicari, quia cum ista ratio concluderet, ita de sanctis, sicut de aliis. Ideo non videtur Ecclesiastica auctoritas extendi ad eos per modum iudicii, sed tantum per modum suffragij.

Decima veritas est, quod gentes quæ appellavit beatus Iohannes in Apocal. cap. xx. Gog, & Magog, non sunt accipiendæ quasi sint in aliqua parte barbari, siue, ut quidam suspicantur Getæ, & Massagetæ, tantum orbis terrarum significati sunt isti, cum dictum est, nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ. cap. xj.

FLORES AVGVSTINI

Vndecima veritas est, quod cum dicitur in Apocal. quod descēdit ignis de celo & deuorauit eos, scilicet persecutores fidelium, iste enim, inquit, ignis potest dupliciter intelligi: vel spiritualiter pro illo zelo iustitię, id est, malitię quo excruciabuntur, ministri antichristi, quia non poterunt sanctos vincere. Vnde dicit Augustinus, Dei munere insuperabiles facti sunt sancti, inde cruciantur inimici: vel potest accipi corporaliter pro illa plaga, qua percutiendi sunt inimici Ecclesię, veniente iam Christo, quos viuentes inueniet super terrā, quando interficiet antichristū spiritu oris sui. Dicit tamen, quod istud non erit vltimum supplicium damnatorum. cap. xij. Ex quo accipiuntur duo theologica documenta. Primum, quod Christus venturus est ad interficiendum antichristum antequam veniat ad vltimum iudiciū, quia dicit, quod istud non

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 186
non erit vltimum supplicium. Secundum documentum est, quod quando Christus interficiet antichristum spiritu oris sui, tunc ignis descendet de celo, & deuorabit exercitum, quia de ista plaga intelligit Augustinus, illud beati Ioannis, deinde descendit ignis de celo.

Duodecima veritas est, quod tempore antichristi, membra Christi ipsi Domino coharebunt maximē. Quo, inquit tempore quāto erit acrior impetus belli, tantō maior gloria vincēdi, & tanto densior corona martyrij. cap. xij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documēta. Primum, quod tempore illius persecutionis, erūt viri perfectissimi, quia circa bella difficilia virtuosī. Secundum, quod eo tempore illo erunt martyres pręclarissimi, quia circa illam persecutionē dicit, quod erit densior corona martyrij. Intelligendum tamen, quod mar-

FLORES AVGVSTINI

tyres illi singulariter commendantur propter duo. Primò propter atrocitatem persecutionis, quia tunc solvetur satanas, qui à principio Ecclesie fuit ligatus, vt sèuiat totis conatibus & ideo mouebit persecutionem atrocissimam. Secundò propter sagacitatem deceptionis, quia in principio Ecclesie martyr faciebat miracula ante oculos carnificis: tunc autè tortor faciet miracula ante oculos martyris.

Tertiadecima veritas est, quòd bestia, quam nominat B. Iohannes. cap. x. pro pseudopropheta, potest intelligi impia ciuitas, cuius pseudopropheta antichristus erit caput. cap. ix.

Quattadecima veritas est, q. mutatione rerum, non omnino interitù, transibit hic mundus. Vnde Deus dicit Apostolis: præterit figura huius mundi: figura, inquit, Augustinus præterit non natura: cap. xiiij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 187

menta. Primum est, quòd mūdus iste, quantum ad principales sui partes nō mutabitur substantialiter, quia dicit, quod non interibit. Secundū est, quòd transmutabitur accidentaliter, vt renouetur per alterationem in melius. Ideo dicit, quòd figura præterit.

Quintadecima veritas est, quòd in die iudicij non erit vnus liber omnium, sed singuli singulorum. Hic autem liber, secundum eum, erit quædam vis diuina, qua fiet, cuique opera sua in memoriam reuocentur, atque ita omnes & singuli iudicentur secundum illa quæ mentis intuitu mira celeritate cernentur. cap. eod. Sed oritur dubiū an cuiuslibet actus omnibus aliis eodem modo noti erūt. Dicitur autem, quòd sic, secundum Apostolum dicentem: Dies Domini omnia manifestabit, vt declaretur iudicis equitas, poterit fieri hæc manifestatio ita citò. Dicitur autè, quòd de omnibus actibus

FLORES AVGVSTINI

præteritis apud quemlibet, remanet dispositio apud intellectum indelebilis, quamvis corrumpatur illa quæ est in sensu cum intellectualibus, nec cadat obliuio, sicut de angelis, & tunc ostendit cuiuslibet animam sibi, & aliis intuitiue, & sic intuebitur ibi quilibet omnes illas dispositiones intelligibiles, per quas fit recordatio intellectiua, & sic omnia intelliguntur, simul sicut visus noster intuetur vno intuitu cælum cum omnibus stellis in eo nobis visibilibus. Quod autem ibi sit talis notitia accipitur in isto textu de mentis intuitu. Sed remanet dubium, an erit vnicus actus intelligendi, sicut videtur vnico actu videndi cælum cum stellis. Dicitur autem quod nec hic noster actus videndi est vnus, cum nec obiecta sint specie distincta, & in ratione visibilis, & vnus visio remaneat, alterius visione discedente. Et per istum modum videtur, quod
intelle

DE CIVIT. DEL. LIB. XX. 188

intellectus videns intuitiue multa obiecta habeat de ipsis actus distinctos.

Sextadecima veritas est, quod sicut non absurdè creditur antiquos sanctos ante Christi aduentum, locis ab impiorum tormētis, remotissimis tamē apud inferos fuisse, donec, inquit, sanguine Christi emerentur, proinde, inquit, boni fideles effuso illo pretioso sanguine iam redempti, morsus inferos nesciunt, donec bona corporibus accipiant, quæ merentur. cap. xv. Ex quo documentum accipitur, quod purgatorium non sit in interno, sed in hoc mundo, quia dicit, quod boni fideles infernum nesciunt, & illo modo quo sancti patres, tamē videtur, quod ipse loquatur hic de viris perfectis, qui nihil habent purgandum.

Decima septima veritas est, quod cum flagratione mūdāna, electorum incorruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus con-

FLORES AVGVSTINI

gruebant, ardēdo pēnitus interibūt,
atque ea substantia, eas qualitates ha-
bebit quæ corporibus mortalibus mi-
rabili immutatione conveniant, vt
mūdus in melius immutatus accom-
modetur: in melius innovatis homi-
nibus. cap. xvj. Vnde accipiuntur duo
theologica documenta. Primū, quod
sicut corpus hominis suo modo glo-
rificabitur per corporis dotes, ita suo
modo iste mūdus, quasi glorificabi-
tur. Ita vt elementa, & corpora super-
caelestia habeant suas dotes plenitu-
dinis, quas nunc non habent, quia di-
cit, quod proportionē in melius im-
mutabitur mūdus, sicut homines. Se-
cundum est, quod elementa mundi
erent supernaturaliter immutāda ad
perfectiones excedentes eorum natu-
ram, sicut omnia suo modo, quia dicit
quod qualitates, quas nunc habent,
interibunt, cum istæ sint naturales, &
aliæ superinducuntur, & ideo non
poterunt

DE CIVIT. DEL LIB. XX. 189
poterunt esse nisi supernaturales. In-
telligendum tamen, quod Augustinus
ibi dubitat de mari, ne per illud incen-
dium prorsus exicceretur, quia dicitur
in Apocal. Mare iam non est, tamen
cum mare pertineat ad perfectionem
vniuersi, sicut aqua est nobilius ele-
mentum, quam terra, vnde non dubi-
tant moderni doctores, quin rema-
neat mare, sicut aēr. Dicunt tamē ali-
qui quod mare mediterraneum de-
struetur, & fiet vnum mare coope-
riens totam faciem terræ ex omni
parte, sicut fuit creatum ab initio, &
quod sit talis elementorum ordo na-
turalis: quia terræ discoopertio fuit
facta propter vitam animalium cor-
ruptibilem: quæ tunc non erant, &
ad istud potest referri illud, mare iam
non erit.

Decima octaua veritas est, quod
quando à Petro dicitur, cæli arsurī, à
B. Petro non intelligitur de summis

FLORES AUGUSTINI

cælis, in quibus sol & luna, & sydera sunt, sed istos aëreos cælos intelligi oportet, terra autem, inquit, dicitur peritura. ca. xviii. Et adiungit ibidem Augustinus quod si aliquis quærat, si post factum iudicium mundus ardebit, ut renouetur, ubi erunt corpora iam resuscitata sanctorum? Respondet Augustinus, quod ita alitè erunt, ut ignis eos attingere non possit, aut eorum corpora iam impassibilia, non illum ignem iam formidabunt. Ex istis dictis accipiuntur tria theologica documenta. Primum quod post iudicium nō statim sancti ad cælos euolabunt cum Christo: quia durāte igne conflagrationis in hoc mundo erunt, ut hic dicitur, ad videndum rerum inuolutionem. Secundum est, quod ignis ille non comburet aëris superioris regionem: quia ibi erunt sancti, ut hic innuitur. Sed tantum illam usque ad quam possunt ascendere vapores, ut fiat

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 190

fiat vindicta peccatorum, & in rebus inanimatis. Tertium est, quod ignis conflagrationis erit post iudicium, & non ante, sicut aliqui putāt, quia consumerentur per ignem, & postea fiet resurrectio, deinde vniuersale iudicium, iuxta illud Propheticum, ignis ante ipsum præcedet.

Decimanona veritas est, quod illud quod nos habemus de antichristo, quod in templo Dei sedeat, Græci habent, quod in templo Dei sedeat tanquam, inquit Augustinus, ipse sit templum Dei in Ecclesia, cap. xix. Ex quo dicto accipitur argumētum, quod antichristus erit falsus Christianus, & finget se verum ecclesiasticum ut fortius noceat, quia templum Dei, id est, medium ecclesiæ, ait Augustinus.

Vigesima veritas est, quod cum dicit Apostolus, Qui tenet teneat, donec de medio fiat, illud difficile est intellectu. Vnde ibi dicit Augustinus. Quid

FLORES AVGVSTINI

Quid dixerit Apostolus fateor me
prorsus ignorare. cap.eod. Et ibidem
recitat, August. hominum suspicio-
nes, circa istud. Quidam enim dicunt
ipsum Paulum voluisse hoc dixisse de
Romano imperio ad vitandā calum-
niam. Alij existimant Neronem, futu-
rum antichristum resurrecturum. Alij
autem nondum mortuum, sed occul-
tatum, donec suo tempore reueletur
ac restitatur in regnum. Dicit tamen
ibi Augustinus, quod mira est opinan-
tium temeritas. Sed istud dictum dif-
ficile ibi pertractans, sic dicit. Non
absurdè intelligitur, qui tenet impe-
rium teneat, donec de medio fiat, id
est, tollatur de medio per antichristū
ipsum imperium, vel aliter, inquit, do-
nec de medio ecclesiæ exeat misterii
iniquitatis, quod scilicet nunc est oc-
cultatum. Ex prima expositione acci-
pitur argumentum, quod antichristus
pugnabit contra imperium Romanū,
& tunc

DE CIVIT. DEI. LIB. XX. 191

& tunc apparet, quod imperator ille
sit fidelissimus qui resistit illi. Ex secū-
da autē expositione oritur, quod ma-
lum illius persecutionis oritur ab ec-
clesia, vt infra ipsam sit pugna in-
testina.

Vigesima prima veritas est, quod
cum dubitatur virum signa antichri-
sti sint signa mendacij, quia erunt fan-
tastica & non vera, aut quia ad falli-
tatem inducentia, magis sentire vide-
tur Augustinus, futura vera, quia di-
cit, quod ignis de calo ad consumen-
dam familiam Iob non fuit fantasti-
cus, qui tamē fuit à diabolo ministra-
tus, cuius tunc, inquit, potestas erit
maxima, cap.eod.

Vigesima secunda veritas est, quod
quando queritur de illis, quos Chri-
stus inueniet viuētes, in quorum per-
sona loquitur Apostolus: Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, si illi
omnino non morientur, aut ascen-
dentes

FLORES AVGVSTINI

dentem obuiam Christo, mira celeritate transibunt primum morte ad immortalitatem, dicit, quod secundus modus non est impossibilis, tamen primum modum non reprobatur. ca. xx. Idem dicit, quod quicquid teneatur de illis Christiani non tenebuntur ad illud: Pulvis es, & in puluerem reuerteris, siue nullam, inquit, experientur mortem, siue paululum, inquit, in aere morientur. Tandem autem magis approbat illam sententiam, quae dicit, quod illi beatissime morientur propter verba Apostoli: Omnes quidem resurgemus, at non omnes immutabimur. Sed attende, quod si argumentum Augustini ex Apostolo esset validum, ita concluderet contra ipsum de incineratione illud verbum sapientis: Omnia quae de terra sunt, in terram pariter reuertentur. Infra enim regulas universales divinae scripturae non continentur privilegiati.

Vigesima

DE CIVIT. DEL. LIB. XX. 192

Vigesima terra veritas est, quod tempus, tempora, & dimidium temporis, quibus dicitur regnaturus antichristus, sunt unus annus, duo anni, & dimidius annus. ca. xxij. & ibidem dicit, quod quatuor bestiae Danielis, significant quatuor regna, scilicet, Assyriorum, Persarum, Macedonum, & Romanorum. Qui hoc, inquit, Augustinus, nescit, & scire desiderat, legat Iohannis presbyteri librum in Daniellem satis erudite, ac diligenter scriptum.

Vigesima quarta veritas est, quod Prophetia Malachie. Esdras sacerdos, cuius alia in Canone scripta, sunt recepta, ab aliquibus creditur. cap. xxv. Et ibidem ponit, quod Hieronymus scribit, hanc esse Hebraeorum opinionem, & istum, inquam, nos vocamus Malachiam, ut patet auctoritatibus, quas hic Augustinus allegat de ipso. Adiungit Augustinus, quod ex verbis illius Prophetiae, videtur evidentius haberi

FLORES AVGVSTINI

haberi, quod in illo iudicio erūt quorundam purgatorie pœnæ, cum dicitur Quis sustinebit diem introitus eius.

Vigesima quinta veritas est, quod ante aduentum iudicis Saluatoris nō immerito speratur Eliam esse venturum; qđ & nunc, inquit, non immerito, viuere creditur. cap. xxix. Istud autem accipitur ex Euāgelio, cum dicit Dominus. Elias quidem venturus est.

Vigesima sexta veritas est, quod Prophetia sic assidue loquitur, vt pro eo quod futurum est verbum præteriti ponat. cap. xxx. Istius autem dicti ratio solet assignari conuenientissima certitudo prophetalis, quæ tam infallibilis est sicut illa quæ præterierunt nullatenus immutari possunt, ita illa quæ Prophetica sunt omnino infallibilia existunt.

IN

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 193
IN VIGESIMOPRIMO
Libro, agit Augustinus de fine
ciuitatis diaboli, id est, de pœna
æterna.

IN hoc libro prima veritas est, quod in diuinis locutionibus aliquando bonū præcedit malū, sicut cum dicitur ibunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala in resurrectionem iudicij. Aliquādo autem malum præcedit bonū, sicut ibi, Ibunt isti in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. ca. j. Ex quo dicto accipitur argumentum, quod nullus sapiens debet indignus esse, si in verbis scriptis in locis scripturæ præponatur, vel postponatur, cum diuina scriptura alterutrum præmittat bonos & malos.

Secunda veritas est, quod dolor, qui dicitur corporis magis ad animā

B 5

FLORES AVGVSTINI

pertinet: dolere enim est animæ, non corporis, & cum ipsa anima corpori existat causa dolendi. cap. iij. Si dicatur, quòd Aristoteles dicit, quòd qui dicit animam gaudere, & tristari, dicit eam texere & ædificare, responderetur, quod loquitur de anima intellectiva, quæ est à passionibus organicis sequestrata: hic enim loquitur Augustinus de anima sensitiva, quæ sicut est principium sentiendi, ita & dolendi. Intellegendum tamen, quòd Augustinus intendit ex hoc dicto declarare, quod sicut corpora dolere animas faciunt, per organa, quas tamen mori non cogunt, ita patet ignem infernalem corporibus inferre dolorem, non inferendo mortem. Et si dicatur qualiter corpora damnatorum possunt tali incendio perpetuari. Hoc ipse declarat in capitulo sequenti quadruplici exemplo. Primum est de Salamandra, quæ in igne vivit. Secundum de montibus

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 124
tibus Sicilia, qui ab ignibus comburuntur, & non consumuntur. Tertium est in carnibus pavonis, quæ plusquàm per annum servantur mortuæ à putrefactione, vt ipse dicit se fuisse expertum. Quartum est, de paleis, quæ poma maturant, & niuem conservant. Item ibidem adiungit, carbones nullatenus corrumpi posse. Ac per hoc illi qui ponunt terrarum terminos, sub terris, ait, solent carbones ponere.

Tertia veritas est, quòd assiduitas experiendi in rebus naturalibus paulatim subtrahit admirationem. ca. iij. Istud, ipse declarat in multis exemplis. Primum, quia adamas non potest frangi ferro, sed hircino sanguine. Secundò, de magnete attrahente ferrum, ita vt attrahendo annulum, attrahit & catenam. Tertio de lapide attrahente ferrum argèto interposito. Quartò de agris gentium in Sicilia, vbi est sal, quod in igne positum fluit, & in aqua

FLORES AVGVSTINI

sicut in igne crepitat. Quinto, de fonte, ita frigido in die, vt non bibatur noctu, ita feruido in noctibus, vt non tangatur. Sexto de fonte, in quo facula accensa extinguitur, & extincta acceditur in Gracionopoli, inquit, ciuitate Galliar. Septimo, de lapide, qui accensu extingui non potest. cap. v.

Quarta veritas est, quod demones alliciuntur ad inhabitandū creaturas pro diuersitate delectabiliū. cap. vj. Sed oritur dubium qualiter possunt allici demones ad inhabitandum in corporibus. Dicitur quod istud nō est ex parte naturæ eorū, sed ex prauitate vitæ habituum malorū, eo quod diuersæ creaturæ habeant diuersas significationes spirituales.

Quinta veritas est, quod aliquod fuit templum ex magnetibus constructum tempore Paganorum, in medio cuius erat simulachrum ferreum pendens. ca. vj. Idem fertur, quod Sarraceni de

DE CIVIT. DEI. L. I. XXXI. 195
ni de sepulchro Mahometi in Meca.

Sexta veritas est, quod quando in aliquibus videntur aliqua insolita, nō redditur ratio, nisi vt dicatur, hanc esse naturam eorum. Ibi adiungit Augustinus brevis est ista ratio fateor, sufficiensque responsio. cap. vij. Ex quo dicto capitur documentum, quod cū queritur, quare talis effectus est, à tali causa, nulla alia ratio reddi potest, nisi eius natura talis est, vnde ista responsio est verificata in omni causa.

Septima veritas est, quod cum aliqua res, quæ videtur impossibilis dicitur esse facta, si queratur talis effectus ratio nulla potior dari potest, quā voluntas diuina, quæ rebus dedit naturas. De cuius omnipotentia ratione est, vt faciat quicquid vult. cap. eod.

Octaua veritas est, quod omnia portenta dicimus esse contra naturā. Sed non sunt. Portētum enim, inquit, non contra naturam, sed contra quā

FLORES AVGVSTINI

nota est natura. Dat exemplū de Veneris stella, quam dicit esse nobilissimam, & pulcherrimam omnium. De qua dicit, quod tempore cuiusdam regis mutavit colorem, magnitudinem & figuram. cap. viij. Ex quo dicto accipiuntur duo documenta, vnum Philosophicum, & aliud theologicum. Documentum Philosophicum est, quod sicut aliqui existimant corpora celestia, quantò altiora, tantò nobiliora, vt dicitur de elementis, quia dicit istā stellam nobilissimam, & tamen super ipsam sunt Iupiter, & Saturnus, & omnes stellæ fixæ. Documentum theologicum est, quod miracula, quæ Deus facit, nunquam sunt contra naturam, sed supra naturam, & secundum naturam occulta. Sed oritur dubium, an hoc exemplū de stella faciat ad propositum suum. Dicitur autem, quod ille effectus fuit occultus nobis, licet fortè cōtra naturā illius stellæ nō fuit. Nona

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 196

Nona veritas est, quod sicut non fuit impossibile Deo instituere quas voluit naturas, ita & mutare quas voluerit. cap. eod. Ex quo dicto accipitur argumentum, Deum posse quodlibet in quodlibet trāsmutare contra illos, qui negant Deum posse conuertere corporale in spirituale, & è conuerso: quia sicut potuit instituere, ita & trāsmutare, sed omnia ista potuit instituere, ergo inuicem trāsmutare: contra illos qui negant Deū posse cōvertere corruptibile in incorruptibile.

Decima veritas est, quod cū dicitur de damnatis: Vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur, aliqui hoc totum attribuūt pœnæ animæ, quia sicut tinea vestimentum, & vermis lignum, ita meror excruciat cor. Ego tamē, ait, Augustinus, utrūq; existimo ad pœnam corporis pertinere. cap. ix. Sed oritur dubium, quomodo vermis poterit esse immorta-

FLORES AVGVSTINI

lis, cum animalia irrationabilia post iudicium non sint futura. Dicitur autē quod vermis potest accipi pro aliqua pœna cordis fortē nobis occulta propter supplicium ignis, vtpotē pro putredine talium corporum affligente odoratum, sicut ignis cutem, aut quod irrationabilia in inferno immortalia ponantur.

Vndecima veritas est, quod idem ignis erit in supplicio hominum, & dæmonum. cap. x. Dicit tamen ibi sententiam fuisse aliquorum, dæmones habere corpora aërea, in quibus ambigūe cruciantur. Si quis tamen hoc neget, inquit, non contendendū: quia licet ignis sit verē corporeus affligere potest, sicut spiritus hominis affligitur corpore proprio. Ex quo accipitur documentum, non esse laboriose contendendum, nisi contra illos, qui negant necessaria ad salutem.

Duodecima veritas est, quod ignis ille

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 197

ille qui affligit spiritus in inferno videtur esse corporalis, sicut oculi diuitis quos eleuauit ad videndum Lazarum, cum esset in tormentis, & sicut eius lingua, gutta, & digitus Lazari, cum aliorum animæ essent separata. Et tunc secundum hanc viam affligerentur corpora hominum igne corporali, & animæ igne spiritali. Dicit tamen, finaliter quod spiritus igne corporali affliguntur, & cruciantur. cap. eod. Sed oritur dubium, cum ignis non possit aliquid facere nisi calefaciendo, & ardendo, & spiritus vtriusque sint expertes, quomodo ab igne possint pati. Dicitur autē, quod alia est operatio ignis qua mouere potest intellectum, & voluntatē in ratione obiecti, & illa non est, de natura sua afflictiva. Sed ad talē operationem infligit Deus tristitiam, quæ est pœna spirituum, & sic ille ignis dicitur causa illius pœnæ ex diuina or-

FLORES AVGVSTINI

dinatione, quæ prævia ignis mutatione obiectiva intelligit talem tristitiam, sicut prævia baptismatis infundit ablutionem.

Decima tertia veritas est, quod septem genera poenarum in legibus scribit esse Tullius, scilicet, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, secundum virtutem. cap. xj.

Quartadecima veritas est, quod impugnatores civitatis Dei, iniustum putant, quod pro peccatis brevi tempore perpetratis aliquis pleatur poena aeterna. Istud tamen nullatenus est iniustum. cap. eod. Istam autem iustitiam tripliciter ipse declarat. Primo, quia in mundana politia, peccata quæ brevissimo tempore perpetrantur, ut adulterium, &c. longissimi temporis poenis puniuntur. Ita & de homicidio, cum quis clementer pro ipso perpetuo in carceribus detinetur. Secundo, quia cum

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 198

cum quis in republica morte muctatur, non solum datur ei pro poena supplicium, quod in hora mortis sustinet, sed separatio perpetua ab hominum societate. Tertio, iudices reipublicæ non dant poenas aeternas, quia vita non est aeterna, si autem posset quis in aeternum durare, non est dubium, quin index posset eum in aeternum punire. Intelligendum est tamen ad istorum declarationem, quod pagani, qui putabant animas hominum esse mortales puniebantur iuste morte, in qua ponebant poenam aeternam privationis vitae. Intelligendum tamen, quod si damnati magis volunt sic esse, quam non esse, ut sunt communia dicta, tunc nulla eis fit iniustitia, si Deus qui eos annihilare posset, servat in eo statu, in quo esse potius amant.

Quintadecima veritas est, quod si purissima sapientia nobis adesset, sentiremus primum hominem factum esse dignum

FLORES AVGVSTINI

dignum æterna pœna, qui hoc in se
peremit bonū, quod esse posset æter-
num: quanto enim homo magis Deo
fruebatur, tãto maiori impietate deli-
quit. Ex quo dicto accipiuntur duo mo-
ralia documenta. Primum, quod quã-
to perfectior est homo in sapientia,
tanto sibi est magis culpæ conscius:
quia dicit: Si puram haberemus sa-
pientiam. Secundum est, quo magis
homo delectari potest, vt de sapienti-
bus, tanto est culpabilior, si ab eo
auertatur.

Sextadecima veritas est, quod in
damnatione plures homines erunt,
quam in saluatione, vt ostendatur,
inquit, omnibus, quod debetur, quia si
omnibus redderetur iustitia iudican-
tis, nemo iustè reprehenderetur. cap.
xj. Vbi dicit: Si omnes damnarentur,
nullibi appareret misericordia, & cle-
mentia, & si nullus dānaretur, nullibi
appareret eius iustitia: vnde dicit non
omnes

DE CIVIT. DEL. LIB. XXI. 199

omnes saluari, nec omnes danari.

Decima septima veritas est, quod
qui aliquid facit, aut ignorãtia, aut in-
iustitia peccat. cap. eod. Dicunt tamen
Iuristæ, quod ignorãtia facti excusat,
quamuis non tamen ignorãtia iuris,
à peccato: quia cum ius sit conditum
secundum regulam rectam natu-
ralis rationis, nullus potest excusari,
quando tendit contra illud, quod ra-
tio naturalis dicat. Illud tamen stare
non potest vniuersaliter, quia vbi est
totalis ignorantia, siue iuris, siue facti,
non potest esse voluntas, quæ non po-
test ferri in ignorantiam, & vbi non
potest esse voluntarium, ibi non po-
test esse peccatum. Quare dico, quod
omnis ignorantia, siue iuris, siue facti,
in certo casu excusat, & in certo gra-
du culpatur. Intelligendum, quod triplex
est gradus ignorantie. Primus est, qui
procedit ex ignorantia vel impoten-
tia, quia licet conetur ad sciendum,
quantum

FLORES AVGVSTINI

quantum potest factum, vel ius, non potest deuenire ad notitiam, & ita dicitur inuincibilis. Et ista circūquamq; materiam excusat à toto, quia nullus ad impossibile obligatur. Secundus gradus procedit ex negligentia, quia noluit diligens insistere, cum posset ad inuestigandam veritatem iuris vel facti: & iste gradus excusat à tanto, sed non à toto, quia aliquid habet de voluntario, in quantum negligentia est voluntaria. Tertius gradus procedit ex certa malitia, quia quamuis nō solū negligat, sed etiam appetit ignorare. Hæc dicitur ignorantia affectata, vt præcedens crassa, & supina, & talis nō excusat à tanto, nec à toto, quia voluntariè ponit obicem. Ideò peccatum aggrauatur propter duplicem voluntatem, & ignorandi, & peccandi.

Decimaoctaua veritas est, quòd tota præsens vita plena est calamitatibus immensis, cap. xij. Istud dictum ipse

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 200
ipse declarat dupliciter. Primò, quia ignorantia & insipientia est non parua cum minime in rebus, imò in nobis ipsis cognoscamus. Secundo, dicit quia quilibet pereligeret mori, quam rursus insipientiam suscipere quæ incipit à fletu. Vnde dicit, quod referunt aliqui de Zoroastre solū, qui quando natus est non fleuit, sed risit. Dicit tamen Augustinus, quòd ille risus monstruosus nihil ei boni prætendit, quia fuit inuentor artium magicarum. Ex quo dicto sumitur documentum, quòd illa signa quæ non conueniunt secundum naturam hominis, sed sunt monstruosa, non sunt bonum prætendentia, vt ridere in natiuitate quādo alij cōmuniter plorāt.

Decimanona veritas est, quòd si nulla esset boni spes in virtute, malle deberemus in eius conflictatione remanere, quam dominationē vitiōrū permittere in nos. ca. xij. Ex quo accipiuntur

FLORES AVGVSTINI

piuntur duo moralia documenta. Primum, quod bonum virtutis est eligendum propter se plusquam alia delectatio, quæ possit haberi: quia melius est, inquit, in virtute se tenere, & delectabilius, quam vitiis succumbere. Secundum est, quia magis virtuosus est, qui perficit opus virtutis, sine spe remunerationis, cæteris paribus, quam qui expectat remunerationem, quia ille diligit virtutem propter se, hic autem propter remunerationem, si tamē iste est virtuosus, qui solum propter remunerationem.

Vigesima veritas est, quod infantia prima hominis ætas, sine vlllo remorse subiacet carni. Et secunda, quæ pueritia nuncupatur, ubi ratio nondum suscepit pugnam cōtra vitia, fere sub omnibus delectationibus vitiosis iacet, quia nondum præcepti capax est, si sacramenta mediatoris acceperit, etiā si in eis annis vitā finiat, translatam
(scilicet

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 201

scilicet à potestate tenebrarum in regnum Christi, non solum pœnis non preparatur æternis, sed ne vlla quidē post mortem purgatoria tormenta patietur. ca. xiii. Sed oritur dubiū, vsque ad quod tempus duret pueritia. Infantia, communiter dicitur durare vsque ad triennium, vel quadriennium. Pueritia verò vsque ad septennium. Malitia tamen, supplet ætatē, ubi est præcepti capax. Secūda dubitatio est de mente captis, & de furiosis ab infantia. Dicitur autem, quod sic per idē medium, quia non capaces, quantumcūque vivant, non sunt: Si autem incipiunt esse tales post vsum rationis, in tali statu moriuntur, in quo fuerunt ratione privati: quia ex tunc non sunt capaces præcepti, nec sunt capaces penitentia.

Vigesimaprima veritas est, quod cum fuerit peruentum ad ætatē præcepti capacem, & subdi potest iam
Cc

FLORES AVGVSTINI
legis imperio, suscipiendum est bellū
contra vitia, & gerendum ne ad dam-
nabilia peccata perducatur. Et siquidem
nondū victoriarū consuetudine sunt
roborata, facilius vincuntur, suauiter
consueuerunt vincere, laboriosa dif-
ficultate superantur. cap. eod. Ex quo
dicto accipiuntur duo moralia docu-
menta. Primum, quod sicut in medici-
nalibus est obseruandum, vt obsteret
principiis ægritudinum, ne cum inua-
luerit infirmitas curari non possit, ita
in moralibus ante omnia est obsta-
dum initiis, ne primitiua ætate malis
moribus imbuetur adolescentes, quia
postea est difficilima cura. Secun-
dum est, quod ex consuetudine vin-
cendi vitia inualescunt, vt hostes, qui
audaciores fiunt victoria frequentata.
Vnde dicit, quod vitia facilius vinci-
untur: quoniam non sunt victoriarum
consuetudine roborata.

Vigesima secunda veritas est, quod
si lex

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 101
si lex iubens adsit, & spiritus adiuuans
desit, per ipsam prohibitionem desi-
derio crescente, & vincente prauari-
cationis reatus accedit. cap. eod. Ex
quo accipitur documentum, quod na-
tura humana est prona ad prohibita.
Vnde dicitur in Prouerbio, quod mo-
re mulieris prona est ei rei quæ prohi-
betur. Istius est signum manifestum,
quod aliqui homines timore pænæ
continentur, sub aliqua lege, si à cer-
uicibus suis excutiant legem, audissi-
mè peccant, vt patet in puerorum di-
sciplina, quæ fit solū propter timorē.

Vigesima tertia veritas est, quod
nonnunquam apertissima vitia, aliis
vincuntur vitiis occultis, quæ putan-
tur esse virtutes, in quibus regnat su-
perbia, & quædam sibi placendi atti-
tudo ruinosa, sed tunc, ait, vitia victa
reputanda sunt, cum Dei amore vin-
cuntur. cap. eod. Huius dicti, duo po-
nuntur exempla. Primum, quando quis

FLORES AVOVSTINI

per ambitionem vitat vindictam, vt
prætendat mansuetudinem. Secundū
est, cū quis propter laudem fugit lu-
xuriam, vt prætendat castitatem.

Vigesimaquarta veritas est, quòd
paucissimi sunt tantę felicitatis, vt ab
inente adoleſcentia, nulla flagitia &
damna committant, plurimi verò, le-
gis præcepto accepto, cū victi fue-
rint, prævalentibus vitiis, ad gratiam
conſurgunt, quę adiuvat, vt fiat ama-
rior poenitentia, & vehementius pu-
gnando ſint victores. c. eo. Ex quo ac-
cipitur documentū, quòd expedit ali-
quibus cadere, vt fortiores reſurgant,
quemadmodum ſemel in agone ſupe-
rati fortius conentur exercitio itera-
to. Ideo dicit, quòd fortius dimicat
poſt caſum. Sed oritur dubium, quis
plus teneatur Deo ſecundum gratia-
rum actionem, aut innocens præſer-
uatus, aut ille peccator reconciliatus.
Dicitur autem, quòd cæteris paribus
præſerua

DE CIVIT. DELLIB. XXI. 203
præſeruatus plus tenetur, quia dicit
hic, quòd eſt felicitior, & maius bonū
accepit. Secundum dubium, de para-
bola Saluatoris ad Simonem lepro-
ſum, quia æſtimauit, quòd plus dilige-
ret, qui maiorem remiſſionem acce-
pit, obſtat, cui Dominus dixit: Rectè
reſpondiſti. Dicitur autem, quòd ſicut
alius eſt timor filialis, alius eſt timor
ſeruilis, ita poteſt dici de gratitudini-
bus, vt ille magis teneatur ad gratitu-
dinem filialem, & iſte ad ſeruilem, de
qua loquitur Chriſtus, quia vtrique
tam Marię Magdalene, quam Simoni
reſiſit. Et quantum ad remiſſionem,
plus fecit Dei gratia Marię Magdale-
ne, cui plus dimiſit, non tamen quan-
tum ad ſimplicem donationem.

Vigesimaquinta veritas est, purga-
torias poenas poſt iudicium fore nul-
las, non exiſtimandum eſt, quādo ignis
æternus pro diuerſitate meritorum,
alios grauius, alios leuius exercuet.

FLORES AVGVSTINI

cap.co. Sed oritur dubium, quomodo erunt poenae purgatoriae, cum sancti, qui iam resurrexerint, corpora habeant impassibilia. Dicitur autē, quod sicut nunc animae, cum de natura sua sint impassibiles, ab igne excruciantur, in quantum est instrumentum divinae iustitiae, ita & tunc de corporibus eorum poterit esse. Dubitatur item, quomodo ille ignis qui est aequaliter approximatus, excruciet inaequaliter. Dicitur, quod tota inaequalitas est in voluntate divina, illam tristitiam infligente.

Vigesima sexta veritas est, quod magis misericors fuit Origenes, quā oportuit, qui diabolum, & angelos eius, post graviora, & diuturniora supplicia, eruendos, & sanctis angelis sociandos tradidit. Illum autē, quia istud & nonnulla alia, & maximē propter alternantes sine cessatione beatitudines, & miseriae, statutis tēporum interuallis

DE CIVIT. DEL. LIB. XXI. 204

teruallis, ab istis ad illa reditus interminabilis, non immeritō, inquit, Augustinus reprobavit Ecclesia. cap. xv. Ex quibus accipitur argumentū, quod philosophia Platonis decepit Origenem maximē, circa rerum circulationem perpetuam, ut hīc patet, & tunc sequitur documentum, quod cum philosophia Platonis fuerit multū consona fidei nostrae sic obtenebrauerit, valdē intuendum est, ne philosophia Aristotelis multos deceperit, & decipiat, deiciens à recta fide, quod satis apparet.

Vigesima septima veritas est, quod nemo sana fide dixit, nec dicturus est, angelos & sanctos oraturos pro reprobis Deum in iudicio, quia & Ecclesia quae sanctitate perfecta est, pro reprobis non orat. cap. xxij. Vnde accipitur documentum, quod nullus debet orare pro eo, quem constat esse damnatum, quia tamen certi non se-

FLORES AVGVSTINI

mus, ideo non oportet cessare ab oratione pro aliquo in fide defuncto, pro infideli vero, nequaquam. Vnde Gregorius dicitur fuisse percussus, quia pro Traiano oravit. Sed oritur dubium, an orans pro damnato sciens peccet mortaliter. Dicitur autem, quod sic de damnatione constanti, quando constat, quia sacrilegium videtur, quod res sacrae applicentur ad illa, quae sunt praeter rerum sacrarum constitutionem.

Vigesima octava veritas est, quod de quibusdam non veraciter diceretur, quod eis non remitteretur, nec in hoc seculo, nec in futuro, si non essent aliqui, quibus cum non remitteretur hic, non remitteretur post in futuro. ca. eod. Intelligendum tamen, quod intentio Augustini, hic est, ostendere poenam purgatoriam, quia alibi non fit extra mundum remissio peccatorum per illud verbum Christi. Qui peccaverit in spiritum sanctum non remittetur

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 205
tetur ei in hoc seculo, nec in futuro.

Vigesima nona veritas est, quod sane potest intelligi, quod Deus in ira sua non continebit misericordias suas, & quantum ad damnatos, quia quae digni sunt, atrocitate poenarum, non cruciabuntur, non ut ea terminetur, sed ut minores sint, quam meruerunt. ca. eod. Ex quo accipitur theologicum documentum, quod Deus, ut est superabundans in remunerando ultra condignum: ita est desistens a puniendo citra condignum, ut hic textus de damnatis dicit, qui maxime meriti sunt poenam.

Trigesima veritas est, quod duobus modis subvertuntur peccatores, aut sicut Sodomitae, ut pro peccatis suis puniantur: aut sicut Ninivitae, ut ipsa hominum peccata penitendo destruantur. cap. eodem. Intelligendum tamen, quod ipse inducit hanc distinctionem ad salvandam veritatem Prophetiae Iona, quia adhuc x l. dies

FLORES AVGVSTINI

& Ninive subvertetur, dixit. Ex quo accipitur documētū, quòd illud quod proferre intelligebatur ad literam, ipsius prophetiæ spiritus sanctus intendebat secundum mysticum sensum.

Trigesima prima veritas est, quòd schismatici & hæretici possunt accipere Eucharistia sacramentum, sed non sibi vtile, imò noxium, quòd iudicentur gravius, & liberentur tardius. c. xxiii. Ex quo accipitur documētum, quod mala opera eis nocerent dupliciter ad intentionem, punitionē, & ad seriotem cōversionem. Contra, dupliciter bona opera proficiunt, & ad remissionē pœnæ, & ad celerio rem gratiam.

Trigesima secūda veritas est, quòd peior est desertor fidei, & oppugnatō, quam ille qui nunquam deseruit, quod nunquam tenuit. ca. eo. Et istud ipse inducit ad affirmandū quod hæretici sunt peiores, quā simpliciter infideles.

Trigesima tertia veritas est, quòd

si quis

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 206

si quis fidelis diligit uxorem suam secundum seculum, istud est carnaliter, & morbo concupiscentiæ, inquit, Apostolus, sicut & ceteræ gentes, quæ Deum ignorant. Et hoc, inquit, Augustinus concedit Paulus secundum veniam, imò per Paulum ipse Christus. Ex quo accipiuntur duo theologica argumenta. Primum, quòd dicentes, qui cōiungitur uxori suæ peccat mortaliter, si id facit, ut luxuriam expellat, aduersatur, Augustino hîc, qui dicit hoc Apostolum concessisse in morbo concupiscentiæ, sicut & gentes, quæ Deum ignorant: alioquin eadem ratione, omnis homo bibens, aut comedens sola delectatione mortaliter peccaret. Secundum documētum, quòd licet in talibus actibus non sit peccatū mortale, semper tamen est veniale: quia dicit, quod istud cōcedit Apostolus secundum indulgentiam. Intelligendum tamen, quòd secundum intentionem

FLORES AVGVSTINI

tionem Augustini quadrupliciter cōtingit fidelem convenire cum vxore. Aut propter officium ad procreandū tantummodo prolem, & sic est actus meritorius, quia regulatus recta ratione: & ad debitum finem ordinatus est. Aut conuenit ad reddendum debitum, & sic est meritorius, quia homo tenetur ad hoc secundum iustitiam: aded, vt si nō redderet peccaret, cum hoc præcipiat Apostolus: Vxori, inquit, vir debitum reddat, & similiter vxor viro. Omnia autem præcepta Apostolica sunt meritoria. Aut conuenit in remedium ad euitandam fornicationē, sicut dicit Apostolus: Vnusquisq; suam habeat vxorem propter fornicationem. Et iterum reuertimur in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Et isto modo videtur pertinere ad imperfectionem, quamuis hic peccatum non videam, sicut nec in illo qui fugit

persecu

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 207

persecutionem, quia timer aduersionem, quamuis sit imperfectus, imò parum est, vt non sit meritorium, cū sit fuga, tali homini consilium. Aut conueniunt propter solam delectationē, & hic cōmittitur peccatum veniale, quia omittitur circumstantia debita, scilicet debiti finis. Sic nō video peccatum mortale in actu coniugali, nisi sicut intemperantia potest esse in cibo vel in potu. Alia autem corporis, quæ pertinet ad corporis nocumentum, vel est alias prohibita, sicut est in diebus sacris. Cū arguitur in opusculo, quia furantur actum rationis, iste actus multò magis furatur ipsum, imò obruitur, &c.

Trigesima quarta veritas est, quòd cum dicit Apostolus: Si cuius opus ardeat, parietur detrimentum: Profecto, ait Augustinus, non igitur ille æterius, quia non damnatur, sed probatur electus, cap. xxv. Hoc autem intendit de igne

FLORES AVGVSTINI

de igne purgatorio.

Trigesima quinta veritas est, quod qui pro vno scelere omnia distribueret membris Christi indigentibus, nisi desisteret à talibus non ei prodesset, quia igitur, ait, dignas pro peccatis suis elemosynas facit, prius quam eas facere, recipiat à seipso. capit. xxvij. Ex quo potest trahi illud vulgatissimum dictum: Ordinata charitas incipit à se ipso, nec in actu charitatis, hinc talem ordinem ponit. Sed oritur dubium, quia dici solet, quod elemosynæ etiā pro sunt peccatoribus. Dicitur autē, quod pro sunt ad temporalia, & ad impetrandam contritionem, non tamen directē ad remissionem peccati, sicut hinc habetur, sicut nec ad eternam beatitudinem.

Trigesima sexta veritas est, quod Deus, non cui detur, sed quo animo detur respicit. Vnde docemur, quod circumstantia finis, quæ intelligitur per hoc

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 108

hoc, quod dicit quo animo, id est, qua intentione: est principalissima in actu meritorio, quod Deus præcipue respicit, ut hinc habetur.

Trigesima septima veritas est, baptismum nihil prodesse, nisi iustificetur. ca. eo. Ex quo accipitur documentum, quod non omnis qui recipit baptismum, recipit rem, vel effectum sacramenti, quæ est iustificatio animæ. Intelligendum tamen, quod quadrupliciter variantur aliqui accedentes ad sacramentum baptismi. Nam aliqui sunt, qui recipiunt sacramentum, & rem sacramenti, sicut Eunuchus, quem baptizavit Philippus, quia non ponens obicem, recepit characterem baptismalem, & gratiam spiritus sancti, ut habetur in Actibus. Secundò alij recipiunt sacramentum, & non rem sacramenti, sicut illi qui accedunt ficti, quemadmodum creditur de Anania, & eius vxore ibidem, quia tentabant spiritum

FLORES AVGVSTINI

spiritum sanctum, & ideo licet carac-
terem acciperent, tamen gratiā non
habebant. Tertiū aliqui suscipiunt rem
sacramenti, & non sacramentum, vt
qui baptizari affectant, nec possunt.
Baptismus enim fluminis baptismo
fluminis non est alligatus: vnde disci-
puli quidam, loquente Petro, prius ac-
ceperunt spiritum sanctum, quā es-
sent baptizati, vt habetur in Actibus.
Quartū aliqui recipiunt sacramentū,
nec rem sacramenti, sicut illi, qui co-
guntur, aut qui non intendunt, cum
intentio requiratur in adultis corpo-
ribus, siue in omni sacramento secun-
dum Clementē de regulis theologiæ.

Trigesima octaua veritas est, quod
parum est eleemosynas quantascunq;
facere, & in cōsuetudine scelerū per-
manere. ca. eod. Et istam veritatē in-
ducit contra illos, qui dicebant, quod
omnes facientes opera misericordiæ
seruabuntur quantūcūque habeant
alia

DE CIVIT. DEL. LIB. XXI. 209
alia peccata propter verba Christi,
qui in die iudicii sola hæc opera com-
mendat, & carentiam eorū reprobatur.

Trigesimanona veritas est, quod
per orationem Dominicam, quando
dicimus: Dimitte nobis debita no-
stra, non debemus æstimare nobis di-
mitti nisi parua peccata, sine quibus
esse non possumus. cap. eo. Ex quo ac-
cipitur vtile documentum, quod in
oratione Dominica dimittuntur pec-
cata venialia. Intelligendum tamen
gratia istius dicti, quod quatuor sunt
actus, præter istum, in quibus dicun-
tur peccata venialia deleri, quantum
ad culpam: generalis cōfessio, Episco-
palis benedictio, sumptio dignissimæ
Eucharistiæ, extrema vñctio. Eandem
rationem possumus assignare in cæte-
ris sacramentis.

Quadragesima veritas est, quod
sunt quedam peccata, quæ regni Dei
ingressum, ita impediunt, vt nisi auxi-

FLORES AVGVSTINI

lio sanctorū eō proueniat. De quibus dicit Christus in Evangelio: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: difficultissimum inuenire & periculosum diffinire est quid hoc sit. Vnde dicit Augustinus ibidem, quod nō potuit ad hoc peruenire. cap. x. Ex quo dicto accipitur documentum, aliqua esse peccata ad quorum indulgentiam nullus potest peruenire nisi precibus sanctorum adiueretur, quia hic Augustinus talia peccata supponit, sed quæ sint nescit.

Quadragesima prima veritas est, quod si venialis culpa perseveret ignoratur modus, & ideo videtur studiū esse in meliora proficiendi per orationes, & faciendo amicos de māmone iniquo, cura non spernatur. cap. eod. Ex quo accipitur documentū, quod peccata venialia, circa bonum esse non possunt, cum modus ignoretur eorum, ut hic habetur.

Quadrag

DE CIVIT. DEI. LIB. XXI. 210

Quadragesima secunda veritas est, quod elegantissimè videtur respōdisse ille, qui dicit bene potius esse vivendum, ut inter eos quisque reperiatur, qui pro aliis liberandis sunt intercessuri. capit. eo. Hoc responsum inducit Augustinus, à quodam respondente dictis Origenis, qui dicebat, quod intercessione sanctorum reprobi erant finaliter liberandi, & quia per ea aliqui retardabantur à bonitate. Idcirco iste sic respondit, ut animaret ad bonum, etiam si verum esset dictum Origenis, quod tamen non est verum.

Dd 2

FIORES AUGUSTINI
IN VIGESIMOSECVN-
do Libro agit Augustinus de
fine ciuitatis Dei, scilicet de vita
aeterna, &c.

IN vigesimosecundo libro
prima veritas est, quod
magnitudo mali declarat
nobilitatem boni, sicut
declarat in duplici exemplo. Primum
in oculo caeco, quia cecitas oculi ex
vitiositate sua iudicat oculi nobilita-
tem, quod scilicet est luminis capax.
Secundum, in angelo malo, quia an-
gelicam naturam optimam fuisse in-
stitutam docet vitium, in quo miseria
est. cap. j.

Secunda veritas est, quod Deus
non solum praesentia, & praeterita, sed
& futura nouit, quia omnia, inquit,
ante tempora disposuit, & sicut, ait, si
Deus voluerit, non quod Deus mutet
voluntatem, sed, quia quod aeternaliter
praesciuit

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 211
praesciuit erit. cap. ij. Ex quo accipiun-
tur duo theologica documenta. Pri-
mum, quod Deus ab aeterno produxit
omnia creata in esse, secundum quid,
sicut ponit Doctor subtilis, quia hic
dicit Augustinus, quod Deus omnia
futura fecit, quia ante tempora dispo-
suit. Secundum, Deum non posse ali-
quid ordinare de nouo, quod ab aeterno
non ordinauerit, quia Deus, ut di-
cit, non potest mutare voluntatem,
nisi secundum quod ab aeterno dispo-
suit. Huius ratio est clara, quia si quid
aliter disponderet, iam illam futuram
dispositionem non praesciuit.

Tertia veritas est, quod sicut Deus
animam, quae magis distat à corpore,
quam caelum à terra vniuit corpori,
ita poterit corpus ad caelum attolle-
re, sicut animam inclinauit ad corpus.
Et ibidem dicit, quod mirabilis vide-
bitur esse incorporalibus corporalia
contexere, quam corporalia corpo-

FLORES AVGVSTINI

ralibus copulare. cap. iij. Et istud inducit ad ostendendum quomodo corpora nostra poterunt esse perpetuo in celo.

Quarta veritas est, quod tria incredibilia homini ponuntur secundū fidem Christianam. Primum est, quod Christus resurrexit. Secundum, quod mundus rem tam incredibilem crediderit. Tertiū, quod homines tam imperiti, ut fuerunt secundum seculum Apostoli, rem tam incredibilem tam efficaciter credere facere potuerunt. cap. iij. Intelligendum tamen, quod hic Augustini intentio est ex duobus sequentibus incredibilibus, quæ tamē certa prospicimus hoc ostendere. Primum incredibile esse credendum, quia ista nō minus credibilia, & ideo procedit à minori. Vnde dicit ibidē, quod quanto testes fuerunt contemptibiliores, tanto doctrina eorum melius se ipsam per mirabilius persuasit. Sed attenden

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 212
attendendum, quod ad confirmandū magnitudinem istius miraculi, quod restam incredibilis credita sit, Tullius inducit admirantē de hoc, quod temporibus tam vltimis, quibus gens erat magis erudita, non potuit Romulus pro Deo accipi, nec est, secundum ipsum, tam mirabile de aliis diis, qui tempore antiquo, quo populus erat indoctus, fuerunt pro diis acceptati. Et tamen constar, quod tēpore Christi, populus magis fuit eruditus, quam Romuli ex ratione posteritatis, quam Tullius assignat. cap. 5.

Quinta veritas est, quod mors plus ceteris poenis formidatur. c. vj. Ex quo accipitur illud vulgarissimum documentum, & philosophicū, quod mors est vltimum terribilium, quia in hoc supplicio amittitur omne esse, in aliis autem bene esse.

Sexta veritas est, quod secundum Ciceronem, nullum bellum à ciuitate

FLORES AVGVSTINI

optimè instituta suscipi debet, nisi pro fide, aut salute. cap. vj. Et ista duo, ipse declarat ibidem. Primò quantum ad salutem dicit, quòd salus ciuitatis est, vt æterna permaneat, quãuis pro eius salute moriantur laudabiliter ciues. Secundo, quantum ad fidem, vt datam fidem non frangat. Huius dat exemplum de Saguntinis, qui maluerunt se ipsos cum ciuitate sua cõbурere propter fidem Romanis seruandam, quã se tradere in manus Annibalis Romanorum hostis. Ex his dictis accipitur præclarũ ciuile documentũ, quod ciues optimæ ciuitatis non debent se morti in bello exponere, nisi pro defensione ciuitatis, & pro seruanda fidelitate dominis suis. Tunc istud licet laudabiliter facere.

Septima veritas est, quòd cũ quæritur ab infidelibus, cur non fiunt modo miracula talia, vt iam facta prædicamus, possumus eis respondere, quod tunc

DE CIVIT. DEL. LIB. XXII. 213

tunc illud necesse fuit antequam crederet mundus, non postquam creditur. cap. viij.

Octaua veritas est, quòd cancer, vt dicunt medici, est morbus incurabilis, & vt dicit Augustinus, Hippocrates ait, omnem curam ibi omittendã. cap. ix. Et vulgo dicitur, Noli me tangere.

Nona veritas est, quòd baptisimus habuit efficaciam tempore Augustini infirmitates corporales plerumq; tollendi, vt ibi ostendit multis exemplis, & miraculis tempore suo factis. ca. eo.

Decima veritas est, quòd elementa sic ordinata sunt, vt sit terra prima, aqua secunda, aër tertius, & celum quartum, & super omnia anima natura. Et dicit quòd Aristoteles, quintũ corpus posuit esse: Plato vero nullum. cap. xj. Sed oritur dubium, quare Augustinus non facit mentionem de elemento ignis. Dicitur autem, quòd ipse fuit istius opinionis cũ Platone, quòd

FLORES AVGVSTINI

cælum, & omnia corpora cælestia essent de natura ignis, nec esse nisi aëre infra orbem lunæ vsq; ad nos. Secundum dubium est, an Aristoteles ponens spheram ignis inter cælum & aërem potuerit demonstratione hoc ostendere, cum sensum non percipiatur. Dicitur autem, quod ad hoc sunt aliquæ coniecturæ, non tamen apparent rationes demonstratiuæ. Ponere verò cælum esse igne, nisi vocet illud igne, quod Aristoteles, quintam essentiam non est rationabile.

Vndecima veritas est, quod miracula falsorum deorum, quæ pagani referunt, faciunt pro fide nostra declaranda: sicut Varro refert, inquit Augustinus de Vestali virgine, quæ cum periclitaretur falsa suspitione de stupro, cribrum impleuisse aqua Tiberis, & ad suos iudices, nulla eius parte st illate apportasse refert. Ibi dicit Augustinus, q; sicut Angelus bonus, vel

dæmon

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 214

dæmon potuit illud pondus suspendere, vt videretur aqua mutasse naturam, ita Deus omnipotens, qui omnia creauit, terreno corpori, pondus graue auferre poterit, vt in eodem elemento habiet viuificatum corpus, vt voluerit viuificatus spiritus. cap. eod. Ex quo accipitur argumentum, quod grauitas est forma accidentalis, quia dicit, quod Deus potest eam à corpore segregare, & tunc lapis non moueretur naturaliter deorsum, sed staret.

Duodecima veritas est, quod dubium est, vtrum fetus qui moriuntur in vtero resurgant in iudicio: vnde dicit sic, ipsos resurrecturos sicut affirmare volo, ita negare non audeo. ca. xij. Tamen attendendum est, quod ista contentio tempore Augustini, licet fuerit suspensa, tamen nunc est communiter determinata quod sic, quia fetus ex quo fuit animatus, fuit verè homo, & oportet omnes manifestari post

FLORES AVGVSTINI

post suam resurrectionem ante tribunal Christi, ut ait Apostolus.

Decimatercia veritas est, quod infantes quando nascuntur, licet nondum habeant quantitatem debitam in corpore, habent tamen eam in seminali ratione. Ideo dicit, quod illi resurgent in tali quantitate, quantam habent in potentia tali. ca. xij. Ex quo accipitur documentum, quod quilibet resurget in tanta quantitate, quantam habuit in potentia, dum fuit natus secundum compl. xionem corporis sui. Vnde si aliquod fuit impedimentum augmenti, resurget maior, sicut forte in pauperibus, qui defectu alimentum efficiuntur minores. Hinc sequitur aliud documentum quod nullus resurget minor quam fuerit, quia resurget in quantitate, quam habuit in potentia, & ultra ipsam non potest transire, tamen maiores, quam unquam fuerint multi resurgent, secundum premissa.

Decima

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 215

Decimaquarta veritas est, quod in resurrectione restat, ut suam recipiat quisque mensuram, quam habuit in iuventute, si mortuus est senex, vel fuerit habiturus si ante mortuus est. c. xv. Et ibi exponit Augustinus, illud Apostoli: in mensuram ætatis plenitudinis Christi, idque dupliciter: primo quod nec ultra, nec infra iuvenilem formam resurgent corpora mortuorum, nisi in ea usque ad quam Christum cognoscimus peruenisse, circa xxx. quippe, inquit, annos posuerunt dicti seculi: iuventutem quæ ex tunc patitur detrimentum, alio modo ut intelligatur quod corpus Christi mysticum tunc perficietur.

Decimaquinta veritas est, quod licet aliqui dixerint omnes resurrecturos in sexu masculino, propter hoc quod dicit Apostolus: In virum perfectum omnes occurrent, &c. tamen melius est credere, quod in utroque sexu

FLORES AVGVSTINI

sexu fiat resurrectio. cap. xvij. Quod ad Apostoli dictum appellatione viri, vir & mulier comprehenduntur.

Sextadecima veritas est, quod sicut de limo vas si fit, quod rursus in eundem limū reductum totū de toto iterum fieret, non esset necesse, ut eadem pars limi, quæ in ansa fuerat, ad ansam rediret, sic & capilli toties tonsi, & ungues secti ad sua loca deferre non redibunt, non tamē resurgenti peribunt, quia in eandem carnem, quemcūque locum teneant, servata parum cōgruentia mutabili materia vertentur. capit. xix. Ex quo loco accipiūtur quatuor mirabilia. Primum, quod in resurrectione non redibunt eadem partes materie ad eandem partes corporis, quia similitudo, quæ adducitur, hoc explicite affirmat. Et tunc per consequens partes non erunt eodem numero, propter aliam, & aliam materiam, quæ fuerūt in hac
vita

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 216

vita. Secundum mirabile est, quod nō solum materia corporis, quam habuit in morte, sed & illa quæ fuit in homine omni oblata superfluitate redibit. Tertium mirabile est, quod homines erunt incomparabiliter maiores, quā nunc sint, quia maxima pars cōsumitur materie in talibus superfluitatibus, cum & in humano corpore continua sit consumptio. Quartum mirabile est, quod homines quātō plus vixerunt, erunt maiores, quia ex diuturno nutrimento, sunt & plus consumpti, &c. intelligendum tamen, quod ibi non loquitur Augustinus determinando, sed sub cōditione, si talia omnia redirent, quia immoderata videtur esse magnitudo.

Decima septima veritas est, quod nihil peribit humano corpori in resurrectione, quod naturaliter inerat, sed quod de forma, inquit, fuerat natum, ut ostendatur p̄nalis conditio mortal

FLORES AVGVSTINI

mortalium. ca. xxj. Vnde accipitur documentum, quod omnis superfluitas monstruosa auferetur, vt gibbus, & senarius digitus. Et si ratio de pœna mortalium, quam hic ponit, est bona, cõcludit etiam in damnatis, quia omnes erunt immortales.

Decimaoctaua veritas est, q̃ pulchritudo corporis est partiũ cõgruentia cũ quadã sũauitate. In resurrectione autẽ nulla erit deformitas, quã facit partium incongruentia, vbi & minus est, quam decet, vnde creator nouitate supplebit. Et quod plus est, quã decet, materia seruata integritate detrahetur. ca. eod. Si verò dicatur, quomodo potest seruari materie integritas cum detractiõne. Respondetur, hũc accipi integritatem pro sufficientia.

Decimanona veritas, quod claritas in corpore Christi, cũ resurrectione ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quã defuisse credenda est. cap.

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 217
est. cap. eod. Sed oritur dubium quomodo potest abscondi. Dicitur autem, quod impediabatur illa lux mouere oculos in ratione obiecta. Secundum dubium est, quia tunc discipuli videbant aliquem colorem, qui erat impossibilis cum luce, & sic non videbāt Christum, cum videbant colorem qui non erat in Christo, & sic erant sensibiles delusi. Dicitur autem, quod sicut in noctilucis in die apparet color communis, & de nocte apparet lux, cum tamen non credatur nocte color discedere, ita credunt in Christi corpore simul fuisse lucem, & illum colorem: & occultauit lucem ostẽdendo illum colorem, sicut per diem de noctiluca, atramen sicut ista impossibilia, difficile est soluere, ita est facile credere.

Vigesima veritas est, quod Sodomitæ nõ fuerunt excitate percossi ab angelis Loth, vt nihil viderent, sed vt ostium videre non possent. cap. eod.

FLORES AVGVSTINI

Er ibi dicit, quod Locosia Græcè dicitur, quando quis non videt aliquid præsens, quamvis alia cernat, & isto modo dicit fuisse occultatam lucem corporis Christi discipulis.

Vigesima prima veritas est, quòd decebit in illo seculo nouo, vt indicia gloriosorum vulnerũ, in illa immortalis carne cernantur, vbi membra, vt præscideretur percussa vel secta sunt, ibi aut, sint repellenda vicia, non tamẽ virtutis indicia. ca. ij. Ex quo dicto accipiuntur duo fidelia documenta. Primum, quòd sicut Christus resurrexit cum vulneribus suis, ita in iudicio, & post iudicium in perpetuo manebis, quia talia vulnera sunt eius virtutis indicia, quæ dicit Augustinus sunt remansura in signum gloriosi triumphi. Si dicatur, vtrum vulnera mäsura sint aperta sicut in eius resurrectione, non video necessitatem illius clausuræ, magis post eius ascensionem, quam post

DE CIVIT. DEL. LIB. XXII. 218

post resurrectionẽ, nisi fortè propter corporis integritatem. Secundum documentum est, quòd B. Franciscus. cū suis stigmatibus, & vulneribus resurgeret, quia illa non fuerunt indicia eadem ratione qua supra, & per istum modũ permanebit perpetuò sic crucifixus, vt fuit in monte secundum fidem sanctæ matris Ecclesiæ.

Vigesima secunda veritas est, quòd omnipotentia creatoris poterit reuocare omnia, quæ de corpore humano, vel bestię, vel ignis, aut aliquod elementum consumpsit, quia talia Deum latere non possunt. cap. xx. Vnde accipitur documentum, quòd eadem materia numero reducetur ad corpus resurgentis, vbicunq; fuerit transmutata, cum per naturam adnihilari non possit. Sed oritur dubium, an omnia quæ consumpta sunt per calorem naturalem reditura sint. Dicitur cõmutari quod non, quia immoderata se-

FLORES AVGVSTINI

cundum præmissa, esset corporū magnitudo, sed illæ partes, quæ fuerunt priores, quia illæ dicuntur fuisse puriores, redibunt, donec suppleatur debita quantitas. Secundum dubium est, quia cum magna pars materie sit consumpta in morte, & noua ferè induta, tunc idem corpus numero, quod totaliter moritur non resurget. Dicitur, quod sufficit, quod sit idem numero principaliter, licet non totaliter. Et fortè conuenientius videretur, quod illæ partes, quæ sunt posteriores resurgerent, quia magis sunt fini propinquæ, quod factum fuit in Christo, quod est fortius argumentum omnibus alijs.

Vigesima tertia veritas est, quod ab illa radice, in qua omnis filius Adæ nascitur, magna prouenit ignorantia veritatis, quæ in infantibus manifesta est, & magna abundantia vanæ cupiditatis, quæ in pueris apparet, ut si dimittantur

DE CIVIT. DEL. LIB. XXII. 219

mittantur vivere ut velint in omnia flagitia incident. cap. xxij. Ex quo dicto accipiuntur duo theologica documenta. Primum est, quod quando infantes non sunt ignorantes, sed sapientes, signum est, quod in vtero fuerunt sanctificati, & non cum illa radice nati, ut Iohannes Baptista. Secundū argumētū est, quod pueri qui illa ætate operantur secundū virtutē vidētur sanctificati, quia non habent effectū illius radice, de qua hic loquitur Augustinus sicut Iosias, cum esset octo annorum, Deum suorum patrum toto corde quæsiuit, non nisi diuinitus doctus. Sed ex istis argumentis aliqui deducunt, quod B. Nicolaus fuit sanctificatus in vtero, quia in infantia virtutis opera exercebat, & multum apparens est ista deductio. Idem autem legitur de B. Elizabeth. Et similia narrantur de B. Ludouico Tolosano Episcopo, qui in pueritia floruerit virtutibus.

FLORES AVGVSTINI

tibus multis.

Vigesimaquarta veritas est, quod nullus fidat suæ innocētiæ, vt non affligatur, quia nihil, inquit, innocentius paruulis baptizatis, & tamen ipsi multipliciter vexantur. cap. xxi. Vnde patet, quod baptismus non debet poenam, sed tantum culpam peccati originalis, scilicet in hac vita.

Vigesimaquinta veritas est, quod quamuis per sanctorum orationes fiant multa libertatis solatia, non tamen ipsa beneficia semper tribuuntur petentibus, ne propter hoc religio quærat, quæ propter aliam vitam querenda est, & ad hoc meliores adiuuat gratia, vt quantò fidelius, tanto fortius tolerant. Ad quam rem philosophia prodest, inquit, Augustinus, vt dicunt sapientes huius seculi. capitulo eodem.

Vigesima sexta veritas est, quod in medicinalibus medicamēta sunt tormenta

DE CIVIT. DEI. LI. XXII. 220
menta, vt homines à poenarum exitio eruantur auxilio. cap. eod. Vnde accipit illud Catonis.

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

In quo intendit, in mortalibus vitia curari per poenas, eo quod in ipsis poenæ sunt, sicut medicinae secundum Aristotelis documenta.

Vigesima septima veritas est, quod in originali malo duo sunt, peccatū, &que supplicium: in originali bono alia duo, propagatio & conformatio. cap. xxiij.

Vigesima octava veritas est, quod si non generassent homines, si tamen Deus vellet, terras impleret creando. Vnde sine commixtione, ait, maris & feminæ concumbentes non possunt generare, nisi illo creante. Ipse verò operatione, qua nunc operatur, facit, inquit Augustinus, vt heruos suos explicet semina, & quibusdam latenti-

FLORES AVGVSTINI

bus in uolacris in formas visibiles decoris euoluat. cap. eod.

Vigesima nona veritas est, quòd in signis sensibilibus præcipuum locū verba tenent. ibidem.

Trigesima veritas est, quod non, vt animalia rationis expertia prona videmus esse in terram, ita creatus est homo, sed erecta in cælum forma, quod admonet ipsum, quæ sursum sunt sapere. Mira porro, ait, mobilitas, quæ linguæ, ac manibus attributa est, ad loquendum & ad scribendum, & ad multa opera artium plurimarum conveniunt animæ, vt corpus illi seruiret. capitulo eodem. Ex quo dicto accipiuntur duo documenta. Primum, quod corpus non est factum, nisi ad seruendum animæ, & ideo torpe est, quando anima seruit corpori in homine. Secundum est, quòd quanto corpus est melius, tanto anima cui coniungitur ad seruendum est melior

DE CIVIT. DEL. LIB. XXII. LII

meliori: & è conuerso sicut hîc supponit, quòd excellentia vnius est excellentia alterius. Per hanc rationem ostenditur, quod hominis corpus est melius quam bruti. Sed oritur dubiū, quia per eandem rationem probaretur de quolibet organo cuiuslibet potentie sensitivæ, cum tamen oculus aquilæ sit efficacior ad videndum. Dicitur autem, quod oculus hominis est nobilior quam ille, quia est intentior in gradibus individualibus, & iste natura specifica, aut forte potentia sunt eiusdem speciei.

Trigesima prima veritas est, quòd si interiora membra, quæ nullum nūc ostentant decus possent intueri, ita delectaret pulchritudo rationis, vt omni formæ apparenti, quæ oculis placet, ipsius mentis, quæ oculis vitur, præferretur arbitrio. cap. eodem. Ex quo accipitur argumentum, quod sanctorum corpora, in patria erunt

FLORES AVGVSTINI

nuda, quia inferius & exterius magis munda, & decora vlla re alia visibili, vt hñc habetur, quia amictus non queritur nisi ad decorem. Intelligendum tamen, quòd ibi dicit, quòd in corpore quædam sunt posita ad decorem, & ad vsum, sicut māmilla in pectore hominis, & barba in facie.

Trigesima secūda veritas est, quòd illa animalia plus admirationis habent, quæ nimium habent molis, sicut magis stupemus, ait, ob opera formicarum & apicularum quam ob corpora immensa Belluarum. capitulo eodem.

Trigesima tertia veritas est, quòd si quis vult inuenire, quòd omnipotens omnia non potest, dicitur, quòd non potest mentiri. cap. xxv.

Trigesima quarta veritas est, quòd bona istius mundi sunt damnatorum solatia non præmia beatorum. capitulo eodem.

Triges

DE CIVIT. DELL. LIB. XXII. 222

Trigesima quinta veritas est, quòd secundum Platonem Deus potest illa quæ sunt impossibilia. cap. xxvj. Intelligendum tamen, quòd duo sunt genera impossibilium. Quædam enim sunt impossibilia simpliciter, vt illa quæ non possunt fieri per vllam potentiam, vt potè, quòd faceret aliquid essentialè sibi, alia sunt impossibilia secundum quid, quia non possunt fieri à natura cuius potentia est limitata & arctata, sicut est resurrectio mortuorum, & de his loquebatur Plato.

Trigesima sexta veritas est, quòd Plato & Porphirius quædam dixerūt, quæ si interius communicassent, ad Christianam veritatem fortè peruenissent. Plato, ait Augustinus, dixit, sine corporibus animas in æternum esse non posse. Porphirius verò dixit, anima purgatissima cum ad patrem redierit, ad mala huius mundi nunquā illam

FLORES AVGVSTINI

illam reditionem esse. Et ista duo, si iungantur, ait, Augustinus, est illud quod Christiana fides promittit, scilicet reuersionem animæ ad corpus, & animæ ad istas calamitates, sed cum patre futuras, cap. xxvij. Et hic accipitur argumentum, quod resurrectio mortuorum est comprehensibilis ratione naturali, unde ratio Platonis videtur esse demonstratiua, supposita animæ immortalitate, quam communiter concesserunt Philosophi, quia nulla natura potest perpetuò privari suo fine: tunc enim essent frustra, cum Deus & natura nihil faciant frustra. Finis autem naturalis animæ est compositum, ad quod constitutum est facta: sicut enim materia propter formam, ita materia & forma propter compositum. Ideo cū anima rationalis sit hominis forma, si est perpetua oportet, vt perpetuo non priuetur composito propter quod est composita.

DE CIVIT. DELL. B. XXII. 223
sita. Istam autem rationem Platonis timens infidelissimus Auerrois posuit vnam omnium esse animam, nec animam esse corporis formam.

Trigesima septima veritas est, & clausis oculis corporalibus in patria sancti videbunt Deum oculis mentalibus, sicut oculis apertis, inquit, Videbunt illā naturā spiritualem alterius modi, erunt excellentiores, quā nunc sint, cap. xxix. Sed attende, quod in isto capitulo toto disputat prolixè, vtrum diuinitas videatur in patria oculo corporali. Hoc tamen nemo dubitat, quia tunc etiam iumenta possent beatificari.

Trigesima octava veritas est, quod est ratiocinatio plurimorum, qua disputatur, ita mentis aspectu intelligibilia videri, & sensu corporis sensibilia, vt nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per se ipsam mens valeat intueri. Si possent nobis esset certissima,

FLORES AVGVSTINI

tissima, profectò certum esset, quòd oculis corporis nullo modo posset videri Deus. Sed istam, inquit, ratiocinationem vera ratio, propheticaque irriderit auctoritas. capit. eodem. Istud declarat ratione. Primo, quia nullus, inquit, est tam imperitus, vt audeat dicere Deum ista corporalia nescire. Secùdò declarat hoc auctoritate prophetica, quia Heliseus per spiritum, & non per corpus, vidit corporalis, quando vidit Giezi munera à Naamam recipientem. Et tum ad propositum rediens sic dicit: Sicut igitur constat corpora videri spiritu, quid si tanta erit spiritualis potentia corpori, vt corpore videatur spiritus. Spiritus autem, inquit, est Deus. Dicit tamen finaliter, quòd intelligibilis est, vt videatur spiritu Deus & singulis, & in singulis.

Trigesimanona veritas est, quòd in patria patebunt inuicem cogitationes

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 224

tionem. cap. eod. Ex quo dicto accipitur argumentum, quòd potest cogitatio alicuius intueri, non cognito quid intelligatur per illam cogitationem. Alioquin non plus noscet vnus, quàm alius in patria si paterent omnes cogitationes.

Quadragesima veritas est, quòd armoniæ corporis, quæ nunc latent, tunc non latebunt intrinsecus, & extrinsecus per cuncta disposita, vt mentes in tanta artificis laude rationalis pulchritudinis delectatione exurgant. cap. eodem. Et hic arguitur euidentius sanctorum nuditas in corporibus, quia frustra essent operti corpore opaco, vbi omnia ista ad videndum inferrent delectationem: & confirmatur, quia post peccatum fuit indumentum datum, & non in statu innocentie: & iterum nullum corpus poterit ita esse pulchrum, vt corpus humanum.

Quadra

FLORIS AVGVSTINI

Quadragesimaprima veritas est, quod motus & status decens in illis corporibus erit, & ubi volet spiritus protinus erit corpus. cap. xxx. Ex quo dicto accipitur documentum, quod sancti non erūt fixi in cælo empireo, vt nonnulli putant quemadmodum stellæ sunt in firmamento, si ambulānt, imo volabunt quocunque voluerint.

Quadragesimasecūda veritas est, quod non ideo sancti liberum arbitrium non habebūt, quia eos peccata delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum, à delectatione peccandi, vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum. Nam liberum arbitrium, quod primò homini, ait, datum est, fuit quod potuit non peccare, & quod potuit peccare. Hoc autem nouissimum ed potentius erit, quo peccare non poterit. capit. eodem. Ibidem dicit, quod

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 225
quod Deus peccare non potest: & ideo num dicendum est, Deum minus habere liberum arbitrium, quasi dicat nullo modo. Sed oritur dubium, quomodo sancti erunt impecabiles, cum in patria habeant eandem voluntatem, quam in via? Dicitur autem, quod voluntas non potest impediri ab aliquo creato, & ideo videtur quod hoc sit ex eo quod voluntas diuina eos continebit ab omni actu malo.

Quadragesimaterttia veritas est, quod prima immortalitas, quam Adā perdidit fuit posse non mori, & nouissima quā recuperabimus erit non posse mori. Et ita illud liberum arbitrium fuit, posse non peccare, & istud, non posse peccare. cap. eod. Attende quod hic non loquitur de libero arbitrio, secundum substantiam, cum illud semper sit idem, vt pote voluntas & intellectus, sed secundum dispositionem, qua est confirmatum.

FLORES AVGVSTINI

Quadragesima quarta veritas est, quod sancti non erunt memores praeteritorum malorum per experientiam, cum dicat scriptura priorum non recordabuntur, sed bene recordabuntur per vnā scientiam. eodem cap.

Quadragesima quinta veritas est, quod nos, qui per primum peccatum in ira Dei defecimus, ab eo refecti gratia maiori vacabimus in aeternum videntes, quod ipse est Deus. cap. eod. Ex quo accipitur documentum, quod melius est omnibus electis, quod Adam fuerit lapsus, quam si non: quia, ut hic dicitur, maiori gratia reficiuntur, & per consequens altiori gloria. Sed oritur dubium an melius sit damnatis. Dicitur, quod si Adam non peccasset, illi nunquam fuissent, ideo melius est illis sic esse, quam non esse, simpliciter. Quare melius fuit illis Adam peccasse: aut potest dici oppositum: Melius esset eis non esse simpliciter.

Quadra

DE CIVIT. DEI. LIB. XXII. 226

Quadragesima sexta veritas est, quod numerus aetatis, veluti dierum, si secundum eos temporis articulos computentur, qui in scripturis inveniuntur expressi, iste saluatissimus evidentijs apparebit, scilicet, quando requiescent sancti in patria, ut prima aetas tanquam prima dies sit ab Adā, usque ad diluvium. Secunda ab egressu Noë de archa usque ad Abraham, non aequalitate temporum, sed numero generationum. Duas quippe habere reperiuntur iam, sicut Matthaeus Evangelista determinat. Tres aetates usque ad Christi aduentum subsequuntur, quae singulae denis & quaternis generationibus explicantur. Vna est ab Abraham, usque ad David. A David usque ad transmigrationem Babylonis est secunda. Tertia est a transmigratione Babylonis usque ad natiuitatem Christi. Et sic sunt quinque. Sexta, inquit, nunc agitur, nullo generationum

Ff 2

FLOR. AVG. DE CIVIT. DII. LIB. XXII.
numero metienda propter illud quod
dictum est: Non est vestrum nosse
momenta, vel tempora, quæ pater
posuit in sua potestate. Post hanc æta-
tem sextam, tãquam post diem sextã,
Deus ætate septima, tãquam die se-
ptima requiescet. Hæc, inquit, Augu-
stinus, vna dies erit Sabbathũ nostrũ,
cuius finis non erit vespæra, sed Do-
minicus dies, velut octauus in Chri-
sti resurrectione consecratus. Eter-
nam, inquit, non solum animæ, sed &
corporis requiem præfiguratur. cap.
vltimo. Vbi sic concludit
Ibi vacabimus, videbi-
mus, amabimus, &
laudabimus.
Amen.

FINIS.

SENT

SENTENTIAE

ALIQUOT VELUT APHO-

rismi ex omnibus Diui Augustini

libris, per Diuum Prosperum,

Deinde per quendam

studiosum de-

cerptæ.

INNOCENTIA vera est
quæ nec sibi nec alteri
nocet, Quoniam qui di-
ligit iniquitatẽ odit ani-
mam suam, & nemo non prius in se
quàm in alterum peccat.

Sic diligendi sunt homines, vt eo-
rum non diligatur errores: quia aliud
est amare quod facti sunt, aliud odisse
quod faciunt.

Vera æternitas & vera immutabi-
litas non est nisi in deitate trinitatis:

SENTEN. DECEPTÆ

cui quod est esse, perpetuum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creatura autem illa quibus Deus æternitatem dedit vel daturus est, non penitus omnis finis aliena sunt, quia non sunt extra commutationem, dum finis illis est & temporalis institutio, & localis mutatio, & ipsa in augmentum sui mutatio facta.

Patientia Dei magna est, qua parcit contemptus, parcit etiam negatus: & magis vult vitam peccatoris quam mortem. Eruditio est pœnititudinis, & oblatio correctionis: nec vlla Christi opera à misericordia vacante, quoniam homini & indulgentia consulit & flagello.

Diuina bonitas ideo maxime irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro, & misericorditer temporalem adhibet seueritatem, ne æternam iuste in se

EX AVGVSTINO 113

inferat ultionem.

Vera confessio est benedicentis, cum idem sonus est & oris & cordis. Bene autem loqui & male vivere, nihil aliud est, quam se sua voce dānare.

Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum atque sanctorum, cum ceteræ virtutes & bonis & malis esse possint cōmunes.

Doctrina apostolica tam salubris atque vitalis est, vt pro capacitate videntium neminē sui relinquat exortem: quia siue paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea vnde alantur, vnde satientur.

Deum querens gaudium querit. Sic ergo querat vt non in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum illuminatur ignorantia, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligētia qua videat, & charitate qua serueat.

Sicut corpori noxium est escam

SENTEN. DECEPTA
corpoream non posse percipere, ita
animæ periculosum est spirituales de-
licias fastidire.

Nonnunquam multi sunt qui ad nõ
esse tendunt. Quid enim tam est ob-
noxium paucitati, quàm quod est de-
bitum perditioni?

Non concupiscit Deus pœnã reo-
rum, tanquam saturari desiderans vl-
tione: sed quod iustum est cum tran-
quillitate decernit, & recta voluntate
disponit, vt etiam mali non sint inor-
dinati.

Bonũ intellectum habet, qui quod
faciendum est, recte intelligit & facit.
Alioquin talis est sine opere intelli-
gentia, qualis sine timore sapientia,
cum scriptum sit, Initium sapientiæ
timor domini.

Habet & in hac vita requiẽ suam
anima, quæ de morte infidelitatis
exempta est, & non ab operibus iusti-
tiæ, sed ab iniquitatis se abstinere
actio

EX AVGVSTINO. 229
actione, vt viuens Deo & mortua
mundo in humilitatis & mansuetudi-
nis placita tranquillitate requiescat.

Quisquis bene cogitat quæ vo-
ueat Deo, & quæ vouendo persoluat,
seipsum voueat & reddat. Hoc exigi-
tur hoc debetur. Imago Caesaris red-
datur Caesari: imago Dei reddatur
Deo. Sed sicut videndum est quid of-
feras, & cui offeras, ita etiam conside-
randum est, vbi offeras: quia veri sa-
crificij extra catholicam ecclesiam lo-
cus non est.

Dux sunt retributiones iustitiæ, cū
aut bona pro bonis, aut mala pro ma-
lis redduntur. Tertia est retributio gra-
tiæ cum per regenerationem remit-
tuntur mala, & retribuuntur bona, at-
que ita manifestantur, quia vniuersæ
viz domini misericordia & veritas.
Illam autem retributionem impiorũ,
quæ pro bonis mala restimuntur, Deus
nescit: qui non retribueret bona pro

SENTEN. DE CERTA

malis, nisi esset cui retribuere bona pro bonis.

Omnis qui ad supernam pertinet ciuitatē peregrinus est mundi: & dum temporali vititur vita, in patria uiuit aliena, ubi inter multa illecebrosa, & multa fallacia Deum nosse & amare paucorum est: quibus fit præceptum domini lucidum, illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

Nemo est cuius animam corruptibile corpus & inhabitatio terrena nō aggrauet, Sed nitendum est, ut carnis cupiditates spiritus vigore superentur: & interior homo qui semper sibi sentit resisti, semper de diuino auxilio expectet adiuuari.

Angusta est via quæ ducit ad uitā, & tamē per ipsam, nisi dilatacio corde non curritur: quia iter virtutum quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est fidelium spei, et si arctum sit infide-

lium

EX AVGVSTINO. 230

lium vanitati.

Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliud magis quàm ipsum promereatur, non Deum colit, sed illud quod assequi concupiscit.

De occultis cordis alieni temere iudicare peccatum est: & eum cuius non videntur nisi bona opera, iniquum est ex suspitione reprehendere, cum eorum quæ hominis sunt incognita, solus Deus iudex sit: quia iustus est & inspector verus.

Diuini est muneris, cum & recta cogitamus, & pedes nostros à falsitate atque iniustitia cōtinemus: quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur operatur.

Iusto iudicio Dei datur plerumque peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu Dei uiuantur & aguntur, fiant per laborū

exerc

SENTEN. DECIPTA
exercitia clariotes.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur ut agatur. Inutiliter autē meditatur legē Dei, qui laborat ut memoria teneat quod actione non implet.

Qui legem Dei diligit, probat se in hominibus inquis id quod contra legem est odisse, non homines.

Mandata Dei nisi quiescēt mēs scrutari non potest, ut ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunt iurgia malignorum.

Nemo tā eruditus, nemo tam doctus est qui superna illustratione non egeat. Non enim vlla ita diuinorum bonorum augmenta sufficiunt, ut nō semper super sit quod mens rationalis & intelligendū desideret & gerendū.

Si omnes homines simul consideremus, quorum alij misericordia salui sunt, alij veritate damnantur, vniuersa viā domini, id est, misericordia & veri

EX AVGVSTINO. 231
veritas suo fine distincta sunt. Si autē solos sanctos intueamur, non discernitur hāc viā domini: Individua enim ibi est & a misericordia veritas, & a veritate misericordia, quia beatitudo sanctorum & de munere gratiæ est, & retributione iustitiæ.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis spe correctionis, non consensu malignitatis: ut si nec exemplum nec cohortationum discretionem sequantur, causas tamen non habeant quibus odisse nos debeant.

Custodit nos dominus ab omni malo non ut nihil patiamur aduersi, sed ut ipsis aduersitatibus anima non lædatur. Cum enim tentatio adest sit quidam in id quod nos impugnat introitus. Et sicut bono fine, id est, sine vulnere animæ tentatio consummat, ita ad æternam requiem de profundo tēp. oralis laboris exitur.

Ad

SENTEN. DECERTA

Ad celestis Hierusalē non ascen-
dunt consortium, nisi qui toto corde
prostitentur non proprii operis, sed
diuini esse muneris quod ascendunt.

Omnes qui in Christo pie volunt
vivere, necesse est ut ab impiis & dis-
similibus patiantur opprobria, & de-
spiciantur tanquam stulti & insani,
qui presentia bona perdunt, & inuisi-
bilia sibi profutura promittunt. Sed
hæc despectio & irrisio in impios re-
torquebitur, cum & abundantia eorū
in egestatem, & superbia transierit in
confusionem.

Tota fidelium salus, tota patientiæ
fortitudo ad eum qui in sanctis suis
mirabilis est, referenda est: quia nisi
in illis dominus esset, furori impiorū
fragilitas succumberet humana.

Ita à plebibus principes, & à seruis
domini ferendi, ut sub exercitatione
tolerantiæ sustineantur temporalia,
& sperentur æterna. Auger enim me-
rita

EX AVGVSTINO. 232

rita virtutis, qui propositum non vio-
lat religionis.

Recti corde de præceptis Dei &
constitutionibus non quæritur, quia
iustum est omnia æquanimiter accipi,
quæ iudicaturus voluerit tolerari.

Omnis sancti ædificij status, sicut
Deo operante proficit, ita Deo custo-
diente consistit. Quoniam tunc utilis
præpositorum custodia est, cum spiri-
tus Dei populo suo præsidet, & non
solum greges sed etiam ipsos digna-
tur custodire pastores.

Æternæ ciuitatis æterna sunt gau-
dia & stantium dierum perpetuitas
infinita, nec variabitur, nec labetur
quia incommutabili pace potentur,
quorum erit omnium bonum, etiam
quæ sunt singulorum.

Lex Christi, perfectio est charita-
tis, qua Deus proximūque diligitur,
& per quam dicitur conditori legis:
Dimitte nobis debita nostra, sicut &
nos

SENTEN. DECERTÆ

nos dimittimus debitoribus nostris. Bene autem expectat promissionem Dei qui mandata eius exequitur, nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

Nihil Deus iubet quod sibi proffit, sed illi cui iubet. Ideo verus est dominus qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia quæ suis quibusque temporibus pro eorum varietate distribuit.

Mutabilium omnium dispositione immutabilis ratio continet, ubi sine tempore simul sunt quæ in temporibus non simul fiunt, quia tempora non simul currunt.

Nihil infelicius est felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

Legis

EX AVGVSTINO. 23

Legis litera quæ docet non esse peccandum, si spiritus viuificans desit, occidit. Scire enim peccatum potius facit quam cauere, & ideo magis augeri quàm minui, quia malæ concupiscentiæ etiam prauaticatio legis accedit.

Lex data est vt gratia quæreretur, gratia data est vt lex impleberetur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis, quod vitiū per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Hoc promittit Deus quod ipse facit: non ipse promittit & alius facit, quod iam non est promittere, sed prædicere. Ideo non ex operibus, sed ex veritate vocante ipsorum sit, non Dei, & merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum, atque ita gratia iam non sit gratia.

Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quædam peccata venialia,

G g

SENTEN. DECEPTÆ

sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil profunt alia qua bona opera impio, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Cum voluntas mala potestatem accipit efficiendi quod cupit, ex iudicio eius venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo, nec ideo iniuste, quia occulte. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quanti mali sit quod perpetravit volens.

Omnia vitia in malefactis tantum valent, sola superbia etiam in recte factis cauenda est.

Interest plurimum qualis sit usus, vel earum rerum quæ prosperæ, vel earum quæ aduersæ dicuntur. Nam bonus nec bonis temporalibus extollitur, nec malis frangitur: Malus autem ideo huiusmodi infelicitate premittitur, quia felicitate corrumpitur.

Mala

EX AVGVSTINO. 234

Mala mors putanda non est quam bona vita præcellerit. Non enim facit malam mortem nisi quod sequitur mortem. Non enim curandum est multum necessario morituris quid accidat ut moriantur, sed moriendo quò ire cogantur.

Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate etiam oppresso corpore: sicut amittitur corporis sanctitas violata animi puritate etiam corpore intacto.

Maior animus merito dicendus est, qui vitam ærumnosam magis eligit ferre quam fugere, & humanum iudicium, maxime quod est vulgare, quod plerumque caligine erroris involuitur, præ conscientie luce ac puritate contemnere.

Iustis quicquid malorum aliquis dominus irrogat, non pœna est criminis, sed examen virtutis. Nam etiam bonus si seruiat liber est: malus autem

SENTEN. DECERTA

& si regnet, & seruus est, nec vnus hominis, sed quod grauius est, tot dominorum quot vitiorum.

Nemo quicquam domino recte voueret, nisi ab ipso acciperet quod voueret.

Omnis substantia quæ Deus non est, creatura est, & quæ creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate trinitatis, quoniã quod Deo minus est, Deus non est.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, nõ quales nostro merito.

Ordo temporum æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud eum noua, qui fecit quæ futura sunt.

Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium spiritaliumque motionum: Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter quod non de inuisibili & intelligibili summi Imperatoris

EX AVGVSTINO. 237

ratoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaque republica.

Diabolus superbus, hominem superbientem perduxit ad mortem: Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam: quia sicut ille elatus cecidit & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit & crexit credentem.

In rebus spiritualibus cum minor maiori adheret, sicut creatori creatura, illa fit maior quam erat, non ille: & hoc est maius esse quod est melius esse: quia adherens creatura creatori, nõ mole auctior, sed virtute fit maior.

Excedit supereminencia deitatis non solum vsitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatē. Verius enim cogitatur Deus quàm diuiditur,

SENTEN. DECRIPTÆ

& verius est quàm cogitatur. Nō par-
ua autem notitiæ pars est, si antequā
scire possumus quid sit Deus, possi-
mus scire quid non sit.

Omnes beati habent quod volūt,
quāvis non omnes qui habēt quod
volunt, continue beati sunt. Cōtinuo
autem sunt miseri, qui vel non habēt
quod volunt, vel id habent quod non
recte volunt. Propior est ergo beati-
tudini voluntas recta etiam non ade-
pto quod cupit, quā prava etiam si
quod cupit obtinuit.

Magna miseria est hominis, cum
illo non esse, sine quo non potest esse.
In quo est enim, sine dubio sine illo
non est: & tamen si eius non memi-
nit, eūque non intelligit neque dili-
git, cum eo non est.

Divinitas verbi æqualis patri, fa-
cta est particeps mortalitatis nostræ,
non de suo, sed de nostro: vt & nos ef-
ficeremur participes deitatis eius, nō
do

EX AVGVSTINO. 236

de nostro, sed de ipsius.

Perfectum odium est quod nec iu-
stitia nec scientia caret, id est, vt nec
propter vitia homines oderis, nec
propter vitia homines diligas. Recte
ergo in malis odimus malitiam, & di-
ligimus creaturam, vt nec propter vi-
tium creatura damnetur, nec propter
naturam vitium diligatur.

Difficillima & laboriosa sunt fig-
menta mendacij. Qui autem verum
vult dicere non laborat: quietiores
enim sunt boni quā mali, & absolu-
tiora sunt verba veracium, quā cō-
ficta fallacium.

Bonæ sunt in scripturis sanctis
mysteriorum profunditates, quæ ob
hoc teguntur, ne vilescant: ob hoc
queruntur, vt exerceant: ob hoc autē
aperiuntur, vt pascant.

Orans cum sudore sanguineo do-
minus Iesus Christus, significabat de
toto corpore, quod est Ecclesia, ema-

SENTEN. DECEPTÆ
naturas martyrum passionēs.

Sacramētum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest male accipienti quod bonum est.

Qui laudat Deum miraculis beneficiorum, laudet & in terroribus ultionum. Nam & blanditur & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio. Si non minaretur, nulla esset correctio.

Remedia conuersionis ad Deum, nullis cunctationibus sunt differenda, ne tēpus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti promissit indulgentiam, dissimulanti diem crastinum non spondit.

Rectus est, & bene inuocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur se accusat, non Deum, & in bonis quæ facit non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua descendentem, sic recipit confitentem.

Mira

EX AVGVSTINO. 237

Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et male occupatur creatis qui à Creatore discedit cui si inhaerit, inferiora calcabit, ne quod dilexerit contra naturam, conuertatur in pœnam.

Anima rationalis superioribus inferiora præponens, non potest regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur.

Corpus carnis nostræ ornamentū nobis fuit, peccauimus: & compedes inde accepimus, vt vinculis mortalitatis omnis humanarū actionum cursus præpediretur.

Recte in Dei laudem psallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet. In bonis autē actibus vita permanens nunquam recitet eius gloriam, quem in se gaudet operari.

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: Deus sic timendus est,

Gg 1

SENTEN. DECERTÆ
vt ab ipso ad ipsum confugiatur.

Sicut præpostera securitas in periculum impellit, ita ordinata sollicitudo securitatem parit.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimus, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit: & alienorum quodammodo retentor est, qui pro futura pauperibus inutiliter habet.

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non autem potest fieri, vt in mala opera exeant cogitationes bonæ, quoniam hoc actione promittit quod corde concipitur.

Sicut veteris hominis vetus canticum ad temporalia, sic noui hominis nouum canticum pertinet ad æterna: & ita vnusquisque cantat vt viuât. Nouum autem canticum carmen est fidei,

EX AVGVSTINO. 238

fidei, quæ per dilectionem operatur.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare: nec ingratum esse, nec querulum: sed in omnibus Dei iudiciis gratias Deo agere, deumque laudare, cuius omnia opera, aut iusta sunt, aut benigna.

Numis miser est qui non sperat in Deo, & de se sibi secunda promittit, cum ex eo ipso quod non querat Dei auxilium, ab omni spe veræ salutis exciderit.

In magna egestate sunt qui de iniquitate diuites, iustitiæ opes & sapientiæ non habent: qui autem domino seruiunt, ea bona acquirunt, quæ petere non possunt.

Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est neminem nocere, nisi studeas multis prodesse.

Peccator qui peccat, non ideo à domino non videtur, quia male agens
tis

SENTENTIA DECERTAE
tis pena differtur, grauius autem in-
cum deferuitur, cui etiam ipsa corre-
ctio denegatur.

Non acceditur ad altitudinē Dei,
nisi per humilitatem cui propinquat
subditus, longe ab eo recedit elatus.

Sicut peccatoribus diuitibus nihil
pro sunt exequiē sumptuosae, ita nihil
nocent aut viles, aut nullae sanctorum
pauperum sepulturae.

Non potest quisquā fraudari dele-
ctationibus suis, cui Christus est gau-
dium. Aeterna enim exultatio est qui
bono latatur aeterno.

Deo qui vbique est, non locis, sed
actionibus, aut longinqui, aut proxi-
mi sumus: quia sicut nos separat dissi-
militudo, ita nos illi cōiungit imitatio.

Humanae aegritudinis est, in carne
mortali delectationem habere pec-
candi: sed discipulus amatorque virtu-
tum, non pacem huic concupiscentiae
tribuere, sed bellum debet indicere.

Non

Non te terreat Christiane, quod
credita differuntur, licet in abscondi-
to sit promissio, in spe tamē perseue-
ret oratio. Exerce operibus, cresce
virtutibus. Dum fidei constantia pro-
batur, gloria retributionis augetur.

Omne tempus malorum pusillum
est. Quid enim tam exiguum est, quā
quod in hoc tendit, ut non sit?

Crescit semper facultatis charitas,
dum vsu maior, & largitate fit ditior.

Malorum impietatem perire ne-
cesse est, aut proprio iudicio, aut sen-
tentia Dei. Nulla enim iniquitas per-
manet, cui finem, aut correctio, aut
damnatio facit.

Adhaerens Deo & semper eius fa-
ciens voluntatem, nunquam à suo ha-
bitatore deseritur: & si quaedam dura
atque aduersa patiatur, non relinqui-
tur, sed probatur.

Tota iustitia ratio est, ut declinen-
tur mala & fiat bona: cuius obseruan-
tia

SENTENT. DECEPTÆ

tix inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquā amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Tolerentur præsentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustineantur à fidelibus infideles, & inter horum frumenta zizaniorum anulatio differatur: quantumlibet sauiant impij, melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acius impetuntur, tanto gloriosius coronantur.

Clamor ad Deum est intentio cordis & flagrantia dilectionis, quia semper petitur quod semper optatur. Hoc autem Deo absconditū non est, quoniam ad ipsum redit quod ab ipso processit.

Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam & non adhibere medicinam?

In hac vita, quæ tota tentatio est,
etiam

EX AVGVSTINO. 240

etiam in sublimissimis sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non superstit ascensio.

Cum præsentis vitæ cursus agitur, etiam si valde proficiat cuius exercitio homo corrumpitur exterior, & interior renouatur: necesse est tamen ut dum cōditioni subiacet mortis labores toleret vetustatis.

Imago quidem Dei est homo, & qui per iustitiæ ambulat vias, ad similitudinem sui tendit authoris, & tamē dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit.

Prima diuini muneris gratia est, ut erudiat nos ad nostræ humilitatis confessionē, & agnoscere faciat, qd si quid boni facimus, per illū possumus.

Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonū sine summo bono: ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

Sicut

SENTENT. EXCERPTÆ

Sicut enim fundamentū corporeæ fabricæ in imo est, ita fundamentum fabricæ spiritualis in summo est. Terrena ædificatio à terra incipit, celestis extructio à superno crescit exordio.

Tūc dicitur Deus meminisse, quādo facit: tunc obliuisci, quando nō facit. Nam neq; obliuio cadit in Deum quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia nihil obliuiscitur.

Hi vident mirabilia Dei, quibus profunt: Nam quod non intelligitur, vel vnde nō proficiscitur, nō videtur.

Non auferat veritas misericordiā, nec misericordia impediāt veritatē. Si enim pro misericordia vindicabis contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiā, non ambulabis in via domini, in qua misericordia & veritas obuauerunt sibi.

Tentatio Christi, eruditio Christiani est: Imitatores enim magistri debent esse discipuli, non in faciendis miracula

EX AVGVSTINO. 241

miraculis, quæ nemo exigit, sed in custodienda humilitate, atque patiētia, ad quæ nos dominus inuitauit suæ exemplo.

Quomodo radix omnium malorum cupiditas est, sic radix omnium bonorum charitas est.

Christiano recte gaudendi causa non præsens seculum est, sed futurum. Et ita est vtendum temporalibus ne obliuiscamur æternis, vt in via qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

Male celebrat sabbatum, qui ab operibus bonis vacat Otium autē ab iniquitate debet esse perpetuum, quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit animum.

Cum bonum operaris, hilaris operare: Nam si quid boni tristis feceris, fit de te magis quàm facis.

Si in mores malorū non transeant boni, etiam inter cohabitantes magna

SENTENT. DECERPTÆ

diuisio est, Non ergo homines qui
meliorum exemplo corrigi queunt,
sed hominum est fugienda iniquitas.

Eam Deus innocentiam probat,
quahomo non metu poenæ sit inno-
cens, sed amore iustitiæ: Nam qui ti-
more non peccat, quamuis non no-
ceat cui vult nocere, tamen plurimum
nocet: & abstinens ab iniquo opere,
sola tamen reus est voluntate.

Melior est in malis factis humilis
confessio, quàm in bonis superba
gloriatio.

De malitia mali flagellatur bonus,
& de seruo emendatur filius.

Sicut stellas cæli nō extinguit nox,
sic mentes fidelium adhaerentes fir-
mamento sanctæ scripturæ non ob-
scurat mundana iniquitas.

Ad peccandū homo abundat pro-
pria facultate, ad agendum autem bo-
num non sufficit nisi ab illo iustifice-
tur, qui solus iustus est.

Magnus

EX AVGVSTINO. 242

Magnus bonorum labor est mo-
res tolerare contrarios, quibus non
offenditur, parum proficit. Tantum
enim torquet iustum alieni peccati
iniquitas, quantum à sua recedit.

Non locorum interuallis accedi-
tur ad Deum vel receditur ab eo, sed
similitudo facit proximum, dissimili-
tudo longinquū: & nimia miseria est
ab eo bono longe esse quod ubiq; est.

Libera semper est seruitus apud
Deum, cui non necessitas seruit, sed
charitas.

Qui ideo neminem vult pati ho-
minum, quia vt arbitratur multū pro-
ficat per hoc ipsum quòd alios nō to-
lerat, ostēdit quòd potius nō proficit.

Totum bonum quod habemus, ab
artifice nostro habemus. Sed si hoc in
nobis est, quod ipsi fecimus, inde dā-
bimur: si autem hoc quod Deus fe-
cit, inde coronabimur.

Verbum Dei per quod facta sunt

Hh 2

SENTENT. DE CARPTÆ

omnia, tempus præordinauit quo susciperet carnem, non tempori cessit quo verteretur in carnē. Homo quippe Deo accessit, nō Deus à se recessit.

Intellectus fides viam aperit, infidelitas claudit.

Quo primum vitio superatur homo, hoc vltimum vincit. Cum enim omnia peccata superauerit manet periculum, ne sibi mens nihil conscia in se potius quàm in domino gloriatur.

Finis curarum perfectio desideriorum est, & in id quisque tendit ac nititur, vt ad illud perueniat quo delectatur. Sapiens ergo est hoc appetere quod bonū fuerit, nō id amare quod decipit.

Sicut duo sunt officia medicinx, vnum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas: Ita duo dona sunt gratiæ: vnum quod aufert carnem cupiditatem: aliud quod facit animam perseverare virtutem.

Non

EX AVGVSTINO. 243

Non poterit hominis labor finiri, nisi hoc diligat, quod ei non possit auferri.

Impossibile est vt iniquitas prius lædat hominem iustum in quem tendit, quam cor iniustum vnde procedit.

Visibile miraculum ad illuminationem vocat: Inuisibile autem eum qui vocatus venit, illuminat. Omnia mirabilia Dei narrat qui credens visibilibus ad intelligendum inuisibilia transitum facit.

Meliores sunt qui diabolum persequētem fugiunt, quàm qui præeuntem sequuntur, quia vtilius est cum hostem habere quàm participem.

Omnes prauæ cupiditates sunt porte inferi, per quas in mortem itur: cuius dominatum subit, qui adeptum se ad perfruendum latatur quod perituum concupiuit.

Adulantum linguæ alligāt animas peccatis: delectat enim ea facere in

Hh 3

SENTENT. D. ACERPTA

quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiā laudator auditur.

Animus male sibi cōfcius dum videtur sibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus, cum abuti patientia Dei & non intelligere parcētis benignitatem, tam sit magna damnatio.

In creatura quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quā vitiū. Quod ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere naturæ: quod ita non esset vitium à Deo recedere, nisi naturæ cuiuslibet vitiū esset, cui potius competeret esse cum Deo.

Nullum Deus vel Angelorum vel hominum crearet quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos vñibus bonorum cōmēdaret, atque in ordinem seculorum, quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam pulcherrimis antithetis hanc stare.

Triā

EX AVGVSTINO. 244

Tria quædā maxime nobis scienda de conditione creaturæ oportuit intimari. Quis eam facerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixit Deus, inquit, Fiat lux, & facta est lux: & vidit Deus lucem quod bona esset. Nec author excellentior est Deo nec ars efficacior est Dei verbo, nec causa melior est, quā vt bonum creetur à bono.

Est amor quo amatur & quod amandum non est: & istum amorem odit in se qui illum diligit, quo amat quod amandum est. Possunt enim ambo in vno homine esse, & hoc bonum est homini, vt illo proficiente, quo bene viuimus, iste deficiat quo male viuimus, donec ad perfectum sanetur & in bonum cōmutetur omne quod viuimus.

Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata sit non nisi Deus est, quod ei non ex seipsa est,

Hh 4

SENTENT. DECEPTÆ

quia ex nihilo creata est. Hoc enim adepto fit beata, quo amisso misera.

Vitium esse in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt, sola autem mala nusquam. Et illæ quæ ex malæ voluntatis vitio viciatæ sunt, in quantum vitiosæ sunt, malæ sunt: in quantum autem veræ sunt, bonæ sunt.

Non est fas aliter credere affici Deum cum vacat, aliter cum operatur, quia nec affici dicendus est, tantumquam in eius natura fiat aliquid quid ante non fuit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo, aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitetur industria: quæ nouit & quiescens agere, & agens quiescere: & quod in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem sed ad facta referendum est. Æterna enim est & incommutabilis voluntas eius, nec consilio
alter

EX AVGVSTINO. 245

alternante variatur, in qua simul est quicquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcesserit, aut sequitur.

Nullius quamuis minimæ naturæ, nisi Deum creatorem dici, aut credi licet ab aliquo. Quod si Angeli missi vel permissi adhibeant operationem suam rebus quæ gignuntur in mundo, tamen non sunt creatores animalium, sicut nec agricolæ frugum vel arborum.

De prima corporis morte dici potest, quod bonis bona sit, mala malis: Secunda vero sine dubio, sicut nullo bonorum est, ita nulli bona.

Mors etiam piorum, peccati poena est. Sed ideo ipsis dicitur bona, quia illa bene vtuntur, quibus finis est ad mala temporalia & transitus ad vitam æternā. Sicut enim iniustitia male vtitur, non tantum malis, verum etiam bonis: ita etiam iustitia non tantum bonis, verum etiam malis bene vtitur.

SENTENT. DECERTÆ

Qui etiam non præcepto regenerationis lauzero pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

Cum homo secundum se viuit, non secundum Deum, similis est diabolo: quia nec Angelo secundum Angelum, sed secundum Deum viuendum fuit vt stare in veritate, & veritatem de illius, non de suo mendacium loqueretur. Vnde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur nisi ea voluntate que contraria est veritati, id est, Deo.

Diuersitas humane affectionis ex diuersitate voluntatis est, que si praua est, peruersis erit moribus iniquita. Si autem recta, non solum non culpabilis affectio hominis erit, sed etiam laudabilis.

Arbitrium voluntatis tunc est vereliberum, cum vitiis peccatisque non seruit.

EX AVGVSTINO. 246

seruit. Tale datum est à Deo, quod amissum nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde veritas dicit, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbia, sed ad Deum, quod est obedientia. Plus autem appetendo minus est: qui de se sibi sufficere confidit, ab eo qui vere ei sufficit, deficit.

Beata vita si non amatur, non habetur. Porro si amatur, non ideo habetur: necesse est, vt cæteris rebus excellentius diligatur, quoniam propter hoc amandum est, quicquid aliud est amandum, Quia vero beatus esse non potest, nisi qui eam vt dignum est, amet: consequens est vt eam æternam velit, que tunc vere beata erit quando terminum non habebit.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt vt sint boni: nemo tamen est, nisi

SENTENT. DECEPTÆ

est, nisi ex malo bonus.

Ciues terrena ciuitatis parit peccato vitiosa natura, qui sunt vasa ira. Ciues ergo celestis patrie parit à peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordie.

Ira Dei non perturbatio est eius, sed iudicium quo irrigatur pœna peccato. Cognitio vero ipsius, & recogitatio mundanarum rerum, est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui pernitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa est sententia, quàm certa præsentia est.

Inimici Ecclesiæ quolibet modo errore censentur vel malitis deprauentur, si accipiant corporaliter potestatem affligendi, exercent eius patientiam; Si tantummodo male sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam: Et vt etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam, quia

EX AVGVSTINO. 247

quia Deus iis qui eum diligunt omnia cooperatur in bonum.

Finis boni est, non quo consumitur vt non sit, sed quo proficiatur vt plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quousque nocendo perducatur. Vnde vnum est summum bonum, aliud autem summum malum. Illud propter quod appetenda sunt bona cætera, ipsum autem propter seipsum: hoc propter quod declinanda sunt mala cætera, ipsum autem propter seipsum.

Est natura in qua nullum malum est, vel etiam nullum malum potest esse. Esse autem natura in qua nullum bonum sit, non potest.

Mellior est animi æquitas quam corporis sanitas, & conuenientius iustus dolet in supplicio, quàm lætatur est in delicto.

In præcepto charitatis tria innuit homo quæ diligat: Deum, & se, & proximi

SENTENT. DECERTÆ

proximū. Et quia ille in sui dilectione non errat qui Deum diligit, consequens est ut proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur diligere sicut seipsum.

Pax domestico, est ordinata cohabitantium imperandi obediendique concordia. Imperant enim qui consulunt, sicut vir uxori, parentes filiis domini seruis. Obediunt autem quibus consultitur, sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domino iusti viuentes ex fide, & ab illa adhuc ciuitate peregrinantes, etiam qui imperant seruiunt eis, quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio cōsulendi, nec principandi superbia, sed prouidendi beneficio.

Nomen & conditionem seruitutis culpa genuit, non natura: & prima huius subiectionis causa est peccatum, quia sicut scriptū est, Omnis qui facit pecca

EX AVGVSTINO. 148

peccatum, seruus est peccati. Vnde melior est eius status, qui famulatur homini, quā qui suæ seruituti cupiditati.

Veri patres familias subditis suis tanquam filiis ad colendum & promerendum Deum consulunt, desiderantes venire ad caelestem domum, vbi imperandi necessarium non sit officium: quo donec veniatur, magis debent patres qui dominantur quam serui tolerare qui seruiunt.

Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si ita sit tenendus atque administrandus ut decet, tamen indecenter appetitur, vnde ocium sanctum querat, querat directionem veritatis, negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis.

Sicut non est à carne, sed supra carnem quod eam facit viuere, sic non est ab anima, sed supra animam quod

SENTENT. DECRIPTÆ.

quod eam facit vivere beate: quia ut
vita carnis anima est, ita beata vita
hominis Deus est.

Iustitia nostra quamvis vera sit,
propter verum boni finem ad quem
refertur, non tamen tanta est in
hac vita ut potius per remissionem
peccatorum constet quàm per fidem
virtutum.

Quandiu vitiis repugnatur, ple-
na non est pax: quia illa quæ resistunt
periculo, debellantur praelio: & illa
quæ victa sunt, nondum secunda trium-
phantur otio, sed adhuc sollicito præ-
muntur imperio.

Prima mors animam nolentem
tollit à corpore, secunda animam no-
lentem tenet in corpore, Ab utraque
morte id habetur, ut quod non vult
anima de suo corpore patiat.

Incognitis causis operum Domini
nonnihil nouimus, cū scimus non sine
ratione omnipotentē facere, verum
infirmus

EX AVGVSTINO. 249

infirmus humanus animus rationem
non potest reddere.

Frustra homo post hoc corpus hic
promittit sibi quod in hoc corpore
comparare neglexerit. Nemo inuitus
bonum facit, etiam si bonum est quod
facit: quia nihil prodest spiritus timo-
ris, ubi non est spiritus charitatis.

Sicut in potestatibus societatis hu-
manæ maior potestas minori ad obe-
diendū præponitur, ita Deus omnibus.

Beatus qui diligit Deum, & amicū
in Deo, & inimicū propter Deum.
Solut enim nullum charum amittit,
cui omnes in illo chari sunt, qui nun-
quam ante dimittit te, nisi dimittatur.

Manifestum est, quoniam bona
sunt quæ corrumpuntur, quæ neque si
bona non essent, corrumpi possent:
quia & si summa bona essent, incor-
ruptibilia essent: si autem nulla bona
essent, quod in eis corrumpetur
non esset.

SENTEN. DECRIPTÆ

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes fecerit creaturas bonas, nec vlla omnino nisi ab ipso sit creata natura, nulla est substantia mali: quia quod authorem Deum non habet, non est aliud quam desiderium vel actio inordinata voluntatis.

Sicut palato non sano pœna est cibis, qui sano suavis est: & oculis ægris odiosa lux, qua incolumi gaudet obruitus: ita displicet iniquis iustitia Dei, cui si subiicerentur, non conturbarentur.

Agritudo animi rationalis est, cum bonis inferioribus delectatus, superiora non appetit, & ex parte non amittit. Ideoque in duas dividitur voluntates: cumque vna est, tota non est: & hoc adest vni quod deest alteri.

Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non excitare, vel augere male loquendo, nisi etiam eas extinguere studeat bene loquendo.

Beata

EX AVGVSTINO. 250

Beata vita est gaudium de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire volunt docentem: & nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri: Quibus iuste retribuitur, vt ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas.

Nemo quod tolerat amat, existimare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secura felicitas. Non eiusdem est temporalis labor pugna, & beatitudo victorix.

Ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humane intelligentix, quia plus loquitur inquisitio quam inuentio, & longior est petitio quam impetratio.

Vera æternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla specie motuue mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quæ alia & alia est.

SENTEN. DECERTÆ

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis ut boni fiant studiosius supplicandum, quia numerus sanctorum semper de numero impiorum auctus est.

Querens à Deo pacem, sit sibi ipse pacatus, ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano. Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce quod falsum est, quia veritas & credenda est & loquenda.

Non queratur homo, quando in his quæ iuste habet, patitur aliquas aduersitates: per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora, ne viator tendens ad patriam, stabulum pro domo diligat.

Bene currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud enim iustum indicem & misericordem, qui se accusat, excusat.

In tranquillitate pacis comprehendenda

EX AVGVSTINO. 251

denda est doctrina sapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur. Nec facile inveniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quæsitæ.

Ad altare Dei inuisibile, quod non accedit iniustus, ille peruenit qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.

Finis legis Christus est, in quo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio est in ipso, ultra quem non est quod se spes fidei & charitatis extendat.

Nullæ pænæ grauiores sunt, quàm male conscientia in qua cum non habetur Deus, consolatio non inuenitur: & ideo inuocandus est liberator, ut quem tribulatio exercuit ad confessionem, confessio perducatur ad ueniam.

Quid grauius peccato ægri, quàm

SENTEN. DECERTA

interfectio medici? Sed cum in baptismo hoc dimittitur, quid non dimittitur?

Auditor verbi similis debet esse animalibus, quæ ob hoc quod ruminant munda esse dicuntur: & non pigreat cogitare de iis quæ in aluo cordis accepit, & cum audit, sit similis edenti: cum vero audita in memoriâ reuocat, sit similis ruminanti.

Rationalis anima est domina corporis sui, quæ inferiori non bene imperabit, nisi superiori se Deo tota charitatis subiectione seruiert.

Sicut terra de cælo expectat pluiam & lucem, sic homo ex Deo debet expectare misericordiam & veritatem.

Gaudendum est bonis ecclesiæ filiis, quia in discretionem eorum non fallitur diuina iustitia. Sed non temere cõgregatos diuidat, quia ipsorum est velle colligere Deum vel separare.

Domini

EX AVGVSTINO. 252

Dominus est rerum quas habet qui nulla cupiditate illuditur. Nam qui amore terrenorum obstringitur, non possidet, sed possidetur.

Hæreditas in qua Christi cohæredes sumus non minuitur multitudine filiorum, nec fit angustior numerositate cohæredum. Sed tanta est multis, quanta est paucis: tãta singulis, quanta omnibus.

Nunquam secura esse debet felicitas, quia periculosiora sunt animo secura quàm corpori aduersa: prius enim corrumpunt prospera, vt inueniant aduersa quem frangant.

Prima salus est declinare peccatũ: secunda non desperare de venia. Nã ipse se in æternum perimit, qui apud misericordem iudicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit.

Boni latent, quia bonum ipsorum in occulto est, nec visibile est, nec corporale est quod diligunt, & tam

SENTEN. DECERPTÆ

merita eorum sunt in abscondito constituta quàm pramia.

Nullus bonorum inimicum habet, nisi malum, qui ideo esse permittitur, ut aut corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur. Orandum est ergo pro inimicis, ut aut obrineatur eorum conversio, aut in nobis inueniatur diuina bonitatis imitatio.

Vigor fidei Christianæ tribus temporibus initiatur, vespere, mane, & meridie. Vespere enim dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Vnum ad patientiâ occisi, aliud ad vitam resuscitari, tertium pertinet ad gloriam maiestatis in patris dextera confidentis.

Ad hoc excoquantur homines tribulationibus, ut vasa electionis euacuentur nequitia, & impleantur gratia.

Potest homo inuitus amittere temporalia bona, nunquàm vero nisi volens perdit æterna.

Finis

EX AVGVSTINO. 253

Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, nō habet quod possit amplius inuenire, sed habet in quo debeat permanere.

Melior est tristitia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua facientis.

Reuocandus est animus ad recordandum cum quadam delectatione de præteritis ne surrepente concupiscentia redeamus corde in Ægyptum.

Bonum est à veritate vinci. Ad correctionem superet veritas nolentem. Nam & inuitum ipsa superabit.

Peccata siue parua siue magna impunita esse non possunt, quia aut homine penitēte, aut in iudicio sic Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos qui semetipsos indicant, non iudicare.

Nullus miser de qualicūque miseria liberatur, nisi qui Dei misericor-

SENTENTIA DECERTA

dia preuenitur.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vite misericorditer non auditur. Quid enim infirmo utile sit magis nouit medicus quam ægrotus. Si enim id postulat quod Deus præcepit & promittit, fiet omnino quod poscit, quia accipiet charitas quod parat veritas.

Profectus fidelium sine tēratione, non euenit, nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine. Nec coronabitur, nisi qui vicerit: nec vincet, nisi qui certauerit: nec certabit, nisi inimicum habens & tentationi resistens.

Stultus est qui non credit denunciationibus prophetarum in paucis quæ restant, cum videat tam multa completa quæ tunc non erant, quādo prædicebantur implende.

Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autē euigilet

EX AVGVSTINO 254

anima ipsorum, intelligit à quo facta sit, & non colit quod ipsa fecit.

Omnia corporis nostri quæ discreta vel putrefacta vel concremata in quasdam dissoluntur fauillas Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde sumpta sunt, illa manu quæ donat omnia.

Qui deficiunt, tota sua debent sitire substantia, id est anima & carne: quia etiam Deus dat panem suum: id est, verbum veritatis: & carni necessaria Deus præbet, quia vtraque ipse pascit qui vtraque fecit.

Qui ociosus & quierus non cogitat Deum, inter actus multos & laboriosa negocia de illo quomodo poterit cogitare? Meditetur ergo quæ Dei sunt fidelis cum vacat & bene operandi substantiam, ne in actione deficiat.

Simulata innocentia, non est innocentia

SENTEN. DECERTÆ

nocentia. Simulata æquitas, non est æquitas, sed duplicatur peccatum in quo & iniquitas & simulatio est.

Anima recedens à luce iustitiæ, quanto magis querit, quod inueniat contra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & in tenebrosa demergitur.

Duas in toto mundo ciuitates, faciunt duo amores. Hierusalem facit amor Dei, Babyloniam facit amor seculi. Interroget ergo se quisque & inueniet unde sit ciuis.

Omne præceptum Dei leue est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum. Onus meum leue est: nisi quia per spiritum sanctum diffunditur charitas in cordibus nostris, ut diligendo liberaliter faciamus, quia quod quis timendo facit, seruiliter facit. Nec est animus rectus quando mallet si fieri posset, id quod rectum est non iuberi.

Plenitudo legis est charitas, quia per

EX AVGVSTINO. 255

per charitatem lex impletur, non per timorem, intantum enim sunt mandata iustitiæ, in quantum adiuuat spiritus gratiæ.

Non sunt bona opera nisi quæ per fidem & dilectionem fiunt, quia alterum sine altero nullius virtutis fructum parit.

Ab eo quod formauit Deus, mutatus est Adam, sed in peius propter iniquitatem suam. Ab eo quod operata est iniquitas, mutantur fideles, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit præuaricatoris primi, hæc mutatio est dextere excelsi.

In presenti vita & delitiæ temporales dulces sunt, & temporales tribulationes amaræ sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, inhians bonis vitæ æternæ?

In trinitate diuina tanta est substantia

SENTEN. DECEPTÆ

stantiæ unitas, vt æqualitatem teneat,
pluralitatem non recipiat.

Omnia per verbum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil: Cum itaque
vniuersæ naturæ per verbū Dei factæ
sunt, iniquitas per ipsum facta nō est.
quia iniquitas nulla substantia est, &
peccatum non est natura, sed vitium
naturæ, id appetens quod non est or-
dinis sui.

Sublatum est diabolo iniquitate
sua victo, non quod non habuit pro-
prium, sed quod rapuerat alienum.
Auferendo enim Christus de magna
domo eius quæ perierant, non furtum
fecit, sed furtum recepit: tunc hominē
cōcludit profunditatis iniquitas, quā-
do non solum immersus peccatis iac-
cet, sed etiam volens ea defendere
perdit confessionem & aditum con-
fessionis.

Quando Deus permittit aut facit
vt aliqua tribulatione vexemur, tunc
mise

EX AVGVSTINO 256

misericors est: quia excitans fidem &
differens in opere non auxilium ne-
gat, sed desiderium mouet.

Diuites Christiani si veri Christia-
ni sunt, prorsus pauperes sunt, & in cō-
paratione cælestium bonorum quæ
sperant omne aurum suum arenam
deputant, quia ibi quisque habet di-
uitias suas, vbi delectationem.

Fides Abraham, semen est Abraham.
Proinde qui pertinent ad credulitatis
similitudinem, ipsi pertinent ad hæ-
redum promissionem.

Nemo fidelium quanuis multum
profecerit, dicat, sufficit mihi. Qui
enim hoc dixerit, remansit & hæsit in
via ante finem, qui non perseueraue-
rit vsque in finem.

Nullus in Deo locus est, nec est
quo fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum.
Qui vult euadere offensum, cōfugiat
ad placitum.

Dux vitæ sunt vna corporis, alte-

SENTEN. DECIPTÆ

ra anima. Sicut vita corporis, anima:
ita vita anima: Deus. Et quomodo si
anima deserat, moritur corpus: sic
anima moritur, si deserat Christus.

A quo habet homo vt sit, apud illū
habet, vt eū esse sit.

Perfectē Deus euidentēque mō-
strauit quantum sit bonum obediē-
tia, cum hominem in paradiso po-
situm ab ea re prohibuit quæ non
erat mala. Sola ibi obedientia potuit
tenere palmam, sola incidit in pœ-
nam.

Interdum Deus per malos erudit
bonos, & per temporalem potētiā
damnandorum exercet disciplinā
liberandorum.

Apud misericordiam Dei pluri-
mum valet confessio pœnitentis, quā
facit peccator confitendo propitium,
quem negando non facit nescium.

Humiliū virtus est de scientia
non gloriari, quia cōmunis est omni-
bus

EX AVGVSTINO. 257

omnibus sicut lucis, ita participatio
veritatis.

Non caret regia potestate, qui cor-
pori suo nouerit rationabiliter impe-
rare. Vere enim dominator est terræ,
qui carnem suam regit legibus disci-
plinæ.

Quantum ad opera attinet quæ
forinsecus aguntur, & qui timet pœ-
nam, & qui facit iustitiam, non faciat
contra mandatum: & ideo quidem
pares sunt manu, sed dispares corde:
similes actione: dissimiles voluntate.

Hoc ab homine colitur quod dili-
git. Vnde quia Deus omnibus rebus
maior & melior inuenitur, plus om-
nibus diligendus est vt colatur.

Rectum cum cor à Deo est, quan-
do propter Deum queritur Deus.

De beneuolentia est, non de mali-
tia, cum letatur iustus in impios pro-
cessisse vindictam, quia non ei exitiū
peccatoris placet, quē voluit corrigi,

SENTENT. EXCERPTA

sed iustitia Dei qua scit multos posse
conuerti.

Non vincit in bono malum, qui in
superficie bonus est, & in alio malus,
& opere parcens, corde leniens, ma-
nu mitis, voluntate crudelis.

Ad omne opus bonum amor ducit
& timor Dei. Ad omne peccatum amor
ducit & timor mundi. Ut apprehen-
datur bonum & declinetur malum,
discernendum est quid diligere debeat,
& quid timeri.

Nulla infelicitas frangit, quem
nulla felicitas corrumpit.

Dives qui talis est ut contemnat
in se quicquid illud est unde inflari su-
perbia solet, pauper est Dei.

Ascensionum ad Deum gradus sunt
pietatis affectus. Iter tuum, est tua vo-
luntas: amando accedis, negligendo
recedis: constitutus in terra, Deo iun-
getis, quia quae Deo chara sunt diligis.

Deum cum male aliquid poscitur,
dando

EX AVO VSTINO. 258

dando irascitur, non dando misereatur.

Incredibile est non mentiri homi-
nem ne capiatur: qui mentitur ut capiat.

Quamuis omnis qui mentitur ve-
lit celare quod verum est, non tamen
omnis qui vult celare verum, menti-
tur: Plerumque enim non fallendo ve-
ra occultamus, sed tacendo. Non enim
mentitus est, qui ait, multa habeo vo-
bis dicere, sed non potestis portare
modo.

In primo homine patuit, quod ho-
minis arbitrium valeret ad mortem.
In secundo autem, quod Dei adiuto-
rium valeret ad vitam. Primus enim
homo, non nisi homo; secundus vero
homo, Deus & homo. Peccatum ergo
factum est relicto Deo, iustitia non in-
fuit Deo.

Legis litera quae docet non esse
peccandum, si spiritus viuificator de-
sit, occidit: Scire enim peccatum po-
tius facit quam cauere, & ideo magis

SENTENT. DE CAPT. 2

augeri quàm minui, quia male concupiscentiæ & præuicatio legis accedit.

Mandatum Dei si timore potius pœnæ quàm amore iustitiæ fit, seruilliter non liberaliter fit: & ideo non fit. Non enim eius fructus bonus est qui non de charitate procedit.

Lex Dei secundum naturam est: & cum homines quæ legis sunt faciunt, naturaliter faciunt superato vitio, quod nec præsidium legis abstulerat.

Cum itaque per gratiam lex Dei in cordibus scribitur, quæ legis sunt naturaliter sunt: non quia per naturam præuenta sit gratia, sed quia per gratiam reparata est natura.

Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur quasi non acceperit, & ideo putat se accepisse, quia litera extrinsecus, vel vt legeretur apparuit, vel vt audiretur insonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.

EX AVGVSTINO: 259

est. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. Inde habet quæcunque habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut non habet, aut id quod habet aufertur ab eo.

Homo factus erat immortalis, Deus esse voluit: non perdidit quod homo erat, sed perdidit quoddam immortalis erat, & de inobediētiæ superbia contracta est pœna naturæ.

Laus fidei est non visa credere, præmium erit creditorum adeptione gaudere.

Sicut lac non transit nisi per carnem, vt paruulum pascat qui panem edere non potest: sic nisi sapientia Dei, quæ panis est Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi diuinitatem contemplandam posset accedere. Quia ergo lux à tenebris non poterat comprehendendi, ipsa lux mortalitatem subiit

SENTENT. DECERTAT
tenebrarū, & per similitudinem car-
nis peccati, participationem dedit lu-
minis veri.

Odor bonus fama bona est, quam
quisque bonae vitae operibus haurit
dum Christi vestigia sequitur, pedes
quodammodo eius pretiosi vnguenti
odore perfundit.

Non est in carendo difficultas, nisi
cum est in habendo cupiditas, & ideo
id solum recte diligitur quod nunquam
bene amittitur.

Qui affluit insipienti eloquentia,
tanto magis cauendus est, quanto ma-
gis ab eo in iis quae audire inutile est,
delectatur auditor, & cum quem or-
nate dicere audiuit, & vere dicere
existimat.

Bonorum ingeniorum clara est in-
doles, in verbis differentium verum
amare, non verba. Quid enim pre-
dest clavis aurea, si aperire quod vo-
luntas non potest? Aut quid obest li-
gnea,

gnea, si hoc potest, quando nihil quaerimus, nisi parere quod clausum est?

Omnis peccator in quantum pec-
cator, non est diligendus, & omnis
homo in quantum homo diligendus
est propter Deū, Deus vero propter
seipsum, à quo omnes habet qui eum
diligunt, & quod sunt, & quod eum
diligunt.

Dominus ait, Ego sum via veritas,
& vita. Hoc est, per me venit, ad me
peruenit, in me manet. Cū enim
ad ipsum peruenit, etiam ad patrem
peruenit, quia per aequalem ille cui
aqualis est cognoscitur, vinciente at-
que glutinante nobis spiritus sancto, ut
in summo atque incommutabili bo-
no sine fine maneamus.

Multos autem inuenimus qui fal-
lere velint, qui autem falli, neminem.
Cum vero hoc sciens faciat alius,
alius nesciens patitur, satis apparet
in vna eademque re, illum qui fallitur

SENTENT. DECEPTÆ

eo qui mentitur esse meliorem: quandoquidem pati melius est iniquitatis, quam facere.

Inter temporalia atq; æterna hoc interest, quod temporalia plus diligantur antequam habeantur, vilescunt autem cum aduenerint. Non enim fatiat animum, nisi incorruptibilis gaudij vera & certa æternitas: Æternum vero ardentius diligitur adeptum quam desideratum. Nemo enim plus de illo æstimat quam se habet, ne fiat vilius quod paratum est amplius. Sed tanta ibi est excellentia, ut multo plus sit adeptura charitas, quam fides credidit, vel & spes desiderauit.

Qui in scripturis sanctis non inueniunt charitatem quam quærunt, famelaborant: qui autem non quærunt quod in promptu habent, fastidij languore marcescunt: & par utrorumque periculum est, dum sapientie cibum, & illis obsecratio, & his

inedia

EX AVGVSTINO. 261

inedia subtrahit.

Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Sæuiat & fremat mundus, increper linguæ, coruscet armis, quicquid fecerit, quantum erit ad illud quod accepturi sumus? Appendo, quod patior contra id quod spero: hoc quidem sentio, illud spero: & tamen incomparabiliter maius est quod speratur quam quod aufertur. Quicquid est quod contra Christi nomen sequitur, si potest vinci, tolerabile est: si non potest, proficit præmio citius consequendo: & fidelis sine temporalis mali transit in perceptionem æterni boni.

Cum in duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & Prophetæ, quanto maius est Euangelium, quo lex non soluitur, sed adimpletur, & de quo Dominus dicit, Mandatum non

Kk 5

SENTENT. DECEPTAE

uum do vobis, vt diligatis inuicem: Charitas enim innouat homines, & sicut malignitas veteres, ita dilectio nouos facit.

Quando corripit Deus genus humanum, & flagellis pie castigationis exagitat, exercet ante iudicium disciplinam, & plerunque diligit quem flagellat, nolens inuenire quem daret. Flagellat autem iustos simul & iniustos, quia nemo qui possit gloriari mundum se habere cor, aut mundum se esse à peccato. Ita de gratia miserit ordi eius veniunt etià coronæ iustorum.

Labor piorum exercitatio est, non damnatio: Nec enim conturbari debemus, cum aliquis sanctus grania & indigna perpetitur, si obliui non sumus quæ pertulerit iustus iustorum, sanctusque sanctorum, cuius passio omnes superat passiones, quia cum auctore vniuersitatis nulla cuiusquæ est comparatio creaturæ.

Miseria

EX AVGVSTINO. 262

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu vsque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad iustum omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum.

Creatoris omnipotentis omnipotentia est causa subsistendi omni creatori: quæ virtus si ab eis quæ condidit regendis aliquando cessaret, simul omnium rerum species & natura concideret. Proinde quod Dominus ait, Pater meus vsque nunc operatur: quandam continuationem operis eius qua simul omnia continet atque administrat ostendit. In qua etià opere sapientia eius perseverat, de qua dicitur, Pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Idem etiam Apostolus sentit, cum Atheniensibus prædicans ait, In quo vivimus, movemur & sumus, Quia si opus suum rebus creatis subtraheret, nec vivere, nec moveri, nec esse

SENTENT. D. ACERPTA

esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est requieuisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam conderet creaturam, non vt conditas continere & gubernare cessaret.

Observatione sabbati, quæ vacatione vnius diei figurabatur ablata, perpetuum sabbatum obseruat, qui spe future quietis sanctis operibus intētus, nec in ipsis actibus suis, quasi de propriis, & de iis quæ non acceperit, gloriatur, & illum in se operari cognoscit qui simul operatur & operando quietus est.

Requies Dei recte intelligentibus ea est, quæ nullius indiget bono, Et ideo certa requies nobis in Deo est, quia beatificamur bono quod ipse est, non ipse eo quod nos sumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona præter ipsum nulla est quam ipse non fecit, ac

EX AVGVSTINO. 263

ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit non eget.

Facta creatura, motibus cœperunt currere tempora. Vnde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inueniri ante ipsa tempora. Motus enim si nullus esset vel spiritualis vel corporalis creatura, quo per se præsens præterita futura succederent, tempus nullum omnino esset. Moueri autem creatura non vtiq; posset si non esset potius ergo tempus à creatura quàm creatura cœpit ex tempore, vtrunque autem ex Deo. Ex ipso enim & per ipsum & in ipso sunt omnia.

Cum saluator dicat vnum passerem non cadere in terram sine voluntate Dei: & quoddam fœnum agri quod post pabulum mittendum est in cli- banum, ipse tamen formet ac vestiatur, sic confirmat nō solum istam partem mundi rebus deputatam, verum etiam vilissi

SENTENT. DECRIPTA.

vilissimas abiectissimasque particulas
diuina providentia regi, ne forauitis
perturbari motibus ea quorum cau-
sas comprehendere non possumus ex-
stimemus.

Anima rationalis in ea debet re-
gi, quæ spiritualium natura maxime
excellunt, & quæ sursum sunt sapientis,
non quæ super terram.

Naturarum conditor Deus nihil
in miraculis contra naturam facit;
nec quod nouum est consuetudini,
repugnans est rationi. Nobis ergo vi-
dentur contra naturam insolita, qui-
bus aliter naturæ cursus innotuit: non
autem Deo, cum hoc est natura quod
fecerit.

Omne corpus in omne corpus
posse mutari credibile est: quodlibet
autem corpus in animam rationalem
posse conuerti, credere absurdum est.
Quoniam Deus sic est omnipotens ut
nūquā suæ rationis instituta cōuellat.

Sicut

EX AVGVSTINO. 164

Sicut aer ex presenti lumine non
factus est lucidus, sed fit: quia si factus
esset, non autem fieret, etiam absente
lumine lucidus permaneret. Sic homo
presente Deo illuminatur, absente
autem tenebratur, à quo non loco-
rum interuallis, sed voluntatis auer-
sione disceditur.

Magna est utilitas hominis, iuben-
ti Deo, etiam incognita ratione ius-
sionis, seruire. Iubendo enim Deus uti-
le facit quicquid iubere voluerit: de
quo metuendum non est, ne non pro-
futura præcipiat: nec fieri potest, ut
voluntas propria non grandi ruina
pondere super hominem cadat, si eā vo-
luntati superioris extollendo præponat.

Quàm excellens bonum natura
humana sit, hoc maxime apparet,
quod datum ipsi sit ut possit summi &
incommutabilis boni adherere na-
turæ. Quod si noluerit, bono se pri-
uat, & hoc ei malum est. Vnde per iu-
stitiam

SENTENT. DECEPTA

sticiam Dei, etiam cruciatus cōsequetur. Quid enim tam iniquum, quā ut desertori boni bene sit? Aliquando amissi superioris boni non sentitur malum, dum habet quod est amatum inferius bonum. Sed diuina iusticia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amauit, & naturarum creator ubique laudetur. Adhuc enim bonū est quod dolet amissum bonum: Nam nisi aliquid bonū remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset in pōna.

Nocendi cupiditas potest esse à suo cuique animo praua. Non est autem potestas nisi à Deo, & hoc abdita altaque eius iusticia, quoniam non est iniquitas apud Deum.

Quantum & quale bonū sit Deus, etiam ex hoc euidenter ostenditur, quod nulli à Deo recedenti bene est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus sine doloris timore esse non

EX AVGVSTINO. 265

non possunt. Et qui omnino malum desertionis suæ maiore superbix tumore non sentiunt, aliis qui hoc discernere nouerunt quanta sit miseria apparet: ut si nolint recipere medicinam, talia deuitādi valeant ad exemplum quæ possunt habere.

Sicut vera ratio docet, meliorem esse creaturam quam prorsus nihil delectat illicitum: ita eadem ratio docet etiam illam bonam esse, quæ in potestate habet illicitam delectationem ita cohibere, ut non solum de cæteris licitis recteque factis, verum etiam de ipsius prauæ delectationis coërtione lætetur.

Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Præuidet bonos futuros, & creat; præuidet malos futuros & creat: seipsum ad fruendum præbet bonis, multa bonorum suorum largiens, etiam malis misericorditer ignoscens, iuste vlciscens; nihil me-

SENTEN. DECEPTA
tuens de cuiusquam malitia, nihil indigens de cuiusquam iustitia: nihil sibi consulens de operibus bonorum, consulens autem bonis de penis malorum.

Cum superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia vero sit odium felicitatis alienæ, quod unde nascatur in promptu est. Amâdo enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quoddam ei coæquantur, vel inferioribus ne sibi coæquantur, vel superioribus quoddam eis non coæquantur. Superbiendo ergo quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

Plenitudo diuinitatis dicta est in Christo corporaliter habitare, non quia diuinitas corpus est, sed quia sacramenta veteris testamenti appellantur umbræ futuri. Propter umbrarum cõparationem corporaliter dicta est in Christo plenitudo diuinitatis habitare, quoddam in illo impleantur omnia

omnia quæ in illis umbris figurata sunt, ac sic quodammodo umbrarum præcedentium ipse sit corpus, hoc est figurarum & significationum illarum ipse sit veritas.

Actio in hac vita pia est, Deum colere & eius gratia contra vitia interna pugnare: cõsque vsque ad illicita instigantibus cogitationibus non cedere: & ubi ceditur indulgentiam, atque vt non cedatur adiutorium Dei affectu religiosæ pietatis exposcere. In paradiso si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset māsio vitia non habere.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem christianorum Dei charitas facit: quæ diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis, non per voluntatis arbitrium quod est à nobis. Non potest esse vllum malum, nisi

SENTEN. DECERTA

in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura. Omnis autē natura, in quantum natura, bona est.

Debetur merces bonis operibus fieri, sed gratia quæ nō debetur præcedit ut fiant.

Circuncisio carnis lege præcepta est, quia non posset melius per Christū significari regenerationis auctorem tolli originale peccatum. Cum præputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodum cum originali peccato. Et die octauo lex circuncidi carnem præcepit, quia Christus die dominico resurrexit qui post septimū sabbati octauus est. Et circūcisus præputiatum gignit, traiciens in illum quo ipse iam caruit: sicut baptizatus in filium quem genuerat carne, reatū traiecit originis quo ipse iam liber est.

Primus homo Adam sic olim defunctus est, ut tamē post illum secundus homo sit Christus, cum tot milia homi-

hominum inter illum & hunc orta sint: & ideo manifestum est pertinere ad illum omnem qui ex illa successione propagatus nascitur, sicut ad istum pertinet omnis qui gratiæ largitate in illo renascitur. Vnde fit ut totum genus humanum quodammodo sint homines, primus & secundus.

Nullo modo iudicia Dei cōparanda sunt iudiciis hominum: quia non dubitandum est esse iustum etiā quando facit quod hominibus videtur iniustum.

Iustus ex Deo, non ex hominibus nascitur, quoniam renascendo, non nascendo fit iustus. Vnde etiam renati filij Dei vocantur.

Natura humana etsi mala est, quia vitata est, non tamen malum est, quia natura est: sine quo bono nullum potest esse vitium, quanuis sine vitio posset esse vel nunquam vitata vel sanata natura.

SENTEN. DECEPTA

Iustum Dei iudicium est, vt peccato suo quisque pereat, cum Deus peccatum non faciat, sicut mortem non fecit: & tamen quem dignum morte sentit, occidit. Vnde legitur, Mors & vita à Deo est. Quz duo inter se contraria profecto videt quisquis ab operibus diuinis iudicia diuina discernit quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem.

Deus quidem mundum fecit & corpora prorsus omnia. Sed vt corpus corruptibile aggrauer animam, & caro concupiscat aduersus spiritum, nō est precedens natura hominis instituti, sed consequens pœna peccati.

Quantislibet vitis turpetur natura quz cunque institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur morbidus, & institutio animi bona est, & quando nascitur fatuus, sic institutio

EX AVGVSTINO. 268

stitutio ipsius hominis bona est quando nascitur originalis peccati obnoxius.

Sicut quidam parentes aggrauant originale peccatum, ita quidam releuant: sed nullus tollit, nisi ille de quo dictum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: cui nullum bonum hominis impossibile, nullum malum insanabile.

Non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinet, cum ex illa massa primi hominis, cui mors merito debetur, quisque liberatur, Non est enim iniquitas apud Deum, quia in remittente non est exigendum quod debet iniustus. Et ibi gratuita est indulgentia, vbi iusta posset esse vindicta. Natura humana & si in illa integritate in qua condita est maneret, nullo modo seipsam creatore suo non adiuuante seruaret. Vnde tum sine Dei gratia salutem non posset ser-

SENTEN. DECERTA
natam quam accepit, quomodo sine
Dei gratia potest recuperare quod
perdidit?

Inexcusabilis est omnis peccator,
vel originis reatu, vel additamento
proprie voluntatis, siue qui nouit, siue
qui ignorat, siue qui indicat, siue
qui non indicat: quia & ipsa ignorantia
in eis qui intelligere noluerunt,
sine dubitatione peccatum est: in eis
autem qui non potuerunt, pena pec-
cati. Ergo in vtrisque non est excusa-
tio, sed iusta damnatio.

Plus enim proculdubio est agi quam
regi: qui enim regitur, aliquid agit, &
ideo regitur vt recte agat. Qui autem
agitur, agere ipse aliquid vix intelli-
gitur. Et tantum prestat voluntatibus
nostris gratia Saluatoris, vt non dubi-
tet Apostolus dicere, Quotquot spiri-
tu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec
aliquid in nobis libera voluntas me-
lius agere potest, quam vt illi se com-
mendet

EX AVGVSTINO 269
mendet qui male agere non potest.

Liberari à corpore mortis huius
omni sanato languore concupiscencie
carnis, est non ad poenam corpus re-
cipere, sed ad gloriam.

Multa bona facit Deus in homine
quæ non facit homo: nulla vero facit
homo quæ Deus non facit vt faciat
homo.

Iustitia secundum quam iustus ex
fide viuit quoniam per spiritum gra-
tiz homini ex Deo vera iustitia est:
quæ licet non immerito in aliquibus
iustis pro huius vite capacitate per-
fecta dicatur, parua tamè est ad illam
magnam quam capit equalitas ange-
lorum: quam Paulus quia nodum ha-
bebat, propter illam quæ iam inerat,
perfectum: & propter istam quæ ad-
huc deerat, imperfectum se esse dice-
bat. Sed planè minor iustitia ista facit
meritum, maior illa facit præmium.
Vnde qui istam non sequitur, illam

SENTENTIA DECEPTA

non assequetur.

De vno solo mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu fides catholica nouit, quod pro nobis mortē, id est, peccati pœnam sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius qui habuit sine meritis pœnam, sic nos per illum sine bonis meritis gratiā. Quia sicut nobis nō debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem suam in eos quibus daturus erat indebitā vitam, pati pro eis indebitam mortē voluit.

Sicut eis qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus, Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic eis qui gratiam commendant praecepit fides Christi, fidem autem Christi putant esse naturam, verissime dicitur: Si per naturam iustitia est ergo Christus gratis mortuus est. Iam hoc enim

EX AVGVSTINO. 270

enim lex erat & non iustificabat: iam hoc erat & natura, & non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, vt & lex per illum impleretur qui dixit, Non veni soluere legem, sed adimplere: & natura per Adam perditā, per illum repararetur qui dixit, venisse se querere & saluare quod perierat.

Posse habere fidē sicut posse habere charitatem, non est naturae hominum. Habere autem fidē, sicut habere charitatem, gratiae est fidelium. Sed cum voluntas credendi aliis praeparetur, aliis non praeparetur à domino, discernendum est quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniuersae enim viae domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autē sunt viz ipsius. Inuestigabilis igitur & misericordia quae gratis liberat, & veritas quae iuste iudicat.

Nemo

SENTEN. DECERPTÆ

Nemo exigit quicquam ad id in quo ipse est, nisi in aliquantulum ad id in quo est descendat.

Quas vires nocēdi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit nisi qui ei bellum indixerit: quia si cuiquam facile est laudem non cupere dum negatur, difficile est ea non delectari cum offertur.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cauendum est, ne superat elatio: Vtilius enim terrena opulentia humiliter retinetur, quam superbe relinquatur.

Nulli irascenti videtur ira sua iniusta. Vnde ab omni indignatione cito redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

Qui dedit legem ipse dedit & gratiam

EX AVGVSTINO. 171

tiam sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit: ut quia lex ostēdit peccata, non tollit, volentes suis viribus legem exequi nec valētes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedientiæ auferat reatum.

Verum sabbatum Christianus obseruat, abstinēs se ab omni opere seruili, id est, à peccato, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati.

Nemo habet de suo, nisi peccatum & mendacium. Siquid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est quem debemus sicire in hac eremo. ut ex eo quasi quibusdam guttis irrigati, non deficiamus in via.

Quod pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum patre facit, pater, facit: nec seorsum facit, nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, sicut ipse dominus dicit, Ergo & pater vnum sumus.

Rege

SENTEN. DECEPTÆ

Regenerationis gratiam ita etiam
hi non minuūt qui eius dona non ser-
uant sicut lucis nitorem loca immun-
da non polluant. Qui ergo gaudes ba-
ptismi perceptione, viue in noui ho-
minis sanctitate: & tenens fidem quæ
per dilectionem operatur, habet bonū
quod nondum habes, vt proſit tibi
bonum quod habes.

Sic est veritas Christus, vt totum
verum accipiat in Christo: verum
verbum Dei, Deus æqualis patri: vera
anima, vera caro: verus homo, verus
Deus: vera natiuitas, vera passio, vera
mors, vera resurrectio. Si aliquid ho-
rum dixeris falsum, intrat putredo: de
veneno serpentis nascuntur vermes
mendaciorum, & nihil integrum re-
manebit: quia vbi fuerit falsi alicuius
corruptio, ibi veritatis integritas non
erit.

Tanta est charitas, quæ si desit, fru-
stra habentur cætera, si adsit habentur.

EX AVGVSTINO. 272

tur omnia.

Reliquit Christus patrē, quia cum
in forma Dei esset, non rapinam ar-
bitratus est esse se æqualem Deo, sed
semetipsum exinaniuit formam serui
accipiens. Hoc est enim, relinquit
patrem, non quia deserit & recessit à
patre, sed quia non in ea forma appa-
ruit hominibus in qua æqualis est pa-
tri. Reliquit autē matrem, relinquēdo
synagogā Iudæorum, de qua secundū
carnem natus est, inherēdo ecclesiæ,
quā ex omnibus gentibus cōgregauit.

Dormit Adam vt fiat Eva, moritur
Christus vt fiat ecclesia. Dormiente
Adam fit Eva de latere. Mortuo Chri-
sto lancea perforatur latus, vt super-
effluat sacramenta quibus seruetur
ecclesia. Vnde Apostolus, ipsum Adā
dicit formam futuri. Quia sicut in
Adam omnes moriuntur, ita in Chri-
sto omnes viuificabuntur.

Deus homo factus est, quid factu-

SENTEN. DECRIPTÆ

rus est homo propter quem Deus factus est homo?

Vna est natiuitas de terra, alia de cælo est: vna est de carne, alia de spiritu: vna est de æternitate, alia de mortalitate: vna est de masculo & fœmina, alia est de Deo & Ecclesia. Et ipse duæ singulares sunt. Quomodo ergo vterus non potest repeti, ita nec baptismus.

In visibilia attendas, nec panis est Deus, nec aqua est Deus, nec lux ista est Deus, nec vestis est Deus, nec domus ista est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt & singula sunt. Quod enim est panis, non hoc est aqua: & quod est vestis, non hoc est domus: & quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus autem totum tibi est quod recte desideras, & omnium bonorum varietas vno fonte perfunditur: Quoniam cum suatri-
buit, seipsum sub diuersis munerum
suo

EX AVGVSTINO. 273

suorum nominibus imperit.

Anima carnalia appetens, fœminæ comparatur non habenti rectorem virum, qui est intellectus, cuius eam oportet sapietia gubernare: non quasi aliud sit quàm anima, sed quia obtritus quidam occultus sit animæ. Sicut enim exteriores oculi quiddam sunt carnis: ita mens quiddam est animi, quod in eo secundum participationem diuinæ rationis excellit. Et tunc omnibus motibus eius bene præsidet, cum supernaluce radiatur, vt sit in ea lumen verum, quod illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum.

Quid supplicaturus Deo locum aptum & sanctum requiris? Interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate repulsa præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora, & ita age semper, vt Dei templum sit. Ibi enim Deus

SENTENT. DECRIPTA
exaudit, vbi habitat.

Sensus corporis corporalia nunciat cordi. Et non omnium facultas eadem, quia non inde videtur vnde auditur, nec vnde sapor inde & odor capitur. Nec hi ministri sine tactu ad leuia & grauia, calida & frigida, humida & sicca discernenda sufficiunt. In corde vero animus suo tantū sensu diiudicat, & omnes varietates vno motu attingit, & quicquid discretionis inter bona & mala, iusta & iniusta rationabiliter inuenit, vnus est intentionis affectus.

Dei filius dicitur vitam habere in semetipso, sicut habet pater, non participando adeptus, sed nascendo. Vitam enim genuit pater vita, nec differt in aliquo essentia gignētis & geniti, cum sic ex patre sit filius, vt conspiciat, semper eterna nō vna quidem persona, sed vna sit Deitas. Quamuis nūquam recedat à filio pater, ad iudicandos tamen

EX AVGVSTINO. 274

men viuos & mortuos non ipse dicitur, sed filius affuturus, quia ibi nec patris, nec filij Deitas, sed illa forma videbitur filij, quam sibi per sacramentum incarnationis vniuit. Ipsa ergo erit iudex, quæ coram iudice stetit. Ipsa iudicabit, quæ iudicata est, vt videant impij eius gloriam in cuius mansuetudinem fremuerūt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri possit, & ab eis quos coronaturus, & ab eis quos damnaturus est. Pater autem non apparebit, quia forma serui non est indutus, sed filio qui etiam homo factus est, dedit iudicij potestatem.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt, vt volunt, vt diuinæ seruiant voluntati, quamuis volentes agunt, illius tamen voluntas est à quo & preparatur & iubetur quod volunt.

Si illum docet pater qui audit ver-

SENTENT. DECEPTÆ

bum eius, quære quid sit Christus, & inuenies verbum eius, In principio erat verbum: non autem in principio Deus fecit verbum, sicut in principio Deus fecit cælum & terram. Verbum enim Dei Deus est, non creatura: nec factum inter omnia, sed per quod facta sunt omnia. Vt ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne constitutus possit accedere, verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

Caro Christi vitæ fidelium est, si corpus ipsius esse nō negligant. Fiant ergo corpus Christi si volunt viuere de spiritu Christi, de quo non viuit, nisi corpus Christi.

Escam vitæ accipit & poculum vitæ bibit qui in Christo manet, & cuius Christus habitator est. Nam qui discordat à Christo nec panem eius manducat, nec sanguinem bibit, etiā si tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter

EX AVGVSTINO. 275

reter accipiat.

Velut mundana sapientia, vt nunquam permetteret eos Deus qui mali sunt esse fœlices, quod vtique non finet: sed ideo mali cum habent, quod volunt fœlices putantur, quia quid sit fœlicitas ignorant.

Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore qui motu corporis mutat locum. Migrat corde qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amabas, non es nisi vbieras.

Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solum sacerdotalis & regis dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Sequamur Christum lumen verum, nec ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt, mortuum, non oculorum: & si oculorum,

SENTENT. DECRIPTÆ

non exteriorum, unde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum.

Catholica fides dominum Iesum Christum & verum Deum & verum hominem credit & prædicat. Vtrumque enim scriptum est, & vtrumque verum est. Qui Deum tantummodo asserit esse Christum, & potentiam negat qua creatus est & medicinam qua sanatus est. Qui hominem tantummodo asserit Christum, potentiam negat qua creatus est. Vtrumque ergo anima fidelis ac recta suscipe: est Deus Christus, est & homo Christus: æqualis Deo Christus, æqualis patri, vnum cum patre: æqualis homo Christus virginis filius, trahens de homine mortalitatem, non autem iniquitatem.

Missus Dominus Christus à patre, non recessit à patre. Missio eius incarnatio fuit, & inuisibili Deitate hæc fuit, in hunc mundum venire quod
appare

EX AVGVSTINO. 276

appareret. Quod si cito caperetur, non opus erat, ut crederetur. Credendo ergo capitur, quod nisi credatur, nunquam intelligitur.

Vt recte credatur pater & filius, & ipse filius audiendus est dicens, Ego & pater vnum sumus. Duobus enim verbis duæ simul hæreses detrunctantur. Nam per id quod ait, vnum, Atrium perculit: per illud quod ait, sumus, Sabellium strauit: quia nec sumus, de vno, nec vnum, diceret de diuerso.

Vtrumque nouerimus esse in Christo, & vnum quo æqualis patri est, & vnum quo illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro est: illud Deus est, illud homo est. Sed vnus est Christus Deus & homo.

Multorum hominum multe sunt sine dubio animæ, & multe sunt corda: sed ubi per dilectionem fidemque adhæreant Deo, vna anima, & vnum cor sunt. Si ergo charitas Dei quæ

SENTENT. DECERTA.

diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, tantam unitatem multarum animarum & multorum cordium facit: quanto magis certius in patre & filio & spiritu sancto aeterna & incommutabilis unitas manet, ut indifferens trinitas, unus Deus & unum lumen & unum principium.

Non sic docuit pater filium quasi indoctum genuerit, & scientiam contulerit nescienti: sed intemporalis doctrina est intemporalis essentia: hoc est à patre doceri, quod est à patre generari: quia simplicitas naturae est, esse & nosse: sed non est aliud atque aliud, sed id ipsum.

Fides semper praevenerit visionem. Credimus enim ut cognoscamus, non cognoscimus, ut credamus. Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre.

Bonus odor Christi est praedicatio
verita

EX AVGVSTINO. 277

veritatis, quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis operibus servit & congruit. Mortem autem incurrit, omnis qui ab his quae bene loquitur, vita dissentit: quae conditio & auditores constringit, cum recta praedicatio ab his per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem suscipitur in salutem.

Fides Christi, est credere in eum qui iustificat impium: credere in mediator, sine quo nullus reconciliatur Deo: credere in Salvatorem qui venit quærere & saluare quod perierat, credere in eum qui dixit, Sine me nihil potestis facere. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iustitiam, quae iustificatur impius, suam vult constituere, qua convincitur superbus.

Charitatem habens, quae ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta, diligit Deum, & proximum

SENTENT. DECERTA

sicut seipsum. Amator enim Dei amator est sui: & qui non diligit Deum, non diligit proximum, quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim ut nos oderit, quos videt odisse quod diligit.

Duo hominum genera sub vno nomine nuncupantur mundi. Sicut enim dicitur mundus in impiis, sic dicitur mundus in sanctis. Vnde cum totus in semetipso & in amore & in odio discordet, nos cum & odisse iubemur & amare: cum dicitur nobis, Nolite diligere mundum: & cum dicitur, Diligite inimicos vestros: ut quorum execramur iniquitatem optemus salutem.

Ad vitandam tentationem vanæ gloriæ, melior est discens quam docentis status. Tutius enim auditur veritas quam prædicatur. Quoniam cum doctri

EX AVGVSTINO. 278

doctrina recipitur, humilitas custoditur. Cum autem disputatio placet, vix est ut differentem non pulset quantulacunque iactantia.

Periculosum est homini sibi placere, cui cauendum est superbiere. Deus autem quantumcunque se laudet, non se extollit excelsus, nec se vult sua maiestate videri maiorem. Sed cum homini loquitur potentiam suam, non hoc agit ut gloriosior ipse, sed ut ille melior fiat & doctior. Nobis enim prodest autorem nostrum cognoscere, & ei qui est super omnia subiacere: ne de re quam non possumus comprehendere quid est, possumus sentire quod non est.

Christiana obseruantia ad perfectæ pietatis profectum per mutuam maxime peruenit indulgentiam peccatorum, dante nobis domino suæ bonitatis exemplum. Nam si ille in quo nullum omnino fuit peccatum interpel

SENTENT. DECERTAE

interpellat pro peccatis nostris, quāto magis nos inuicem pro propriis orare debemus. Amplectenda quippe est homini qui non omni potest carere peccato, tam benigna conditio, vt dimittendo peccata aliena, diluat sua.

Iustorum desideriorum societati tunc nihil deerit, quando Deus omnia in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perueniunt, qui huic seculo ante separationem animæ carne moriuntur, nec in eis inueniuntur cupiditatibus quas sola superat dilectio Dei: vt id patiatur iniquitas quod elegit, & eo bono fruatur iustitia quod amant.

Qui sic confitetur Dominum Iesum Christum, vt eundem hominem neget verum, habentem scilicet vnitam sibi nostræ carnis & animæ naturam, non est pro illo mortuus Christus, quia secundum hominem mortuus est Christus. Non reconciliatur per

EX AVGVSTINO. 279

per mediatorem Deo, Vnus est enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nec iustificatur per ipsum: quia sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Non resurget in resurrectione vitæ, quia per hominē mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Nullus se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lachrymis accusauit & lauit, vt principem suum Ecclesia, nō negationis, sed penitentiae imitatione sequeretur.

In quibusdam æternis potest esse aliqua distantia. Ipsa nanque æternitas absque diuersitate mensuræ est, Multæ quippem mansiones in vna vita varias meritorum significant dignitates. Sed vt Deus omnia in omnibus erit,

SENTENT. DECERTAE

erit, fiet etiam in dispari claritate per
gaudium, vt quod habent singuli,
commune sit omnibus. Quoniam per
connexionem dictionis, à gloria ca-
pitis, nulla aliena erit pars corporis.

Fidescorum qui Deū visuri sunt,
quod non videt credit: nam si vi-
det, non est fides, credenti pollice-
tur meritum, videnti redditur prae-
mium.

Male vsurus eo quod vult accipe-
re, Deus potius miserante non acci-
pit. Proinde si hoc ab eo petitur, vn-
de homo exauditus laudatur, magis
metuendum est ne quod possit Deus
dare vt propitius, det iratus.

Qui diligit me, inquit, Dominus,
diligetur à patre meo, & ego diligam
eum, & manifestabo illi meipsum.
Quid est enim, diligam, tanquam
tunc dicturus sit & nunc non diligit?
Absit, Quomodo enim nos pater sine
filio, aut filius sine patre diligit. Quo-
modo

EX AVGVSTINO. 280

modo inseparabiliter operantur, se-
parabiliter diligunt? Sed ad hoc dili-
gam eum, ad hoc quod sequitur, Et
manifestabo ei meipsum. Diligam &
manifestabo, id est, ad hoc diligam vt
manifestem. Nunc enim ad hoc dile-
xit vt credamus & mandatum eius te-
neamus. Tunc ad hoc diligit, vt vi-
deamus & ipsam visionem merce-
dem fidei capiamus, Quia & nos nūc
diligimus credendo quod videbimus,
tunc autem diligamus videudo quod
credidimus.

Ita sunt palmites in vite, vt viti ni-
hil conferant, sed inde accipiant vn-
de viuant. Sic quippe vitis est in pal-
mitibus vt vitale alimentum submi-
nistret eis, non sumat ab eis. Ac per
hoc & manentem in se habere Chri-
stum, & manere in Christo, discipulis
vtrunque prodest, non Christo. Nam
præciso palmite potest de viuâ radice
alius pullulare: qui autem præcisus est,
sine

SENTENT. DECRIPTÆ

sine radice vivere non potest.

Divinitus dictum est, Noli esse iustus multum: quoniam non est iustitia sapientis, sed superbia præsumentis. Qui ergo sic fit nimis iustus, ipso nimio fit iniustus. Quis est autem qui se facit iustum, nisi qui dicit se non habere peccatum?

Nullus etiam incorporeæ creaturæ vere simplex substantia est, cui non est esse quod nosse, potest enim esse, nec nosse: at illa diuina substantia non potest, quia id ipsum est quod habet. Ac per hoc sic non habet scientiam, ut aliud sit illi scientia quæ scit, aliud essentia quæ est, sed utrumque vnum: quamuis non utrumque dicendum sit quod verissime simplex & vnum est. Habet enim vitam patet in semetipso, nec aliud est ipse quam vita quæ in illo est: & dedit filio habere vitam in semetipso, hoc est, genuit filium, qui & ipso vita est.

Sic

EX AVGVSTINO. 281

Sic itaque debemus accipere quod de spiritu sancto dictum est, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur: ut intelligamus non eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est, Nam & filius de patre natus est, & spiritus sanctus de patre procedit, Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate cogitationi occurrat humane, quia & filius ei de quo natus est, & spiritus sanctus ei de quo procedit æqualis est.

Quamuis natura incommutabilis non accipiat, fuit & erit, sed tantum est: ipse enim veraciter est, quia aliter quam est esse non potest: tamen propter mutabilitatem temporū in quibus versatur nostra mortalitas, non mendaciter dicimus: & fuit, & est, & erit: fuit in præterito: est in præsentibus: erit in futuris. Fuit quippe quia

Nn

SENTEN. DECEPTÆ

nunquam desinere, quia nunquam
desinit, quia semper est. Neque
enim velut qui iam non sit: cum præ-
teritis occidit, aut cum præsentibus
tanquam non maneat labitur, aut cū
futuris tanquam non fuerit orietur.
Proinde cum secundum temporum
volumina locutio humana variatur,
qui per nulla deesse potuit, aut potest,
aut poterit tempora, vere dicuntur de
illo cuiuslibet temporis verba. Sem-
per itaque audit spiritus sanctus, quia
semper scit, & scire & audire hoc illi
est, quod semper esse: semper vero illi
est esse de patre procedere. Nemo au-
tem potest dicere quod non sit vita
spiritus sanctus, cum vita pater, vita sit
filius. Ac per hoc sicut pater cum ha-
beat vitam in semetipso, dedit & filio
vitam habere in semetipso: sic spiri-
tus sancto dedit, vitam procedere de
illo, sicut & procedit de ipso.

Prorsus donum Dei est, diligere
Deum.

EX AVGVSTINO. 281

Deum. Ipse ut diligeretur donum de-
dit, qui non dilectus dilecti displicen-
tes amati sumus ut fieret in nobis vn-
de placeremus. Diffudit enim chari-
tatem in cordibus nostris spiritus pa-
tris & filij, quem cum patre amamus
& filio.

Pax Christi finem temporis non
habet, & ipsa est omnis intentionis
actionisque perfectio. Propter hanc
sacramentis eius imbuimur: propter
hanc mirabilibus eius operibus &
sermonibus erudimur: propter hanc
spiritus sancti pignus accepimus: pro-
pter hanc in eum credimus & spera-
mus, & amore ipsius quantum donat
accendimur: propter hanc denique
omnem tribulationem fortiter tole-
ramus, ut in ea feliciter siue tribula-
tione regnemus. Vera enim pax vni-
tatem facit, quoniam qui adhæret Deo
vnus spiritus est.

SENTEN. DECERTÆ

Omne tempus ab illo est dispositum qui temporis subditus non est, Quoniam quæ futura erant per singula tempora, in dei sapientia habent efficaces causas, in qua nulla sunt tempora. Non ergo credatur hora passionis domini fato urgente venisse, sed Deo potius ordinante. Nō enim causa necessitatis Christo intulit crucem, nec sydera coegerunt mori syderum conditorem: qui intemporalis cum patre, sic tempus quo carne moreretur, quemadmodum & quo de matre nasceretur elegit.

In eo autem quod dicitur. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, Ordo verborum est, ut cognoscant te solum verū Deum, & quem misisti Iesum Christum cognoscant solum Deum verum. Consequenter enim intelligitur & spiritus sanctus, quia spiritus est patris & filij

EX AVGVSTINO. 18;

filij, tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum: quoniam non duo dii, pater & filius, nec tres dii, pater & filius & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus solus verus Deus. Nec idem pater qui filius, nec idem filius qui pater, nec idem spiritus sanctus qui pater aut filius: quoniam tres sunt, pater & filius & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas in his Deus vnus.

Quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit: Ita enim dedit filio pater sine quibus filius esse non possit, sicut ei dedit ut esset. Nā quomodo verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia?

Custodiam Dei circa nos nō tantum carnaliter debemus accipere, velut vicissim nos seruent pater & filius, amborum in nobis seruanda æternante custodia, quasi alius alio discedente succedat, Simul enim cu-

SENTENT. DECRIPTÆ

stodiunt pater & filius & spiritus sanctus, qui est vnus verus Deus. Sed scriptura nos nō leuat, nisi descendat ad nos, sicut verbum caro factū descendit vt nos releuaret, non cecidit vt iaceret. Si descendentem cognouimus, cū leuāte surgamus, & intelligamus cum ita loquitur personas eam distinguere, non separare naturas.

Si naturā cogitemus in qua creati sumus, cum omnes veritas creauerit, quis nō est ex veritate? Sed nō omnes sunt quibus vt audiant veritatem & credāt, ex ipsa veritate pręstatur. Nullus proculdubio pręcedētibz meritis saluatur, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, omnis qui audit vocem meam, ex veritate est: ideo dictus, ex veritate putaretur, quia obtēperat veritati. Non autem hoc ait, sed, omnis inquit, qui ex veritate, audit vocem meam, Ac per hoc non ideo est ex veritate, quia audit eius vocem: sed ideo audit,

EX AVGVSTINO. 284

audit, quia ex veritate est, id est, quia illi hoc donum collatū est: quod quidem non est aliud, quā donante Christo credit in Christum.

Quisquis seipsum, nō Deū amat, nō se amat. Et quisquis Deū, nō seipsum amat, ipse se amat. Qui enim nō potest vivere de se, moritur vtiq; amādo se. Cū ergo ille diligitur de quo vivitur, &c.

Quicquid illud est quod oportet patrem agere ad filiū, non fit nisi per eundem filium ad ipsum: scilicet quoddam filius hominis est, & factus inter omnia per ipsum: quia filius Dei est, & per illum sunt a patre omnia.

Non est mirū dicere Apostolū, etiā in futuro seculo patri filiū subiectū futurū, vbi ait, Tunc & ipse subiectus erit ei qui illi subiecit omnia. Quādoquidē in filio forma humana mansura est, quia semper maior est pater: Quāvis non defuerunt, qui illam tunc filij subiectionē ipsius humanę formę in

SENTEN. DECERTÆ

diuinam substantiam commutandam intelligendam putarunt, tāquam hoc cuique rei subiiciatur quod in eam vertitur & mutatur. Sed intelligi potest, ideo magis dixisse Apostolum, etiam tunc patri filium fuisse futurum subiectum, ne quis in eo putaret spiritum & corpus humanum conuersione aliqua cōsumendum: vt sit Deus omnia, non tantum in illius forma homini, sed in omnibus, quando capitis gloria vniuersum corpus implebit.

Quantaunque bona quamuis magna, quamuis minima, nisi ex Deo esse nō possunt. Quid enim maius in creaturis quā vita intelligens: aut quid minus esse potest quā corpus? Quæ quantumlibet efficiat & in id tendant vt non sint, tamen aliquid formæ illius remanet vt quolibet modo sint. Quicquid autem formæ cuiuspiam rei deficientis remanet, ex illa forma
est

EX AUGUSTINO. 285

est quæ nescit deficere, motusque ipsos rerum deficientium vel proficientium, excedere numerorum suorum leges non sinit. Quicquid ergo laudabile aduertitur in rerum natura, siue exigua, siue ampla, quod laude dignum iudicetur, ad excellentiam & ineffabilem laudem referendum est conditoris.

Neminem Deus ad peccandum cogit, præuidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus, quæ fieri non cogit præsciens? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse quæ prætereunt, sic Deus præscientia sua non cogit facienda quæ futura sunt. Et si cur homo quædam quæ facit meminit, nec tamen omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipse author est, præscit, nec tamen omnium quæ præscit ipse author est, Quorum

SENTEN. DECRIPTA

autem non est author malus, iustus est
ultor.

Humana anima naturaliter diui-
nis, ex quibus pender, connexa ratio-
nibus, cum dicit melius si ri hoc quam
illud si verum dicit, & det quod dicit,
in illis supernis rationibus videt. Cre-
dat ergo Deum fecisse quod recto in-
tellectu ab eo faciendum fuisse cogno-
scit, etiam si hoc in rebus factis non vi-
deret, qui etiam si cælum oculis videre
non posset, & tamē ratione vera tale
aliquid faciendum fuisse collegerit,
credere debuit factū fuisse, quāvis id
oculis non viderit. Non enim cogita-
tione cerneret factum fuisse, nisi his
rationibus in quib⁹ facta sunt omnia.
Quod autē ibi non est, nec potest ve-
ra cogitatione videre quod non est.

Quid tam dignum misericordia
quā miser est, & quid tam indignū
misericordia quā superbus miser?

Ex

EX¹ AVGVSTINO. 186

Ex quo facturus est, vt illud Dei ver-
bum per quod facta sunt omnia, &
quo fruitor omnis angelica beatitu-
do, vsque ad miseriam nostram por-
tigat clementiam suam. Et verbum
caro factum est, vt habitaret in nobis:
sic enim posset panem angelorū ho-
mo manducare nondum angelis ade-
quatis, si panis iste angelorum homi-
nibus dignaretur aequari. Nec sic de-
scendit ad nos, vt illos desereret, sed
simul integer illis, integer nobis: illos
intrinsecus pascens per id quod Deus
est, nos forinsecus admonens per id
quod nos sumus: & idoneos fecit per
fidē, quos per specie pascat aqualiter.

Dubium non est, contra naturam
esse omne vitium & eius rei cuius est
vitium. Quapropter quoniam in qua-
cunque re non vituperatur nisi vi-
tium, ideo vitium est, quia contra na-
turam est. Nullius rei recte vitupe-
ratur

SENTEN. DECEPTÆ

ratur vitium, nisi cuius natura laudatur. Non enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura placet.

Omne peccatum animæ est. Duo sunt pœnalialia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia depravat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris vt erret inuitus, & resistendo repugnationi carnalis vinculi nō posse ab illicitis operi temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

Vt ars medicinæ cum eadem maneat, neque vllō modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis est nostra valetudo, Ita diuina prouidentia cum sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie subuenit, & pro diuersitate morborum aliis alia iubet, aut vetat, vt à vitio vnde mors incipit, & ab ipsa morte ad naturam suam & essen

EX I. AVGVSTINO. 287

essentiam eā quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.

Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendi quæ verat summa & intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc seculum depulsus est, id est, ab æternis ad temporalia, à copiosis ad egena, à firmitate ad infirma. Non ergo à bono substantiali ad malum substantiale, quia nulla substantia malum est: sed à bono æterno ad bonum temporale, à bono spiritali ad bonum carnale, à bono intelligibili ad bonum sensibile, à bono summo ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima, peccat: quia infra illam ordinatū est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia quæ peccando diligitur.

Lex omnium artium cum sit omnino inuommutabilis, Mens vero humana,

SENTEN. DESCRIPTA

mana, cui talem legem videre cōcessum est, mutabilitatem pati possit erroris, satis apparet supra mentem nostram esse legem, quæ veritas dicitur. Nec iam illud ambigendum est, incommutabilem naturam, quæ supra animam rationalem sit, Deum esse, & ibi esse primam vitam & primam essentiam, ubi est prima sapientia. Nā hæc est illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Itaque cum se anima sentiat, nec corporum specie motumque iudicare secūdū se, sam, simul oportet cognoscat, præstare suā naturā ei natura de qua iudicat: præstare autem sibi eam naturam secundum quam iudicat, & de qua nullo modo iudicare potest.

Addiscendum necessario dupliciter ducimur, autoritate atq; re ratione. Tempore autoritas, re autem ratio

EX I. CUSTINO. 88

tio prior est. Denim quod in agendo antepōnitur, aliud quod pluris in appetendo æstimatur. Quia ergo & principium sapientiæ timor domini, & per humilitatem & sublimia gradus est, incedat humana ignorantia per fidem, ut mereatur fides videre quod credit,

Diuitiis floribus & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: respice te ipsum quia mortalis es, & quia terra es, & in terrā ibis, Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere, Vbi sunt quos ambiebāt ciuium potentatus? Vbi insuperabiles imperatores? Vbi qui cōuentus disponebāt & festas? Vbi equorum splendidi inuestores? Vbi exercituum duces? Vbi latrapæ tyrannici? Nūc omnia puluis, nūc omnia fauilla, nunc

SENT. DECEN. CE. SEX. AVG.
nunc in paucis certis doctorum vite
memoria est. Respice sepulchra, &
vide, quis servus, quis dominus, quis
pauper, & quis dives. Discerne si potes
vincum a rege, fortem a debili, pul-
chrum a deformi. Memor sis itaque
ne extollaris aliquando, Me-
mor autem eris, si te-
ipsum respe-
xeris.

FINIS.

I. DLI
FLORVM EX HOC
ARLISEO HORTVLO
selektorum, sub numeris librorum,
veritatum, Documentorum
& foliorum: Index
alphabeticus.

Abraham cuius ætatis cum terram
Canaan ingressus est. lib. xvj.
veritate 16. fol. 143
Abraham quo tempore natus. li.
xvj. verit. 20. 143
Abraham dicens Vxorem sibi esse sororem:
non est mentitus lib. xvj. verit. 21. eod.
Abraham dedit optionem Lothi, vnde con-
suetudo vt maiores diuidant, & minores
eligant. li. xvj. verit. 22. eod.
Abraham virtuosè utebatur feminis li. xvj.
verit. 28. 144
Atlas fuit magnus astrologus, & contempe-
rarius Moysi. lib. 18. verit. 111. 155
Actio est in agere secundum Philosophum.
lib. 12. verit. 24 105
Actus beatificus est à solo Deo animā illu-
strante lib. 7. verit. 5. 48

I I D E

Adulterium committitur cum proposita vxore, &
quomodo. lib. j. verit. 10. 55
Aduersitas est necessitas ecclesie, ne corrumpatur, & prosperitas ne frangatur. li. xvij. verit. 33. 164
Adulatio fecit homines deos. li. vij. verit. 10. 51
Adam si non peccasset, damnati non fuissent. 35
nati. lib. xx. verit. 13
Ad peccatum nullus potest cogi, quamuis trahi. lib. j. verit. xvij. 13
Alexandra ludæorum regina. lib. xvij. veritate 27. 160
Amor est pondus. lib. xj. verit. 31. 92
Amor patriæ, & cupido laudis cogunt ad mirabilia. lib. j. verit. 12. 92
Amor nihil violenti habet, de eius incremento, & perfectione. lib. vij. verit. 6. 48
Amans indebitè, fit miser in eo quod amat. 100
lib. xij. verit. 12. 100
Amor sui est principium mali, Amor Dei est principium boni. lib. xij. verit. 1. 94
Amor verus quid sit, & quid falsus. lib. ix. verit. 3
Animalium omnium solus homo habet libertatem. lib. v. verit. 10. 57
Anima quantumvis vitiosa, corpore quantumvis bene disposito, est melior. lib. ix. verit. 7. 66
Anima quomodo dominetur membris corporis. lib. x. verit. 5. 72

Anima

I N D E X.

Anima potentia. lib. x. verit. j. 70
Anima quare sit beata falsa opinione, & stultitiam esse hoc dicere. lib. xi. verit. 4. 8
Anima est tradita mundo ut cognoscat mala, &c. lib. xij. verit. 24. 164
Anima qualiter, & quomodo creata. lib. xij. verit. 29. 107
Anima humanæ tres sunt constantiæ. lib. xij. verit. 3. 116
Animi humani quatuor passionis, unde omnia vitia. lib. ix. verit. 2. 63
Anima humanæ quot constantiæ secundum stoicos, & quæ perturbationes, & contra tristitia, quod nulla sit. lib. xij. verit. 3. 116
Anima mortuorum non sunt separata ab ecclesia. lib. xx. verit. 9. 185
Angeli boni, & mali aliter, & aliter cognoscuntur. lib. ix. verit. 12. 69
Angeli fuerunt beati in instanti suæ creationis, & quomodo. lib. ij. verit. 13. 84
Angeli boni meruerunt suam beatitudinem in instanti creationis, nec mali damnationem. lib. xi. verit. 12. 84. in fi.
Angeli meliores deputati ad custodiendum meliores animas, & diaboli peiores, ad eas decipiendum. lib. xi. verit. 34. 93
Angeli boni à malis fuerunt diuisi & quare, & contra ob quid mali. lib. xij. verit. j. 94
Angeli quomodo semper fuerint. lib. xij. verit. 3. 94

INDEX.

- ritate. 19. 103
Angelos fuisse ministros in Creatione alia-
rum rerum. lib. xij. verit. 30. 107
Angelorum distinctio secundum Platonem
lib. xij. verit. 10. 113
Anni ante diluvium quot fuerint. lib. xij. ve-
ritat. 15. 101
Archæ Noë, quæ fuerit magnitudo. lib. 15.
ver. 35. 137. & ver. 37. 138.
Appetendum est magis non esse, quam sem-
per miserum. lib. viij. verit. 19. 61
Aquæ secundum errorem aliquorum non
sunt creatæ à Deo. lib. xj. verit. 35. 94
Astronomia ad quid valeat. lib. xvij. verit.
16. 158.
Africæ magnitudo, ubi & Africæ lib. xvj. ver.
19. 143
Assiduitas tollit admirationem. li. xxj. ver.
3. 194
Altiora corpora non semper nobiliora. lib.
xxj. verit. 8. 195
Animalia parva quomodo admiranda. lib.
xxj. verit. 31. 221
Antipodes esse, incredibile est. li. 16. ve. xj. 141
Antichristi tempus inquirere prohibitum à
Christo lib. xvij. verit. 34. & 35. 161
Antichristus quædiu regnabit, de eius adue-
ntu, & incertis, & de sanctis futuris tēpore
suo. lib. xx. verit. 4. & 8. 184

Anax

INDEX.

- Anaxagoras quare damnatus Athenis. lib.
xvij. verit. 20. 159
Apostoli non erunt omnia Consilia, & de
observatione corū cum voto, & sine vo-
to. lib. xij. verit. 5. 151
Annibal vicit Romanos, & quot modis a-
nulum Carthaginem miserit. lib. iij.
verit. 7. & 8. 15. & 26.
Antichristi discipuli quare igne torquebun-
tur, & quod Antichristus à Christo de-
struetur. lib. xx. ver. 8. 184
Antichristi persecutio seuissima ob quid li.
xx. verit. 11. 13. 186
Antichristus, falsus christianus. lib. xx. verit.
19. 109
Antichristi signa. lib. xx. ver. 21. 198

B

- Baptismus delet peccata. li. xij. ver. 1. 108
Baptismus delet culpam & non peccata
lib. xij. ver. ead.
Baptismus habuit efficaciam ad curandum
morbos corporales tempore Aug. li. xxij.
verit. 9. 213
Bestialitas nulla tanta cui bonum placere
non possit. lib. ij. verit. 9. 211
Beatitude est in potentis aequalibus maxi-
mè in voluntate. lib. viij. verit. 11. 57.
Bestiæ quæ in archa Noë translatæ ad insulas
maris. lib. xvj. ver. 8. 140

INDEX.

Beatitudo Angelorum in quo consistat. li. 11.	
ver. 33.	93
Beatitudinis ratio non est eternitas. lib. viij.	
ver. 19.	63
Beatitudo diversimodè accipitur à sanctis, & à philosophis ead. ver.	
Beatitudo post miseriam porior, & miseria post beatitudinem peior. lib. xij. verit.	
16.	103
Beatitudo videtur posse cognosci ratione naturali. lib. xix. verit. 1.	165
Beatitudo duplex. lib. xix. verit. 1. lib. ij. ver.	
14.	166
Beata vita esse sociale aliqui dixerunt. philosophi. lib. xix. ver. 2.	85
Beatiores quierunt, & quomodo quis possit esse certus de sua beatitudine. lib. xj. ver.	
14. lib. xij. ver. 41.	167
Bona mundi solatia damnatorum, non proxima bonorum. lib. xij. ver. 33.	85
Bona & mala mundi communia bonis, & malis quare. lib. j. ver. 3.	4
Boni in tribulatione ut aurum, mali ut palle. lib. j. verit. 6.	5
Boni in mundo quare cum malis flagellantur. lib. j. verit. 6.	6
Bona æterna, & temporalia oppositis modis servantur. lib. j. verit. 10.	9
Bonum Maximum hominis est esse virtuosum.	

INDEX.

sum lib. iij. verit. 1.	13
Bonus semper est liber, malus vero servus etiam si regnet. lib. iij. verit. 1.	12
Bonum summum quid sit lib. viij. verit. 5.	54
Bonitatis possessio non potest pati detrimentum ex consorte. lib. xv. ver. 3.	129
Boni Deo fruuntur, mali non. li. xv. ver. 130.	130
Bona corporis & fortunæ sunt parva respectu bonorum virtutis. lib. ix. ver. 1.	63
Bonis plus timenda pericula quam malis. li. ix. verit. 3.	63
Bona sola alicubi, mala nusquam. lib. xij. verit. 11.	99
Bonum omne vult in luce videri excepta copula coniugali. lib. xij. ver. 12.	113
Bonum bono nunquam contrariatur. li. xij. verit. 4.	96
Bonorum quatuor genera, penes virtutes distinguuntur. lib. xvj. verit. 41.	148
Boni qui sunt, vel mali modo nescitur. lib. xx. verit. 1.	181
Bellum contra vitia accipiendum, cum quis est dolice pax. lib. xxi. verit. 27.	201
Bellum quare causa fieri possit. lib. xxij. verit. 6.	211

C

Cain primo natus edificavit civitatem,
non Abel. lib. xv. verit. 1.

Castitas est virtus arduissima. lib. xix. ver.

I N D E X.

itas 9. 158
Charitas est forma virtutum. lib. 5. verit. 13. 38
Charitas est causa similitudinis animæ cum
Deo, cupiditas dissimilitudinis. lib. ix. ve-
rit. 11. 69
Cancer morbus incurabilis. lib. xxiij. verit.
viiij. 113
Causa efficiens præcedens suum effectum.
lib. v. verit. 6. 35
Causam efficientem nulla res habens po-
test fieri de nouo. lib. viij. verit. 9. lib. xij.
verit. 31. 51. & 108
Causa vt ordinem, sic effectus. lib. v. verit. 6. 35
Ciuitas est concors hominum multitudo.
lib. j. verit. 15. 12
Ciuitates duas quomodo fecerint amores.
lib. xiiij. verit. 30. 127
Ciuitas optima debet bellum facere pro sua
salute, & pro seruanda fide domino suo.
lib. xxiij. verit. 6. 112
Clementia plus gaudeat princeps, &c. lib.
xix. verit. 24. 176
Communitas est communiter ingrata iis,
qui illi seruiunt. lib. iij. verit. 9. 16
Cognitio matutina & vespertina per illud
intelligitur vespere & mane. li. xj. ver. 9. 82
Comestio Christi. lib. xiiij. verit. 12. 114
Comedendi auaritas, vt superfluitas argui-
tur. lib. xvj. verit. 43. 149

Cyrus

I N D E X.

Cyrus & Nabuchodonosor. li. xvij. verit. 9.
137
Castitatis bonum cum fide acceptum Deo.
lib. xv. verit. 26. vt patet de duobus æqua-
litas dispositis. 135
Corporis nobilitas non arguit nobilitatem
cõpositi vel animæ. lib. viij. verit. 18. 16
Corpora damnatorum ab igne non consu-
muntur infernali. li. xxi. verit. 2. 193
Corpora nostra poterunt esse in celo perpe-
tuo. li. xxiij. verit. 3. 111
Corpus debet seruire animæ. lib. xxiij. verit.
30. 110
Corpora sanctorum in paradiso videbuntur
tam interius, quam exterius. li. xxiij. verit.
31. 115
Coniugium inter propinquos horrebant
aliqui ante legem. li. xv. verit. 25. 135
Contraria contrariis curantur tam in natu-
ralibus, quam in moralibus. lib. viij. verit.
23. 61
Culpa quanto est grauior, tanto natura no-
biliores, & contra. li. xij. verit. 1. 45
Copula coningalis sic appetit seiri, vt videri
erubescat. li. xiiij. verit. 21. 113
Continentes erant homines ante diluuium
per centum annos. li. xv. verit. 23. 134
Creatæ sunt aliqua, quæ nobis nõ sunt com-
prehensibilia. li. x. verit. 9. 73

O o 5

INDEX

Creatio est demonstrabilis.	eodem.
Cupiditas est causa similitudinis. li. ix. verit.	11.
Creatura nihil est respectu Dei. li. viij. verit.	15.
Creationis notitiam potest quis assequi naturaliter. li. xj. verit. 23.	84
Creatura non repugnat esse ab æterno. lib. xij. verit. 20.	104
Omnis creatura est in loco. li. xij. verit. 5.	96
Crucis in modum Moyse leuabat manus contra Amalech. li. x. verit. 7.	72
Christus dictus innocens à diis paganorum. li. xix. verit. 30. li. xvij. verit. 36.	179
Contra crudeles homines. li. iij. verit. 7.	25
Corrigendi qui sunt, & quomodo, & à quibus. li. xix. verit. 28.	176

D

David composuit omnes Psalmos. lib. xvij. verit. viij.	153
Deus aliqua mala punit, aliqua non. li. j. verit. 4.	5
Deus dat temporalia aliquibus penitentibus aliquibus non. li. j. verit. 5.	eod.
Dei voluntati nullus resistit. li. v. verit. 5.	37
Deum qui negat scire futura, negat Deum esse Deum. li. v. verit. ix.	36
In Deo viuente, non differt ab intelligere. li. viij. verit. 8.	55

Deus

INDEX

Deus ad intellectum nostrum ut lumen, quo intelligimus sinceræ veritates. lib. 9. verit. 9.	56
Deus est quicquid habet excepto relativo. lib. xj. verit. 22.	84
Deus de malis voluntatibus fecit quoddam carmen. li. xj. verit. 19.	87
Deus quare fecit mundum. li. xj. verit. 13.	88
Deus est artifex magnus, tam in magnis, quam in parvis. li. xj. verit. 24.	eodem
Deus quomodo voluit ab æterno facere mundum per tempora sine sui mutatione. lib. xij. verit. 17.	107
Deus semper fuit dominus. li. xj. verit. 11.	104
Deus est quod est. li. viij. verit. 15.	58
Deus à nobis est incomprehensibilis, & quomodo facit mundum. li. x. verit. 9.	17
Deus est visus oculo corporali. li. x. verit. 10.	62
De flagello. lib. xx. verit. j.	181
Dei notitia à nobis habita secundum ipsum imperfecta perficitur in patria. li. x. verit. 13.	75
Deus est principum mouens in conversione creaturarum ad ipsam, & creatura est principium mouens ad peccatum. lib. xij. verit. 9.	113
Deus locutus est primis parentibus, & Cain per creaturam subiectam. li. xv. verit. 7.	130
Deus fuit notus & adoratus à domo Tharx post	

INDEX

- post diluuium. li. xvj. verit. 15. 142
Deus produxit omnia ab aeterno in esse, secundum quod nec potest quicquam de nouo producere. li. xxij. verit. 2. 110
Deus potest omnia impossibilia, vt non possunt fieri à natura, nec videbitur oculo corporali in patria. li. xxij. verit. 36. & 38. & li. xij. verit. 17. 122
Deus non mutatur faciendo mundum ex tempore. li. xj. verit. 5. 80
Deus cognoscit actu infinita. lib. xij. verit. 25. 106
Deus nihil frustra, vt & natura. li. xij. verit. 32. 108
Deus potest mutare quodlibet in quodlibet. li. xxj. verit. 9. 196
De diuinis sobrie loquendū li. xij. ver. 21. 104
Dei visio omnis est beata. li. x. verit. 10. 73
Diuina iustitia, & clementia declarabuntur in damnatione & saluatione hominum. li. xxj. verit. 16. 198
Diuina potentia est confortatiua, & conseruatiua rerum. li. xij. verit. 31. 107
Dij Paganorum dixerunt Christum innocentem, nec eis contrarium. li. xvij. verit. 36. 163
Demones agunt, vt damnetur, & hoc permissiue. li. ij. verit. 8. 21
Demones sunt incubi. lib. iij. verit. 3. 14
Daemon

INDEX

- Demones respondebāt in idolis ambigē. lib. iij. verit. 6. eod.
Demones quomodo possunt creaturas imutare, sed non creare. lib. xvij. ver. 5. 155
Daemon peccauit peccato superbie. li. xiiij. verit. 1. lib. 12. verit. 9. 116. & 98
Daemon primo mentitus est lib. 14. ver. 1. 115
Daemon quare decepit mulierem sub figura serpentis. lib. xiiij. verit. 1. 118
Demones prænunciant bona futura corāti. lib. viij. ver. 24. 62
Demones sunt peiores hominibus lib. 9. verit. 7. 67
Demonis vera diffinitio. lib. viij. ver. 19. 60
Demones alliciuntur ad habitādum in corporibus per creaturas. lib. xxj. ver. 4. 194
Dinitiz nō faciunt hominem imperfectum lib. j. ver. 7. 9
Dolor est testimonium mali adepti, & boni relictī. li. xix. verit. 19. 173
Diluuium, vide. Ante diluuium homines. li. xij. verit. 15. 102
Dolor pertinet ad animam sensitiuam. li. xxj. verit. 1. 193

E

- Electio aliquorum non est reprobatio aliorum. li. vij. verit. 1. 45
Electio meliorum vtum necessaria sit eod.
Eleemosyna, quomodo valet ad acquisitionem

INDEX.

- tem temporalium, vel actionis facta in peccato mortali. li. xvj. verit. 34. 207
Episcopatus nomen est operis, non honoris. li. xix. verit. 18. 178
Error cavendus non solum in intentione, sed in locutione, maxime à catholicis. li. ij. verit. 1. 19
Esse, est ita incundum, ut miseri magis velint sic esse quam non esse, intelligitur de miseris presentis vite. li. xj. verit. 29. 91
Ex naturalibus non laudamur nec vituperamur. li. xij. verit. 3. 95
Ethica agit de summo bono. lib. viij. verit. 10. 56
Experientia dat homini notitiam de seipso. li. xvj. verit. 36. 146
Ecclesiæ decem persecutiones. li. xvij. verit. 34. 162
Expositio illius dicti: Videntes filij Dei filias hominum. li. 15. verit. 32. 136
Expositio illius: Virtus peccati lex, ead. verit. 146
Expositio sex dictarum, & quomodo Deus quievit die septimo. li. xj. verit. 9. & 10. 82
Expositio illius: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. li. xj. verit. 25. 89
Expositio illius: Pœnitit me fecisse hominem. li. xv. verit. 34. 137
Expositio de mensura & escis archæ Noë. li. 15. verit. 35. & 36. 137
Exposi

INDEX.

- Expositio illius: Sic erit semen tuum, sicut arena maris. lib. xvj. verit. 13. 144
Expositio illius, quod animæ septuaginta duz ingressæ sunt cum iacob Ægyptum. li. xvj. verit. 47. 150.
Expositio illius dicti ad Saul disrupit hodie Dominus regnum de manu tua. li. 17. & verit. 4. 112
Expositio illius: Regina Austri, &c. li. xx. verit. 3. 182
Expositio quid significet Gog, & Magog. li. xx. verit. 10. 185
Expositio illius: Qui tenet teneat de Antichristo. li. xx. verit. 20. 190
Expositio illius: Tempus & tempora & dimidium temporis. li. xx. verit. 23. 192
Expositio quatuor bestiarum Danielis. eadem verit. 192
Expositio illius: Vermis eorum non morietur, &c. li. xxj. verit. 10. 196
Expositio illius: Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. lib. xxj. verit. 14. 202

F

- Factio omnis est repellenda, licet aliqui veteres dixerint oppositum. lib. iij. verit. 1. 23.
Factum non est nisi divina voluntas, vel præscientia. li. v. verit. 2. 33

Fœlicitas

INDEX.

Felicitas est donum Dei, nec naturaliter potest acquiri, sed tamen in omni optato desideratur. li. 4. verit. ix.	32
Felicitas naturalis hominis consistit in cognitione vniuersali causarum. lib. vij. verit. 7.	48
Fidelis plus caueat verbis, quam Philosophus li. x. verit. 11.	74
Fides non dimittatur ob difficultatem cuiusvis rationis naturalis. lib. xij. veritas 22.	105
Finis diffinitio, & quomodo sit duplex. lib. xix. verit. 1.	166
Finis est potior iis quæ ad finem. lib. vij. verit. 4.	47
Figura huius mundi quomodo præterit. li. xx. verit. 4.	183
Finis circumstantia potior est, quam substantia actus lib. ix. verit. 4.	65
Finis quis sit, in quo consistit beatitudo lib. viij. verit. 3.	54
Finis circumstantia potior est in omni actu. lib. xxj. verit. 36.	107
Fortitudo est testimonium humanorum malorum lib. xix. verit. 2. Gentes mirabiles lib. xxj. verit. 3.	194
Fidem circa nostram tria sunt aliquibus incredibilia lib. xxij. verit. 4.	211
Gigan	

INDEX.

G

Gigantes magnos fuisse probasse per molarem decem quæ vidisse asserit Aug. lib. vij. verit. 17.	133
Generare qui potuerunt & qui non lib. xvj. verit. 32.	145

H

Histriones vituperandi, & qui illis largiuntur. lib. iij. verit. 8.	26
Hæretici qui sint, & qui non. lib. xvij. veritas 32.	162
Hæretici peiores infidelibus. lib. xxj. verit. 32.	105
Hæretici & schismatici possunt percipere Eucharistiæ sacramentum, non tamen si bi vtile, sed nocuum. li. xxj. verit. 31. eod.	
Honor quandoque fugit sequentem, & e conuerso. li. v. verit. 11.	37
Homo diligit seipsum duplici dilectione. lib. x. verit. iij.	71
Homo ex quibus constet. lib. xij. ver. 13.	115
Homines quantum vixerit ante diluuium, & qualiter verum, scilicet per naturam, vel per miraculum. lib. xv. verit. 16.	112
Homo quare habeat formam erectam, non pronam in terram ut bruta. lib. xxj. verit. 30.	120
Homo est in amatissima vita, qui est in continua passionum pugna. li. xix. verit. 35.	180

P

INDEX.

homo quanto est sapientior, tãto eius culpa est grauior. lib. xxj. verit. 15. 198
 Heber fuit ex genere Sem, ex quo Hæbrzi, vel ab Abraham. lib. xvj. verit. 5. 149

I

Ignoscere debemus aduersariis, vt Romani qui ob hoc commendantur. lib. j. verit. 2. 4
 Ignorantia quæ excusat quæque arguit. lib. xxj. verit. 17. 199
 Ignis inferni idem animæ, & dzmoni. lib. xxj. verit. 11. & 12. 196
 Ignis secundum Augustinum sequentem Platonem non inter elementa. lib. xxij. verit. 10. 19
 Insipientiæ duo signa. lib. ij. verit. 1. 19
 In Deo non est prius & posterius. lib. xij. verit. 24. 105
 In homine sunt tres gradus animæ non tres animæ. lib. vij. verit. 11. 51
 In homine sunt plures formæ substantiales. lib. viij. verit. 8. 55
 In diuinis ponit plato patrem & filium. lib. x. verit. 11. 74
 Infantes & pueri euolant, & quantum dorat liberum arbitrii. lib. xj. verit. 10. 100
 Infideles non habent veras virtutes. lib. ij. verit. 6. & lib. v. verit. 12. 21
 Infideles quoque aguntur diuino spiritu. verit.

INDEX.

verit. ead. & eod.
 Index sunt plures in Deo non solum naturaliter sed realiter. lib. viij. verit. 4. 54
 Index Platonis ad quid valeret. li. vij. verit. 12. 52
 Iuuenes docendi sunt bellare contra vitia. lib. xxj. verit. 1. 101
 Iniuria facta à communitate non est recolenda. lib. verit. liij. verit. 5. 29
 Insanire semel in anno tolerabile est, non licitum. lib. vj. verit. 2. 44
 Inuidia nihil est miserior. lib. ix. verit. 9. 67
 Innocentiæ suæ nemo debet fidere, quin possit affligi. lib. xxij. verit. 24. 110
 Inuidia duplex hominis, & diaboli, & vitæque mala. lib. xv. verit. 3. 119
 Ius naturale præualeat iuri ciuili. li. ij. ve. 4. 20
 Iusticia necessaria ad regendas ciuitates. lib. ij. verit. 7. 10
 Iustitiam amantibus non ponenda lex cum poena, sed eam non amantibus. lib. xij. verit. 1. 116
 Ismael quare dicatur natus secundum carnem, & Isaac secundum spiritum, & quod Isaac fuit sanctificatus in utero. lib. xv. verit. 2. 118
 Iosias fuit prænominatus antequam nasceretur. c. c. annis. lib. xxij. verit. 23. 218
 Iudich liber sub quo principe fuerit factus. lib. xvij. verit. 9. 157

INDEX.

Iudex iudicans secundum allegata non peccat. lib. xix. verit. 13. 170

Innocentia status multa. lib. xliij. verit. 15. 175

Iusti omnes nati a filiis Nohe non sunt nominati. lib. xvj. verit. 3. 159

Isaac non dixit se fuisse deceptum cum benedixisset Iacob. lib. xvj. verit. 44. 149

Iacob nullam feminam concupiuit, licet plures habuerit. lib. xvj. verit. 45. cod. 176

Iudicos quare sit bonum inter Christianos seruari. lib. xvj. verit. 6. 152

Ioseph in Agypto quo tempore suæ ætatis mortuus. lib. xvij. verit. 1. 155

Incestus semper fuit odiosus etiam paganis. lib. xvij. verit. j. 154

Iesu nomen est suauius, quam seruatoris. lib. xvij. verit. 10. 157

Iudich, an Ester præcesserit. lib. xvij. verit. 9. & 21. 157 & 158

Interpretatio septuaginta interpretum per quem fuit procurata. lib. xvij. verit. 25. 160

Iudæorum captiuitas quando facta. lib. xvij. verit. 26. cod. 161

Iudæi habuerunt principem de suis vsque ad Herodem. lib. xvij. verit. 19. 161

Iudæi quare fuerunt dispersi, non interfecti. lib. xvij. verit. 30. cod. 158

Iob fuit Idumæus, & tamen eius scriptura recepta est. lib. xvij. verit. 31. cod. 170

INDEX.

cepta est à Iudæis. lib. xvij. verit. 31. cod. 170

Iob quod Dinam uxorem habuerit. ead. verit. 31. cod. 170

Innocens non tantum aliis non noccat, sed malos corrigat, & quid valeat correctio. lib. xix. verit. 15. 176

Iniqua hominum statuta non vicia dicenda. lib. xix. verit. 19. 178

Iudicia Dei inscrutabilia & iudicii triplex. lib. xxj. verit. 1. 193

Iudicium sanctorum de malis. lib. xx. verit. 3. 182

Ignis conflagratio. verit. ead. 182

L. Vmen quadruplex concurret ad beatitudinem animæ. lib. x. verit. j. 70

Libido est domina crudelissima. lib. xix. verit. 21. 175

Latria quid sit. lib. x. verit. 1. 70

Lingua septuaginta dux egressæ à filiis Nohe. lib. xvj. verit. 7. 140

Lingua Hebræa, quæ erat communis omnibus mansit in domo Hebræi. lib. xvj. verit. 23. 141

Libri Esdræ, & Machabeorum, quando authenticati. lib. xvj. verit. 11. lib. xvij. verit. 11. 158

Libertas perdita propter culpam. lib. xix. verit. 21. 174

INDEX.

M

- M**atrimonij legem quomodo coniugati
transgrediantur. lib. xxj. verit. 33. 105
Mariusala quandiu vixent. lib. xv. verit. 19.
131
Malus nullus, malos iudicabit nisi compa-
rationem sui. lib. xx. verit. 1. 181
Mali habent mala, & quandoque bona & e-
conuerso. lib. xx. verit. j. 181
Mali magnitudo iudicat nobilitatem subie-
cti. lib. xxij. verit. 1. & lib. xij. verit. 2. 110
Mala maiora ad euitandum, debent permit-
ti, & minora bona etiam omitti. lib. x. ve-
rit. 8. 73
Malum non est priuatio boni. lib. xj. verit.
11. 83
Mori quiuis vis praeligeret quam rursus su-
sciperet in spem quam incipit a actu. lib.
xxj. verit. 18. 100
Mors mala non est putanda, vbi bona vita
præcessit. lib. j. verit. 11. 11
In morte an dolor sensibilis. ead. verit.
Mortuorum exequia sunt solacia viuorum.
lib. j. verit. 13. 11
Moriens difficile diffinitur, & mors quid sit.
lib. xij. verit. 5. 110
Mortuos sepelire est meritorium. lib. j. verit.
14. 11
Monstra quomodo seitur quod sint homi-
nes

INDEX.

- nes. lib. xv. j. verit. 9. & 10. 140
Mori homines qui viui a Christo inuenien-
tur vtrū probabile sit. lib. xv. j. verit. 9. & 10.
Medicinae sunt pœnæ in moralibus. lib. xxij.
verit. 26. 119
Milites contra modernos nimis voluptuo-
sos. lib. iij. verit. 8. 16
Misericordia est corrigere. lib. ix. verit. 5. 65
nullum Miraculum est contra naturā. lib.
xxj. verit. 8. 195
Mulieres debent hæreditare contra Roma-
norum legem. lib. 3. verit. 10. 16
Mulier seduxit Adam, & Solomonem, vter
magis peccauerit. lib. xij. verit. 11. 118
Mulier cum vnum conceperit, non potest
alium concipere. lib. v. verit. 3. 54
Mundi septem ætates. lib. xxij. verit. 46. 126
Mundus fuit factus, secundum Origenem,
vt cohiberentur mala. lib. xj. verit. 15. 89
Mûdus durabit secundum aliquos per sex
millia annorum. lib. xx. verit. 5. 183
Mortuus grauius, & leuius sunt actiue ab
eis. Sicut amor, &c. lib. xj. verit. 31. 92
Natura humana magis est inclinata ad
virtutem, quàm ad vitium, & tamen
plures sunt vitiosi quam virtuosus. lib. ij.
verit. 9. lib. ix. verit. 6. 66. & 12.
Natura humana est media inter angelos &
Pp 4

INDEX.

- bruta. lib. xij. verit. 18. 107
Natus primus est Cain, &c. lib. xv. verit. 1. 118
Nascuntur omnes flētes excepto Zoroastre
inuentore artis magicę, qui risit in na-
tuitate. lib. xj. verit. 18. 100
Naturę diuinę contrariatur non esse. lib.
xj. verit. 3. 95
Natura in se considerata laudat artificem
non respectu commodi lib. xj. verit. 5. 95
Niri & conari sunt actiui & passiu. lib. xj.
verit. 31. 92
Ninive fuit ædificata à Nino filio. Beli. lib.
xvj. verit. 4. 159
Ninus matrem occidit, quod prouocaret
ipsum ad incestum. lib. xvij. verit. 7. 155
Nouitas verborum detestanda lib. ix. verit. 1. 63
Nembroth quid egerit. lib. xvj. verit. 6. 140
Naturę quid adimat vitiū. lib. xij. verit. 4. 96
Noe non maledixit Cam filium suum in se,
sed in filio suo Canaan cur secundum
theologos. lib. xvj. verit. 1. 159
Nota testimonia scripturę antepōnēda an-
tiquis. lib. xx. verit. 1. 181
Noe filij ē quibus egressę septuaginta duę
linguę, & toridem gentes. lib. xvj. verit. 7.
140
Numerus duodenarius significat diuifica-
tem. lib. xv. verit. 19. 136
Numeri sunt actu infiniti. lib. xij. verit. 16. 101
Nuptias

INDEX.

- Nuptias constituit Deus ante peccatum. lib.
xliij. verit. 13. 113

O

- Obedientię, multa notabilia. lib. xliij.
verit. 11. 113
Obiectum hominis & angeli beatificum est
tota trinitas lib. ix. verit. 10. 68
Omnis affectio est passio, quia affici est pati.
lib. xij. verit. 25. 105. in fi.
Opinionum diuersitas valet ad ingeniorum
exercitationem lib. xvj. verit. 2. 159
Oratio dominica quibus & ad quid valet.
lib. xix. verit. 32. & lib. xxj. verit. 39. 179
Orantibus quare non semper confertur fa-
uitas. lib. xxij. verit. 25. 119
Originalis mali mala, & contra. lib. xxij. ve-
rit. 27. 120

P

- Passio quid sit secundum Stoicos lib. viij.
verit. 20. 61
Paupertas est sancta, & meritoria, & cū pau-
perrate perfectissima stat dispensatio re-
rum temporalium. lib. j. verit. 9. & 11. 7
Paupertas is quædam. lib. xvij. verit. 38. 163
Pax nocens vitis imperfecta lib. j. verit. 13.
& fo. 18. multa hinc de Romanis. & lib. xxiij.
verit. 23. 12. 25. 2. 12. 24.
Pax est summum bonum. lib. xix. verit. 11. &
17. 170. & 172

INDEX.

Pax perfecta non habetur in vita. lib. iij. ver. 33. Sine pace nemo potest Deum videre. lib. xv. verit. 5. 119
 Parentes primi quare erubuerint. lib. xiiij. verit. 10. 113
 Peccatorum quatuor gradus inconueni-
 do cum aliis. lib. j. verit. 7. 6
 Peccatum omne est cōtra naturam. lib. xiiij. verit. 10. 117
 Peccandi licentia facit miserum, & expedit
 peccatori vt puniatur. lib. v. verit. 19. 41
 Peccatorū comparatio viri & mulieris, ho-
 minis & dæmonis. lib. xij. verit. 11 & 12. 100
 Quādo dicitur vitiosa Ciuitas. lib. ij. ver. 5. 11
 Peccati poena inest nobis ab infirmitate. lib. xiiij. verit. 5. 117
 Peccatū & crimē differūt. li. xiiij. verit. 6. 117
 Peccatum infidelitatis arguitur esse peius
 peccato cupiditatis. lib. xv. verit. 10. 130
 Peccatum tristitiæ de bono alterius argui-
 tur maxime à Deo. Peccatum debet ho-
 mo sibi suum attribueret non alteri. lib. xv. verit. 11. & 13. 131
 Peccati appetitus sub homine. verit. ead. 131
 Peccata aliqua remittuntur in futuro secu-
 lo. lib. xxj. verit. 14. 101
 Peccata venialia quatuor modis quò ad
 culpam remittuntur. lib. xxj. verit. 39. ibi
 multa de peccato. 109
 Peccata

INDEX.

Peccata venialia non possunt esse certa. lib. xxj. verit. 40. 109
 Poena æterna iustè datur, ibique multa. lib. xxj. verit. 14. 15 & 19. 197. & 198
 De purgatorio. lib. xx. verit. 16. 188. lib. xxj. verit. 15. 101. & eod. lib. ver. 10. 100
 Peccato omni concurret superbia. lib. xij. verit. 9. 98
 Poena peccati originalis est ad exercitium
 virtutis. lib. ij. verit. 1. 109
 Peccator quomodo deserat Deum. ver. ead. cum sequenti.
 Pythagoras dedit origine vocabulo philo-
 sophi. lib. viij. verit. 1. & ibi quod verus
 philosophus amator Dei sit. 53
 Pythagoras quo tempore fuerit. lib. xvij. verit. 18. 157
 Philosophorum omnium industria videtur
 vigilasse ad beatam vitam inueniendam.
 lib. viij. verit. 3. 54
 Philosophi qui sint proponendi. lib. viij. verit. 12. 57
 Philosophis aliquando reuelauerunt angeli
 mali. lib. xj. verit. 13. 88
 Philosophi posuerunt omnia eadem nume-
 ro redire. ibi quomodo theologus respo-
 deret, &c. lib. xij. verit. 12. 105
 Philosophi posuerunt mundum ab æterno,
 & quare. lib. xij. verit. 14. eod.
 Poetæ

INDEX.

Poete non sunt sustinendi in urbe secundū	
Platonem lib. 1. verit. 1.	19
Pollutio nocturna aliquando peccatum, ali-	
quando non lib. j. verit. 21.	16
Populus iudaicus sub quo dūc ductus est	
Babylonem lib. xvij. verit. 8.	157
Pudicitia est virtus, & quæ lib. j. verit. 19.	13
Pueri imbuendi optimis moribus lib. j. ve-	
rit. 1.	3
Pudicitia quomodo custoditur lib. xiiij. ve-	
rit. 15.	115
Pueritia & infantia excusatur à culpa lib. xij.	
verit. 10.	100
Plagæ Egypti lib. xvj. verit. 49.	100
Platonici cuiusdam sententia de principio	
Euang. Iohannis lib. x. verit. 14.	75
Platonici an proponendi Peripateticis lib.	
vij. verit. 13.	58
Populus quid sit lib. ij. verit. 5.	10
Præcepta omnia vetera ordinantur ad dile-	
ctionem Dei, & proximi lib. x. verit. 4. 72	
Princeps debet parcere subiectis, & debella-	
re superbos lib. j. verit. 2.	4
Princeps bonus est utilior subiectis quam	
sibi, & c. lib. iij. verit. 1.	18
Primogeniti non semper in Biblia primo	
nominari lib. xvj. verit. 14.	143
Prædictio quomodo cognoscitur lib. xj. verit.	
3. 79. & 80.	

Prophe

INDEX.

Prophetæ omnes non intellexerunt suas	
prophetias lib. vij. verit. 14.	55
Prophetarum dicta tripartita sunt lib. xvij.	
verit. 12.	154
Prophetas quot habuerint Iudæi à captivi-	
tate Babilonis vsque ad aduentum Chri-	
sti eadem verit.	eodem
Propheta deorum de Christo lib. xvij. ve-	
rit. 36. & 37.	163
Prohibitio rei illicitæ auget desiderium lib.	
xix. verit. 1.	30
Prudentiæ nomine sunt plures lib. iij. ve. 7.	

R

Radix materialiter causatur in nobis i-	
gnorantiam & c. lib. xvij. verit. 13. 118	
Regna, si iustitiam amoueat, non sunt nisi	
latrocinia lib. iij. verit. 3.	29
Regna parua esse, melius est simplicit. lib.	
iiij. 3. verit. 6.	30
Reges omnes Israel fuerunt impij, non lu-	
da lib. xvij. verit. 10.	154
Regnum Assyriorum quantum durauerit.	
lib. iij. verit. 4.	19
Reges duo simul possunt regnare lib. xvij.	
verit. 7.	153
Respub. quid sit lib. ij. verit. 5.	10
Reipublicæ rectores contra lib. ij. verit. ead. 6	
Reipublica semper magis magnificatur vir-	
tutibus quam armis lib. v. verit. 13.	38
Ratio	

INDEX.

- Ratio potior, quare aliquid sit in natura
 rerū est voluntas diuina. li. xij. ver. 7. 195.
 Responsio brevis, & sufficiens in omni qua-
 esito, est quod talis est sua natura. lib. xij.
 verit. 6. cod.
 Resurgent factus in vtero mortui si fuerunt
 animati. lib. xij. ver. 21. 214
 Resurgentium status. lib. xij. ver. 13. & 14. 31.
 & 16. cod.
 Resurrectio mortuorum est demonstrabilis
 Porphyrius, & Plato videtur eā posuisse.
 lib. xij. verit. 36. 222
 Romani habuerunt leges suas à philoso-
 phis Græcis. lib. iij. verit. 5. 24
- S**acra scriptura est maximæ auctoritatis.
 lib. xj. verit. 1. 78.
 Sacramenta emanauerunt à latere Christi
 figuratiue. lib. xv. verit. 36. 137
 Sacrificia Abel, & Cain, fuerunt distincta
 signo sensibili. lib. xv. verit. 9. 130
 Sal mirabile est in Sicilia. lib. xij. verit. 3. 194
 Saul regnauit annis 40. quor. & David. lib.
 xvij. verit. 4. 152
 Saluatorum numerus minor quam damna-
 torum. lib. xxj. ver. 16. 198
 Sacramentum baptismi quadrupliciter con-
 fertur, secundum differentiam recipien-
 tium. lib. xxj. ver. 6.

Sanctifi

INDEX.

- Sanctificati quomodo fuerint aliqui. li. xxiij.
 ver. 13. 219
 Stultus & sapiens quomodo differunt, &c.
 lib. 9. verit. 6. & 7. 66
 Sancti quiescunt per mille annos cum Chri-
 sto. lib. xx. verit. 5. 183
 Sancti in patria videbunt suas cogitationes
 mutuo nō tamē cogitata. li. xxi. ver. 19. 124
 Sancti habebunt liberum arbitrium. lib. xxi j.
 ver. 42. 224
 Sancti scientificē recordabuntur prætentio-
 rum malorū, non experimentaliter. li. xxi j.
 ver. 44. 225
 Sanctis melius est, quod Adam peccauit. lib.
 xxi j. verit. 42. 224
 Semiramis Nini vxor à filio interfecta ob
 quid. lib. xvij. verit. 2. 155
 Sancti Angeli faciunt futura in voluntate
 Dei. lib. ix. ver. 12. 69
 Seruitus iniustē iniusta est. li. xix. ver. 22. 174
 Sensualitate dominare non est homo aptus
 ad contemplationem. lib. xix. ver. 10. cod.
 Felicitas feruitur homini quam i bidini. li.
 xix. ver. 13. 174
 de Stella venetis. lib. xxj. ver. 8. 195
 Superbi delectantur in humilitatis contui-
 tu. lib. xj. ver. 9. 98
 Superbia est initium omnium malorum &
 & vitiorum. lib. xj. ver. 9. cod.
 Sodom

INDEX

Sodomitæ qualiter fuerunt percussi, nō simpliciter excecati ab Angelis Loth. lib. xxj. verit. 30.	205
Scientes aliqui benè, malè viuunt, lib. vj. veritas 4.	47
Sol eclipsatus fuit miraculose in passione Christi. lib. iij. verit. 4.	24
Sibillæ propheta de Christo. lib. xvij. verit. 257.	156
Superbia Deum peruersè imitatur. li. xix. veritas 16.	171
Sanctis debetur honor dulciæ. lib. viij. verit. 255.	63
Si Adam non peccasset, damnati nō fuissent nani, &c. lib. xxij. verit. 25.	

T

Tactus est sensus certior. li. ij. verit. j.	19
Tempus & æternitas differunt. li. xj. veritas 7.	81
Tempore omni illud quod est, non inconuenienter dicitur semper esse. lib. xij. verit. 18.	102
Tempus potest accipi dupliciter ibidem, & lib. xij. verit. 19.	103
Tempus præfens quid sit. lib. 13. verit. 6.	111
Timor utilis viris imperfectis. li. j. verit. 23.	12
Timor castus qui est nolle peccare erit in patria. lib. 14. verit. 7. & 8.	117
Termini terræ promissionis. li. 16. verit. 27. 144	
Testamen	

INDEX

Testamentum vetus nihil aliud fuit quam noui occultatio. lib. xvj. verit. 30.	145
Tyranno licitū est populo rebellare. li. xvij. verit. 9.	153
Tormenta necessaria in republica. lib. xvij. verit. 11.	170
Tribulatio bonos efficit meliores, & malos peiores. lib. j. verit. 6.	5
Trinitati adest personatum simplicitas. li. xj. verit. 12.	84
Trinitas quid. lib. xj. verit. 16.	89
V	
Vana gloria, & voluptas damnatur, & cōtra Epicuros. lib. v. verit. 17. & 11.	40
Virtus in quatuor diuiditur. li. iij. verit. vij. 30.	
Virtus quid sit. lib. iij. verit. 11.	31
Virtus est via, qua peruenitur ad beatitudinem. lib. v. verit. 11.	37
Virtus est qua rectè viuunt. lib. j. verit. 16.	13
Virtutibus plus magnificatur reipublica quā armis. lib. v. verit. 13.	38.
Virtus laudabilior, quā difficilior. lib. xij. verit. 14.	119
Vivere secundum virtutem est, finis boni secundum Platonem. lib. viij. verit. 11.	57
Virtuosi sunt pauci & quare. li. viij. verit. 6. 66	
Virtutes inter & vitia est pugna, nunquam tamen inter virtutes. lib. xj. verit. 4.	96
Virtutum, & vitiorum pugna, & vitiorum	

INDEX.

- ad inimicem sed virtutū nunquā. ver. ead.
Virtutis vera definitio est ordo amoris, &
radix omnium virtutum dilectio. lib. xv.
verit. 30
Virgo quæ corrupta perdidit aureolam & nō.
lib. j. verit. 19. 15
Vicio non se habet ad virtutem, vt virtuosus
ad vitia lib. ij. ver. 9. 22
Virtutū quatuor sunt origines. li. xiiij. v. 1. 115
Vota tria accipiuntur à triplici bonorum
differentia. lib. xv. j. ver. 42. 148
Volitionis quæretur malam causam quid sit.
lib. xij. ver. 11. 98
Volūtas bona est melior quam bonus intel-
lectus. lib. vij. ver. 2. 44
Voluntarium solum est laudabile aut vitu-
perabile. lib. xij. ver. 6. 96
Viciū cōsuetudine firmatum est quasi na-
turale. lib. xij. ver. 7. 87
Voluntatis malæ non est causa efficiens sed
deficiens. lib. xij. ver. 11. & 13. 99
Velle & cupere differētia. lib. xiiij. ver. 2. 116
Voluntas carnis maxima est. lib. xiiij. ver. 19
Vitia sunt perfectiora in ordine finis. lib.
vij. ver. 8. 121
Vxor loth quare versa in statuam. lib. x. ve-
rit. 6. & lib. xv. j. ver. 35. 146
Vniuersatio entis ad Deum & creaturam.
lib. xij. ver. 3. 96
Volunt

INDEX.

- Voluntatis actus potior apud Deum quā in-
tellectus. ead. ver.
Vita præsens plena calamitatum propter
duo. lib. xij. verit. 8. 139
Vitia aperta vincuntur vitijs occultis. lib. xij.
verit. 13. 102
Vitiōrum magnorum expertes pauci tran-
seunt infantiam. lib. xij. verit. 14. 101
Virtus omnia propter se ipsam appetit, &
pugnat semper cum vitijs. lib. xij. verit. 7
& 9. 167
Vivere bene quod melius sit Origenis di-
ctum, & responsio cuiusdam. lib. xij. verit.
42. 110
Voluntatum malarum Deus est iustissimus
ordinator. lib. xj. ver. 18. 87
Voluntas omnis mala est contra naturam.
lib. xiiij. ver. 10. 117
Voluntatis malæ quod fuit initium in ho-
mine. lib. xiiij. ver. 11. 110
Venialia lib. xij. ver. 39. 109

INDEX SENTEN-
tiarum Diui Aurelij
Augustini.

A	Anima rationalis.
A Bolitio pec	237
cati. 169	Arbitrium. 158
Accessus ad	Arcana scripturæ. 136
Deum. 142	Ascensus ad Deum
Ad lapsum & repara-	158
tio. 255	Avaritia. 141
Ad duo. 167	Auxilium Dei. 168
Aeternitas. 227	B
Aeterna gaudia. 155	Baptisma sanguinis.
Aeterna bona & te-	245
poralia. 160	Baptismus. 145
Aeterna vita. 178	Beatitudo. 231
Affectus. 230	Beneficentia. 237
Afflictio. 231	Beneuolentia. 257
Afflictio piorum. 150	Bonum incorrupti-
Afflictio necessaria.	bile. 232
254	Bonus qui in cor-
Amor erga Deum. 184	tum. 256
Angustia via. 129	Bona solida. 256
Anima rectorix. 154	Bona fama. 258

INDEX.

C	Corpus Christi. 174
C Aro. 219. & 274	Conuersio. 155
Charitas. 241	Creatura. 244
Charitas inexhausta	Culpæ veniales. 232
239	Cupiditas. 241
Christus reliquit	Custodia Dei. 231
patrem & matrem.	D
272	D Eus incogitabi-
Christus homo. 279	lis. 256.
Chrisma. 275	Deus solus creator.
Civis hospes. 229	245
Civitates duæ. 254	Deus & homo. 275
Circumcisio & baptis-	Deus summum bo-
mus. 266	num. 244
Clementia. 119	Desperatio. 237
Cognitio creaturæ	Decus vniuersi. 244
inuisibilis. 285	Diaboli fuga. 243
Communio. 276	Dilectio. 128
Confessio laudis. 128	Dilectio erga deum.
Confessio. 228	180
Contemplatio. 259	Dissidentia sui. 245
Contemptus opum	Diversitas bonorum
270	273
Correctio. 242	Diues. 257
Corruptio. 257	Doctrina Apostoli-
Corpora defuncto-	ca. 128
rum. 254	Doctrina patris. 244
Corporum mutatio	Dominatur Christia-
263	nus. 248

I N D E X.

- Domus Dei. 232
Duplex natiuitas. 272
De adiutorio dei. 230
De adulatione. 243
De animo male con-
scio. cod.
De animi aequitate.
247
De artifice summo.
242
De auxiliando. 270
De bono praxio. 239
De bono & malo a-
more. 244
De bono creaturæ.
codem.
De bonis ecclesiæ fi-
liis. 252
Decantico nouo. 237
De ciuibz terrenis.
246
De conditione crea-
turæ. 243 244 & 245
De cōditione ferui-
tutis. 247
De defectu malorū.
248
De diligēdo deo. 250
De diuitiis. 238
- De duobz donis
gratiæ. 242
De aegritudine ani-
mi. 250
De æternitate. cod.
De fide. 242
De fine boni & ma-
li. 247
De fine fidelium. 255
De felicitate. 252
De forti patētia. 250
De fundamento spi-
rituali. 240
De gaudio recto. 258
De gaudio Christiā-
ni. 240
De humana societa-
te. 249
De incommutabili
Deo. cod.
De iniquitatis lexio-
ne. 242
De ira dei. 244 & 245
De laboris fine. 242
De lege. 251
De mala conscien-
tia. 251
De misericordia dei.
252

I N D E X.

- De morte piorū. 245
De natura. 247
De negligentis. 249
De perfectione. 241
De plequecibus. 246
De plena pace. 248
De præcepto chari-
tatis. 247
De prælatis. cod.
De propria faculta-
te. 242
De querendo Deo.
228
De regimine popu-
li. 248
De sabbato. 221
De sepultura. 238
De spe fidelium. co.
De tribona. 233
De tollerantia. 241
De temporalitate dei-
tatis. 282
De tristitia. 233
De unitate. 233
De vera humilitate.
237
De vera libertate.
241 & 245
De verbo dei. cod.
- De veritate. 254
De vicio naturæ. 243
De vita beata. 246
De vita animæ. 248
& 249.
E
Ecclesia in paucis
252
Eloquentia insipien-
tis. 260
Erudicio diuina. 240
Essentia deitatis. 24
Esse cum deo. 236
Eucharistia. 250
Excellentia humanæ
naturæ. 264
F
Fallacia. 229
Fames spiritua-
lis. 261
Fastidium spiritua-
le. 228
Felicitas. 257
Fides. 239
Fides operum fons.
255
Fides Abraham. 256
Fides & veritas. 276
Fidei gradus. 252

I N D E X.

Flagella Dei. 261

Fortitudo. 266

G

Gloria vana. 242

Gloria. 276

Gloriandum in deo.

258.

Gratia & iustitia. 229

Gratia. 234. & 271

H

Hilaritas in bono.

245

Hominis propria. 270

Homo interior. 273

Humana iustitia. 280

Humilitas. 238

Hypocritis. 254

I

Idola. eod.

Ignorantia loquax. 150

Imago dei. 240

Imitatio Christi. 240

Impunitas. 233

Incarnatio. 236

Incarnatio verbi. 271.

274

Incrémēta. 235. & 236

Ingenium. 259

Inimicis bene pra-

candum. 252

In malis bonum. 242

Inobedientia. 259.

Innocentia. 223

Incommutabile bo-

num. 260

Institutio. 267

Ira. 270

Intellectus. 228. 258

Iudicia. 230

Iudicia Dei. 267

Iussa Dei. 232

Iustitia. 239

Iustitia imperfecta.

248

Iustitia iniquis odio

sa. 250

L

Lapsus hominis.

234. & 236

Laus Dei. 235

Legis amor. 230

Legis scrutatio. eod.

Legis litera. 233

Lex dei. 232

Lex charitatis. eod.

Lex & gratia. 233

Lex & peccatum. 258.

& 259. Lex. eod.

Libe

I N D E X.

Libertus arbitrii. 245

Locus orationis. 273

Lumen. 275

Lux. 254

M

Malicia brevis.

239

Mali tolerandi. eod.

Mali cruciatur bonos.

257

Mali nascimur. 246

Malorum convictus.

242

Malorum felicitas.

275

Mandatum. 230

Meditatio. 254

Mendacium. 235 236

Meritum. 263

Miracula. 240. 203

Miracula inuisibilia.

242

Misericordia & veri-

tas. 231

Misericordia & iudi-

cium. 270

Misericors. 253

Missio verbi. 274

Mors piorum. 245

Mors qualis. eod.

Mors prima & secun-

da. 248

Mors peccatorum. 267

Mors Christi. 268

Mortem non cōsci-

scendam. 234

Mundi gloria. 270

Mundus duplex. 277

Mutatio cordis. 245.

& 246

N

Nativitas iusto-

rum. 267

Naturæ respiscen-

dum. 235

Natura & gratia. 270

Naturæ humanæ z-

qualitas. 266

Non desperandi pec-

catores. 250

Non esse. 229

Nulla creatura ma-

la. 265

Nullum peccatū ir-

remissibile. 250

N

Obliuio Dei. 240

Obediētia. 236

Q q s

I N D E X.

Oculus Dei. 249
Odor Christi. 276
Odium perfecti. 235
Omnia dei arbitrio.
regi. 263
Opus amoris, & ri-
moris. 257
Opera Dei. 265
Opera Christi cum
patre. 271
Ordo. 237
Ordo in creaturis.
285
Originale peccatum.
262
p
Pacis studium. 248
Palmites vitis. 280
Passiones. 261. & 262
Pater & filius. 276
Patris opera quæ &
filij. 283
Patientia. 227
Paupertas piorum. 246
Pax. 231
Pax à Deo queratur.
250
Pax christi. 282
Peccator. 238
Peccator inexcusabi-
lis. 268
Peccatoris recorda-
tio. 233
Peccatum nihil. 235
Perfectio. 239
Perversitas. 255
Perseuerentia. eod.
Pij contempti. 230
Pij non deseruntur.
239.
Pena peccati. 236
Pena & iustitia. 257
Poenitentia. 252
Plenitudo diuinita-
tis in Christo. 265
Potestas nocendi. eo-
Precatio. 238. 239
Preces. 256. 257
Præcepta suaui. 255.
& 254
Præmium. 229. 230
Præmia diuersa. 250
& 251
Præmonitio aduer-
sus procellas. eod.
Præpositi præfere-
di. 232. 233
Præscientia Dei. eod.
Prius

I N D E X.

Præuaticatio. 286. &
287
Prima causa. 233. 234
Præfectus. 231. 232
Profectus bonorum.
253. 254
Prophetia. eod.
Promissa Dei. 232.
& 233
Prospera aduersa. 233
& 234
Providentia. 233
Providentia Dei. 261.
262
Psalmi cum opere. 237
Pugna contra vitia.
264. 265. 266
Punitio diuina. 234.
& 235
Q
Vi spiritus Dei
aguntur. 268.
269
Qui hominem Deo
iungat. 238. 239
Quid credi debeat.
244. 245
Quid dederit pater
filio. 283. 284
Quod prior sit natu-
ra quam vitium.
243. & 244
Quomodo discatur.
288
Quid diligatur. 256.
& 257.
R
Equies. 228. 229
Requies Dei.
262
Resipiscētia. 236. 237
Rebus superior. 231.
& 232
Resurrectio. 268. 69
Remissio peccatorum.
278
Remedia peccati.
281
Ruminatio. 250
S
Abbatum. 241.
Sacramentum. 236
Satisfactio. 238. 239
Scientia. 230
Securitas. 236. 237
Simulatio. 257
Simplicitas. 230
Subiectio filij. 283
Sudor

INDEX.

Sudor Christi.	235.236	Vera iustitia.	269
Superbia.	233.234.	Veritas odiosa.	250
Superbia & inuidia.	265	Veritas.	271
T		Vetus homo.	242
Tentatio.	240	Venia.	246
Temporum ini-		Virginitas.	237
tium.	263	Vita animæ.	256
Tempora.	281	Vita filij dei.	273.274
Timor dei.	237	Vitium non nisi in	
Timor.	241	bono.	244
Tyrannis satanæ.	255	Vitium.	286
Tolerantia.	260	Vltio Dei.	227
V		Vnitas dilectionis.	
Varia remedia.		276.277	
286.287		Vnitas trinitatis.	281
Vera castitas.	233.234	Vorum.	217.228
Vera libertas.	85	Vota mentis.	236.238
		Voluntas dei.	273.274

FINIS.

